ГОЛОДОМОР
1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ
ЗА ДОКУМЕНТАМИ
ГДА СБУ

АНОТОВАНИЙ ДОВІДНИК

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ІМ. М.С. ГРУШЕВСЬКОГО
ГАЛУЗЕВИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

Людмила Аулова, Василь Даниленко, Валентина Лавренюк

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ ЗА ДОКУМЕНТАМИ ГДА СБУ

АНОТОВАНИЙ ДОВІДНИК

ЛЬВІВ–2010

УДК 94(477) “1932/1933”
ББК 63.3(4Укр)615-4
Г61

Голодомор 1932–1933 рр. в Україні за документами ГДА СБУ: Анотований довідник / В.М. Даниленко (відп. упоряд.), Л.Л. Аулова, В.В. Лавренюк. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2010. – 472 с.

Розкрито зміст документів, які зберігаються у фондах Галузевого державного архіву СБУ і висвітлюють причини, перебіг і наслідки Голодомору 1932–1933 років в Україні. Іменний та географічний покажчики вказують осіб, населені пункти, регіони та країни, згадані в архівних документах.

Науково-довідкове видання розраховане на істориків, юристів, краєзнавців, усіх, хто вивчає історію України XX ст.

Відповідальний редактор
Василь Марочко

Рецензенти
Геннадій Боряк, Ярослав Калакура, Юрій Мицик

Затверджено до друку
Науково-методичною радою Галузевого державного архіву СБУ, протокол № 3 від 19 листопада 2009 р.,
Вченою радою Інституту історії України НАН України,
протокол № 8 від 28 вересня 2010 р.

ISBN 978-966-1594-17-2

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
INSTITUTE OF HISTORY OF UKRAINE
M. HRUSHEVSKY INSTITUTE OF UKRAINIAN ARCHEOGRAPHY AND SOURCE STUDIES
SECTORAL STATE ARCHIVES OF SECURITY SERVICE OF UKRAINE
CENTER FOR RESEARCH ON THE LIBERATION MOVEMENT

Liudmyla Aulova, Vasyl Danylenko, Valentyna Lavreniuk

THE 1932–1933 FAMINE-GENOCIDE IN UKRAINE IN THE DOCUMENTS OF THE SECTORAL STATE ARCHIVES OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE

ANNOTATED REFERENCE BOOK

LVIV–2010

CENTER FOR RESEARCH ON THE LIBERATION MOVEMENT

Aulova L. L., Danylenko V. M., Lavreniuk V. V. The 1932–1933 Famine-Genocide in Ukraine in the Documents of the Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine: Annotated Reference Book. – Lviv: Center for Research on the Liberation Movement, 2010. – 472 p.

The publication covers the documents from the fonds of the Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine, sheds light on the causes, course and consequences of the 1932–1933 Famine-Genocide in Ukraine. The names and geographical indexes list the persons, populated areas, regions and countries mentioned in the above documents.

The publication is intended for historians, lawyers, experts in lore studies, anyone interested in history of Ukraine of XX century.

Editor-in-Chief
Vasyl Marochko

Readers
Hennadii Boriak, Yaroslav Kalakura, Yuri Mytsyk

Approved for printing
by the Scientific and Methodological Council of the Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine, Minutes #3 of November 19, 2009 and the Academic Council of the Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine, Minutes #8 of September 28, 2010

ISBN 978-966-1594-17-2

ЗМІСТ

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РР. В УКРАЇНІ: ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДОКУМЕНТІВ ГДА СБУ

Вивчення та публікація документів про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні є одним із провідних завдань Галузевого державного архіву Служби безпеки України. Актуальність цієї теми зумовлена загальним посиленням уваги українського суспільства до свого історичного минулого, необхідністю вичерпно розкрити світовій спільноті правду про голодомори, політичні репресії та масові депортації – злочини, вчинені комуністичним режимом на українській землі. Викриття і засудження цих злочинів сприятиме відновленню історичної справедливості, утвердженню в суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства, служитиме вшануванню пам'яті безвинних жертв тоталітаризму. Розсекречена архівна інформація й оприлюднення відповідних документів та імен організаторів і виконавців Голодомору-геноциду дасть можливість нинішнім і майбутнім поколінням глибше осягнути історичну долю Українського народу, який в умовах бездержавності і терору героїчно боровся за національне визволення, за створення самостійної соборної незалежної держави.

Першим кроком на шляху опрацювання документів, що зберігаються в ГДА СБУ і стосуються Голодомору, стало укладання міжфондового тематичного покажчика. Його електронну версію (130 документів та окремих справ) Служба безпеки України презентувала для журналістів та громадськості в серпні 2006 р.[1] Надзвичайний інтерес, викликаний невідомими досі документами, зумовив упровадження системного пошуку, аналізу та поширення інформації.

Оригінали й копії документів з фондів архіву СБУ про Голодомор демонструвалися в листопаді 2006 р. в Українському домі в м. Києві під час виставки «Розсекречена пам'ять». Її відвідали керівники держави і уряду, народні депутати, дипломати, представники широких кіл громадськості, закордонні гості. Факти, підтверджені документами виставки, в сукупності з іншими вагомими аргументами та джерелами остаточно переконали народних обранців у доцільності прийняття Верховною Радою України Закону «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», яким Голодомор визнано геноцидом Українського народу.

Відтоді в Галузевому державному архіві СБУ розсекречено й оприлюднено десятки нових документів, розширено й упорядковано джерельну базу дослідження проблеми Голодомору в Україні. До її формування активно долучилися співробітники регіональних органів Служби безпеки України. За вказівкою керівника Служби В. Наливайченка в ГДА СБУ створено спеціальну робочу групу

[1] Див.: http: // www.sbu.gou.ua

для фронтального обстеження архівних фондів і виявлення нових документів про трагедію 1932–1933 рр. Про суспільну затребуваність архівно-пошукового проекту свідчили укази, розпорядження й доручення Президента України В. Ющенка, спрямовані на розширення й активізацію дослідницьких завдань, результати виконання яких у прямому розумінні сколихнули світ. Резонансними стали опубліковані книги[1] та їх презентація в Прес-центрі СБУ, круглий стіл «Роль Служби безпеки України у встановленні історичної правди щодо Голодомору та політичних репресій за часів радянської влади» (листопад 2007 р.), документальні виставки, проведені в усіх регіонах України та за кордоном, у тому числі за участю фахівців Українського інституту національної пам’яті та Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000».

Протягом останніх років не припинялась робота над укладанням реєстру документів, електронні копії яких розміщено в мережі Інтернет та Інформаційно-довідковому залі (відкритому електронному архіві) ГДА СБУ. Після відкриття в кожному обласному центрі, містах Києві, Сімферополі та Севастополі таких залів бажаючі одержали унікальну можливість у лічені хвилини безперешкодно одержувати копії документів, які їх цікавлять. Поряд із оприлюдненням документів, котрі давали підстави для визнання Голодомору геноцидом Українського народу, в ГДА СБУ велось інтенсивне вивчення документів для встановлення осіб, причетних до організації та проведення Голодомору. В лютому 2009 р. інтерактивний список розміщено в мережі Інтернет на сайті СБУ.

Ґрунтуючись на джерельній базі ГДА СБУ, фахівці Служби дійшли висновку: геноцид Українського народу став наслідком навмисних дій сталінського тоталітарного режиму, а злочини проти людства та людяності не мають строку давності.

Є підстави вважати, що початок організації Голодомору в Україні було покладено постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації й зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» та таємною інструкцією із застосування цієї постанови[2]. Підписана 13 вересня 1932 р. головою Верховного суду СРСР А. Винокуровим, прокурором Верховного суду СРСР П. Красіковим та заступником голови ОДПУ І. Акуловим, інструкція регламентувала жорстке ставлення до куркулів та інших “соціально ворожих” елементів, незалежно від того, де вони на цей час працюють. Визначень, кого вважати куркулем, інструкція не давала, зате вимагала за найменше псування сільськогосподарського інвентарю, за участь у викраденні хліба чи колгоспного майна застосовувати без будь-яких послаблень вищу

[1] Розсекречена пам’ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2007; К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008; Дзеркало душі народної: Спогади та враження відвідувачів виставки про Голодомор 1932–1933 років в Україні «Розсекречена пам’ять». – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008; Голодомор в Україні 1932–1933. – Польща та Україна у тридцятих – сорокових роках XX століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. Т. 7. – Варшава – Київ, 2008; Павлоградське повстання 1930 р. Документи і матеріали. – К.: Український письменник, 2009; Genocidni zločin totalitarnog režima u Ukrajini 1932–1933 / Uredio: dr Jevgenij Paščenko. – Zagreb, 2008. - S. 39–78.

[2] Колективізація і голод на Україні. 1929–1933. Упоряд. Г.М. Михайличенко, Є.П.Шаталіна. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 523–525.

міру покарання – розстріл. Хоча в документі роз'яснювалося, що законом від 7 серпня належить послуговуватися в промисловості, сільському господарстві, на транспорті та в системі торгівлі, фактично це був зашморг, передусім для українських селян. Фатальна роль у його затягуванні відводилась сільському та районному партійному і господарському активу.

Політбюро ЦК ВКП(б) оперативно розглянуло й затвердило цей документ, а своє рішення за підписом секретаря ЦК Й. Сталіна із грифом "Строго секретно" надіслало членам Центральної контрольної комісії ВКП(б) і повноважному представникові ОДПУ в Україні В. Балицькому[1]. В ГДА СБУ виявлено витяг із протоколу № 116 засідання політбюро ЦК ВКП(б) від 16 вересня 1932 р. із факсимільним підписом секретаря ЦК Й. Сталіна та оригіналом печатки ЦК ВКП(б)[2]. До витягу додано таємну Інструкцію із застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. *(док. № 2,3)*. На витягові із протоколу засідання політбюро можна помітити ще один важливий запис про те, що питання затвердження інструкції стояло на порядку денному вищого керівного органу партії ще 8 вересня, отже, зрозуміло, хто став ініціатором і автором зазначених документів. Це була пряма вказівка Сталіна і його найближчого оточення органам ДПУ всіма засобами розгортати неоголошену війну проти селян.

Для втілення в життя московських настанов в Україну наприкінці жовтня 1932 р. виїхала комісія В. Молотова. Саме з її приїздом значно зросли вимоги до виконання плану хлібозаготівлі в Україні і почалися численні арешти серед партійних і радянських працівників [3].

Тотальний наступ на українське село продовжився в листопаді 1932 р.

20 листопада 1932 р. голова Ради Народних Комісарів УСРР В. Чубар та керуючий справами РНК УСРР В. Легкий підписали постанову уряду «Про заходи до підсилення хлібозаготівель». Посилаючись на постанову ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р., уряд радянської України вимагав притягати до суду як розкрадачів державного та громадського майна бухгалтерів, рахівників, комірників, завгоспів, вагарів, які зривають виконання плану хлібозаготівель та інші державні зобов'язання. Не менш жорстокими стали вимоги повернення вже розданого колгоспникам на трудодні хліба та введення натуральних штрафів, розмір яких визначався у межах 15-місячної норми здавання м'яса як усуспільненої худоби, так і худоби, належної колгоспникам. Насправді в українських селян почали вилучати до останньої крихти, до останньої зернини все їстівне. Штрафували додатково хлібом, м'ясом, картоплею, грішми, продавали майно, позбавляли землі – основного засобу існування селян, висилали, застосовували так звані товарові репресії – припиняли постачання промислових товарів.

Для реалізації задуманого потрібен був ударний кулак, і ним стали органи ДПУ. 19 листопада 1932 р. відбулася нарада керівників усіх обласних органів ДПУ УСРР, на якій було намічено, згідно з директивою ЦК КП(б)У, проведення

[1] Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 16. – Оп. 25 (1951р.). – Спр. 3. – Арк. 1. З листопада 1932 р. В. Балицький – «особливо уповноважений ОДПУ на Україні», з лютого 1933 р. – голова ДПУ УСРР.

[2] ГДА СБУ. – Ф. 16. – Спр. 25. – Оп. 3 (1951 р.). – Арк. 1.

[3] Див. докладніше: Командири великого голоду: Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. / За ред. В. Васильєва, Ю.Шаповала. – К.: Ґенеза, 2001.

масової операції із нанесення оперативного удару по «класовому ворогу». Операція охоплювала 243 райони України. У кількісному вимірі підлягали ліквідації 436 групових справ, у яких фігурувало 2 117 осіб, та 1 308 «контрреволюціонерів-одиночок»[1]. Оперативний натиск, на проведення якого було мобілізовано весь чекістський апарат, спрямовувався проти «куркульсько-петлюрівських» елементів. Виконуючи рішення ЦК КП(б)У, органи ДПУ УСРР особливу увагу звертали на ті райони України, де в минулому були "петлюрівські гнізда" та чинили найбільший опір колективізації і хлібозаготівлям.

Зауважимо, що в цьому та в багатьох інших документах у визначенні ворогів радянської влади постійно поєднується соціальний стан супротивників та їх ідеологічні позиції. «Петлюрівцями» не називали ні росіян, ні євреїв, ні поляків, ні німців, цей термін міцно асоціювався з українським національним визвольним рухом. У СРСР аж до Другої світової війни «петлюрівцями» таврували прихильників незалежності України, всіх, хто виявляв національну свідомість, не цурався української мови, культури, традицій і прямо або опосередковано належав до противників більшовицької імперії, яких потрібно було знищити. Після війни таких людей уже йменували «бандерівцями» і не менш запекло ліквідовували, всіляко компрометували їх діяльність, намагалися кинути в небуття. Потенційно українська нація, відколи заявила про своє існування, породжувала «мазепинців», «петлюрівців», «бандерівців», спільними для яких, незалежно від часу, була віра у свій народ і його суверенні права та наявність зовнішніх сил, котрі вважали це зрадою.

Підписуючи 22 листопада 1932 р. доповідну записку на ім'я С. Косіора "Про заходи з проведення оперативного натиску на куркульсько-петлюрівські і к.-р. елементи", голова ДПУ УСРР С. Реденс просив Косіора затвердити намічені ДПУ УСРР заходи на політбюро і дати вказівку обласним партійним комітетам посилити партійну та радянську діяльність, без якої, писав Реденс, "наші заходи не матимуть належного і потрібного нам результату" *(док. № 7)*.

ДПУ УСРР та ЦК КП(б)У, цілком підпорядковані центральним органам, розташованим поза межами України, у тісній взаємодії вибудовували схему остаточного вилучення зерна й інших їстівних припасів з українських сіл. Організаційним засобом геноциду стали жорстокі репресії проти населення, включно проти місцевих непоступливих керівників, і надання необмежених прав «покарання» й «помилування» співробітникам ДПУ, уповноваженим, членам бригад активістів, які проводили обшуки, відбираючи останнє.

За вказівкою генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора прокотилися арешти серед працівників низової ланки управління колгоспів. Розкручуючи маховик репресій, заступник голови ДПУ УСРР Х. Леонюк передав по прямому проводу записку начальникам обласних відділів ДПУ, в якій вимагав негайно доповісти про найбільш гучні справи по колгоспах, зазначивши число заарештованих голів колгоспів, інших матеріально відповідальних осіб, а також виокремивши серед них членів і кандидатів у члени партії[2]. Досі у статистиці ДПУ така графа щодо членів і кандидатів у члени ВКП(б) була відсутня.

---

[1] ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 73.

[2] Там само. – Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 91.

Органами ДПУ УСРР на місцях розслідувалися численні справи членів і кандидатів у члени ВКП(б), арештованих у зв'язку з хлібозаготівлями. З 1 по 20 грудня 1932 р. було арештовано 862 особи, з них у Дніпропетровській області 346, Київській – 183, Харківській – 94, Чернігівській – 81, Одеській – 75, Донецькій – 38, Вінницькій – 21 (статистика включала й Автономну Молдавську республіку, що входила до складу УСРР)[1]. Судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР було засуджено 13 членів КП(б)У, в тому числі 6 – до «вищої міри соціального захисту» та 6 – до десяти років концентраційних таборів[2]. У 1933 р. із КП(б)У було "вичищено" 27 тис. українців-комуністів, 237 українців–секретарів райкомів, 248 комуністів – голів райвиконкомів, 158 комуністів–українців із вищої адміністрації та 1 300 членів комсомолу[3].

8 грудня 1932 р. голова ДПУ УСРР надіслав Косіору нове "Зведення матеріалів у справах про саботаж хлібозаготівель, розбазарювання і розкрадання хліба в колгоспах"[4]. Бюлетень відкривався твердженням, що оперативний удар по внутрішньоколгоспних угрупованнях триває швидкими темпами. Діяльність викритих груп полягала у зриві основних сільськогосподарських кампаній, особливо хлібозаготівель, у розбазарюванні, приховуванні й розкраданні хліба, в антиколгоспній та антирадянській агітації, що супроводжувалась закликами до повстання.

З-поміж репресій проти місцевих та районних партійних і державних керівників найбільш показовою є «Оріхівська» справа, згідно з якою долю «винуватців» вирішив особисто Й. Сталін. 7 грудня 1932 р. за його підписом було розіслано таємний лист всім членам і кандидатам ЦК і ЦКК, секретарям обкомів, крайкомів, національних ЦК, секретарям райкомів і головам районних виконавчих комітетів, членам партії колегії Наркомзему СРСР[5]. Разом із листом у порядку інформування, а насправді як конкретна вказівка діяти у вказаному вождем напрямі, розсилалися сфабриковані слідчі матеріали про «саботаж хлібозаготівель в Оріхівському районі України».

Сталін, нехтуючи елементарною законністю і мораллю, дав команду розправитись із Оріхівськими керівниками: «Немедля арестовать и наградить их по заслугам, т. е. дать им от 5 до 10 лет тюремного заключения каждому".

Ключ до розгадки причини такої величезної уваги ЦК ВКП(б), особисто Сталіна до господарств Дніпропетровської області крився у тому, що область посідала провідне місце у хлібному балансі Радянського Союзу. Вона щороку давала значну частину високоякісного товарного зерна, особливо пшениці, не тільки в Україні, а й загалом у СРСР. У Москві вже не сприймали запевнень обкому партії, що для хлібозаготівель зроблено все – надіслано своєчасно директиви, задіяно тисячі уповноважених і сотні бригад. Вістря репресій спрямовувалося проти тих районів, населення яких у минулому активно підтримувало

[1] ГДА СБУ. – Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 72.

[2] Там само. – Арк. 73.

[3] Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – С. 203.

[4] ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 110–151.

[5] Там само. – Арк. 105.

повстанський рух. Наприклад, партійна організація Васильківського району Дніпропетровської області, який не зміг виконати плану хлібозаготівель, проголошувалась засміченою «куркулями, петлюрівцями і махновцями». 8 грудня 1932 р. район було занесено на «чорну дошку», тобто приречено на голодну смерть. У свій час до Н. Махна приєдналося чимало вихідців із сусіднього з Гуляйполем Оріхівського району (тепер він належить до Запорізької області). Оріхівський загін у січні 1919 р. нараховував 700 багнетів і був одним з найбільших у складі полків Н. Махна[1].

Оперативним наказом від 5 грудня 1932 р. перед органами ДПУ було поставлено завдання розгромити контрреволюційне підпілля і нанести рішучий удар по куркульсько-петлюрівських елементах, які «зривають основні заходи радянської влади на селі»[2]. Ударно-оперативна група ДПУ повідомляла про викрите у 200 районах, на 30 залізничних станціях та в прикордонній смузі України розгалужене контрреволюційне підпілля. І знову маємо чітке підтвердження спланованої антиукраїнської акції: підпілля в Україні, за інформацією ДПУ, було тісно пов'язане з «закордонними українськими націоналістичними центрами (УНР, «УВО» і УНДО) і польським Головштабом». 13 лютого 1933 р. В. Балицький (заступник голови ОДПУ, член ЦКК ВКП(б), член політбюро ЦК Компартії України) підписав оперативний наказ № 2. У цілком таємному документі стверджувалось існування «єдиного старанно розробленого плану організації збройного повстання в Україні на весну 1933 року з метою повалення радянської влади і встановлення капіталістичної держави – так званої Української незалежної республіки»[3].

Тут немає рації зупинятись на реальності таких планів в Україні після неодноразових операцій з вилучення холодної і нарізної зброї [4], після введення непосильних податків, розкуркулення, арештів і заслання найбільш активної частини українського населення як у селах, так і в містах. На цей час збройне повстання, здійснене за єдиним планом з метою відновлення УНР, було абсолютно неможливим. Про це не могла не знати керівна комуністична верхівка, але, очевидно, така інформація була їй потрібна, щоб раз і назавжди покінчити з українською нацією. Її відродження в роки «українізації» породило проблеми для більшовицької імперії, яка не могла існувати без України, але не без національно свідомих українців. Тому збіг у часі проголошеного повстання і повного вилучення їстівних припасів в українських селян, позбавлення засобів їх існування при вкрай обмеженій можливості порятуватись за межами України не є випадковим.

Постанова ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р., Інструкція з її застосування, ініційована Сталіним і затверджена на політбюро ЦК ВКП(б), «Оріхівська» та їм подібні справи, накази ДПУ УСРР від 5 грудня 1932 р. та 13 лютого

[1] Верстюк В.Ф. Махновщина: селянський повстанський рух на Україні (1918–1921). – К.: Наук. думка, 1991. – С. 65.

2 ГДА СБУ. – Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 58.

[3] Там само.

[4] За одинадцять місяців 1932 р. органами ДПУ УСРР було вилучено 28,2 тис. одиниць зброї, у тому числі понад 26 тис. – вогнепальної, а ураженою політичним бандитизмом на початок 1933 р. вважалася лише Чернігівська область.

1933 р. є тими викривальними документами, що підтверджують наміри партійно-державної верхівки створити в українському селі умови, несумісні із життям. Цей намір остаточно став реальністю у 1933 р., на який припав пік Голодомору-геноциду і коли за інформацією ДПУ мало вибухнути загальноукраїнське повстання з метою проголошення Української незалежної республіки. Оперативні накази, розпорядження ДПУ УСРР, які нерідко ретранслювали рішення партійно-державних органів та ОДПУ або ж ініціативно ставили завдання своїм підрозділам, мали виразно антиукраїнське спрямування. «Антирадянська», «контрреволюційна», «шкідницька», «повстанська» діяльність в Україні й надалі асоціювалась із «петлюрівщиною», «махновщиною», «українським націоналізмом».

Доповідні записки, спецповідомлення, зведення органів ДПУ, підписані їх керівниками, не лише інформували вищі інстанції про репресії на селі, про перебіг колективізації та хлібозаготівель, але й називали численні прізвища тих, хто чинив опір заходам радянської влади або був принаймні незгодним із ними. Подібна інформація служила підставою для нових арештів, розстрілів та ув'язнень. Водночас провідники тоталітарного режиму робили все, щоб блокувати правду про голод, не допустити її поширення, назавжди зітерти з історії людства пам'ять про злочин геноциду. Яскравим прикладом цьому є тривале приховування інформації, яку вчені з України намагались передати в Москву до М.С. Грушевського. У переказаному ДПУ посланні, українські науковці дали чітку оцінку дій влади: «Про політичне становище сказати, що на Україні панує справжній голод, вимирають цілі села й повіти, особливо підкреслити страхітливу смертність серед дітей. Пояснити це як політику, спрямовану на те, щоб остаточно зламати українську націю, як єдину національну силу, здатну до серйозного опору. Одні вимруть, інші розсіються по безмежних просторах Росії»[1].

Із систематичних звітів органів ДПУ видно наростання кількості притягнутих до відповідальності селян у порядку проведення «оперативного натиску». Кількісні дані красномовно показують інтенсивну оперативно-слідчу роботу органів ДПУ УСРР на селі, де по своїх лініях працювали співробітники особливих відділів, секретно-політичних відділів, економічного управління.

Як стверджує узагальнена статистика, за десять місяців 1932 р. в Україні до відповідальності було притягнуто 21 362 селян, з них 19 740 – арештовано. Розстріли були нечастими; переважали ув'язнення в концтаборах та висилки. У відомості про арештованих органами ДПУ УСРР «у зв'язку з оперативним натиском», підписаній начальником обліково-статистичного відділу (ОСВ) Букшпаном 20 грудня 1932 р., названо число заарештованих – 16 122 особи[2]. Серед них у окремі категорії документ виділяє куркулів, середняків, бідняків, колгоспників, робітників, службовців, голів колгоспів і сільських рад, рахівників, членів і кандидатів у члени партії.

Найпоширенішим видом «злочину» були, за статистикою ОСВ ДПУ УСРР, опір вивезенню хліба, розбазарювання і приховування хліба. Графу щодо приховування або крадіжки хліба вводять у статистичну звітність ДПУ УСРР з вересня

[1] ГДА СБУ – Ф. 65. – Спр. С-7537. – Т. 10. – Арк. 61.
[2] Там само. – Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 212.

1932 р. До грудня обласними відділами ДПУ УСРР у суд було передано справи із звинуваченнями в нездачі хліба державі 862 осіб і у викраденні хліба – на півтори тисячі осіб[1]. Із документів статистичної звітності дізнаємося про наростання перепродажу зерна за спекулятивними цінами, незгоду з боку значної частини партійних і державних працівників із політикою хлібозаготівель[2]. У зв'язку з активізацією роботи ДПУ на селі в обліково-статистичному відділі збирали відомості про кількість колгоспних і одноосібних господарств, обкладених натуральним штрафом за невиконання плану хлібозаготівель, про засуджених судовою трійкою і особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР за агітацію проти хлібозаготівель, приховування та розбазарювання хліба, опір його вивезенню тощо. На довідці про рух справ і арештованих внаслідок операції ДПУ УСРР на селі за час з 1 по 20 грудня 1932 р. зберігся оригінал запису невстановленої особи (ймовірно, начальника ОСВ ДПУ УСРР Букшпана) із вказівкою на призначення документа: "*для т. Постышева*", який у 1930–1933 рр. був секретарем ЦК ВКП(б), а з 1933 р. – ще й другим секретарем ЦК КП(б)У.

Порівняння статистичної звітності та поточних зведень ДПУ УСРР підтверджує посилення, починаючи з листопада 1932 р., репресій органів влади на селі. Про це свідчить як стрімке зростання числа заарештованих, так і жорстокість вжитих до них репресивних заходів. Довідки та зведення ДПУ УСРР деталізують статистичну звітність про соціальний склад заарештованих, види злочинів, за які особливо переслідували в роки Голодомору, та покарання за них. Значну групу заарештованих становили голови і члени правлінь колгоспів, куркулі, середняки й бідняки (середняків було на третину більше від куркулів), сільські вчителі, духовенство. Протягом листопада 1932 р. – січня 1933 р. в селах України заарештовано 37 797 осіб[3]. За цей час було розглянуто понад 12 тис. справ, внаслідок чого до розстрілу засуджено 719, позбавлення волі й ув'язнення в концтабори – 8 003, висилці – 2 533 особи[4]. Документ безпристрасно фіксує виселення за межі України кількох тисяч осіб, чия вина полягала лише в тому, що вони проживали у районах, найбільш відсталих у хлібоздачі. Тут же йдеться і про результати пошуків спільними зусиллями ДПУ УСРР та Робітничо-селянської міліції останніх їстівних запасів. З викритих схованок – потайних ям, комор, навіть із відходів, а також у «спекулянтів» і «перекупників» у грудні 1932 р. – січні 1933 р. було вилучено 1 млн 718,5 тис. пудів зерна[5].

Якби влада бажала, вона могла б допомогти українським селянам врятуватись від голодної смерті не тільки припинивши грабежі та вивезення хліба, що нерідко під суворою охороною пропадав на елеваторах та в портах, а й надавши допомогу продуктами. Натомість в Україні для сіл і районів, що не справилися з планом хлібозаготівлі, було запроваджено «чорні дошки». В документах ГДА СБУ про них є обмаль інформації, хоча в інших архівах збереглося чимало документів про таку форму репресій на селі. Так, за довідкою нар-

[1] ГДА СБУ. – Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 41.
[2] Там само. – Арк. 71-72.
[3] Там само. – Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 4. – Арк. 13.
[4] Там само. – Арк. 15.
[5] Там само.

комзему УСРР від 2 грудня 1932 р. у Вінницькій області на «чорну дошку» за рішенням облвиконкому було занесено 8 районів, 44 колгоспи, одноосібників 42 сіл; у Чернігівській – 13 колгоспів, 38 сіл, 1 646 одноосібників; у Донецькій – 12 колгоспів, 6 сіл, 25 одноосібників; у Дніпропетровській – 228 колгоспів у 44 районах; у Київській – 51 колгосп у 19 районах; у Харківській – 23 колгоспи в 9 районах; в Одеській – 12 колгоспів у 9 районах[1].

Але не тільки невиконання непосильного плану хлібозаготівлі було причиною винесення смертного вироку селянам. До уваги однозначно брались також їх політичне минуле, передусім участь у повстанському визвольному русі. Так, 6 грудня 1932 р. за постановою політбюро ЦК КП(б)У та Раднаркому УСРР на «чорну дошку» були занесені с. Вербки Павлоградського району та с. Гаврилівка Межівського району Дніпропетровської області, де раніше неодноразово палахкотіли антирадянські повстання[2].

Потужним засобом організації геноциду стала харчова блокада України.

Голодні селяни шукали порятунку кількома шляхами. Природним було бажання не здавати хліб державі, а приберегти для себе, проте повсюдно створені бригади із приїжджих та місцевих активістів усіма способами дізнавались про схованки і відбирали все до останньої зернини. Автори одного з агентурних донесень ДПУ про джерела інформації щодо наявності в селян посівного матеріалу із захопленням констатували: «Приходится через учеников узнавать, у кого и сколько спрятано. Сыск в школе поставлен замечательно»[3].

Щоб не допустити масових утеч селян з уражених голодом місць, органи ДПУ розробили низку заходів: сільським радам категорично заборонено видавати будь-які довідки на виїзд; мобілізовано агентуру та сільський актив на виявлення організаторів виїздів; по лінії транспортних органів ДПУ та в районах створено оперативні заслони; проведено арешти організаторів і підбурювачів до втечі; розгорнуто «роз’яснювальну» роботу *(док. №17)*. Із 15 грудня 1932 р. по 2 лютого 1933 р., за даними обласних відділів ДПУ, в Україні масовими виїздами із сіл було охоплено 215 районів. За цей час свої раніше рідні місця залишили 94 433 колгоспники, одноосібники, так звані куркулі і навіть понад одна тисяча колгоспного активу. За останній тиждень січня 1933 р. по районах України заслони затримали 3 861 особу. Ще більше людей прагнуло скористатись залізницею, щоб уникнути голодної смерті в рідних краях. У зазначений період припинено спроби 16 733 селян виїхати залізницею. Більшість із них насильно повернуто до попередніх місць проживання, навіть із Центрально-Чорноземної області повернуто в Україну 8 257 осіб.

Хоча знесиленим українським селянам важко було подолати межі України, та навіть вибравшись з України, вони наражались на заборону чи обмеження на вивезення продуктів, які існували в інших радянських республіках.

У ГДА СБУ частково збереглася документація повноважного представництва (ПП) ОДПУ в Криму, який на той час входив до складу РСФРР. Уже в лютому

[1] Голодомор 1932–1933 років в Україні: Документи і матеріали. Упоряд. Р.Я. Пиріг. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 435–436.

[2] Павлоградське повстання 1930 р.: Документи і матеріали. – К.: Укр. письменник, 2009.

[3] ГДА СБУ, Херсон. – Спр. С-920. – Арк. 15.

1932 р. начальники районних відділів та районні уповноважені ПП ОДПУ в Криму одержали завдання перекрити наплив українських і північнокавказьких «спекулянтів», що скуповували на півострові хліб. Після одержання директиви органам ОДПУ та міліції пропонувалось відбирати хліб у всіх, хто віз його із Криму понад одного пуда, звернувши особливу увагу на північний напрямок *(док. № 52)*. Розпорядчі документи пізнішого періоду вимагали ще жорсткіших заходів з метою припинення руху хлібних припасів із Криму, як їх називали, чорних обозів *(док. № 54, 59, 60, 61)*.

Про певну координацію дій керівників союзних республік щодо вихідців з України свідчить і постанова бюро ЦК КП(б) Білорусії від 3 квітня 1932 р. «Про наплив селян і колгоспників з України в БСРР для скуповування хліба». Зазначивши, що останнім часом у південних районах Білорусії (Гомель, Бобруйськ, Рогачов) спостерігається величезний наплив українських селян, які скуповують хліб, вищий партійний орган республіки висловив занепокоєння поширенням «контрреволюційної» агітації і сіянням паніки куркульськими та антирадянськими елементами. Проте, поряд із вимогою «рішуче покласти край фактам спекуляції», «суворо контролювати існуючі обмеження на перевезення хлібних вантажів», керівники Білорусії дали вказівки не вживати «ніяких адміністративних заходів стосовно українських селян і колгоспників, які купляють хліб на базарах» і «не допускати яких би то не було форм загороджувальних загонів».

Власноручні записи відвідувачів виставки документів ГДА СБУ про Голодомор 1932–1933 років в Україні містять свідчення про те, як голодних людей стягували з поїзда, не пускаючи в Росію за хлібом, як привезений звідти мішечок з пшоном обливали гасом, як намагалися пробратися з України до Білгородщини, щоб виміняти речі на зерно чи макуху й порятувати дітей. «Та пройти «кордон», який охороняли озброєні військові, не кожному вдавалося. Дідусевого сусіда вони вбили», – пише З.О. Ралінська із Сум *(док. № 399)*.

Перекриті були кордони з Польщею, де діяли Комітет рятунку України, Союз Українок, Українське національно-демократичне об'єднання, Організація Українських Націоналістів. Ні в Польщу, ні з Польщі вибратися практично було неможливо, залізничні війська ДПУ, прикордонники тримали кордон на замку *(док. № 290)*. Сотні людей з України, ризикуючи життям, намагалися дістатися берегів Болгарії та Румунії водними шляхами, але й тут їх перехоплювали.

Жодних контактів не допускалося і з Німеччиною, яка прагнула надавати матеріальну й фінансову допомогу етнічним німцям-колоністам в Україні. Німецьке консульство в Одесі повідомляло про змушування колгоспників писати листи й заяви з відмовою від допомоги з-за кордону. Протягом 1933 р. консульство не видало жодної візи за радянським паспортом і дійшло висновку про ще суворіше, ніж було досі, «герметичне закупорення» місцевого населення від зовнішнього світу[1]. Водночас німецькі дипломати констатували спрямованість дій влади проти українського національного руху *(док. № 319)*.

У Берліні існував також Комітет допомоги голодуючим на Україні, який очолювала дочка гетьмана П. Скоропадського Єлизавета. Уже на той час гетьманці визначили голод в Україні і на козацьких землях СРСР як «новий і на цей раз

[1] ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 7. – Арк. 20–21.

найстрашніший за кількістю жертв вибух більшовицького терору у формі планомірно, протягом кількох років підготовленої більшовицькою владою колосальної голодної катастрофи, влаштованої з метою остаточно зламати будь-який опір населення комуністичній системі».

Допомога в іноземній валюті та продуктами з Польщі, Німеччини, Чехословаччини якщо й потрапляла в Україну, то лише з великими труднощами. Розцінюючи поодинокі добродійні надходження від родичів чи деяких організацій як приниження радянської влади, «антирадянську агітацію» або й «шпигунство», каральні органи шляхом перлюстрацій та цілковито підконтрольні контори «Торгзіну» фіксували всіх одержувачів переказів з-за кордону і вживали відповідних заходів.

Не менш цинічною була інформаційна кампанія комуністичної влади з метою приховування злочину геноциду. Яскравим прикладом цьому є інсценований наркоматом іноземних справ СРСР, ДПУ та міліцією добробут українців під час приїзду в серпні 1933 р. в Україну колишнього прем'єр-міністра Франції Едуарда Ерріо *(док. № 315, 316, 319)*. Як видно зі спецповідомлення Одеського відділу ДПУ УСРР, усі дійові особи від команди пароплава «Чичерін» до колгоспників і робітників хлібозаводу, з якими зустрічався Ерріо, були спеціально добраними людьми. Всілякі страви й напої, подаровані йому вишиті рушники й українські сорочки мали, очевидно, продемонструвати не тільки сите колгоспне життя, а й вільний розвиток української культури. Дезінформація світової громадськості підпорядковувалась безкарному посиленню політичних репресій в Україні, жорстокому упокоренню голодом.

Харчова блокада та примусове визначення місця проживання без засобів до існування зумовили неминучість масового вимирання населення. Епідемії, опухання від голоду, хвороби шлунка, недокрів'я, розумові розлади впливали на генофонд нації. Тільки природна міць могла її врятувати від вимирання й безповоротної деградації. Колгоспник із Полтавщини М. Рева в листі до Й. Сталіна в травні 1940 р. писав, що сільська рада не видає довідок про смертність у 1933 р., бо кількість померлих тоді перевищила попередні 50 років. Люди, котрі залишились живими, часто хворіють, безсилі, погіршали зір і розумові здібності (*док. № 367*). У 1940 р. в школу нікому було йти – діти нового покоління кілька років поспіль або не народжувались або при народженні помирали. Слова М. Реви підтверджує відвідувач виставки «Розсекречена пам'ять» М.Г. Старунов, який записав спогад із особистого життя (*док. № 398).* На страждання й високу смертність серед дітей, небачене зростання кількості безпритульних і сиріт вказують й інші документи з фондів ГДА СБУ – звіт ДПУ УСРР про хід операції на селі у листопаді 1932 – січні 1931 р. *(док. № 19)*, щоденник Олександри Радченко *(док. № 358)* та ін.

Після 1933 р. страждання й смертність людей від голоду в багатьох місцевостях України не припинились, хоча й набрали менших масштабів. Однією із причин продовження голоду була потреба повернути надане 1933 р. окремим областям УСРР зерно в «борг». Столичній Харківській області взагалі пропонувалось повернути 50 тис. пудів жита, наданого за постановою РНК СРСР від 20 липня 1933 р. у вигляді «продовольчої допомоги потребуючим колгоспам», до 10 серпня цього ж року. Більшовицька влада вважала такі жести «турботою» про

постраждалих (прихильники цієї позиції є й донині), насправді допомога раніше відібраним у селян зерном призначалась для проведення посівної кампанії в колгоспах та підтримки тих, хто безпосередньо працював у полі.

Порядок використання і злиденні розміри продовольчої позики, розподіленої по районах, чітко простежуються з листа секретаря Мелітопольського райкому КП(б)У та голови райвиконкому головам сільрад, секретарям партосередків, головам колгоспів району, а також політвідділам МТС від 29 травня 1933 р. Продовольчу позику мали видавати колгоспникам винятково на вироблені за п'ять днів трудодні і тільки борошном. Трактористам на добу видавали 600 г печеного хліба, на вироблений ними трудодень – 250–300 г борошна, кваліфікованим ремонтникам – 500 г борошна, решті колгоспників, які працювали у полі, садах, на сінокосі належало від 150 до 400 г борошна на трудодень. Непрацюючим видача хліба та борошна заборонялась під страхом суворої відповідальності «за розбазарювання продпозики»[1]. Як бачимо, норми харчування навіть працюючих селян далеко не відповідали їх фізіологічним потребам, неминуче призводили до виснаження організму та масової загибелі від недоїдання й голоду, особливо дітей, немічних і літніх людей.

У жодному архіві в Україні та за кордоном не виявлено документів із точними даними про втрати населення України та інших народів СРСР в роки Голодомору. В ГДА СБУ збереглися оцінки сучасників, які оперували близькими цифрами, хоча їх походження невідоме, а домовленостей не могло бути. Так, згадувана вище О. Радченко, посилаючись на довірчі слова співробітниці статистичного відділу в Харкові, записала в своєму щоденнику про загибель в 1932–1933 рр. в Україні 6 млн. людей. У листівці 1939 р., яка поширювалась в Україні із промовистим закликом «Селяне, не давайте хліба большевикам!», зазначається 8 млн. жертв Голодомору *(док. № 25, 358, 371)*.

Всесоюзний перепис 1937 р., котрий виявив значні демографічні втрати в Україні та матеріали якого уряд СРСР визнав «дефектними», насправді відбувався під пильним наглядом НКВС. Судячи з усього, енкаведисти супроводжували процес перепису, не знаючи достеменно, якої небезпеки від нього можна чекати. Тому в спеціальному зведенні «Про контрреволюційну діяльність у зв'язку з Всесоюзним переписом населення» від 10 січня 1937 р., підготовленому для В. Балицького, і на його основі – загальному зведенні від 13 січня, надісланому в ЦК КП(б)У Косіору й Постишеву, йшлося лише про спроби антирадянських елементів дискредитувати й зірвати Всесоюзний перепис[2] *(док. № 25, 358, 361, 363, 371, 373)*.

Напередодні та в день перепису 6 січня 1937 р. (до 11 січня – контрольний обхід) НКВС прагнуло, по-перше, не допустити, щоб хтось ухилився від обліку, по-друге, нейтралізувати духовенство, яке нібито старалося завищити число віруючих і тим самим домогтися відкриття недіючих церков. Зверталась увага і на правильне зазначення національності кожної особи, бо, як стало відомо управлінню держбезпеки НКВС, через чутки про наступне виселення із прикордонної смуги поляки мають намір приховати свою національність. Обліковців, обвинувачених у недобросовісності через неповністю врахованих на їхніх ділян-

[1] Державний архів Запорізької області. – Ф. П-233. – Спр. 2. – Арк. 118.
[2] ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 30 (1951 р.). – Спр. 135. – Арк. 2–4; 17–18.

ках осіб, негайно звільняли, а допущені недоліки виправляли. Спецзведення з областей, передані до Києва за підсумками перепису, сповіщали про організованість цього заходу, а також про окремі ексцеси, що, однак, істотно не вплинули на його результати. Навіть одноосібників і сектантів, які намагалися виїхати із села чи відмовлялись називати свої об'єктивні дані, змусили пройти процедуру перепису в наступні дні.

Результати перепису, що спочатку був визнаний радянським урядом як зразковий[1], невдовзі були засекречені. Радянське партійно-державне керівництво зрозуміло, що старанно приховувана страшна правда про катастрофу 1932–1933 рр. тепер може відкритися. З'ясувалося, що в Україні, на відміну від інших радянських республік, чисельність населення за десять років зменшилася. Серед національностей СРСР негативною була динаміка лише в українців (84,7 % у 1937 р. порівняно з 1926 р.) і казахів (72,3 %)[2].

У фондах ГДА СБУ зберігається офіційна доповідь ВУЦВК, підготовлена до VI сесії Центрального виконавчого комітету СРСР[3]. У ній міститься розлога характеристика природи, населення, розвитку різних галузей сільського господарства й промисловості України станом на середину 1920-х років. У доповіді повідомляється, що валовий збір хліба в Україні досягає 37,7 % від загальносоюзного, надлишок хліба оцінюється в 378 млн пудів (по інших частинах СРСР – 222 млн пудів). Загалом 1925 р. Україна мала 47,7 % союзних товарних хлібофуражних надлишків. За даними Центрального статистичного управління УСРР, число жителів України на той час становило 27 млн 860 тис. осіб, з них українців – майже 22 млн (79 %), росіян – 2 млн 650 тис., євреїв – 1 млн 780 тис., поляків – 420 тис., німців – 390 тис. У містах проживали майже 5 млн осіб, а в селах – 23 млн. Абсолютна більшість українців проживала в селах, які в 1932–1933 рр. були виморені голодом.

Значну частину матеріалів перепису та багатьох людей, хто його проводив, було знищено. У наявних документах комуністичної влади немає прямих доказів, що саме названі обставини послужили причиною призначення нової дати перепису населення на початок 1939 р. Чіткішу відповідь на це питання дає том справи з фонду таємного діловодства ГДА СБУ «Оперативные сводки о подготовке и проведении Всесоюзной переписи населения. Начато 8.I.37 г. Окончено: 29.V.37 г.» *(док. № 27)*. На обкладинці тому, внесеному до опису архівних справ 1951 р., червоним олівцем позначено: «Сов. секретно» і кульковою ручкою нанесено ще один гриф обмеження доступу, не прописаний у жодному наказі: «В читальный зал не выдавать».

Окрім спеціальних зведень про ставлення населення до перепису і про ліквідовані НКВС контрреволюційні виступи в окремих районах України, том містить цілком таємне повідомлення тимчасово виконуючого обов'язки наркома внутрішніх справ УРСР Іванова, надіслане 3 квітня 1937 р. в Москву на ім'я наркома внутрішніх справ СРСР М. Єжова та його заступника Фриновського. В доне-

---

[1] За зразкове проведення перепису населення уряд удостоїв державних нагород керівників кампанії; начальник ЦУНГО СРСР І.А. Краваль одержав орден Леніна.

[2] Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. – К.: Наш час, 2007. – С. 380.

[3] ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 1167.

сенні, підготовленому на основі агентурних даних (традиційний спосіб НКВС: немає документів – є агентура), міститься чітка інформація, що показав перепис насправді і що тепер слід інкримінувати «контрреволюціонерам», «шкідникам», «троцькістам», які нібито «засіли» в системі Центрального управління народногосподарського обліку Держплану СРСР. Отже, учасники «троцькістської» групи зізнавалися агентові НКВС напередодні перепису: «У питаннях перепису треба радвладі переплутати карти й напсувати… По лінії національній треба справу влаштувати так, щоб на Україні вказати якомога менший процент українців, по-перше показати, що йде процес русифікації України, з другого боку, скорочення проценту українців можна буде представити, як наслідок голоду»[1].

Винним за такі результати перепису призначили начальника сектору обліку населення Управління народногосподарського обліку УРСР І. Вейцбліта[2], який до 1918 р. був членом Бунду, а 1933 р. виключений із КП(б)У. До «української контрреволюції» його віднесено таким чином: «Серед українського підпілля Вейцбліта розглядають, як людину, яка сміливо висловлює свої погляди. Виключення його з партії розглядається в підпіллі як втрата для підпілля»[3].

Арештований назвав учасників «шкідницької» групи і серед них – О. Асаткіна[4], начальника Управління народногосподарського обліку УРСР, члена Президії Академії наук УРСР, директора науково-дослідного інституту економіки. У лавах комуністичної партії О. Асаткін перебував із 1904 р., у радянський час обирався членом ЦК КП(б)У і членом Центрального виконавчого комітету УРСР. Його теж важко було звинуватити в українському націоналізмі, бо він був росіянином походженням із села Вознесенська Костромської губернії і до приїзду в Україну працював на керівних посадах у Туркестані, Білорусі, в торговому представництві СРСР в Японії. Проте його заарештували і добилися заяви на ім’я народного комісара внутрішніх справ УРСР із визнанням своєї участі в «контрреволюційній організації», яка проводила «шкідницьку» роботу в галузі народногосподарського обліку в системі ЦУНГО[5]. Водночас дістали зізнання, що результати перепису по областях в Україні свідомо фальсифіковані.

Якщо відкинути розповіді допитуваного про його міфічну підпільну діяльність і тривалу боротьбу за повалення партійного керівництва на чолі зі Сталіним, побачимо головне, заради чого в липні 1937 р. був заарештований і вже у вересні розстріляний О. Асаткін. Запрограмовані на приховування масової смерті людей від голоду та знищення відповідних документів, слідчі НКВС добилися від О. Асаткіна визнання своєї провини, яку він виклав, згідно

---

[1] ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 30 (1951 р.). – Спр. 135. – Арк. 38.

[2] Вейцбліт Ілля Ісакович, 1895 р. народження, заарештований 29 березня 1937 р. Виїзною сесією Військової колегії Верховного суду СРСР 1 вересня 1937 р. засуджений за статтями 54-7, 54-8, 54-11 Кримінального кодексу УРСР до вищої міри покарання. Вирок виконано в м. Києві в ніч проти 2 вересня.

[3] ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 30 (1951 р.). – Спр. 135. – Арк. 39.

[4] Асаткін Олександр Миколайович, 1885 р. народження, заарештований 5 липня 1937 р. Виїзною сесією Військової колегії Верховного суду СРСР 1 вересня 1937 р. засуджений за статтями 54-6, 54-7, 54-8, 54-11 Кримінального кодексу УРСР до вищої міри покарання. Вирок виконано в м. Києві в ніч проти 2 вересня.

[5] ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 43187-фп. – Арк. 26–27.

з протоколом допиту, по пунктах: розшифрував розмір смертності в УРСР; розшифрував масштаби епідемічних захворювань, які досі ніде не публікувались; применшив розмір матеріального забезпечення молоді; розсекретив дані перепису населення по містах УРСР; навів дані, що «змазують» досягнення соціалістичного ладу, «по-наклепницькому» трактують рівень задоволення культурних потреб населення[1].

Надзвичайно цінними для встановлення точної кількості жертв Голодомору в Україні є цифри, названі О. Асаткіним під час допиту 25 серпня 1937 р. Хоча він змушений був інтерпретувати їх як доказ своєї шкідницької діяльності в галузі державної статистики й обліку, проте наведені фахівцем такого рівня статистичні дані можна вважати достовірними. О. Асаткін повідомив слідству, що до початку перепису він інформував ЦК КП(б)У про орієнтовну чисельність населення України в 35 млн. Далі йде самообвинувачення, за яким прочитується реальний стан справ.

«Цю цифру я представив, знаючи, що підсумки перепису дадуть зовсім іншу картину стрімкого падіння чисельності населення, ніж це мало місце насправді. Я переслідував одну мету – підтвердити на Україні відсутність природного приросту населення.

Тим самим, своєю чергою, я хотів довести, що нібито існуюче зниження природного приросту населення є результатом неправильного курсу партії, який призвів до значної смертності серед населення України, головним чином на селі».

Далі О. Асаткін «зізнався», що за підсумками «по-шкідницькому» організованого перепису з'ясувалося: в Україні проживає не 35 млн, а 29 млн 218 тис. осіб, а це навіть порівняно з переписом 1926 р. показує зниження чисельності населення майже на 6 млн осіб[2].

Отже, всупереч волі сталінських сатрапів, розправа над учасниками перепису 1937 р. виявила ще одні сліди злочину, який ретельно приховували, знищуючи документи і людей, які володіли об'єктивною інформацією про втрати українського населення в 1932–1933 рр.

Правда про 1932–1933 рр. послідовно витравлювалася з пам'яті народу на генетичному рівні. До кінця 1980-х років про Голодомор за рішенням вищих партійних органів навіть згадувати заборонялось. Для цього, зокрема, спростовувалися факти і саботажу, і сумнівів щодо справедливості хлібозаготівель з боку окремих партійних і радянських керівників низової ланки, замовчувалися факти незаконних конфіскацій селянського майна та збіжжя, насильницького позбавлення селян будь-яких їстівних припасів, наголошувалося на несприятливих погодних умовах, що не дали змоги виконати плани хлібозаготівель. Поза увагою суспільства залишалися і організатори Голодомору з вищих ешелонів партійно-державної влади, і безпосередні виконавці – партійна, радянська та господарська номенклатура, оцінка діяльності якої й донині потребує диференційованого підходу.

Документами, що вказують на конкретних осіб, які вирішували долю людей в роки Голодомору, є постанови про притягнення до відповідальності, обвину-

[1] ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 30 (1951 р.). – Спр. 135. – Арк. 34–35; Ф. 6. – Спр. 43187-фп. – Арк. 50–51.
[2] Там само. – Ф. 6. – Спр. 43187-фп. – Арк. 91–92.

вальні висновки та вироки. Вони розкривають механізм розправи над усіма, хто не схвалював політику більшовицької влади, чинив їй опір і визначають винесену чи пропоновану міру покарання – розстріл, виправно-трудові табори, позбавлення громадянських прав. Вироки виносились у судовому та позасудовому порядку на підставі Кримінального кодексу УСРР, у тому числі за рішенням так званої судової трійки при колегії ДПУ.

Починаючи з років хрущовської відлиги і масових реабілітацій, радянська влада постійно насаджувала версію про безсумнівну правильність обраного більшовиками курсу на побудову комуністичного суспільства, якому заважають окремі, несуттєві перегини, внутрішні та зовнішні вороги. Складовою утвердження такої ідеології стало тотальне переслідування всіх, хто усно чи письмово свідчив про голод, були це побутові розповіді чи художні твори. Сигнал про те, що правда про Голодомор уже й після смерті Сталіна має канути у небуття, дав вересневий 1953 р. пленум ЦК КПРС. Пленум був присвячений питанням розвитку сільського господарства і відбувався якраз у 20-ліття страшної трагедії. Проте ні основний доповідач – М. Хрущов, який щойно прийшов до влади, ні інші виступаючі жодним словом не згадали про катастрофу 1932–1933 рр. Репресованих на той час членів партії виправдовували не за те, що вони розуміли небезпечність ситуації і прагнули врятувати людей від голоду бодай в окремо взятому районі чи селі, а за те, що вони старались з усіх сил виконати завдання партійної верхівки та через об'єктивні причини не змогли цього зробити. Не порвавши з комуністичною ідеологією, не ставши рішуче й відверто на бік стражденного вимираючого народу, вони сповна відчули себе відпрацьованими гвинтиками режиму, якому не перечили, а вірно служили. Підозра в несправедливості хлібозаготівель так і не переросла в багатьох із них у переконання про злочинність економічної, похідної від політичної, системи в країні. Це справжня трагедія людей, яким судилося завдяки своїм знанням, природним здібностям та ідеологічним переконанням очолити господарські, партійні і радянські органи та в кінцевому підсумку стати вершителями і жертвами Голодомору в Україні.

7 листопада 2003 р. двадцять п'ять країн–членів ООН прийняли спільну заяву щодо 70-ї річниці Голодомору в Україні 1932–1933 рр. Нині геноцид Українського народу визнали Естонія, Австралія, Канада, Угорщина, Литва, Грузія, Польща, Перу, Парагвай, Еквадор, Колумбія, Мексика, Латвія, США, а також законодавчі органи 22-х адміністративно-територіальних одиниць Австралії, Аргентини, Бразилії, Великобританії, Іспанії, Італії, Канади та Португалії. Перший документ про Голодомор в Україні, ухвалений у рамках міжнародних організацій універсального характеру – це ініційована Україною резолюція 34-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО «Вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–33 років в Україні» від 1 листопада 2007 р.[1] У резолюції, з якою погодились також офіційні російські представники, зафіксовано термін «Голодомор», що означає політику комуністично-більшовицького режиму вбивства голодом в Україні та не ототожнюється з терміном «голод», який охопив тоді Поволжя,

[1] Месле Франс, Валлен Жак за участю Володимира Школьникова, Сергія Пирожкова та Сергія Адамця. Смертність та причини смерті в Україні у XX столітті. – К.:Видавничий дім «Стилос», 2008. – С. 8.

Казахстан та інші регіони СРСР. Оскільки ЮНЕСКО опікується питаннями науки, культури, освіти та інформації, українська делегація завдячує її членам у створенні механізму поширення серед світової спільноти інформації про Голодомор 1932–1933 років в Україні.

Відповідно до Конвенції від 9 грудня 1948 р. про запобігання злочинові геноциду та покарання за нього факт масового і цілеспрямованого знищення людей в Україні в 1932–1933 рр. вимагав порушення кримінальної справи та детального її розслідування.

22 травня 2009 р. Служба безпеки України порушила кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 рр. Крім накопиченої маси архівних документів про Голодомор, приводом та підставами для порушення СБУ кримінальної справи стали також результати слухань 2003 р. у Верховній Раді України, в документах яких на офіційному рівні Голодомор визнано геноцидом, Закон України від 28 листопада 2006 р., ухвала Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права щодо правового визначення Голодомору, інформація із Національної книги пам'яті у 18 томах. Під час розслідування кримінальної справи за фактом вчинення геноциду 1932–1933 рр. в Україні з'ясовано всі обставини трагедії, встановлено механізми, створені і використані сталінським тоталітарним режимом для винищення української нації, а також роль конкретних осіб у здійсненні цього злочину. Пам'ять про влаштований більшовицькою владою на родючій українській землі Голодомор спонукала довести невідворотність та справедливість покарання за злочин геноциду.

До довідника включено 420 документів і окремих справ, виявлених у фондах Галузевого державного архіву Служби безпеки України. Значний масив нормативно-розпорядчих документів, особливо постанов і директив партійних і державних органів, частина архівно-кримінальних справ зберігається також в інших архівних установах в Україні та за її межами.

Важливим було б видання зведеного реєстру документів про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні, зразком для якого може служити представлений у Національній книзі пам'яті[1] за принципом регестування масив опублікованих документів. За підрахунками авторів цього розділу Г. Боряка, Г. Папакіна та Н. Лісунової, нині у складі понад 2 тис. фондів державних архівів України на обліку перебуває не менш як 70–80 тис. одиниць архівних документів, що стосуються Голодомору[2].

В основу довідника покладено тематично-видову структуру документів, які розташовано за хронологічним принципом. Майже всі документи мали гриф таємності, тому цей реквізит у довіднику відсутній. Обов'язковими елементами довідника є зазначення прізвищ і посад осіб, які підписували документи, та їхніх адресатів. У заголовку кожної справи чи окремого документа є дата їх створення, нижче вміщено легенду, вказано оригінал це чи копія, а також спосіб виконання.

До *першого розділу* віднесено документи таємного діловодства *(ф.16),* які розкривають таємниці організації геноциду. Цінними є документи вищих партійних

[1] Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008.

[2] Там само. – С. 423.

і державних органів СРСР і УСРР, зведення, звіти, доповідні записки, спецповідомлення, оперативні бюлетені.

Важливий масив документів становлять довідки ДПУ УСРР про настрої селян України за листами до дітей у Червону армію, а також настрої червоноармійців за листами до батьків. Листування було під тотальним наглядом органів ДПУ; більша частина кореспонденції прочитувалась, піддавалась аналізу на предмет виявлення незадоволення, антирадянської агітації, встановлення небезпечних для влади зв'язків тощо. Прочитані листи групувалась за тематикою і їх зміст доповідався керівникам ДПУ, партійних і радянських органів. Збереглися машинописні передруки результатів перлюстрації, оригінали вилучених документів знищувались.

Документи розділу виходять за часові рамки Голодомору, проте наведені в них факти тісно пов'язані з наслідками катастрофи.

Уперше описано виявлені в ГДА СБУ документи, що стосуються перепису населення 1937 р. і свідчать про значні втрати українського населення в роки Голодомору. До наукового обігу вводяться розсекречені 2009 р. інформаційні повідомлення та доповідні записки КДБ УРСР, надіслані до ЦК Компартії України в 1980-ті роки, які розкривають форми і методи боротьби КДБ проти поширення у світі правди про Голодомор. Для цього використовувались, зокрема, такі засоби, як фальсифікації, переслідування радянських й іноземних громадян, внесення розколу в ряди ОУН за кордоном, дискредитація державних діячів і членів парламентів країн, які підтримували заходи на вшанування пам'яті жертв Голодомору, прямі погрози вчинення терористичних актів.

У *другому розділі* представлено накази, директиви, вказівки, інструкції, якими керувалися співробітники ОДПУ та ДПУ УСРР *(ф.9)*. Корпус наказів центральних і республіканських радянських органів державної безпеки за 1920–1930-ті роки в ГДА СБУ відсутній. Вказівки ОДПУ частково розкривають документи, що надходили до повноважного представництва ОДПУ в Криму.

Третій розділ довідника найбільший за кількістю представлених справ і документів. Це архівно-кримінальні справи з фонду реабілітованих *(ф.6)* та не реабілітованих осіб *(ф.5)*, або окремі обвинувальні висновки, матеріали слідства та судових процесів, виготовлені друкарським способом або на ротапринті (колекція друкованих видань, *ф.13*). Довідки датовано за часом створення перших документів, як правило, постанови про початок слідства. Нерідко про факти голоду йшлося під час слідства і в пізніший період, тому упорядниками вивчалися документи з архівно-кримінальних справ від 20-х до 90-х років минулого століття. У довіднику вміщено інформацію про події, що передували Голодомору. Йдеться про справи, які висвітлюють опір селян колективізації, розкуркуленню, хлібозаготівлі, нав'язуванню непосильних податків і державних позик. На основі масових настроїв українських селян протистояти заходам радянської влади, незадоволення політикою більшовиків і готовністю виступити проти них зі зброєю в руках формувалися донесення ДПУ про наближення антирадянського збройного повстання в Україні.

Типовими для архівно-кримінальних справ є п'ять груп документів: оформлення арешту; процесуальні та не процесуальні документи слідства; документи, отримані від інших установ та організацій; оформлення результатів слідства;

документи з питань реабілітації. У довіднику після переліку документів, що зберігаються в архівно-кримінальних справах, зазначено наявність фотографій, щоденників, творів, листів чи важливих нотаток заарештованих, довідок, посвідчень, інших документів, що можуть пролити нове світло на тоталітарну епоху, сприяти дослідникам у вивченні діяльності окремих особистостей чи соціальних груп. Документи з архівно-кримінальних справ та обвинувальні висновки розкривають злочинну політику влади щодо селянства – вилучення всього хліба, а не його надлишків, цілковите позбавлення засобів до існування, переслідування всіх, хто чинив опір хлібозаготівлі або навіть обурювався діями уповноважених та активістів.

Четвертий розділ «Агентурно-оперативні документи» представлений інформацією, добутою ДПУ шляхом проведення агентурних та оперативних заходів. Відповідні документи відклалися у *фонді 13* (колекція друкованих видань) та *фонді 65* (справи оперативного обліку).

Агентурні повідомлення були одним з найважливіших джерел інформаційної обізнаності радянських спецслужб. Очевидно, у 1930-ті роки за іноземними дипломатичними представництвами в СРСР було встановлено найпильніше стеження і радянські спецслужби перехоплювали й розшифровували чимало конфіденційних донесень. Серед них була й докладна інформація від консульств, які діяли на території УСРР, про соціальне й економічне становище республіки[1]. Офіційні звіти й донесення іноземних дипломатів, яких важко звинуватити в упередженості щодо економічного й соціального становища радянських республік, переповнені фактами про масовий голод в Україні в 1932–1933 рр. Це саме свідчать і документи, одержані через іноземний відділ ОДПУ з-за кордону (доповідь члена проводу і представника ОУН в Англії Є. Ляховича, повідомлення управи гетьмана П. Скоропадського в Німеччині). Порівнюючи документи, збережені в ГДА СБУ, з тими, що стали доступними для дослідників у наш час, у тому числі віднайденими в іноземних архівах, у автентичності документів із фондів архіву СБУ не доводиться сумніватися. Довідник містить також агентурні донесення про оцінку подій в Україні на початку 1930-х років представниками української наукової і творчої інтелігенції.

Оперативно-статистичні документи, сконцентровані у *фонді 42* ГДА СБУ (*розділ п’ятий* довідника), мовою цифр розкривають масштаби та види репресій проти українських селян, категорії репресованих, міри покарання, форми опору селян політиці більшовиків у 1932–1933 роках. Статистика підтверджує антиукраїнський характер Голодомору. Так, із заарештованих 1933 р. за належність до антирадянських партій 85 % становили колишні члени українських політичних партій. Повстанську діяльність органи ДПУ розглядали у двох площинах – як українську (70 %) та білогвардійську[2]. Перше місце в статистиці причин арешту належало графі зі звинуваченням «сільська контрреволюція».

[1] За документами ГДА СБУ в роки Голодомору на території УСРР діяли дипломатичні представництва Польщі – консульства у Харкові та в Києві; Німеччини – генеральне консульство у Харкові та консульства в Одесі й Києві; Італії – генеральне консульство в Одесі та віце-консульство у Харкові; Туреччини – консульство в Одесі; Японії – консульство в Одесі.

[2] Нікольський В.М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х – 1950-ті рр..): історико-статистичне дослідження. – Донецьк, 2003. – С. 134–135.

Окрім оригіналів і завірених копій, у справах фонду містяться чернетки статистичних матеріалів. У довіднику вони не відображені, проте використовуючи їх, дослідники можуть з'ясувати докладнішу картину радянського терору голодом.

Документи особистого походження (*розділ шостий*) долучені до архівно-кримінальних справ як докази «антирадянської» агітації. Частина листів, творів і записів у щоденниках збереглася в оригіналі, деякі з документів знищено, натомість слідство оперувало виготовленими в ДПУ–НКВС копіями. Власне, такими їх можна назвати з певними застереженнями, адже під час передруку й перекладу на російську мову неминуче згасав національний колорит документів, з'являлися помилки у тексті і встановити тепер, кому належать неточності, практично неможливо. Зміст і авторство наявних у ГДА СБУ особистих документів, чи це оригінал, чи копія, сумнівів не викликає. У довіднику представлено, зокрема, щоденники вчительки Олександри Радченко, колгоспника Нестора Білоуса, партійного діяча районного рівня Дмитра Заволоки, листи Миколи Реви, Якова Сапсая. Всі вони були притягнуті до відповідальності за відверті записи, що стало складовою дій влади з метою приховування і фальшування правди про Голодомор. До цього ж розділу віднесено листівки, які поширювались в Україні. За даними ДПУ, в 1929–1932 рр. в Україні вилучено майже 35 тис. листівок, більшість яких мала «петлюрівський» характер і містила заклики до збройного повстання.

Сьомий розділ довідника «Свідчення очевидців та їхніх нащадків» увібрав інформацію, одержану в 2006–2008 рр. під час виставки документів «Розсекречена пам'ять». Цінність цих свідчень полягає в тому, що їх автори добровільно зголошувались письмово викласти відомі їм факти та події, очевидцями яких були вони особисто або ж їхні рідні. Свідки залишили колоритні розповіді про трагедію Голодомору в тій місцевості, звідки вони чи їхні батьки родом. Краєзнавцям та дослідникам Голодомору надзвичайно важко було б розшукати таких свідків в Україні, а то й за кордоном. У результаті маємо розширення інформаційних ресурсів ГДА СБ України і нові документальні підтвердження скоєного в радянській Україні злочину геноциду.

Обов'язковими елементами довідок є стислий зміст документів, перелік прізвищ постраждалих та осіб, які підписували документи або виступали з обвинуваченнями, назви населених пунктів, регіонів та країн, згаданих у документах. На цій основі укладено іменний та географічний покажчики. Перший з них містить, окрім прізвищ, відомості про рід занять чи посаду конкретних осіб, що дає можливість, з одного боку, встановити імена жертв Голодомору, з іншого – назвати посадовців і активістів, причетних до організації та проведення Голодомору. Географічний покажчик забезпечує швидкий пошук назв згаданих у документах населених пунктів, регіонів, а також країн, що сприятиме визначенню постраждалих від Голодомору сіл і регіонів. Назви подано за тогочасним адміністративно-територіальним поділом[1]. Контент-аналіз, системність, уніфі-

[1] З 1920 р. радянська Україна поділялась на губернії. У квітні 1923 р. у їх складі замість 102 повітів утворено 52 округи. 1925 р. губернії скасовано і до вересня 1930 р. в УСРР існували округи та райони, до лютого 1932 р. – лише райони, надалі – області та райони.

кація й максимальна повнота репрезентованих документів відкриває значний інформаційний потенціал ГДА СБУ, робить його більш доступним і зручним у науково-практичному використанні.

Документи, з якими працювали упорядники, віднайдено завдяки активній пошуковій діяльності багатьох співробітників архівних підрозділів Служби безпеки України у Києві й регіональних органах Служби. Насамперед, їх самовідданій праці українська та світова громадськість завдячує розсекреченню й оприлюдненню все більш вичерпної інформації про таємниці архівних документів комуністичної репресивно-каральної системи.

В. Даниленко (м. Київ)

ДОКУМЕНТИ ТАЄМНОГО ДІЛОВОДСТВА

1 Записка ДПУ УСРР про організаційно-господарський стан колгоспів за матеріалами агентурного вивчення їхньої діяльності в 1931 р.

29 березня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 24. – (1951 р.). – Спр. 1. – Арк 1–77.
Оригінал. Машинопис.

Записку ДПУ УСРР надіслано голові Вищої ради народного господарства УСРР, кандидату в члени ЦК ВКП(б) К.В. СУХОМЛИНУ.

Документ розкриває загальний стан колективізації, ефективність проведення посівних кампаній, забезпечення колгоспів інвентарем, стан тваринницької галузі сільського господарства, містить порівняльні дані господарювання у 1930 і 1931 р., висвітлює питання обліку й організації праці в колгоспах, керівництва колгоспами, діяльність «антирадянських» елементів, процес формування колгоспного активу, культурно-побутове обслуговування села. Узагальнено дані, одержані з 35 колгоспів Київської області, 40 – Одеської, 50 – Харківської, 40 – Дніпропетровської, 20 – Вінницької, 15 – Донбасу. ДПУ інформувало партійні та державні органи, що третина колгоспів закінчила господарський рік із надзвичайно низькими показниками, що колгоспам притаманні низький рівень продуктивності праці, зрівнялівка, примітивна організація праці.

Заступник голови ДПУ УСРР КАРЛСОН[1].

Населені пункти та регіони[2]: хут. Веденський;

с. Антонове, с. Василівка, с. Веденське, с. Голиші, с. Іванівка, с. Коробчине, с. Нескучне, с. Петрівка, с. Попівка, с. Утківка;

Бахмацький район, Березівський район, Біляївський район, Богодухівський район, Васильківський район, Великотеплянський район, Верхньодніпровський район, Високопільський район, Вінницький район, Вовчанський район, Гадяцький район, Глухівський район, Голованівський район, Гришинський район, Гросулівський район, Грушківський район, Дмитрівський район, Житомирський район, Задонський район, Запорізький район, Іллінецький район, Кам'янський район, Карлівський район, Карло-Лібкнехтський район, Каховський район, Коларівський район, Конотопський район, Копайгородський район, Кременчуцький район, Криворізький район, Крижопільський район, Лиховський район, Любарський район, Люксембургський район, Малодівицький район, Межівський район, Мелітопольський район, Молочанський район, Немирівський район, Нехворощанський район, Новгород-Сіверський район, Новоград-Волинський район, Ново-Миргородський район, Новопразький район, Оболонський район, Одеський район, Онуфріївський район, Оратівський район, Оржицький район, Павлоградський район, Печенізький район, Піщанський район, Погребищенський район, Покровський район, Понорницький район, Проскурівський район, Рубіжанський район, Сахновищанський район, Сватівський район, Селидівський

[1] Тут і далі – прізвища осіб, які підписали або мали підписати документ.
[2] Тут і далі – назви населених пунктів, регіонів, радянських республік та країн, які згадуються в окремому документі чи справі.

район, Синельниківський район, Сталінський район, Старобільський район, Троянівський район, Тульчинський район, Фрунзівський район, Харківський район, Чубарівський район, Чигиринський район, Чугуївський район, Яготинський район;

Лівобережжя, Правобережжя, Сибір, Степова смуга.

2 Інструкція Верховного суду СРСР, прокурора Верховного суду СРСР і ОДПУ про застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р.

13 вересня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25. – (1951 р.). – Спр. 3. – Арк 2–2 зв.
Друкарський примірник.

Таємна інструкція адресована Верховному суду СРСР та прокуратурі Верховного суду СРСР, народним комісаріатам юстиції союзних республік, головам крайових (обласних) судів, крайовим (обласним) прокурорам, головам та прокурорам лінійних судів, районним прокурорам, голові ДПУ УСРР, повноважним представникам ОДПУ, ДТВ ОДПУ, начальникам оперативних секторів.

Документ, розроблений і ухвалений з ініціативи СТАЛІНА, деталізував механізм застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. – закону, прозваного в народі «законом про п'ять колосків». Інструкція регламентувала, зокрема, покарання куркулів та інших «соціально ворожих» елементів, вимагала за найменше псування сільськогосподарського реманенту, викрадення хліба чи колгоспного майна застосовувати без будь-яких послаблень вищу міру покарання – розстріл, а в окремих випадках – 10-річний термін ув'язнення. Вироки мали виноситись не більш, ніж за п'ятнадцять днів. Інструкція надавала закону силу зворотної дії.

Заступник голови ОДПУ І. АКУЛОВ, голова Верховного суду СРСР О. ВИНОКУРОВ, прокурор Верховного суду СРСР П. КРАСІКОВ.

3 Витяг із протоколу засідання політбюро ЦК ВКП(б) про затвердження інструкції Верховного суду та ОДПУ щодо застосування постанови ЦВК та Раднаркому СРСР від 7 серпня 1932 р.

16 вересня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25. – (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 1.
Склограф. Оригінал.

Витяг із протоколу, направлений членам ЦКК ВКП(б), заступнику голови ОДПУ СРСР В.А. БАЛИЦЬКОМУ

Із документом, підписаним СТАЛІНИМ, надсилалася Інструкція про застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р., «Закону про п'ять колосків».

Пряма вказівка СТАЛІНА та його оточення органам ДПУ УСРР активніше включитися в неоголошену війну проти селян. Була обов'язковою для виконання керівними й оперативними співробітниками ДПУ.

Факсимільний підпис Й. СТАЛІНА, оригінал печатки ЦК ВКП(б).

4 Службова записка з довідкою ХОВ ДПУ УСРР про заарештованих та таких, що підлягали арешту, працівників колгоспного апарату.

21 листопада 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25. – (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 70–72.
Оригінал. Машинопис.

Службова записка з довідкою, адресована генеральному секретарю ЦК КП(б)У С.В. КОСІОРУ.

Довідка містить відомості про арешти працівників колгоспного апарату на Харківщині, здійснені ДПУ за погодженням з вищим партійним керівництвом. Документ свідчить про те, що С. КОСІОР особисто давав вказівки про арешти серед керівного апарату колгоспів.

Начальник Харківського обласного відділу ДПУ УСРР М.М. ТИМОФЄЄВ.

Регіон: Харківська область.

5 Лист голови ДПУ УСРР С. Реденса секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору про ставлення партійців і комсомольців до хлібозаготівель.

22 листопада 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 3.
Оригінал. Машинопис.

Лист із Зведенням ДПУ УСРР[1] адресований генеральному секретарю ЦК КП(б)У, члену політбюро ЦК ВКП(б) С.В. КОСІОРУ.

Ідеться про «правоопортуністичні» дії кандидатів у члени, членів партії і комсомольців сільських організацій України, які не бажають добиватися виконання хлібозаготівельних планів. Висловлюється прохання розглянути це питання на політбюро й винести відповідне рішення.

Голова ДПУ УСРР С. РЕДЕНС.

Населені пункти: м. Харків.

[1] Див. док. № 6.

6 Зведення ДПУ УСРР про настрої і протидію партійців та комсомольців під час хлібозаготівель.

20 листопада 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 3-68.
Оригінал. Машинопис.

Узагальнена інформація про так звані правоопортуністичні настрої серед місцевих партійних, радянських і господарських керівників, яка послужила підставою для посилення репресій на селі, підштовхнула до рішень про злам опору селян, передусім, у низовій ланці партійно-державного та господарського керівництва. За даними на 20 листопада 1932 р. ДПУ УСРР зареєстровано протидію хлібозаготівлі й «правоопортуністичні» настрої у Дніпропетровській області в 95 селах, Донецькій – 85, Одеській – 52, Харківській – 45, Чернігівській – 42, Київській – 38, Вінницькій – 36. Серед місцевих керівників, які виявляли різні форми протесту (відмова від прийняття плану й проведення хлібозаготівлі, відмова від посади, «опортуністичні» настрої, вихід із партії), відповідальні працівники районного апарату (87 осіб), уповноважені районного партійного комітету в селах (86), голови сільрад (43), голови і члени правлінь колгоспів (139), секретарі партійних осередків (80), партійний і комсомольський актив (149).

Голова ДПУ УСРР С. РЕДЕНС.

Населені пункти та регіони: с. Андріївка, с. Андріяшівка, с. Аркалаївка, с. Баден, с. Безуглівка, с. Березівка, с. Березнегувате, с. Благодатне, с. Блюменфельд, с. Бобровиця, с. Богданівка, с. Бондарівка, с. Борщева, с. Борщі, с. Бранкованове, с. Братолюбівка, с. Ваньківці, с. Василівка, с. Великий Бобрик, с. Великі Гадомці, с. Веприк, с. Вербівка, с. Вигнанка, с. Вигурівщина, с. Висунськ, с. Вишнопіль, с. Вовчок, с. Волоське, с. Гаврилівка, с. Гальчин, с. Гергели, с. Гоголів, с. Голодки, с. Горбовичі, с. Гракове, с. Гречани, с. Грицаківка, с. Гришине, с. Гупалівка, с. Диківка, с. Дідівці, с. Дідковичі, с. Дмитрівка, с. Дородське, с. Дроздівка, с. Дружня, с. Жабриця, с. Жердя, с. Зачепилівка, с. Золотогірка, с. Іванівка, с. Іванківці, с. Іллінці, с. Катеринівка, с. Катеринопіль, с. Кадівка, с. Комарівка, с. Копіївка, с. Косарівщина, с. Костянтинівка, с. Котівка, с. Кривуші, с. Кустин, с. Липецьке, с. Липове, с. Лисянка, с. Лоївці, с. Лосинівка, с. Лука, с. Людавка, с. Макошине, с. Мала Вільшанка, с. Малинівка, с. Мартинівка, с. Маслове, с. Мигія, с. Микуличі, с. Михайлівка, с. Михайло-Ларине, с. Морозівка, с. Мостки, с. Наталине, с. Нижні Сірогози, с. Нико-Маврівка, с. Нікольське, с. Нова Басань, с. Нова Миколаївка, с. Нова Михайлівка, с. Нова Павлівка, с. Новий Биків, с. Новий Калкаїв, с. Обжиле, с. Олександрівка, с. Оленівка, с. Олійникове, с. Охрамієвичі, с. Пархомівка, с. Переволочне, с. Перекопівка, с. Петрівка-Попівка, с. Печора, с. Пирогівка, с. Плахтянка, с. Плиски, с. Подо-Калинівка, с. Пологи, с. Попівка, с. Привілля, с. Рай-Олександрівка, с. Ржавець, с. Салогубівка, с. Селичів, с. Сенькове, с. Ситники, с. Сільченкове, с. Слобідка, с. Слободище, с. Смикула, с. Софіївка, с. Співаківка, с. Станіславчик, с. Старикове, с. Старо-Михайлівка, с. Степанівка, с. Ступаківка, с. Сурсько-Покровське, с. Таганча, с. Талдики, с. Танське, с. Терни, с. Тимофіївка, с. Тисколунг, с. Товстий Ліс, с. Трембачеве, с. Уткіно, с. Харитонівка, с. Ходосівка,

с. Чаплинка, с. Чаплі, с. Чепринка, с. Черевки, с. Чернече, с. Чорногородка, с. Шимкове, с. Широке, с. Шрубків, с. Яблунівка;

м. Богодухів, м. Київ, м. Полтава, м. Харків, м. Ямпіль;

Анатолівський район, Антоно-Кодинцівський район, Апостолівський район, Арбузинський район, Артемівський район, Бабанський район, Баранівський район, Барвінківський район, Бахмацький район, Баштанський район, Бердичівський район, Бершадський район, Біловодський район, Білозерський район, Білопільський район, Благоєвський район, Близнюківський район, Бобровицький район, Богодухівський район, Божедарівський район, Бородянський район, Брацлавський район, Брусилівський район, Буцький район, Васильківський район, Великобілозерський район, Великолепетиський район, Великоолександрівський район, Велико-Янисельський район, Верхньодніпровський район, Верхньо-Теплівський район, Верхньо-Токмацький район, Високопільський район, Вовчанський район, Вознесенський район, Волочиський район, Ворошиловський район, Гадяцький район, Генічеський район, Глухівський район, Горлівський район, Градизький район, Григоріопільський район, Гришинський район, Дзержинський район, Диканський район, Дніпропетровський район, Доброеличківський район, Долинський район, Доманівський район, Драбівський район, Жашківський район, Жмеринський район, Запорізький район, Зінов'євський район, Знам'янський район, Золотоніський район, Іваницький район, Ізюмський район, Іллінецький район, Кам'янський район, Канівський район, Карло-Лібкнехтівський район, Київський район, Кобиляцький район, Коларівський район, Комінтернівський район, Конотопський район, Коропський район, Корсунський район, Корюківський район, Краматорський район, Красноградський район, Краснолиманський район, Краснолуцький район, Краснопільський район, Кременчуцький район, Криворізький район, Липецький район, Липово-Долинський район, Лисянський район, Луганський район, Любарський район, Магдалинівський район, Макарівський район, Макіївський район, Малодівицький район, Маріупольський район, Марківський район, Махнівський район, Меджибізький район, Межівський район, Мелітопольський район, Менський район, Миргородський район, Михайлівський район, Міловський район, Молочанський район, Муровано-Куриловецький район, Народицький район, Недригайлівський район, Немирівський район, Нижньосірогозький район, Ніжинський район, Нікопольський район, Новобузький район, Ново-Василівський район, Нововодолазький район, Новогеоргіївський район, Новоград-Волинський район, Новозлатопільський район, Ново-Миколаївський район, Новоодеський район, Новопразький район, Новосанжарський район, Ново-Троїцький район, Ново-Український район, Носівський район, Оболонський район, Обухівський район, Окнянський район, Октябрський район, Олешнівський район, Ольшанський район, Онуфріївський район, Опішнянський район, Орининський район, Оріхівський район, Остерський район, П'ятихатський район, Павлоградський район, Первомайський район, Петрівський район, Печенізький район, Покровський район, Полтавський район, Прилуцький район, Проскурівський район, Пулинський район, Путивльський район, Радомишльський район, Решетилівський район, Ровеньківський район, Розважівський район, Роменський район, Рубіжанський район, Сахновщанський район, Сватівський район, Скадовський район, Слов'янський район,

Славутський район, Словечанський район, Смілянський район, Снігурівський район, Сновський район, Солонянський район, Спартаківський район, Сталінський район, Станіславчицький район, Старобільський район, Старо-Каранський район, Старо-Керменчицький район, Староушицький район, Сумський район, Тальнівський район, Терпеньєвський район, Тростянецький район, Фастівський район, Херсонський район, Хорлівський район, Царекостянтинівський район, Цебриківський район, Цюрупинський район, Черкаський район, Чернігівський район, Черняхівський район, Чечельницький район, Чорнобаївський район, Чорнобильський район, Чубарівський район, Чугуївський район, Чутівський район, Яготинський район, Якимівський район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Одеська область, Харківська область, Чернігівська область;

АМСРР.

7 Доповідна записка про заходи з проведення операції проти «куркульсько-петлюрівських та контрреволюційних елементів».

22 листопада 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 69–100.
Оригінал. Машинопис.

Доповідна адресована генеральному секретарю ЦК КП(б)У, члену політбюро ЦК ВКП(б) С.В. КОСІОРУ.

План і завдання масової операції на селі, які РЕДЕНС просив затвердити на політбюро ЦК КП(б)У. Операція охоплювала 243 райони України і передбачала проведення масових арештів.

Деталі операції опрацьовано на спеціально скликаній 19 листопада 1932 р. нараді начальників обласних відділів ДПУ УСРР. Документ свідчить про залежність успіху операції на селі від підтримки політбюро й обласних партійних комітетів.

Голова ДПУ УСРР С. РЕДЕНС.

Населені пункти і регіони: с. Липунки, с. Мар’янівка, с. Петраківка, с. Якимівка;

м. Баку, м. Дніпропетровськ, м. Київ, м. Харків;

Баришівський район, Баштанський район, Березнянський район, Біловодський район, Білолуцький район, Білоцерківський район, Близнюківський район, Бобринецький район, Богодухівський район, Богуславський район, Борзнянський район, Бригадирівський район, Букинський район, Велико-Висківський район, Великолепетиський район, Василівський район, Васильківський район, Верхньо-Дніпровський район, Володарський район, Ворошиловський район, Врадіївський район, Гадяцький район, Гайсинський район, Генічеський район, Городнянський район, Городоцький район, Градизький район, Деражнянський район, Джулинський район, Дніпропетровський район, Доброводичківський район, Долинський район, Дунаєвецький район,

Жашківський район, Запорізький район, Звенигородський район, Златопільський район, Ізюмський район, Кабанський район, Кадіївський район, Козятинський район, Кам'янець-Подільський район, Кам'янський район, Карло-Лібкнехтівський район, Корюківський район, Кишеньківський район, Копайгородський район, Коропський район, Коростишівський район, Краснолуцький район, Летичівський район, Лисянський район, Луганський район, Лугинський район, Люксембургський район, Магдалинівський район, Межівський район, Менський район, Нововодолазький район, Новоград-Волинський район, Ново-Миколаївський район, Новомосковський район, Новоушицький район, Оболонський район, Олексіївський район, Павлоградський район, Пирятинський район, Плисківський район, Покровський район, Прилуцький район, Проскурівський район, Пулинський район, Ржищівський район, Скадовський район, Славутський район, Снігурівський район, Сновський район, Солобковецький район, Солонянський район, Сорокинський район, Сталінський район, Старо-Керменчицький район, Тальнівський район, Теофіпольський район, Тиврівський район, Томашпільський район, Троїцький район, Уманський район, Устинівський район, Фрунзівський район, Хмельницький район, Царекостянтинівський район, Цибулівський район, Черкаський район, Чорнобаївський район, Чубарівський район, Шаргородський район, Шосткинський район, Яготинський район, Якимівський район, Ярмолинецький район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Одеська область, Харківська область, Чернігівська область;

Німеччина, Туркестан.

8 Лист начальника СПВ ДПУ УСРР Ю. Кривця щодо «саботажу хлібозаготівель» керівниками Оріхівського району.

23 листопада 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25(1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 109.
Оригінал. Машинопис.

Лист, який підписав начальник СПВ ДПУ УСРР Ю. КРИВЕЦЬ, адресований голові ДПУ УСРР С.Ф. РЕДЕНСУ.

Фальшива інформація з листа та сфабриковані протоколи допитів свідків були одразу направлені генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. КОСІОРУ та в іноземний відділ ЦК ВКП(б) і використані СТАЛІНИМ для розгортання репресій проти низової ланки партійних і господарських керівників, у тому числі Оріхівського району Дніпропетровської області[1].

Населені пункти: м. Харків.

[1] Див. також док. № 9, 11, 270.

9 Листи голови ДПУ УСРР С. Реденса генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору та в секретний відділ ЦК ВКП(б) щодо «саботажу хлібозаготівель» керівниками Оріхівського району.

27 листопада – 3 грудня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25(1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 105 зв. – 109.
Оригінал. Друкарський примірник.

Голова ДПУ УСРР С. РЕДЕНС повідомляє про розслідування справи із протидії хлібозаготівлі керівників Оріхівського району Дніпропетровської області. Хоча з роботи районне керівництво Дніпропетровським обкомом КП(б)У вже знято, РЕДЕНС пропонує у зв'язку з виявленими фактами провести слідство для притягнення винних до відповідальності. До листів додано копії протоколів допитів, які пізніше визнано фальсифікованими[1].

Населені пункти та регіони: м. Харків;
Оріхівський район;
Дніпропетровська область.

10 Оперативний бюлетень ДПУ УСРР про боротьбу з сільською «контрреволюцією».

5 грудня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 28. – (1951 р.). – Спр. 5. – Арк. 43–106.
Друкарський примірник.

Розкрито діяльність ДПУ УСРР у листопаді 1932 р. з метою «розгрому сільської контрреволюції», подолання «саботажу» хлібозаготівлі, припинення «розбазарювання» колгоспного майна. За цей час заарештовано 8 881 особу. Окремо зазначено кількість заарештованих колишніх петлюрівців та махновців – понад 2 тис. «Контрреволюційні» й повстанські угруповання ліквідовано в 110 районах.

Зафіксовано такі форми і методи діяльності «контрреволюційних» і «куркульських» елементів: «антирадянська» агітація проти хлібозаготівлі, зрив зборів; підбурювання до активної протидії вивезенню хліба; організоване «розкрадання» хліба; відтягування здавання хліба; приховування у відходах зерна, закопування в ями, підпільні сховища; навмисне заплутування обліку зерна.

Голова ДПУ УСРР С. РЕДЕНС.

Населені пункти і регіони: хут. Петрівський;

с. Адріанопіль, с. Бутівка, с. Верхні Рогачики, с. Веприк, с. Володимирівка, с. Гуляйполе, с. Житлівка, с. Зіньківщина, с. Казанка, с. Костромка, с. Маринівка, с. Миколаївка, с. Михайлівка, с. Новгородка, с. Ново-Миколаївка, с. Панчеве, с. Перещепине, с. Покровське, с. Чабанівка, с. Шамраївка;

[1] Див. також док. № 8, 11, 270.

м. Дніпропетровськ, м. Мелітополь, м. Харків;

Апостолівський район, Арбузинський район, Балаклїівський район, Бердянський район, Березівський район, Братський район, Валківський район, Василівський район, Великолепетиський район, Високопільський район, Вознесенський район, Волинський район, Ворошиловський район, Гадяцький район, Генічеський район, Градизький район, Гришинський район, Запорізький район, Знам'янський район, Ізюмський район, Костянтинівський район, Краматорський район, Красноградський район, Краснопільський район, Кривоозерський район, Криворізький район, Мелітопольський район, Миропільський район, Михайлівський район, Нікопольський район, Ново-Василівський район, Ново-Миколаївський район, Ново-Миргородський район, Новомосковський район, Новоодеський район, Новопразький район, Ново-Санжарський район, Олександрійський район, Оржицький район, Охтирський район, Павлоградський район, Первомайський район, Полтавський район, Решетилівський район, Риківський район, Ровенецький район, Рубіжанський район, Сватівський район, Снігурівський район, Солонянський район, Сорочинський район, Софіївський район, Сталінський район, Старо-Каранський район, Сумський район, Харківський район, Хмелівський район, Чубарівський район, Чутівський район, Якимівський район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Одеська область, Харківська область, Чернігівська область.

11 Таємний лист Й. Сталіна керівникам партійних і радянських органів щодо хлібозаготівель в Оріхівському районі України.

7 грудня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25. – (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 105.
Друкарський примірник.

Таємний лист адресований усім членам і кандидатам ЦК та ЦКК, секретарям обкомів, крайкомів, національних ЦК, всім секретарям райкомів та головам райвиконкомів, усім членам-партійцям колегії наркомзему СРСР.

Блискавична реакція вождя на надіслані головою ДПУ УСРР С. РЕДЕНСОМ в секретний відділ ЦК ВКП(б) сфабриковані матеріали слідства у справі опору хлібозаготівлям в Оріхівському районі Дніпропетровської області. СТАЛІН орієнтував на посилення репресій щодо так званих ворогів з партійним квитком у кишені і вимагав негайного арешту та покарання керівників Оріхівського району шляхом тюремного ув'язнення терміном на 5–10 років[1].

Генеральний секретар ЦК ВКП(б) СТАЛІН.

Населені пункти та регіони: Оріхівський район;

Україна, Радянський Союз, Росія.

[1] Див. також док. № 8, 9, 270.

12 Оперативний бюлетень ДПУ УСРР про справи, пов'язані з викриттям антиколгоспних угруповань та хлібозаготівлями.

8 грудня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 110–151.
Оригінал. Машинопис.

Оперативний бюлетень ДПУ УСРР, підписаний С. РЕДЕНСОМ, адресований генеральному секретарю ЦК КП(б)У, члену політбюро ЦК ВКП(б) С.В. КОСІОРУ.

ДПУ УСРР інформувало партійних керівників республіки про те, що «оперативний удар» по внутрішньоколгоспних антирадянських угрупованнях продовжується швидкими темпами [1]. «Контрреволюційна» діяльність викритих і ліквідованих груп полягала у зриві основних сільськогосподарських кампаній, особливо хлібозаготівель, приховуванні й викраденні хліба, в антиколгоспній та антирадянській агітації. Окремо в зведенні ДПУ УСРР наголошувалось на поширенні «повстанської» агітації. В абсолютної більшості ліквідованих груп потужним був вплив «куркульських, контрреволюційних, особливо петлюрівських елементів».

У бюлетені враховано 55 внутрішньоколгоспних і антирадянських груп 42 районів 5 областей. За цими справами органами ДПУ заарештовано 290 осіб, у тому числі 28 голів колгоспів. Інформація свідчить про тотальний контроль ДПУ в Україні і готовність до посилення «оперативного удару» проти українських селян, які перебувають під впливом національних сил і чинять опір політиці більшовиків.

Регіони й населені пункти: с. Андрушівка, с. Антонини, с. Баришівка, с. Бармашівка, с. Безводне, с. Білашки, с. Велика Знам'янка, с. Вереси, с. Висківці, с. Володарка, с. Гаврилівка, с. Головини, с. Городище, с. Давидівка, с. Замфірівка, с. Западинка, с. Кам'янка, с. Карасиха, с. Колтунівка, с. Краснівка, с. Куча, с. Лузанівка, с. Мостки, с. Потіївка, с. Резівка, с. Селидівка, с. Скаржинці, с. Соснівка, с. Стара Буда, с. Ставчинці, с. Стеблево, с. Фрузинівка, с. Холми, с. Черевачі, с. Чорнобай, с. Чупира, с. Шабельники, с. Шандригилівка, с. Штилівка, с. Шуліківка;

Антонинський район, Березнянський район, Біловодський район, Білоцерківський район, Васильківський район, Волноваський район, Гришинський район, Добрянський район, Житомирський район, Золотоніський район, Каменецький район, Кам'янець-Подільський район, Кам'янський район, Корсунський район, Корюківський район, Краматорський район, Краснолиманський район, Криворізький район, Любарський район, Люксембургський район, Ляховецький район, Могилівський район, Немирівський район, Ново-Миколаївський район, Новоушицький район, Овруцький район, Олександрійський район, Оріхівський район, Остерський район, Піщанський район, Плисківський район, Погребищенський район, Прилуцький район, Проскурівський район, Пулинський район, Сватівський район, Середино-Будський район, Старо-Каранський

[1] Див. також док. № 17.

район, Старо-Микільський район, Чернігівський район, Черняхівський район, Чорнобаївський район, Чорнобильський район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Чернігівська область.

13 Доповідна записка голови ДПУ УСРР С. Реденса секретарю ЦК КП(б)У М. Хатаєвичу про активізацію петлюрівської пропаганди в містах і селах України.

8 грудня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 2. – Арк. 56–61.
Завірена копія. Машинопис.

Голова ДПУ УСРР С. РЕДЕНС інформує партійне керівництво республіки про значне пожвавлення діяльності закордонного центру УНР на території радянської України. Посланці УНР зусилля спрямовують, передусім, на організацію «петлюрівсько-повстанської» пропаганди в містах і селах України. Протягом останніх 4 місяців у затриманих було вилучено близько 35 тисяч листівок. Зміст листівок – звернення до робітників, селян та інтелігенції України із закликами до активної збройної боротьби проти радянської влади, до опору хлібозаготівлям та іншим господарсько-політичним заходам, до здійснення «диверсійних та шкідницьких» акцій. Основна ставка робиться на село. Більшість затриманих «польсько-петлюрівських агентів» – розкуркулені й репресовані жителі радянської України.

У зв’язку з викладеним РЕДЕНС повідомляє про першочергове завдання органів ДПУ УСРР – розгром петлюрівського «контрреволюційного» підпілля та посилення охорони державного кордону.

Голова ДПУ УСРР С. РЕДЕНС.

Населені пункти та регіони: м. Харків;

Городищенський район, Шепетівський район;

Польща, УСРР.

14 Спецповідомлення транспортного відділу ДПУ УСРР про антипартійні й антирадянські прояви партійців на транспорті.

13 грудня 1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 2 – Арк. 1–24.
Оригінал. Машинопис.

Спецповідомлення транспортного відділу ДПУ УСРР (начальник відділу – Ф. ДРУСКІС) адресоване заступнику голови ОДПУ В.А. БАЛИЦЬКОМУ, голові ДПУ УСРР С.Ф. РЕДЕНСУ, заступнику голови ДПУ УСРР К.М. КАРЛСОНУ,

начальнику особливого відділу ОДПУ І.М. ЛЕПЛЕВСЬКОМУ, начальнику ТВ ОДПУ Т.А. ПРОХОРОВУ.

Містить конкретний перелік працівників транспорту, які за родом діяльності мали можливість бачити страхіття голоду в усій Україні. Зафіксовані органами ДПУ антирадянські й антипартійні висловлювання послужили підставою для репресій проти свідків Голодомору серед робітників. На документі резолюція, ймовірно генерального секретаря ЦК КП(б)У С. КОСІОРА, призначена другому секретарю ЦК КП(б)У М. ХАТАЄВИЧУ, із дорученням обговорити заходи реагування, вимогою виключити із партії невдоволених, що надалі, як правило, призводило до арешту й жорстоких репресій.

Населені пункти та регіони: с. Гречани, с. Комаровці, с. Микитівка;

м. Ворошиловськ, м. Дебальцево, м. Дніпропетровськ, м. Здолбунів, м. Жмеринка, м. Іловайськ, м. Коростень, м. Луганськ, м. Маріуполь, м. Нікополь, м. Одеса, м. Попасна, м. Сватове, м. Старо-Костянтинів, м. Харків, м. Ясинувата;

Білгородський район, Дебальцівський район, Дніпропетровський район, Іловайський район, Лиманський район, Луганський район, Сімферопольський район.

15 Довідка ДПУ УСРР про динаміку політичного та кримінального терору в Україні.

Не раніше 25 січня 1933 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 4. – Арк. 3–15.
Чернетка. Машинопис.

Довідка ДПУ УСРР розкриває динаміку «терористичних проявів» протягом листопада 1932 – січня 1933 р. у порівнянні з іншими місяцями 1932 р. Зазначається, що за три місяці в Україні зафіксовано 436 «терористичних проявів»; фізичний терор безперервно зростає у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Одеській, Харківській, Чернігівській областях. Найбільш «неблагополучними» є Вінницька, Харківська й Чернігівська області. ДПУ УСРР констатує, що терор спрямований в основному проти сільського активу і представників радянської влади; в числі постраждалих – 50% членів і кандидатів у члени партії та комсомольці. Така форма опору заходам радянської влади, як масові «волинки», внаслідок «продовольчих труднощів» була характерна для березня – травня 1932 р., тепер спостерігається активна протидія колгоспників і одноосібників вилученню й вивезенню хліба. Поширюються також «контрреволюційні» листівки, більшість яких містять заклики до повстання. Число діючих груп, котрі ведуть політичну боротьбу, зросло із 28 у 1931 р. до 114 у 1932 р. ДПУ УСРР відзначає, що із травня 1932 р. повстанська політична боротьба «куркульського» та «петлюрівського елементів» набрала надзвичайно запеклих форм і має на меті повалення радянської влади збройним шляхом. Лише після опублікування постанови ЦВК і РНК СРСР про охорону соціалістичної власності[1] політичне забарвлення боротьби стрімко змінюється на кримінальне.

[1] Див. також док. № 1, 2.

Протягом 1932 р. в Україні ліквідовано 1 096 груп, з них 105, за оцінкою ДПУ, – політичні. Загалом затримано 10,5 тис. осіб. У січні – листопаді 1932 р. в Україні вилучено 28 200 одиниць зброї, в тому числі 2 036 холодної та понад 26 тис. – вогнепальної. На початок 1933 р. найбільш ураженою політичним «бандитизмом» вважалась Чернігівська область. ДПУ УСРР докладно інформувало ЦК КП(б)У про ліквідацію в Україні «широко розгалуженого контрреволюційного повстанського підпілля».

Станом на 25 січня 1933 р. заарештовано 37 797 осіб, з них 8 145 – з «політичним минулим» («куркулі», колишні «петлюрівці» і «гетьманці»). Серед арештованих – колгоспники (7 906), «куркулі» (5 825), бідняки (1 436), голови колгоспів (1 471), бухгалтери і рахівники (1 436), бригадири (891), голови сільрад (388), сільські вчителі (316), служителі культу (233), робітники (1 526); членів і кандидатів у члени партії – 1 251, комсомольців – 203, колишніх членів партії – 439, червоних партизанів – 77. До вищої міри покарання – розстрілу засуджено 719 осіб, до ув'язнення в концтаборах – 8 003, вислання – 2 533.

Окрім того, з районів Дніпропетровської, Одеської, Харківської й Чернігівської областей, які відставали у хлібозаготівлі, виселено за межі України 1 918 сімей і 700 одиночок. Заходами ДПУ й міліції з 1 грудня 1932 р. по 25 січня 1933 р. в українських селах викрито 14 956 ям, 621 засіку і 1 359 інших тайників, з яких вилучено 1 718,5 тис. пудів хліба.

Населені пункти і регіони: Богодухівський район, Глухівський район, Золочівський район, Коропський район, Люботинський район, Новоград-Волинський район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Одеська область, Харківська область, Чернігівська область.

16 Огляд викритих і ліквідованих органами ОДПУ справ нелегальних організацій на території СРСР.

Січень 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 36 «а». – Арк. 193–205.
Копія. Машинопис.

Повідомляється, що на території УСРР, Північнокавказького краю, Центрально-Чорноземної області та Уралу виявлено і ліквідовано кілька нелегальних організацій, які займалися саботажем та зривом хлібозаготівель, посівних та інших кампаній, шкідницькою діяльністю в колгоспах і радгоспах, організацією повстанської роботи. Їх головним завданням була боротьба проти хлібозаготівель та колективізації. У серпні 1932 р. на території України підпільні організації висували гасла «Радянська влада знову хоче відібрати у вас весь хліб і увергнути вас в голод», «Ні одного пуда [хліба] владі інтернаціональних шахраїв», «Не здавайте ваш хліб хлібозаготівельникам, а продавайте його за

вільними цінами».

ДПУ УСРР було викрито повстанські підпілля на території Правобережної України, Донбасу та Вінницької області. Члени організацій мали завдання проводити «підривну роботу в колгоспах і радгоспах, агітувати проти здачі хліба. Сіяти тільки для себе, не сіяти експортні та технічні культури. Всіляко дискредитувати колгоспи». Один із керівників організації підпалив 500 копиць колгоспного хліба, здійснив 18 підпалів колгоспного майна. Зокрема, у Вінницькій області члени диверсійної групи тероризували місцевий партійний актив, який проводив хлібозаготівельну кампанію, вбивали найбільш активних робітників та проводили агітацію серед селян з метою зриву хлібозаготівель, здійснювали підпали колгоспів і радгоспів, розповсюджували провокаційні чутки про швидке падіння радянської влади. За інформацією ДПУ УСРР, члени нелегальних організацій були виявлені серед голів та членів правління колгоспів, бухгалтерів, рахівників, бригадирів, техніків, агрономів і механіків машинно-тракторних станцій.

Заступник начальника особливого відділу ОДПУ ГАЙ, начальник 3 відділення особливого відділу ОДПУ АЛЬОХІН, помічник начальника 3 відділення особливого відділу ОДПУ МЕЛЬЦЕР.

Населені пункти та регіони: ст. Динська, ст. Курганська, ст. Прочноокопська;

с. Богичі, с. Довжин, с. Мурафа, с. Травне;

м. Берлін, м. Варшава, м. Дубно, м. Київ, м. Одеса, м. Париж, м. Прага;

Армавірський район, Дмитрівський район, Краснодарський район, Правобережна Україна, Путивльський район, Слов'янський район;

Київська область, Одеська область, Харківська область, Чернігівська область;

Донбас, Криворіжжя.

17 Довідка ДПУ УСРР про масові втечі селян з України.

2 лютого 1933 р.

Ф. 68. – Спр. 228. – Арк. 138–141.
Копія. Машинопис.

Ідеться про масовий виїзд із сіл «злісних нездатчиків хліба», у зв'язку з чим ДПУ вжито низку заходів – сільрадам заборонено видавати будь-які довідки для виїзду, виявляти й заарештовувати організаторів, створювати заслони. Із 23 січня по 2 лютого 1932 р. по районах України заслонами затримано 3 861 особу. На залізниці в цей час затримано 16 733 особи, на місце постійного проживання відправлено 15 109 осіб, 1 610 заарештовано.

За даними обласних відділів ДПУ, з 15 грудня по 2 лютого масовими виїздами із сіл охоплено 215 районів; загалом виїхали 94 433 особи, у тому числі з Київської області 26 344, Харківської – 20 129, Дніпропетровської – 12 421, Донецької – 9 561, Чернігівської – 5 593, Вінницької – 5 068, Одеської – 3 953. Значна частина людей виїжджає сім'ями, зареєстровано села, звідки виїхали всі працездатні чоловіки. Причини виїзду – «незадоволення матеріальним становищем», «незабезпеченість хлібом», «боязнь продовольчих труднощів».

Населені пункти та регіони: с. Ільченково;

Валківський район, Градизький район, Сахновщанський район, Софіївський район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Одеська область, Харківська область, Чернігівська область;

Північнокавказький край, Центрально-Чорноземна область;

Білорусія, Казахстан, Україна.

18 Спецповідомлення КОВ ДПУ УСРР про масовий виїзд німців-колоністів у Сибір.

2 лютого 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 429. – Т. 20. – Арк. 101–103.
Оригінал. Машинопис.

Спецповідомлення Київського обласного відділу ДПУ УСРР адресоване всім ПП ОДПУ Західного Сибіру, ПП ОДПУ Східного Сибіру та начальникам ОВ УВО і ДПУ УСРР.

У листопаді – грудні 1932 р. під час проведення «оперативного натиску на селі по забезпеченню хлібозаготівель» в Київській області, зокрема в районах Волині – Володарському, Новоград-Волинському, Потіївському, Пулинському, Черняхівському, спостерігався масовий виїзд німців-колоністів у Сибір. Зазначається, що в цих прикордонних районах проводилися масові «волинки» селян, озброєні виступи проти кампаній влади на селі. Київським обласним відділом ДПУ УСРР ліквідовано низку справ щодо німецької колонії, де діяли повстанські організації серед німців Волині.

Начальник Київського обласного відділу ДПУ УСРР РОЗАНОВ, начальник особливого відділу Київського обласного відділу ДПУ БОРИСОВ.

Населені пункти та регіони: м. Іркутськ, м. Київ, м. Новосибірськ, м. Омськ, м. Хабаровськ, м. Харків;

Володарський район, Жулинський район, Новоград-Волинський район, Потіївський район, Черняхівський район;

Київська область;

Волинь, Західний Сибір, Східний Сибір.

19 Звіт ДПУ УСРР про хід репресивної операції на селі у листопаді 1932 – січні 1933 р.

Лютий 1933 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 2. – Арк. 14–55.
Чернетка. Машинопис.

За даними ДПУ УСРР, у результаті «оперативного натиску» в листопаді 1932 – січні 1933 р. в Україні викрито і ліквідовано 1 208 внутрішньоколгосп-

них груп, заарештовано 6 682 особи. У процесі хлібозаготівлі виявився саботаж окремих комуністів, які догоджають «куркулям, петлюрівцям та іншим контрреволюційним елементам». Із районів, де повільно йдуть хлібозаготівлі, втікають керівники сільських рад, комуністи. За грудень – січень із сіл України втекло 980 осіб радянського й колгоспного активу, в тому числі із Дніпропетровської області – 527, Донецької – 180, Київської – 161.

ДПУ УСРР повідомляє про «продовольчі труднощі» в Україні в січні 1933 р.: у 4 районах Київської, 2 районах Вінницької, 4 районах Дніпропетровської, 2 районах Донецької області зафіксовано «вживання в їжу різноманітних сурогатів, шлункові захворювання, опухання й окремі випадки голодної смерті». Встановлено, що в селах на грунті недоїдання значна частина дітей страждає недокрів'ям; значно зменшилось відвідування шкіл. Нерідко діти залишаються в селах кинутими напризволяще. В документі названо конкретні випадки трупоїдства та людоїдства в селах Вінниччини та Київщини.

Населені пункти та регіони: с. Антонівка, с. Багринівці, с. Балабанівка, с. Барахти, с. Биків, с. Болярка, с. Верхній Токмак, с. Вінниківці, с. Вонячин, с. Гамівка, с. Гвоздів, с. Георгіївка, с. Дівнинське, с. Дмитрушки, с. Кам'яний Брід, с. Кочубеївка, с. Липляни, с. Мархлевськ, с. Медівка, с. Неборівка, с. Олізарка, с. Пишки, с. Підвисоке, с. Ропотуха, с. Собківка, с. Чернігівка, с. Черповоди;

Балакліївський район, Бахмацький район, Березнянський район, Брацлавський район, Бригадирівський район, Брусилівський район, Буринський район, Валківський район, Васильківський район, Великобубнівський район, Диканський район, Добровеличківський район, Долинський район, Знам'янський район, Криворізький район, Літинський район, Любарський район, Любашівський район, Малинський район, Молочанський район, Немирівський район, Ново-Василівський район, Нововодолазький район, Новомосковський район, Оратівський район, Піщанський район, Путивльський район, П'ятихатський район, Снігурівський район, Уманський район, Чернігівський район, Чубарівський район, Чутівський район, Шаргородський район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Одеська область, Харківська область, Чернігівська область.

20 Довідка ДПУ УСРР «Про бандитсько-терористичні прояви на Україні».

13 вересня 1933 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 4. – Арк. 1–2.
Чернетка. Машинопис.

За зведеннями особливого відділу ДПУ УСРР у липні 1933 р. в Україні зафіксовано загалом 88 «бандитсько-терористичних проявів» (з них у селах – 68), у серпні – 68 (62), станом на 10 вересня – 17 (17). Головним управлінням робітничо-селянської міліції таких фактів зафіксовано в липні 113 (91), серпні – 155 (119), вересні – 88 (78), загалом – 356 (288). Виходячи із цього, в ДПУ УСРР дійшли висновку про низхідну динаміку «проявів», тобто фактичний злам опору владі в містах і селах України.

21 Довідка за спецзведенням СПВ ДПУ УСРР про результати вибіркового обстеження колгоспів Вінницької області.

10 лютого 1934 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 49–50.
Копія. Машинопис.

Вінницький обласний відділ ДПУ УСРР провів у 24 районах області обстеження 114 колгоспів, які в 1932–1933 рр. були в «проривному» стані. Лише в 9 колгоспах виявлено задовільну підготовку до сівби. Решта колгоспів цілком або частково не забезпечена посівним матеріалом, у 56 колгоспах значна частина коней виснажена або має захворювання, у 29 колгоспах повністю відсутній концентрований корм для худоби.

СПВ ДПУ УСРР розіслав довідку для ознайомлення всім обласним відділам ДПУ.

Населені пункти та регіони: Вінницька область.

22 Довідка ДПУ УСРР про негативні настрої в частинах УВО за листами червоноармійців.

22 лютого 1934 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 59–61.
Копія. Машинопис.

Із 1 по 15 лютого 1934 р. органами ДПУ прочитано 200 464 листи червоноармійців (64,2 % відправлених). Більшість негативних повідомлень стосується питань служби і побуту – дисципліни, якості обмундирування, житлових умов, харчування. Наводяться найхарактерніші повідомлення про голод у частинах Червоної армії.

> «Щоденно голодний, голодую більше, ніж весною. Тепер таке життя, що кожен день чекаємо війни, швидше за все доведеться голову покласти, та хоч би знати за що, а так виходить за те, що голодом морять. Я радий померти, але хоч раз наїстися, щоб не мучитись і не переносити таку голодовку.. Тут помирають червоноармійці щоденно по 20 душ від того, що не доїдають».
>
> «Умови дуже важкі, не можу змиритися, холод і, головне, не вистачає харчів… Так схуд, що залишились лише очі й ніс».
>
> «Їмо двічі на день, вранці в 7 годин сніданок із однієї страви і в 3 години обід з двох страв, увечері чай… Якби були бойові патрони, то нам з тобою не довелось би більше побачитись».

Повідомлення надходили з Бердичівського, Вінницького, Житомирського, Київського, Одеського, Харківського, Чернігівського й Чугуївського й гарнізонів.

Населені пункти: м. Бердичів, м. Вінниця, м. Київ, м. Одеса, м. Озера, м. Проскурів, м. Харків, м. Чернігів, м. Чугуїв.

23 Довідка ДПУ УСРР про негативні настрої селян України за листами в Червону армію.

Не раніше 15 травня 1934 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 51–52.
Копія. Машинопис.

Органи ДПУ проводили тотальну перлюстрацію й аналіз змісту листів, які відправлялись у Червону армію та в зворотному напрямі. У вибірці, зробленій з 1 по 15 травня 1934 р., зазначено, що з питань економічного становища на селі переважають повідомлення селян про відсутність у них будь-якої їжі, опухання, смертність і випадки самогубства через голодування.

> «На сьогодні в нашому колгоспі вся робота стоїть, тому що народ голодний і опухлий помирає».
>
> «Хліба колгосп не дає; хліб віддали державі, а самі голодні й босі. У нас тут страшний голод, багато людей задушилось від голоду».
>
> «На нашому хуторі дуже багато голодуючих. Уже поїли всю полову, так що помираємо всі».

Автори листів нерідко просять своїх дітей-червоноармійців надіслати хліба.

Населені пункти і регіони: м. Лебедин;
Городницький район;
Харківська область.

24 Довідка ДПУ УСРР про негативні настрої червоноармійців за зведеннями особливого відділу УВО.

Не раніше 15 травня 1934 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 64–65.
Копія. Машинопис.

Особливі відділи частин Українського військового округу повідомляють, що через погане постачання червоноармійці у своїх листах, відправлених додому в період з 15 квітня по 15 травня 1934 р., нерідко просять надіслати продукти. Автори листів після демобілізації не хочуть повертатися в Україну.

> «На Україні жити погано, багато людей голодує й помирає від голоду… Я думаю після служби додому не їхати, а поїхати на Північний Кавказ, щоб і очі не дивилися на голодних людей».
>
> «Люди на Волині живуть дуже погано. Ходять опухлі й від голоду мруть».
>
> «Живуть тут люди, як у нас жили навесні 1933 року. По дорогах валяються, ходять пухлі, але це не в усіх колгоспах».

Населені пункти та регіони: Волинь, Північний Кавказ.

25 Довідка особливого відділу УВО та ДПУ УСРР про негативні настрої у військах УВО.

23 травня 1934 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 66–69а.
Копія. Машинопис.

Вибірка найбільш яскравих фактів із квітневого[1] 1934 р. щомісячного зведення особливого відділу УВО та ДПУ УСРР про «негативні прояви» у військах УВО. Містить висловлювання українських військовослужбовців про причини та наслідки Голодомору. Документ цитує «націоналістичних контрреволюціонерів», які відображають «шовіністичні» настрої про загибель України та про необхідність її визволення з ярма Москви, причому така агітація прямо пов'язується з голодом в Україні.

> «Україна винна, що десь хтось не хоче працювати і змушена свій хліб віддавати, а самій голодувати, в результаті 9 мільйонів померло голодною смертю. Виходить, в 1933 році і війни не було, а загинуло більше, ніж під час найсильнішої війни. У нас всього 36 мільйонів – отже, 25 %… Є села, де більше половини вимерло з голоду людей. Треба було очистити Україну, от і придумали: петлюрівщина, мовляв, соколовщина, Скрипник, контрреволюція».

Населені пункти та регіони: м. Москва;
Крим, Білорусія, Україна.

26 Довідка про негативні настрої селян за листами в Червону армію.

13 січня 1935 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 56–57.
Копія. Машинопис.

Довідку складено за зведенням оперативного відділу ДПУ УСРР за період з 1 грудня 1934 р. по 1 січня 1935 р. Зазначається, що 47 % усіх негативних повідомлень стосується питань роботи колгоспів і матеріального забезпечення колгоспників. Про випадки опухання і смертності через недоїдання наведено як типові кілька повідомлень.

> «У нас скрізь пухлі люди, в артілі хліба немає, люди голодують неймовірно».
>
> «Живемо кавунами, все забрали в хлібоздачу, за три місяці померло 6 душ від голоду».

Загалом такі повідомлення надійшли із 7 районів Дніпропетровської, 7 – Одеської, 2 – Донецької і 2 – Харківської областей.

Населені пункти та регіони: Дніпропетровська область, Донецька область, Одеська область, Харківська область.

[1] Дату створення документа подано за резолюцією на його першому аркуші.

27 Зведення про підготовку й проведення Всесоюзного перепису населення.

8 січня 1937 р.

Ф. 16. – Оп. 30 (1951 р.). – Спр. 135. – Арк. 1–40.

Спеціальне зведення управління НКВД УРСР по Вінницькій області про перепис населення в районах Вінничини від 8 січня 1937 р. *(оригінал, машинопис)*; спеціальне зведення 4 відділу УДБ НКВС УРСР про контрреволюційну діяльність у зв'язку з Всесоюзним переписом населення, надіслане наркому внутрішніх справ УРСР В. БАЛИЦЬКОМУ 10 січня 1937 р. *(оригінал, машинопис)*; спеціальне зведення про контрреволюційну діяльність антирадянських елементів у зв'язку з Всесоюзним переписом населення, передане до ЦК КП(б)У КОСІОРУ й ПОСТИШЕВУ 13 січня 1937 р. *(оригінал, машинопис)*; додатки до зведень; спеціальне повідомлення т.в.о. наркома внутрішніх справ УРСР ІВАНОВА наркому внутрішніх справ СРСР ЄЖОВУ та його заступникові ФРИНОВСЬКОМУ про шкідництво під час проведення Всесоюзного перепису від 29 травня 1937 р. *(непідписана зареєстрована копія)*; протокол допиту колишнього начальника управління народногосподарського обліку Держплану УРСР О.М. АСАТКІНА від 8 липня 1937 р. *(копія, підписана оперативним уповноваженим 4 відділу УДБ НКВС УРСР ХАЄТОМ)*[1].

Із Вінниці повідомляли, що в ніч проти 7 січня від усіх районів області надійшли матеріали про успішне завершення перепису населення. Перепис відбувався організовано і без пригод. Контрольний обхід мав забезпечити облік осіб, які були відсутні на місцях 6 січня. До контрреволюційних дій віднесено небажання 8 сектантів давати про себе будь-які відомості, про агітацію серед селян записуватись віруючими.

У зведеннях та додатках до них, адресованих В. БАЛИЦЬКОМУ та до ЦК ВКП(б), перераховано випадки ухиляння від перепису окремих осіб, переважно із церковників та сектантів, побиття кількох обліковців, факти підбурювання поляків приховувати свою національність.

Оригінал протоколу допиту О. АСАТКІНА міститься в його архівно-кримінальній справі; спецповідомлення ЄЖОВУ та ФРИНОВСЬКОМУ ґрунтуються на агентурних донесеннях, за якими дані перепису в Україні є спробою «контрреволюційної групи» показати, що менший процент українців є наслідком голоду.

Населені пункти та регіони: с. Глобине;

м. Київ, м. Москва;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Харківська область, Чернігівська область;

АМСРР.

[1] Див. також док. № 250–252, 254.

28 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про засідання Комітету об'єднаних американо-українських організацій.

27 грудня 1982 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 8. – Арк. 86–87.
Оригінал. Машинопис на бланку.

У доповнення раніше поданої інформації[1] про розгорнуту центрами ОУН за кордоном антирадянську кампанію, приурочену до 50-річчя «штучного голоду» в Україні, КДБ УРСР повідомляє ЦК КПУ про те, що, за даними КДБ СРСР, 11 грудня 1982 р. в м. Нью-Йорку відбулося засідання «бандерівського» Комітету об'єднаних американо-українських організацій. На ньому прийнято рішення створити комітет для «координації підривних акцій» і звернутися із закликом до всіх «націоналістичних» організацій вихідців із СРСР взяти участь у цих акціях. Оунівці планують також проведення антирадянських демонстрацій біля радянських представництв у США та Канаді і надсилають численні звернення до сенаторів і конгресменів США із закликом підтримати «провокаційну кампанію».

КДБ УРСР запевняє ЦК КПУ, що ця інформація враховується під час проведення заходів проти закордонних центрів ОУН.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти та країни: м. Київ, м. Нью-Йорк;
Канада, США;
Україна.

29 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про проведення за кордоном акцій до 50-ї річниці Голодомору в Україні.

28 січня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 8. – Арк. 232.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що закордонні центри ОУН активізували «провокаційну антирадянську кампанію», приурочену до 50-річчя «штучного голоду» в Україні. На початку січня 1983 р., сказано в документі, «главарь «правительства» так называемой «Украинской народной республики в изгнании» Я. РУДНИЦЬКИЙ передав генеральному секретарю ООН «наклепницький» меморандум зі «сфабрикованими» даними про масове знищення українців у 1932–1933 рр. і звинуваченнями СРСР у геноциді.

[1] Інформаційні повідомлення КДБ УРСР до ЦК Компартії України надсилались на ім'я першого секретаря ЦК КПУ. Він приймав рішення кого і з якою інформацією ознайомити, давав вказівки щодо подальших дій партійних і державних органів.

КДБ УРСР повідомляє, що ця інформація враховується під час проведення заходів проти закордонних центрів ОУН і що її доповідали в КДБ СРСР.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти та країни: м. Київ;

СРСР;

УРСР.

30 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про антирадянський симпозіум в Канаді.

24 березня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 9. – Арк. 155.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що з ініціативи Канадського інституту українських студій (м. Едмонтон) і чотирьох університетів провінції Квебек (Канада) 25–26 березня в м. Монреалі планується проведення симпозіуму за участю викладачів вищих навчальних закладів Канади, США і Франції. На ньому будуть заслухані доповіді про «штучний голод на Україні» та його наслідки, демонструватимуться записані на відеоплівку «показання свідків голоду». На симпозіумі виступлять Дж. МЕЙС, «активний оунівець» із Франції А. ЖУКОВСЬКИЙ, «видворена з СРСР» Н. СТРОКАТОВА.

КДБ УРСР повідомляє, що здійснює заходи з метою доведення до української еміграції аргументованих даних, які спростовують «вигадки оунівської пропаганди» про «штучний голод» і що ця інформація відома КДБ СРСР.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Едмонтон, м. Київ, м. Монреаль;

провінція Квебек;

УРСР;

СРСР, Канада, США, Франція.

31 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про антирадянські демонстрації в м. Нью-Йорку.

19 травня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 32.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що закордонні центри ОУН посилюють «провокації» в рамках «наклепницької кампанії», приуроченої до 50-ї річниці «штучного голоду» в Україні. Ними заплановано проведення 4 червня 1983 р. в м. Нью-Йорку біля штаб-квартири ООН та Постійного представництва СРСР при ООН антирадянської демонстрації. Націоналістичним центрам удалось

схилити на свій бік окремих державних діячів США. Зокрема, член палати представників конгресу США Дж. СОЛОМОН вніс на розгляд конгресу резолюцію, яка містить заклик до американського президента оприлюднити прокламацію із засудженням політики геноциду українського народу та заслухати на засіданнях конгресу свідків – очевидців голоду в Україні.

КДБ УРСР повідомляє, що через свої оперативні можливості просуває в «закордонну прогресивну пресу» публікації, які спростовують оунівську пропаганду про «штучний голод» в Україні і що ця інформація відома КДБ СРСР.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ, м. Нью-Йорк;
УРСР;
СРСР, США.

32 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про засідання секретаріату СКВУ в м. Торонто.

31 травня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 74.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що наприкінці квітня 1983 р. в м. Торонто (Канада) відбулось засідання секретаріату Світового конгресу вільних українців (СКВУ) за участю представників антирадянських організацій США, Канади та інших країн. На засіданні розглядались питання, пов’язані з наміченим на листопад 1983 р. четвертим з’їздом СКВУ, який планується провести під знаком засудження політики русифікації, а також 50-річчя «штучного голоду» в Україні і 1000-ліття хрещення Русі.

КДБ УРСР повідомляє, що з метою компрометації СКВУ і його «главарів» на Заході поширено брошуру «Конгрес невільників» англійською мовою, підготовлено для емігрантської преси інші матеріали і що про ці заходи КДБ СРСР відомо.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ, м. Торонто;
УРСР;
Канада, СРСР, США.

33 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про акції за кордоном, приурочені до 50-річчя Голодомору в Україні.

1 червня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 178.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що центри ОУН за кордоном намагаються надати «ворожим акціям», пов'язаним із «штучним голодом» 1932–1933 рр. в Україні, довготривалий характер. Директор Українського наукового інституту при Гарвардському університеті (США) О. ПРІЦАК для увічнення пам'яті жертв голоду запропонував створити постійно діючий центр за зразком Інституту «Яд-Вашем» в м. Єрусалимі. У ньому передбачається зосередити публікації про голод, списки його жертв, показання очевидців, фотоматеріали. В Українському науковому інституті намічено запровадити спецкурс «український голокост», організувати проведення наукових конференцій, розробку навчальних програм для шкіл і вищих навчальних закладів, видання наукових праць. КДБ УРСР звертає увагу на спроби оунівців через родинні зв'язки в радянській Україні зібрати дані про померлих у 1932–1933 рр., щоб занести їх до списку жертв «штучного голоду». Тему «українського голокосту» ОУН використовує для зміцнення оунівсько-сіоністського співробітництва й активізації антирадянської кампанії за кордоном.

КДБ УРСР повідомляє про заходи протидії «ворожим акціям закордонних націоналістичних центрів», недопущенню витоку інформації про «штучний голод» в Україні, а також про те, що зазначена інформація КДБ СРСР відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

На першому аркуші документа помітка В. ЩЕРБИЦЬКОГО: «*См. стр. 3*». На сторінці третій у верхній частині резолюція: «*т. Капто А.С., т. Мухе С.Н. Пр[ошу] разработать конкр[етный] план противодействий. В. Щербицкий. 1.6.83*». Поруч штамп «*КОНТРОЛЬ*».

У нижній частині третьої сторінки документа помітка: «*План разработан и утвержден Председателем КГБ УССР т. Мухой С.Н. 28 июня 1983 г. Находится в 1 управлении, 4 отдел (т. Логинов Б.И.). Выписки разосланы в соот[ветствующие] подразделения Комитета и все УКГБ*». Підпис нерозбірливий.

Населені пункти, країни: м. Київ, м. Єрусалим;
США.

34 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про конференцію з історії України в Інституті міста (США).

16 червня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 150.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що 16–18 червня 1983 р. в Інституті міста (США) з ініціативи закордонних націоналістичних «псевдонаукових» організацій (Українська вільна академія наук, Наукове товариство ім. Шевченка та ін.) відбудеться конференція на тему «Історія України: дослідження і перспективи». Називаючи цей науковий захід «зборищем», КДБ УРСР характеризує виступи на ньому вчених США, Канади, Австралії, Франції, Швеції, лейтмотивом яких будуть «наклепницькі вигадки» про голод в Україні в 1933 р. й здійснювану в УРСР «насильницьку русифікацію».

КДБ УРСР повідомляє, що враховує викладене в роботі проти закордонних націоналістичних та інших антирадянських центрів і що ця інформація КДБ СРСР відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ;

УРСР;

Австралія, Канада, США, Франція, Швеція.

35 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про засідання екзекутиви Європейської ради свободи в м. Мюнхені (ФРН).

17 червня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 156.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що 13–14 травня 1983 р. в м. Мюнхені (Німеччина) відбулось засідання екзекутиви Європейської ради свободи, яка об'єднує антикомуністичні організації, в тому числі вихідців із СРСР та інших соціалістичних країн. У засіданні взяв участь «главар» Закордонних частин ОУН й Антибільшовицького блоку народів Я. СТЕЦЬКО. У прийнятій декларації міститься заклик до країн Заходу організувати Міжнародний трибунал для розслідування причин і наслідків голоду 1932–1933 рр. в Україні.

КДБ УРСР повідомляє, що враховує викладене в роботі проти закордонних «реакційних» центрів і що ця інформація КДБ СРСР відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ, м. Мюнхен.

36 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про підготовку в США та Канаді до відзначення 50-річчя Голодомору в Україні.

28 червня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 205.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що закордонні центри ОУН продовжують антирадянські акції у зв'язку з «50-річчям штучного голоду на Україні». На 2 жовтня 1983 р. ними намічено провести у Вашингтоні «всеамериканську маніфестацію», приурочену до річниці голоду. Особливий розмах цієї кампанії очікується в жовтні та грудні під час проведення з'їздів Комітету українців Канади та Світового конгресу вільних українців. Проте «націоналістична» еміграція дезорієнтована суперечностями між мельниківцями і бандерівцями. Окремі керівники низових ланок оунівських організацій відмовляються від участі в заходах «по голоду», розцінюючи їх як «політичну акцію». З цих причин, а також маючи намір відвідати родичів в УРСР, 45 із 50 очевидців голоду в Україні відмовилися виступати на оунівських зібраннях і в пресі.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Вашингтон, м. Київ, м. Монреаль; Канада.

37 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про спроби центрів ОУН за кордоном провести спільні антирадянські акції.

6 липня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 229.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що з наближенням запланованого на грудень 1983 р. четвертого Світового конгресу вільних українців керівники ОУН докладають зусиль для врегулювання суперечностей у націоналістичному середовищі, особливо між бандерівцями і мельниківцями. Наявне становище, на їх думку, є наслідком систематичних акцій Москви для компрометації учасників ОУН як терористів і нацистських прислужників у роки Другої світової війни. Державний Центр УНР опублікував звернення із закликом подолати суперечності на основі спільного проведення антирадянських акцій, зокрема відзначення «50-річчя штучного голоду на Україні».

КДБ УРСР повідомляє про продовження заходів із протидії консолідації закордонних ОУН, а також те, що зазначена інформація відома КДБ СРСР.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ, м. Москва, м. Париж.

38 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про суперечності в УККА.

22 вересня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 11. – Арк. 182.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що оунівцям не вдалось урегулювати суперечності в Українському конгресовому комітеті Америки (УККА). В результаті організації, які вийшли з УККА, на противагу цьому націоналістичному центру створили Українсько-американську координаційну раду (УАКР). На наміченій на 1 жовтня 1983 р. конференції УАКР планує виділити представників для участі у призначеній оунівцями на 2 жовтня «всеамериканській маніфестації» до «50-річчя штучного голоду на Україні».

КДБ УРСР повідомляє, що з метою посилення суперечностей між оунівцями вживаються заходи для доведення до відома керівників УАКР даних про наміри бандерівців чинити на них тиск шляхом шантажу і погроз, а також що зазначена інформація доповідалась КДБ СРСР.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти: м. Київ, м. Вашингтон.

39 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про всеамериканську маніфестацію у м. Вашингтоні.

29 вересня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 11. – Арк. 209.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що в США йде посилена підготовка до «всеамериканської маніфестації» до «50-річчя штучного голоду на Україні», призначеної на 2 жовтня 1983 р. У цей день в одному з театрів м. Вашингтона планується провести зібрання, на якому виступлять оунівці, а також «реакційні» конгресмени і сенатори, після чого передбачається хода до пам'ятника Т. Шевченку і до посольства СРСР.

КДБ УРСР повідомляє, що для протидії цим акціям і зниження їх пропагандистського ефекту до «прогресивної» преси США та до окремих емігрантських видань «просунуто» матеріали, які розвінчують «вигадки» оунівців про штучний характер голоду 1932–1933 рр. в Україні та здійснюються інші контрпропагандистські заходи і що зазначена інформація КДБ СРСР відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ, м. Вашингтон;
СРСР, США.

40 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про антирадянські акції в США.

6 жовтня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 11. – Арк. 230.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що 2 жовтня 1983 р. у м. Вашингтоні поблизу радянського посольства за прямої підтримки американської влади оунівцями було проведено антирадянську демонстрацію, приурочену до «50-річчя голоду в Україні», в якій взяли участь близько 8 тис. осіб. Демонстрації передував мітинг біля пам'ятника Д. Вашингтону, де виступили оунівці та «реакційно настроєні» конгресмени США. На мітингу зачитали послання президента США Р. РЕЙГАНА, в якому проведено аналогію між подіями в Україні в 1933 р. й інцидентом з південнокорейським літаком[1], як прикладами жорстокості Радянського Союзу.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Вашингтон, м. Київ;
СРСР, США.

41 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про закладку в м. Вашингтоні монумента на честь вільної України.

13 жовтня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 11. – Арк. 247.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що 9 жовтня 1983 р. у передмісті Вашингтона (Меріленд) відбулось організоване оунівцями зібрання, приурочене до закладення монумента на честь «вільної України». Монумент задумано як пам'ятник-мавзолей загиблим борцям за волю України та жертвам штучного голоду 1932–1933 рр. Серед оунівців ведеться збір пожертвувань на спорудження монумента.

КДБ УРСР повідомляє, що зазначена інформація КДБ СРСР доведена до відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Вашингтон, м. Київ;
СРСР, США.

[1] 1 вересня 1983 р. південнокорейський авіалайнер із 264 пасажирами на борту, який летів із США і випадково потрапив у повітряний простір СРСР, був збитий радянським винищувачем у районі о. Сахалін.

42 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про антирадянські акції в Австралії.

19 жовтня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 11. – Арк. 264.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що 15 жовтня 1983 р. в м. Канберра (Австралія) перед приміщенням радянського посольства українськими націоналістами організовано антирадянську демонстрацію, приурочену до «50-річчя штучного голоду на Україні». У ній взяли участь близько 1 тис. осіб, у тому числі представники польських, угорських і чехословацьких «реакційних» емігрантських організацій.

КДБ УРСР повідомляє, що зазначена інформація КДБ СРСР доведена до відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Канберра, м. Київ;
Австралія.

43 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про спроби ОУН залучити до антирадянських акцій державних діячів США.

25 жовтня 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 11. – Арк. 279–280.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що керівникам Організації захисту прав людини в Україні вдалося схилити члена палати представників від штату Нью-Джерсі Дж. ФЛОРІО внести на розгляд конгресу США питання про створення урядової комісії з розслідування причин і обставин голоду в Україні в 1932–1933 рр. Через націоналістичну пресу оунівці звернулись до української еміграції в США із закликом натиснути на конгресменів і від інших штатів, щоб вони підтримали пропозицію ФЛОРІО. У разі створення комісії їй буде доручено дослідити всю інформацію про голод і видати документ, який поширюватиметься в американських урядових колах.

КДБ УРСР повідомляє, що вживає заходів для публікації найближчим часом у західній пресі матеріалів, які викривають «неспроможність вигадок про штучний характер голоду на Україні», а також що зазначена інформація відома КДБ УРСР.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ;
штат Нью-Джерсі;
США.

44 Доповідна записка КДБ УРСР В. Щербицькому про заходи протидії четвертому Світовому конгресу вільних українців.

30 листопада 1983 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 12. – Арк. 83–85.
Оригінал. Машинопис на бланку.

У доповідній записці КДБ УРСР, надісланій першому секретарю ЦК КПУ В. ЩЕРБИЦЬКОМУ, повідомляється, що керівники ОУН розгортають «наклепницьку» кампанію зі звинувачення СРСР у порушенні прав людини, посилюють «істерику» навколо «штучного голоду на Україні в 1932–1933 рр.». Для привернення уваги громадськості країн Заходу до цих проблем оунівці, за інформацією КДБ УРСР, планують провести 4 грудня 1983 р. панахиду за жертвами голоду й антирадянську маніфестацію за участю лідера Консервативної партії Канади Б. МАЛРУНІ. Водночас «буржуазні націоналісти» намагаються використати з антирадянською метою підготовку до четвертого Світового конгресу вільних українців. Завдяки діям КДБ боротьба між мельниківцями і бандерівцями посилилася, внаслідок чого помітно загострилися суперечності в СКВУ.

КДБ УРСР повідомляє, що за погодженням із КДБ СРСР вживаються заходи з дезорганізації роботи Світового конгресу, протидії вирішенню спірних питань. Для створення обстановки нервозності й невпевненості у «націоналістичних колах» КДБ планує провести «спецзаходи» – поширити загрози підірвати зал конгресу, довести до відома його учасників бюлетенів легендованої бойової групи мельниківців із фактами вбивств бандерівцями відданих націоналізму людей, виготовити брошуру, яка компрометує ідею об'єднання української еміграції.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти і країни: м. Київ;
Україна, Канада.

45 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про антирадянські акції ОУН у США.

24 січня 1984 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 15. – Арк. 105–106.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК КПУ про те, що в січні 1984 р. закордонні центри ОУН здійснили низку антирадянських акцій, приурочених до річниці проголошення Центральною Радою 22 січня 1918 р. незалежності України. Із цього приводу керівники бандерівського Українського конгресового комітету Америки, мельниківської Українсько-американської координаційної ради, української католицької і православної церков опублікували звернення до української еміграції, в якому містяться, зокрема, «наклепницькі» вигадки про «штучний характер голоду на Україні в 1932–1933 рр.».

КДБ УРСР повідомляє про заходи, спрямовані на зниження антирадянської активності ОУН, викриття їх перед еміграцією й громадськістю країн Заходу як нацистських прислужників і бандитів-терористів, а також про те, що зазначена інформація КДБ СРСР відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ;

УРСР;

США.

46 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про створення за кордоном антирадянського фільму.

5 листопада 1984 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 18. – Арк. 42–43.
Машинопис на бланку. Оригінал.

КДБ УРСР інформує ЦК Компартії України про те, що Комітет Українців Канади за підтримки урядових кіл цієї держави створив українською та англійською мовами фільм «Жнива відчаю», який з антирадянських позицій висвітлює голод 1932–1933 рр. в Україні. Фільм частково профінансовано міністерством культури Канади. Його прем'єра має відбутися в містах Монреалі, Торонто і Вінніпег. Крім архівних кінодокументів, у ньому використано інтерв'ю з «відщепенцями» – Л. КОПЕЛЄВИМ та П. ГРИГОРЕНКОМ. 30-хвилинний варіант фільму записано на відеокасети, які, за повідомленням КДБ УРСР, можуть засилатися в Радянський Союз. «Кінофальшивку» планується дублювати російською, французькою, німецькою й іспанською мовами.

Комітет держбезпеки республіки повідомляє про просування в західні засоби масової інформації матеріалів, які «розвінчують провокаційний характер» демонстрації фільму про голод і що про це в КДБ СРСР відомо.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, країни: м. Вінніпег, м. Київ, м. Монреаль, м. Торонто;

Україна, Канада, Радянський Союз.

47 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про підтримку ОУН курсу президента США Р. Рейгана.

6 грудня 1984 р.

Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 18. – Арк. 125–126.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує ЦК Компартії України про те, що напередодні президентських виборів у США керівники ОУН посилили обробку американців укра-

їнського походження, закликаючи їх голосувати за РЕЙГАНА. Виступаючи на «націоналістичному зборищі» в м. Нотфорді, представник Білого дому оголосив привітання Р. РЕЙГАНА, яке містить антирадянські «вигадки» про «гніт більшовиків» та про «штучний голод на Україні в 30-х роках».

КДБ УРСР повідомляє про заходи, спрямовані на доведення до урядових кіл і спецслужб США матеріалів про безперспективність використання закордонних ОУН у ворожих СРСР акціях, а також що зазначена інформація КДБ СРСР відома.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

Населені пункти, країни: м. Київ, м. Нортфорд;
Україна, США.

48 Доповідна записка КДБ УРСР В. Щербицькому про розвиток заходів з операції «Фарисеї».

14 березня 1987 р.

Ф. 16. – Оп. 13 (1989). – Спр. 3. – Арк. 15–16.
Копія. Машинопис.

КДБ УРСР інформує першого секретаря ЦК КПУ В. ЩЕРБИЦЬКОГО про операцію «Фарисеї», яку здійснює за погодженням із КДБ СРСР з метою зриву антирадянської кампанії закордонних центрів ОУН із приводу «штучного голоду на Україні в 1932–1933 рр.».

У доповідній записці сказано, що в засоби масової інформації США та Канади були «просунуті» аргументовані матеріали, які викривають «фальсифікації» про штучний характер голоду, компрометують членів комісії конгресу США з вивчення голоду в Україні та «лжесвідків». Згадані матеріали викликали вигідну реакцію громадськості. В опублікованій у США рецензії книгу Р. КОНКВЕСТА «Жнива скорботи» називають тенденційною, канадська преса звинувачує творців фільму «Жнива відчаю» у шахрайстві з епізодами хроніки голоду в Україні. Тим самим підірвано довір’я до організаторів кампанії навколо «штучного голоду». Для розвитку операції «Фарисеї» КДБ УРСР сприяє виданню за кордоном документальної книги, яка розкриває політичні мотиви фальсифікацій проблеми оунівцями, потім книгу буде «просунуто» членам комісії з вивчення голоду в Україні конгресу США. Одним із заходів операції названо розсилання сенаторам і конгресменам застережень, що підтримка висновків цієї комісії може завдати шкоди їхньому авторитетові.

Голова КДБ УРСР С. МУХА.

На останньому аркуші документа власноручні підписи членів політбюро ЦК КПУ про ознайомлення.

Населені пункти, регіони, країни: м. Київ, м. Ленінград;
Поволжя;
Англія, Канада, США.

49 Доповідна записка КДБ УРСР В. Щербицькому про зміни в тактиці діяльності української редакції радіостанції «Свобода» – «Вільна Європа».

28 травня 1987 р.

Ф. 16. – Оп. 13 (1989). – Спр. 3. – Арк. 48– 49.
Завірена копія. Машинопис.

КДБ УРСР інформує першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького про те, що спецслужби США вживають заходів, щоб змінити спрямованість антирадянських передач української редакції радіостанції «Свобода» – «Вільна Європа» в м. Мюнхені. Особливого значення у програмах радіопередач рекомендується надавати «порушенню прав людини» в Україні, насильницькій русифікації, «наклепницьким вигадкам» про «штучний голод» та репресіям 1937 р.

Голова КДБ УРСР М. ГОЛУШКО.

Населені пункти, країни: м. Київ, м. Мюнхен;
Україна.

50 Інформаційне повідомлення КДБ УРСР до ЦК КП України про підготовку антирадянської акції оунівцями.

25 лютого 1988 р.

Ф. 16. – Оп. 14 (1990). – Спр. 7. – Арк. 70.
Копія. Машинопис.

КДБ УРСР інформує ЦК Компартії України про «підготовку оунівцями антирадянської акції» – організацію Закордонним представництвом Української Головної Визвольної Ради масового засилання в УРСР опублікованої за кордоном книги Р. КОНКВЕСТА «Жнива скорботи» про «штучний голод на Україні в 1932–1933 роках». Переклад українською мовою й виготовлення накладу здійснюється видавництвом ЗП УГВР «Сучасність» в м. Нью-Йорку. КДБ УРСР повідомляє про заходи з метою недопущення проникнення в Україну «антирадянського видання».

Голова КДБ УРСР М. ГОЛУШКО.

Населені пункти, країни: м. Київ, м. Нью-Йорк;
СРСР, УРСР.

51 Доповідна записка КДБ УРСР В. Щербицькому про активізацію антирадянської кампанії навколо голоду 1932–1933 рр. в Україні.

5 травня1988 р.

Ф. 16. – Оп. 14 (1990). – Спр. 5. – Арк. 164–166.
Оригінал. Машинопис на бланку.

КДБ УРСР інформує першого секретаря ЦК КПУ В. ЩЕРБИЦЬКОГО про те, що спецслужби «противника», насамперед США, підривні центри й закордонні націоналістичні формування, починаючи з 1983 р., намагаються розгорнути на Заході широкомасштабну антирадянську кампанію навколо «штучного голоду» в Україні в 1930-х роках, маючи на меті звинуватити СРСР у проведенні геноциду українського народу. Для цього керівники закордонних ОУН вирішили створити Міжнародний трибунал із розслідування причин голоду в Україні і до участі в його роботі залучають юристів західноєвропейських країн. Світовий Конгрес Українців 1985 р. створив Комісію з питань геноциду на Україні в 1932–1933 роках. Українські «націоналістичні» організації за підтримки офіційної влади спорудили в США, Канаді, Великобританії й Австралії пам'ятники жертвам голоду в Україні. У повідомленні згадуються книги Р. КОНКВЕСТА «Жнива скорботи», М. ДОЛОТА «Вимореня голодом», кінофільм Ю. ЛУГОВОГО й Я. НЕВИЦЬКОГО «Жнива відчаю».

У документі наголошується на тому, що «реакційні» політичні кола добились рішення конгресу США про створення у квітні 1986 р. Комісії з розслідування причин і наслідків голоду в Україні в 1932–1933 роках на чолі з сенатором Д. МАЙКОМ. На підсумковому засіданні цієї Комісії 19 квітня 1988 р. виступили конгресмени Д. МАЙК, В. БРУМФІЛД, Б. ГІЛЬМАН, Д. ДЕКОССІНІ, які повідомили про «знищення значної частини українського народу» (від 3 до 8 млн осіб) внаслідок політики СТАЛІНА та його оточення під гаслом «битви за хліб».

КДБ УРСР пропонує враховувати таку «ідеологічну диверсію» під час підготовки до виїзду за кордон, передусім, представників наукової та творчої інтелігенції для аргументованої протидії «підривним акціям противника». Водночас повідомляється, що КДБ УРСР проводить заходи, спрямовані на викриття «провокаційного характеру» антирадянської кампанії і доведення до відома зарубіжної громадськості й членів конгресу США інформації, яка «об'єктивно» висвітлює причини «продовольчих труднощів початку 30-х років».

Голова КДБ УРСР М. ГОЛУШКО.

На першому аркуші документа резолюція: «*Озн[акомить] членов и канд[идатов] в члены ПБ. С проводимой КГБ работой согласен. М[ожет] б[ыть], будут доп[олнительные] предложения? В.Щербицкий. 5588*[1]».

Населені пункти та країни: м. Київ, м. Нью-Йорк;

СРСР, УРСР, Австралія, Великобританія, Канада, США.

---

[1] 5 травня 1988 р.

НОРМАТИВНО-РОЗПОРЯДЧІ ДОКУМЕНТИ

52 Директива ПП ОДПУ в Криму про заходи із протидії вивезенню хліба за межі Криму.

26 лютого 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 75.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам районних відділень, районним уповноваженим повноважного представництва ОДПУ в Криму, Дорожньо-транспортного відділу ОДПУ ст. Сімферополь та начальнику Головного управління Робітничо-селянської міліції м. Сімферополя.

Вказано на необхідність розгорнути активну боротьбу на транспорті проти вивезення хліба із Криму, зокрема розпочати операцію проти перекупників з України і Північного Кавказу. Пропонується спеціально для боротьби на транспорті мобілізувати групу працівників райапаратів, міліції та органів транспортного відділу ОДПУ.

Практика боротьби полягала у відбиранні хліба в усіх, хто віз його із Криму понад одного пуда, та негайній передачі до суду таких осіб. Головна увага в цій роботі приділялась північному та північнокавказькому напрямкам.

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ДАШЕВСЬКИЙ.

Населені пункти: м. Джанкой, м. Євпаторія, м. Ішунь, м. Сімферополь, м. Феодосія.

53 Директива ПП ОДПУ в Криму про роботу магазинів «Торгзіну» та припинення арештів власників іноземної валюти.

25 березня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 329.
Оригінал. Машинопис.

Директиву адресовано керівникам міських і районних відділень, районним уповноваженим ПП ОДПУ в Криму.

Зазначено поширення в практиці роботи органів ОДПУ арештів одержувачів переказаної з-за кордону валюти та її вилучення. Нерідко відбирались також придбані в магазинах «Торгзіну» товари. Оскільки це стало відомо за кордоном, приплив валюти в СРСР зменшився, що завдає матеріальної шкоди системі «Торгзіну» й порушує виконання плану надходження валюти. Повноважне представництво ОДПУ в Криму вимагає не допускати арештів приватних осіб, власників валюти, і не конфісковувати у них товари, придбані через об'єднання «Торгзін».

ПП ОДПУ по Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ДАШЕВСЬКИЙ.

Населені пункти, регіони та країни: м. Сімферополь;
Крим;
СРСР.

54 Директива ПП ОДПУ в Криму про боротьбу із мішечниками та спекулянтами.

14 червня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 68.
Засвідчена копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам районних відділень, районним уповноваженим ДПУ Криму, начальникові транспортного відділу ОДПУ ст. Сімферополь, керівникам міліції.

Міститься вказівка припинити боротьбу з мішечництвом і зосередитись на «хлібних спекулянтах». Для цього слід задіяти агентурний апарат, організувати перевірку особистих документів, направити запити в колгоспи, установи, сільські ради, виявити селян, які мають зв'язки з міськими перекупниками та залізничниками. Осіб, котрі перепродують хліб, директива зобов'язує арештовувати і притягати до відповідальності. Про конфіскований хліб і кількість затриманих належало повідомляти ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

Заступник ПП ОДПУ в Криму ЧАРСЬКИЙ, начальник ЕКВ ПП ДАШЕВСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: м. Сімферополь;
Крим.

55 Директива ПП ОДПУ в Криму про виконання наказу заступника голови ОДПУ Г. Ягоди щодо вилучення валюти та коштовностей.

14 червня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 295–296.
Оригінал. Машинопис.

Директиву адресовано особисто начальникам міських і районних відділень, районним уповноваженим ДПУ Криму.

Повідомляється, що наказом заступника голови ОДПУ Г. ЯГОДИ на економічні органи ОДПУ покладено завдання оперативним шляхом вилучити не менше 100 тис. валюти, а також коштовності. Вимагалося взяти на облік усіх власників валюти й коштовностей, однак їх конфіскацію у спеціалістів та іноземних підданих проводити лише із санкції ПП ОДПУ. Особлива увага зверталась на «колишніх людей» – купців, фабрикантів, поміщиків, банкірів, князів. Списки осіб та приблизний обсяг належної їм валюти й коштовностей слід було надати ЕКВ ПП ОДПУ в Криму до 28 червня 1932 р.

Заступник ПП ОДПУ в Криму ЧАРСЬКИЙ, начальник ЕКВ ПП ДАШЕВСЬКИЙ, начальник ІПО ПП ОДПУ ЛОМБАК.

Населені пункти та регіони: м. Сімферополь;
Крим.

56 Наказ ПП ОДПУ в Криму про виконання завдань ОДПУ щодо вилучення валюти та коштовностей.

17 червня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 289.
Оригінал. Машинопис.

Наказ адресовано начальникам відділів ПП ОДПУ в Криму.

Наголошується на необхідності розглядати вилучення валюти й коштовностей як бойове завдання органів ОДПУ. Вимагається мобілізувати весь агентурний апарат та оперативний склад для підготовки операції і не допустити при цьому її розшифрування.

Заступник ПП ОДПУ в Криму ЧАРСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: м. Сімферополь;
Крим.

57 Директива ПП ОДПУ в Криму про операцію з вилучення валюти та коштовностей.

27 червня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 280–281.
Оригінал. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам відділів ПП ОДПУ в Криму.

Вимагається проінструктувати співробітників, які братимуть участь у операції із вилучення валюти й коштовностей. У разі нездачі валюти в передбачуваних обсягах належало проводити арешти. Зверталась увага на виявлення осіб, які мали вкладення в закордонних банках.

Заступник ПП ОДПУ в Криму ЧАРСЬКИЙ, начальник ЕКВ ПП ДАШЕВСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: м. Сімферополь;
Крим.

58 Директива ПП ОДПУ в Криму про зміни у боротьбі з перекупниками на колгоспних ринках.

2 липня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 63.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам міських і районних відділів ПП ОДПУ в Криму.

Вимагається припинити гласну боротьбу з перекупниками через органи міліції, скасувати міліцейські пости на колгоспних ринках і на дорогах, щоб «не

відлякувати колгоспників від ринків». Боротьбу належить вести органам ОДПУ й лише агентурним шляхом.

Заступник ПП ОДПУ в Криму ЧАРСЬКИЙ, начальник ЕКВ ПП ДАШЕВСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: м. Сімферополь;

Крим.

59 Директива ПП ОДПУ в Криму про боротьбу з мішечниками й «чорними обозами».

25 липня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 9.
Засвідчена копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам міських і районних відділів, уповноваженим ПП ОДПУ в Криму.

Пропонується відновити боротьбу з мішечниками й «чорними обозами». Якщо вивозиться понад одного пуда хліба, надлишок вимагається конфісковувати в рахунок плану заготівель району, де затримано хліб. Практичні заходи належало розгорнути на всіх транспортних комунікаціях.

Заступник ПП ОДПУ в Криму НЕЛІППА.

Населені пункти: м. Сімферополь;

60 Директива ЕКВ ПП ОДПУ в Криму про боротьбу з спекулянтами.

23 серпня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 237–242.
Оргигінал. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам міських і районних відділів, уповноваженим ПП ОДПУ в Криму.

Вказуючи на рішення ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про надання з 15 січня 1933 р. колгоспам і колгоспникам можливості «безперешкодного продажу надлишків свого хліба» після виконання плану хлібозаготівлі й утворення насіннєвих фондів, водночас оголошується «рішуча й безпощадна боротьба органів ОДПУ з куркулями і спекулянтами». Вимагається взяти на облік спекулянтів-перекупників, посередників, куркулів і розкуркулених, декласованих і кримінальних елементів, посадових осіб із торговельно-кооперативної мережі. Докладні списки потрібно було подати до ЕКВ ПП ОДПУ не пізніше 7 вересня 1932 р. Оперативні дії щодо спекулянтів належало проводити поза територією ринків, не привертаючи уваги інших людей. Районним органам ПП дозволялось арештовувати незначні групи перекупників, масові операції проводити лише із санкції повноважного представництва ОДПУ в Криму.

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ІВАНОВСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: м. Сімферополь;

Крим.

61 Директива ПП ОДПУ в Криму про посилення боротьби із спекулянтами-перекупниками. *13 вересня 1932 р.*

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 32–33.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано керівникам міських і районних відділень, районним уповноваженим ПП ОДПУ по Криму.

Дано вказівку негайно організувати боротьбу проти спекулянтів, мобілізувати агентуру на колгоспних ринках і в кооперативній торговельній мережі.

ПП ОДПУ по Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ІВАНІВСЬКИЙ.

62 Директива ЕКВ ПП ОДПУ в Криму про боротьбу із розкраданням державного та суспільного майна.
23 вересня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 25–29.
Копія. Машинопис.

Циркуляр складено на підставі Інструкції Верховного суду СРСР, прокурора ВС СРСР і ОДПУ про застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності».

Циркуляр адресовано керівникам міських і районних відділень, районним уповноваженим ПП ОДПУ в Криму.

Покладено завдання нещадної боротьби з розкрадачами державного та суспільного майна. Судові органи під час розгляду справ про розкрадання мають застосовувати такі найсуворіші міри покарання, як розстріл і позбавлення волі. Наказано вилучити із підсудності сільських, громадських, товариських судів справи про розкрадання колгоспного майна та із народних судів справи про розкрадання державного майна; справи про розкрадання розробляти та передавати до судової трійки не пізніше, ніж у 15-денний термін із моменту розкриття злочину та заведення справи.

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ІВАНІВСЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

63 Директивна записка по ВЧ-зв'язку заступника голови ОДПУ Г. Ягоди про посилення боротьби із розкрадачами державної і суспільної власності.

25 вересня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 325–328.
Оригінал. Машинопис.

Директивну записку адресовано керівництву ПП ОДПУ в Криму.

Дано вказівку активізувати боротьбу з розкрадачами державної і суспільної власності на підставі постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. Містить вимогу «забезпечити необхідну силу репресії».

Заступник голови ОДПУ Г. ЯГОДА.

Населені пункти: м. Сімферополь.

64 Директива ПП ОДПУ в Криму про контроль за використанням колгоспами та радгоспами насіннєвої позики, виділеної для проведення осінньої сівби.

4 жовтня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 71.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано районним апаратам ОДПУ в Криму.

Ставилось завдання контролювати використання колгоспами і радгоспами насіннєвої позики, виділеної для проведення осінньої сівби. З окремих районів Криму надходили заявки про відпуск додаткової позики. Рекомендувалося про факти продажу насіннєвої позики на ринках повідомляти ЕКВ ПП, винних заарештовувати, справи передавати на розгляд судової трійки ПП.

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ІВАНОВСЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

65 Директива ПП ОДПУ в Криму про заборону арештів відвідувачів магазинів «Торгзіну».

5 жовтня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 189.
Оригінал. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам міських відділень ДПУ в Криму.

Повідомляється, що через конфіскації органами ДПУ товарів, куплених у магазинах «Торгзіну», спостерігається зменшення оборотів філій. Забороняються

привселюдні арешти. Вимагається проводити вилучення товарів лише у разі спекуляції і не привселюдно, щоб не відлякувати споживачів магазинів «Торгзіну».

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ІВАНОВСЬКИЙ.

Населені пункти: м. Євпаторія, м. Керч, м. Севастополь, м. Сімферополь, м. Феодосія, м. Ялта.

66 Директива керівництва ПП ОДПУ в Криму про заборону радгоспам продавати м'ясо та масло.

16 жовтня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 45.
Копія. Машинопис.

Поштотелеграму адресовано начальникам міських, районних відділень і райуповноваженим ОДПУ.

Радгоспам заборонялося продавати м'ясо та масло[1], а всю товарну продукцію вимагалося здавати до державних заготівельних установ. Ставилося завдання контролювати виконання цього рішення, а винних притягувати до відповідальності.

Заступник ПП ОДПУ в Криму ЧАРСЬКИЙ, начальник ЕКВ ПП ІВАНІВСЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

67 Директива заступника голови ОДПУ Г. Ягоди про заборону торгівлі зерном і борошном.

17 жовтня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 58–62.
Оригінал. Телеграфна стрічка.

Директива вимагає від усіх повноважних представників, окрім ПП ОДПУ Московської області, Далекосхідного краю, Татарської АРСР, Північного краю й Закавказьких республік, негайно припинити будь-яку торгівлю зерном, борошном і печеним хлібом[2]. Привезені на ринок для продажу зерно, борошно та хліб слід конфісковувати. Вимагалось оповістити населення, що такі дії пов'язані з необхідністю виконання хлібозаготівельних планів.

Заступник голови ОДПУ ЯГОДА.

Населені пункти та регіони: м. Іваново-Вознесенськ, м. Москва;

Московська область;

Далекосхідний край, Західні області, Північний край, Середня Азія;

Крим, Якутія.

Білоруська РСР, Закавказька СФРР, Татарська АРСР.

[1] Див. також док. № 69.
[2] Див. також док. № 68.

68 Директива ЕКВ ПП ОДПУ в Криму про заборону торгівлі хлібом та борошном.

17 листопада 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 153–154.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам міських, районних відділень і районним уповноваженим ПП ОДПУ по Криму.

До остаточного виконання плану хлібозаготівельної кампанії в Криму заборонялась будь-яка торгівля хлібом і борошном, обмежувався продаж випеченого хліба[1]. Начальникам міських, районних відділень та районним уповноваженим ПП ОДПУ по Криму ставилось завдання організувати оперативну групу для боротьби із спекулянтами-перекупниками, мобілізувати агентуру та проводити роз'яснювальну роботу серед населення.

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ІВАНОВСЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

69 Директива керівництва ЕКВ ПП ОДПУ в Криму про контроль за виконанням директиви про заборону радгоспам продавати м'ясо та масло.

25 листопада 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 5.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам міських, районних відділень і районним уповноваженим ОДПУ по Криму.

Дано вказівку систематично контролювати виконання директиви від 16 жовтня 1932 р. № 45927/5[2], якою радгоспам заборонено продавати м'ясо та масло, та подавати доповідні записки про порушників цього розпорядження. Випадки порушення заборони продажу м'яса та масла було зафіксовано Євпаторійським районним відділенням.

Начальник ЕКВ ПП ОДПУ ІВАНОВСЬКИЙ, оперативний уповноважений КОГАН.

Населені пункти: м. Сімферополь.

[1] Див. також док. № 67.
[2] Див. також док. № 66.

70 Поштотелеграма ЕКВ ОДПУ про посилення боротьби з розкраданням хліба в системі «Заготзерна».

15 грудня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 438–439.
Засвідчена копія. Машинопис.

Повідомляється, що органами ОДПУ в Україні, Горьківській, Центрально-Чорноземній та інших областях викрито систему зловживання викраденими квитанційними книжками. В Україні виявлено 165 фіктивних квитанцій на 1 200 пудів хліба. Створюються «дуті» дані про виконання плану хлібозаготівлі. ЕКВ ОДПУ ставить завдання перед повноважними представництвами ОДПУ перевірити роботу хлібозаготівельних пунктів.

Населені пункти та регіони: Бершадський район;
Горьківський край, Центрально-Чорноземна область,
Башкирія, Україна.

71 Директива ПП ОДПУ в Криму про дії органів ДПУ та міліції у зв'язку з введенням вільної торгівлі хлібом.

31 грудня 1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 79.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникам міських і районних відділень, районним уповноваженим ПП ОДПУ в Криму.

Повідомляється, що із введенням вільної торгівлі хлібом, належить не допускати мішечництва і масового напливу на ринки одноосібних покупців і перекупників. Для цього слід жорстко дотримуватися директиви про заборону провозити залізницею понад одного пуда хліба. Вимагалося конфісковувати хліб, привезений із України та Північнокавказького краю, де торгівлю хлібом не дозволено.

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ОДПУ ІВАНОВСЬКИЙ.

Населені пункти, країни та регіони: м. Сімферополь;
Північнокавказький край;
Україна.

72 Директива ПП ОДПУ в Криму про надання права виконувати оперативні функції районним уповноваженим.

1932 р.

Ф. 9. – Спр. 88. – Арк. 52.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано районним уповноваженим ДПУ в Криму.

Районним уповноваженим надавалось право в політично нестабільних районах виконувати безпосередні оперативні функції – арешти, обшуки, виїмки та здійснювати заходи щодо боротьби зі спекулянтами та розкрадачами державного, радгоспного та колгоспного майна. Дано конкретні вказівки щодо організації цієї роботи.

ПП ОДПУ в Криму САЛИНЬ, начальник ЕКВ ПП ІВАНОВСЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

73 Поштотелеграма ЕКУ ОДПУ в Криму про викриття розкрадань хліба із хлібозаводів і пекарень та про погіршення якості хліба.

23 січня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 423–425.
Копія. Машинопис.

Поштотелеграму адресовано начальникам ЕКВ ПП ОДПУ.

Ставилось завдання ліквідувати зловживання на хлібозаводах і в пекарнях України. Хліб випікався з домішками, за рахунок цього створювалась «економія» хліба та борошна. На Житомирському, Зінов'євському, Миколаївському та Полтавському хлібозаводах виявлено 16 190 пудів «економії» борошна. У м. Вінниця виявлено розкрадання 5 865 пудів борошна, у Зінов'євську – 2 135 пудів, в Миколаєві – 2 100 пудів борошна.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, начальник 6-го відділу ЕКУ ОДПУ ІЛЬЇЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Вінниця, м. Зінов'євськ, м. Миколаїв.

74 Поштотелеграма ПП ОДПУ в Криму про встановлення контрольної цифри на 1933 р.

25 січня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 419.
Оригінал. Машинопис.

Установлювалась контрольна цифра на 1933 р. у розмірі 200 000 руб. на кількість іноземної валюти та золота, які потрібно конфіскувати. Термін виконання плану – 25 грудня 1933 р.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

75 Наказ ДПУ УСРР №28 про накладення дисциплінарних стягнень за відсутність контролю за якістю хліба.

29 січня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 109.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано начальникам обласних відділів ДПУ.

Інспекції резервів ставилось завдання організувати якісне збереження насінневих фондів та фуражу. У Дніпропетровській області зерно зберігалося з підвищеною вологістю. На винних накладатимуться дисциплінарні стягнення.

Заступник голови ДПУ УСРР КАРЛСОН.

Населені пункти: м. Харків.

76 Директивна записка по ВЧ заступника голови РНК СРСР В. Куйбишева, наркома забезпечення СРСР А. Мікояна та заступника голови ОДПУ Г. Ягоди про виконання плану м’ясозаготівель.

Не пізніше 1 лютого 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 329–335.
Оригінал. Телеграфна стрічка.

Директивну записку передано через ОДПУ в Криму та адресовано раднаркомам республік, крайовим, обласним відділам забезпечення, крайвиконкомам, ПП ОДПУ.

Вказується на незадовільне виконання м’ясоподатку й недостатню участь органів ОДПУ в м’ясозаготівлях. Республіканським, крайовим, обласним комісіям ставилось завдання вжити рішучих заходів для ліквідації помилок та зло-

вживань при виконанні плану м'ясозаготівлі. Пропонувалось створити республіканські, крайові й обласні комісії та негайно притягнути до відповідальності всі господарства, що не виконали план четвертого кварталу.

Заступник голови РНК СРСР КУЙБИШЕВ, нарком забезпечення СРСР МІКОЯН, заступник голови ОДПУ ЯГОДА.

77 Наказ ДПУ УСРР №33 про накладення адміністративних стягнень на співробітників ДПУ УСРР.

4 лютого 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 112.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано всім органам ДПУ.

За незаконну вимогу 20 тонн жита з фондів Комітету резервів заарештовувався на 10 діб співробітник ДПУ Л.Г. ЛОТОЦЬКИЙ.

Заступник голови ДПУ УСРР КАРЛСОН.

Населені пункти: м. Харків.

78 Оперативний наказ по ДПУ УСРР від 13 лютого 1933 р. №2 «Про чергові завдання агентурно-оперативної роботи органів ДПУ УСРР».

13 лютого 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 56–63.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано всім органам ДПУ УСРР.

Наказ №2 видано в розвиток оперативного наказу від 5 грудня 1932 р., де йшлося про «нанесення рішучого удару по всіх куркульсько-петлюрівських елементах». На виконання першого наказу в ДПУ було організовано ударно-оперативну групу, яка «викрила» підпілля у 200 районах України. В наказі №2 констатувалося існування плану збройного повстання в Україні навесні 1933 р. з метою повалення радянської влади та проголошення Української незалежної республіки. Наказ №2 зобов'язував керівників та оперативних співробітників органів ДПУ УСРР посилити репресивні заходи.

Повноважний представник ОДПУ по УСРР, заступник голови ОДПУ В. БАЛИЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Харків.

79 **Директива заступника голови ОДПУ Прокоф'єва та начальника ЕКУ ОДПУ Миронова щодо продовження виявлення членів «контрреволюційної організації» в сільському господарстві.**

14 лютого 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 391–392.
Копія. Машинопис.

Усім повноважним представникам ОДПУ повідомлялось, що «контрреволюційна» організація, яку ліквідують Економічне управління ОДПУ і місцеві органи ОДПУ в галузі сільського господарства, мала на меті збройне повалення радянської влади. ОДПУ пропонувало вжити заходів щодо посилення оперативної роботи, спрямованої на виявлення й арешт членів «контрреволюційної» організації, котрі залишились на свободі, посилити нагляд за випуском заводами запасних частин і підготовкою до весняної сівби 1933 р., звернувши особливу увагу на стан живої тяглової сили, забезпечення і раціональне використання кормових ресурсів.

Заступник голови ОДПУ ПРОКОФ'ЄВ, начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ.

80 **Директивна записка по ВЧ начальника ЕКУ ОДПУ Миронова про проведення перевірки відпуску зернових відходів.**

Не пізніше 13 квітня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 90. – Арк. 284–285.
Оригінал. Машинопис.

Директивну записку адресовано начальникові ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

Ставилось завдання перевірити млини й елеватори, які відпускають зернові відходи комбікормовим заводам та колгоспам. Є посилання на випадки, коли в Україні зернові відходи відпускалися із придатного на 50% зерна. Дано вказівку для цієї роботи мобілізувати агентуру.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ.

81 Наказ ДПУ УСРР №165 про накладення адміністративних стягнень на співробітників Сумського міського відділу ДПУ УСРР.

16 квітня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 153.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано всім органам ДПУ УСРР.

За допущені порушення в торгівлі Сумським міським відділенням ДПУ – незаконний обмін харчів на мануфактуру та інші товари – накладено адміністративні стягнення на начальника Сумського міськвідділення ДПУ Ю.К. КЛАУСЕНА, оперуповноваженого А.Р. ВИНОКУРА, уповноваженого Д.С. ЛЕВІТАНА, помічника уповноваженого Д.Є. ЦИРЛІНА та секретаря відділення С.І. НАВРОЦЬКОГО. Всіх було заарештовано та знято із займаних посад. Наказ попереджав усіх керівників ДПУ УСРР, що за незаконні комерційні операції винні притягуватимуться до кримінальної відповідальності.

Заступник голови ДПУ УСРР КАРЛСОН.

Населені пункти: м. Суми, м. Харків.

82 Наказ ДПУ УСРР №208 про незаконні дії Чернігівської обласної інспекції резервів ДПУ УСРР.

9 травня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 166.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано всім органам ДПУ УСРР.

Вказується про виявлені випадки витрат зерна і хліба без дозволу відділу резервів ДПУ УСРР. Незаконно було відпущено 300 тонн зернових відходів, використано 3 вагони борошна, перевитрачено 556 тонн хліба. На всіх керівників обласних відділів покладено відповідальність за незаконний відпуск хліба.

Голова ДПУ УСРР В. БАЛИЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Харків.

83 Наказ ДПУ УСРР №230 про перебудову роботи на селі.

23 травня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 72–75.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано всім начальникам відділів ДПУ УСРР.

Наказ складено на підставі інструкції ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про перебудову роботи на селі, яка призначалась партійно-радянським працівникам і

органам ОДПУ, суду й прокуратури. Інструкція давала правоохоронним органам безмежні права в їхній репресивній діяльності, ще більше посилювала тоталітарний режим. «Наша боротьба, – підкреслювалося в інструкції, – мусить бути всемірно посилена, наша пильність – всемірно загострена. Йдеться, отже, про посилення нашої боротьби з класовим ворогом. Але справа в тому, що посилити боротьбу з класовим ворогом і ліквідувати його за допомогою старих методів роботи – неможливо у нинішній новій обстановці, бо вони, ці методи, зжили себе. Йдеться, отже, про те, щоб покращити старі способи боротьби, раціоналізувати їх і зробити наші удари влучнішими і організованішими. Йдеться, нарешті, про те, щоб кожен наш удар був зарані підготовлений політично, щоб кожен наш удар підкріплювався діями широких мас селянства».

Згідно з наказом весь оперативний склад ДПУ УСРР мав ознайомитися з інструкцією і уяснити поставлені перед органами завдання. Наголос у методах роботи органів ДПУ на селі робився в напрямі розгортання й посилення інформативної мережі. Названо нові вимоги до політичної й економічної інформації, яка б давала можливість «своєчасно сигналізувати директивним органам про назрівання негативних процесів» та застосовувати «оперативну профілактику» для відвернення загрози успішному виконанню завдань партії. Дається вказівка начальникам відділів ДПУ провести до 1 червня оперативні наради і подати В. БАЛИЦЬКОМУ календарні плани впровадження вимог наказу.

Голова ДПУ УСРР В. БАЛИЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Харків.

84 Директива ЕКУ ОДПУ щодо оперативних заходів з обслуговування хлібозаготівельної кампанії.

9 липня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 389–394.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано всім начальникам ЕКВ ПП ОДПУ.

Дано вказівку «ліквідувати класового ворога» та застосовувати репресії проти осіб, які ухиляються від хлібоздачі. Ставилося завдання мобілізувати роботу агентури для викриття контрреволюційних організацій, які зривають хлібозаготівельну кампанію, та проводити боротьбу з розкраданнями хліба.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, начальник 6-го відділу ЕКУ ОДПУ ІЛЬЇЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

85 Директива ЕКУ ОДПУ щодо контролю за роботою м'ясо-молочної системи.

9 липня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 379–388.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано всім начальникам ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

Ставилося завдання активізувати роботу агентури у сфері м'ясо-молочного виробництва та перевірити факти нездачі молока. Визначалося головне завдання роботи органів ДПУ в заготівлі молока та масла – «боротьба з крадіжками, розбазарюванням, самопостачанням та товарообмінними операціями». Особлива увага зверталасъ на вивчення причин аварій обладнання на молоко- та маслозаводах.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, начальник 6-го відділу ЕКУ ОДПУ ІЛЬЇЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

86 Директива ЕКУ ОДПУ щодо посилення агентурно-оперативного обслуговування тютюново-махоркової промисловості.

9 липня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 377–378.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникові ЕКВ ПП ОДПУ в Криму й іншим начальникам ПП ОДПУ.

Дано вказівку щодо посилення агентурно-оперативного обслуговування тютюново-махоркової промисловості. Ставилось завдання перевірити готовність контор до збирання та заготівлі тютюну. Особлива увага приділялась перевіркам із розкрадання хлібних запасів для забезпечення радгоспів із вирощування тютюну.

Помічник начальника ЕКУ ОДПУ ДМИТРІЄВ, начальник 6-го відділу ЕКУ ОДПУ ІЛЬЇЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь, м. Харків.

87 Директива ЕКУ ОДПУ щодо перевірки роботи контор «Заготхудоби».

14 липня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 375–376.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникові ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

Ставилось завдання перевірити та проконтролювати облік у конторах «Загот-

худоби» під час закупівлі худоби. Винних у переховуванні та розкраданні худоби притягували до відповідальності.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, начальник 6-го відділу ЕКУ ОДПУ ІЛЬЇЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

88 Директива ЕКУ ОДПУ про викриття зловживань у системі «Торгзіну».

14 липня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 371–374.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникові ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

У системі «Торгзіну» було виявлено низку порушень і зловживань. Зокрема, підробка та розкрадання золота, валюти й товарів, самопостачання, обважування покупців, продаж товарів за завищеними цінами. Надано конкретні вказівки щодо мобілізації агентурної роботи у системі «Торгзіну» для своєчасного виявлення розкрадань і розбазарювання експортних товарів, зв'язків працівників з ринковими спекулянтами, покращення обліку матеріальних цінностей.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, начальник 9-го відділу ЕКУ ОДПУ ЛОЄВ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

89 Директива ЕКУ ОДПУ щодо запобігання розкраданню хліба.

26 липня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 340–342.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникові ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

На підставі наказу заступника голови ОДПУ від 9 липня 1933 р. №237 вимагала активізації боротьби з розкраданням хліба під час збирання, обмолоту, заготівлі та транспортування, «виявлення та репресії головних організаторів». Начальникам ЕКВ ПП ОДПУ належало вжити заходів для виконання плану хлібозаготівлі та запобігання розкраданню хліба.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, т.в.о. начальника 6-го відділу ЕКУ ОДПУ ЧЕРНОВ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

90 Директива ЕКУ ОДПУ щодо інформування про стан боротьби з розкраданням та приховуванням хліба.

26 липня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 321–324.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано начальникові ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

Відзначається робота, проведена ЕКУ ДПУ УСРР зі своєчасного виявлення розкрадачів державного майна та попередження серйозних збитків. Повідомляється, зокрема, про знайдені в Одеському зернотресті суттєві надлишки хліба. Надано конкретні вказівки щодо інформування про факти приховування хліба та продукції тваринництва, безгосподарності, накопичення на складах запасних частин для ремонту тракторів та машин. Наголошено, що доповідні записки про стан роботи у сільському господарстві мають бути стислими й змістовними.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, помічник начальника 8-го відділу ЕКУ ГАЗОВ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

91 Директивна записка по ВЧ начальника ЕКУ ОДПУ Миронова щодо звітування про дотримання заборони торгівлі збіжжям, борошном та хлібом.

8 серпня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 259–259 зв.
Оригінал. Машинопис.

Директивну записку адресовано начальникові ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

На виконання директиви заступника голови ОДПУ від 9 липня 1933 р. дано вказівку «розгорнути роботу» із заборони торгівлі збіжжям, борошном і хлібом та щоквартально звітувати.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

92 Директива ЕКУ ОДПУ про виявлення, розробку й арешти осіб, які спекулюють валютою, книжками «Торгзіну» та продуктами.

4 вересня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 283–284.
Копія. Машинопис.

Директиву адресовано всім начальникам ЕКВ ПП ОДПУ в Криму.

Вказано на необхідність ліквідувати в Україні та в інших регіонах спекуляцію валютою, книжками «Торгзіну» та продуктами, притягти до кримінальної відповідальності спекулянтів.

Начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ, начальник 9-го відділу ЕКУ ОДПУ ЛОЄВ.

93 Директива ОДПУ та ЕКУ ОДПУ про рішучі заходи із забезпечення охорони хліба від розкрадання та псування.

25 вересня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 205–208.
Копія. Машинопис.

Циркуляр адресовано всім ПП ОДПУ в Криму.

Складений на підставі директив ОДПУ №7580 та № 50596, які вимагали від усіх ЕКВ ПП ОДПУ вжити негайних заходів для зберігання хліба та його охорони. У цьому зв'язку відзначалася «дуже велика робота», проведена в Україні.

Заступник голови ОДПУ ПРОКОФ'ЄВ, начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ.

94 Поштотелеграма ЕКУ ОДПУ про незадовільну організацію експорту збіжжя за кордон.

23 жовтня 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 209–210.
Копія. Машинопис.

Поштотелеграму адресовано ПП ОДПУ в Криму.

Ставилось завдання «максимально мобілізувати оперативне обслуговування експортної кампанії», яка опинилася під загрозою зриву. Зазначено порушення під час зберігання, переробки та відвантажування зерна конторою «Експортхлібу».

Помічник начальника ЕКУ ОДПУ ДМИТРІЄВ, начальник 6 відділу ЕКУ ОДПУ ІЛЬЇЦЬКИЙ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

95 Наказ ДПУ УСРР №537 про заборону арештів спеціалістів.

3 листопада 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 104.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано всім органам ДПУ УСРР.

Дано вказівку про заборону арештів інженерно-технічних працівників і агрономів без санкції економічного управління ДПУ УСРР. Контроль за виконанням вимог наказу покладено на начальника обліково-статистичного відділу ДПУ УСРР.

Заступник голови ДПУ УСРР КАРЛСОН.

Населені пункти: м. Харків.

96 Наказ ДПУ УСРР №536 про святкування XVI роковин Жовтня.

5 листопада 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 222.
Друкарський примірник.

Наказ адресовано всім органам ДПУ УСРР.

Окрім привітання чекістам та бійцям військ ДПУ УСРР, наказ містить визначення місця й ролі органів у пожовтневій історії як вірного вартового диктатури пролетаріату, міцного загону ВКП(б), згуртованого «навколо Ленінського ЦК і Колегії ДПУ». Вказується на «перемоги на фронті розгорнутого наступу соціалізму», до яких віднесено і ліквідацію куркульства як класу. Наказ побудовано на порівнянні, з одного боку, капіталістичного світу, де розвалюється економіка і «небувало зростають голод і злидні, де мільйони селян приречені на голодну смерть», з іншого – соціалізму в країні Рад, де колгоспники «крокують до заможного культурного життя».

Заступник голови ДПУ УСРР КАРЛСОН.

Населені пункти: м. Харків.

97 Поштотелеграма ЕКУ ОДПУ про ліквідацію порушень при оформленні конфіскованої валюти.

10 листопада 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 241–242.
Копія. Машинопис.

Поштотелеграму адресовано всім начальникам ЕКВ та обліково-статистичних відділів ОДПУ.

Ставилося завдання ліквідувати недоліки під час оформлення конфіскованої валюти.

Помічник начальника ЕКУ ОДПУ ФЕЛЬДМАН, помічник начальника ОСВ ОДПУ ЮРТАЄВ.

98 Директивна записка по ВЧ про посилення агентурно-оперативної роботи з обслуговування м'ясозаготівельної кампанії.

1933 р.

Ф. 9. – Спр. 89. – Арк. 318–320.
Оригінал. Машинопис.

Директивну записку адресовано ПП ОДПУ В Криму.

Дано вказівку посилити агентурно-оперативне «обслуговування» м'ясозаготівельної кампанії. Представникам ОДПУ ставилося завдання особисто брати участь у перевірочних комісіях та повністю забезпечити виконання плану м'ясозаготівлі в областях, про що звітувати щодекади.

Заступник голови ОДПУ ПРОКОФ'ЄВ.

Населені пункти: м. Сімферополь.

ДОКУМЕНТИ
АРХІВНО-КРИМІНАЛЬНИХ
СПРАВ

99 Архівно-кримінальна справа Г.С. Козюберди й інших жителів Мостівського району Старобільського округу.

29 січня 1929 р.

Спр. 67650, тт. 1-3

Протоколи обшуків, протоколи допитів обвинувачуваних і свідків, постанова Старобільського окружного відділу ДПУ від 29 січня 1929 р., обвинувальний висновок Старобільського окружного відділу ДПУ від 10 березня 1930 р., витяг із протоколу судової трійки при колегії ДПУ від 12 березня 1930 р.

АНТОНЕНКО Борис Устимович, АНТОНЕНКО Іван Федотович, БАБАК Микола Дмитрович, ВАКУЛЕНКО Григорій Афанасійович, ВАКУЛЕНКО Іван Григорович, ВАКУЛЕНКО Петро Афанасійович, ВАКУЛЕНКО Федір Афанасійович, ВОЛОХ Іван Максимович, ВОЛОХ Федір Васильович, ГЕРАСИМЕНКО Іван Григорович, ГЛУЩЕНКО Сидір Григорович, ГОРОБЕЦЬ Іван Дмитрович, ГРЕБЕННИК Микита Гаврилович, ГРЕБЕННИК Устим Ілліч, ЗАВАДА Іван Іванович, ЗАВАДА Іван Федорович, ЗАВАДА Кузьма Федорович, ЗАВАДА Степан Стратонович, ЗАВАДА Яків Костянтинович, ЗАВЕРТЕЛЕНКО Кирило Йосипович, ЗІНЬКІВСЬКИЙ Олександр Михайлович, КАРАКАЙ Григорій Мойсейович, КАРАКАЙ Іван Зіновійович, КАРПЕНКО Сава Романович, КЛИМЕНКО Олексій Миколайович, КНИГІН Яків Федорович, КОВАЛЕНКО Гнат Венедиктович, КОВАЛЕНКО Онисим Ілліч, КОВГАН Федір Силович, КОЗЮБЕРДА Борис Семенович, КОЗЮБЕРДА Гнат Самсонович, КОЗЮБЕРДА Іван Стефанович, КОЗЮБЕРДА Костянтин Якович, КОЗЮБЕРДА Марія Гнатівна, КОЗЮБЕРДА Михайло Іванович, КОЗЮБЕРДА Наум Семенович, КОЗЮБЕРДА Олексій Наумович, КОЗЮБЕРДА Олексій Харитонович, КОЗЮБЕРДА Павло Петрович, КОЗЮБЕРДА Павло Феодосійович, КОЗЮБЕРДА Петро Гнатович, КОЗЮБЕРДА Петро Феодосійович, КОЗЮБЕРДА Прокіп Степанович, КОЗЮБЕРДА Стефан Матвійович, КОЗЮБЕРДА Феодосій Семенович, КОЗЮБЕРДА Яків Іванович, КОЗЮБЕРДА Яків Наумович, КОРОБЕЙНИК Володимир Харитонович, КОРОБЕЙНИК Олексій Володимирович, КОРОБЕЙНИК Семен Лаврентійович, КОТЕЛЕВСЬКИЙ Семен Григорович, КУЗЬМЕНКО Микола Іванович, КУЛИК Микита Семенович, КУЛІБАБА Афанасій Антонович, КУЛІБАБА Євдокія Григорівна, ЛАВРЕНТЕНКО Павло Гаврилович, ЛУБЕНЕЦЬ Андрій Пилипович, ПЕНЬКОВ Захар Єлисейович, ПЕРЕПЕЛИЦЯ Іван Олександрович, ПЕРЕПЕЛИЦЯ Меланія Пилипівна, ПЕРЕПЕЛИЦЯ Олександр Огійович, ПІДРІЗ Костянтин Семенович, ПІДРІЗ Митрофан Семенович, ПІДРІЗ Семен Миколайович, ПОЛТАВСЬКА Мотрона Федорівна, ПОЛТАВСЬКА Олена Пилипівна, ПОЛТАВСЬКИЙ Павло Пантелеймонович, ПОЛТАВСЬКИЙ Тихін Пантелеймонович, РЕШЕТНЯК Андрій Костянтинович, СКОМОРОХОВА Єфросинія Тимофіївна, СМАЛІЙ Данило Прокопович, СОХА Никанор Сергійович, ФЕДОРЕНКО Василь Тихонович, ЧУМАК Стефан Прохорович, ШЕПІЛОВ Федот Федорович, ЯКОВЕНКО Макар Дмитрович обвинувачувалися за статтями 54-10 і 56-16 КК УСРР за опір усім заходам радянської влади на селі із хлібоздачі та колективізації.

12 лютого 1930 р. в с. Мостки почалася жіноча «волинка» з вимогою повернути відібране у селян зерно, призначене для посіву.

«Волинка» перекинулась на інші села. Озброєна група селян чисельністю близько 200 осіб із с. Мар'янівка розправлялась із радянськими активістами.

Обвинувач – Старобільський окружний відділ ДПУ УСРР (уповноважений відділу ЛЕВИЦЬКИЙ, уповноважений відділу ВЕБРАС, начальник окрвідділу ЄГОРОВ, уповноважений окрвідділу ДПУ ІВАНОВ, старший уповноважений УРБАН, в. о. начальника окрвідділу КЛОЧКО, уповноважений окрвідділу АВДЄЄВ, уповноважений окрвідділу ШУЛЬМАН, уповноважений окрвідділу НОВІКОВ, уповноважений окрвідділу СТЕПУХІН, старший уповноважений інформаційного відділу ДПУ УСРР ФРОЛОВ, начальник 1-го відділення інформаційного відділу ДПУ МІРОШНИЧЕНКО, помічник начальника інформаційного відділу СОКОЛИНСЬКИЙ).

За рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 12 березня 1930 р. 11 осіб було засуджено до розстрілу, інших – ув'язнено в концтабори строком на 5–10 років та вислано в Північний край.

Постановою президії Луганського обласного суду від 8 вересня 1997 р. 12 осіб, які проходять у цій справі, реабілітовано, решту визнано засудженими обґрунтовано.

Населені пункти та регіони: хут. Баглаєв, хут. Грицаївка, хут. Миколаївка, хут. Нова Караванівка;

с. Гайдуківка, с. Дем'янівка, с. Іванчині, с. Калмиківка, с. Коноплянівка, с. Кругле, с. Маньківка, с. Мар'янівка, с. Мостки, с. Ново-Борове, с. Ново-Миколаївка, с. Олександрівка, с. Підрізанівка, с. Рудівка, с. Шовкунівка;

м. Круглянськ, м. Старобільськ,

Мостівський район, Білокуракинський район;

Валуйський округ, Полтавський округ.

100 Архівно-кримінальна справа П.М. Шевченка, хлібороба, жителя с. Семенівка Старовірівського району Харківської області.

31 травня 1929 р.

Спр. 75407-фп

Постанова про прийняття справи в провадження від 31 травня 1929 р., протоколи допитів свідків, постанова про обрання запобіжних заходів, витяг з протоколу загальних зборів громадян с. Семенівка Старовірівського району про оголошення бойкоту, обвинувальний висновок від 5 червня 1929 р., постанова помічника прокурора про заслання від 11 червня 1929 р.

ШЕВЧЕНКО Петро Митрофанович обвинувачувався в агітації жінок за відмову здавати хліб, у протидії комісії з вилучення хліба, невжитті заходів щодо ліквідації «волинки».

За відмову здавати державним хлібозаготівельним організаціям хліб майно П.М. ШЕВЧЕНКА описано і згідно з постановою комісії мало бути вилучене і продане. Під час вилучення майна він учинив

опір представникам сільради, загрожуючи сокирою і гирею: «Радянська влада є не що інше, як грабіжниця, вона не дає життя тим, хто трудиться, а грабує їх». Дружина обвинуваченого – ШЕВЧЕНКО Юхимія Сидорівна була ватажком протестуючих проти хлібозаготівлі жінок.

Обвинувач – Економічне відділення Харківського окружного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення РЕЙТБЛАТ, начальник відділу БЛАТТ).

Постановою Харківського окружного відділу ДПУ УСРР кримінальне переслідування П.М. ШЕВЧЕНКА провадженням було припинено. Постановою помічника Харківського окружного прокурора прийнято рішення про вислання П.М. ШЕВЧЕНКА за межі УСРР.

Населені пункти та регіони: с. Дячківка, с. Семенівка;
м. Коротич;
Старовірівський район;
Харківська область.

101 Архівно-кримінальна справа Ф.К. Вакуленка, хлібороба, жителя с. Цибулів Єлисаветградського району Зінов'євського округу.

3 червня 1929 р.

Спр. 67523

Ордер на проведення обшуку й арешт від 3 червня 1929 р., анкета заарештованого та постанова про обрання запобіжних заходів від 5 червня 1929 р., постанова про прийняття справи в провадження від 6 червня 1929 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, довідка сільської ради від 2 липня 1929 р., постанова секретно-оперативного відділення Зінов'євського окружного відділу ДПУ УСРР від 12 серпня 1929 р., постанова т.в.о. прокурора Зінов'євського округу від 27 серпня 1929 р., обвинувальний висновок контррозвідувального відділу ДПУ УСРР, постанова заступника прокурора ДПУ УСРР, витяг із протоколу засідання колегії ОДПУ від 14 грудня 1929 р., довідка про виконання вироку 3 січня 1930 р.

ВАКУЛЕНКО Федір Карпович обвинувачувався за статтями 54-2 і 54-10 КК УСРР у збройній боротьбі проти радянської влади й антирадянській агітації.

У 1920 р. Ф.К. ВАКУЛЕНКО мобілізований в Червону армію, проте втік до загону отамана ХМАРИ. Брав активну участь в антирадянському повстанні в с. Цибулів. За показаннями свідків – співучасник розстрілів червоних партизанів, червоноармійців, комуністів. Активно виступав проти заходів радянської влади, хлібозаготівлі, колективізації. У розмовах із селянами стверджував, що незабаром почнеться війна і комуністів проженуть з України. На засіданні активу сільської ради заявив: «Влада витискує із селян останні соки, швидше б почалася війна й можна було поквитатись з усіма більшовиками-комуністами, але вже не так, як в 1920 році, а краще».

Обвинувач – секретно-оперативне відділення Зінов'євського окружного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого відділу СУПОНИЦЬКИЙ, начальник відділення ТЕЙТЕЛЬ, в.о. начальника відділення МІЦУЛ, начальник відділу ІОДКО), т.в.о. окружного прокурора АГРОНСЬКИЙ, контррозвідувальний відділ ДПУ УСРР (уповноважений ЄВГЕНЬЄВ, начальник 3-го відділення КРВ ТОЛСТОВ, начальник відділу ДОБРОДИЦЬКИЙ), заступник прокурора ДПУ УСРР КРАЙНІЙ.

За рішенням колегії ОДПУ розстріляний 3 січня 1930 р.

Не реабілітований.

Населені пункти та регіони: с. Хирівка, с. Цибулів;
Єлисаветградський район;
Зінов'євський округ.

102 Архівно-кримінальна справа М.І. Шаповаленка й інших жителів с. Байдівка Старобільського округу.

8 червня 1929 р.

Спр. 67496

Постанова про прийняття справи в провадження від 8 червня 1929 р., протоколи допитів обвинувачених та свідків, витяг з протоколу засідання зборів виборців с. Байдівка від 8 червня 1929 р., протоколи пред'явлення слідчих матеріалів від 28–29 червня 1929 р., постанова про обрання запобіжних заходів, обвинувальний висновок від 7 червня 1929 р., протокол судового засідання та вирок надзвичайної сесії Старобільського окружного суду від 15 жовтня 1929 р.

БУДКОВА Марія Іванівна, ГЕЄНКО Роман Максимович, КОРОЧИНСЬКИЙ Іван Антонович, КУЛАЧКА Ганна Пантелеймонівна, СОРОКА Василь Микитович, ХАМЧИЧ Акулина Антонівна, ХАМЧИЧ Антон Іванович, ХАМЧИЧ Іван Михайлович, ХАМЧИЧ Михайло Антонович, ШАПОВАЛЕНКО Михайло Іванович обвинувачувалися за ч. 2 ст. 56-16 КК УСРР у тому, що перешкоджали місцевим органам влади вилучати майно у «злісних нездатчиків державі залишків хліба», брали участь у масовому безладді та підбурюванні односельчан до непокори владі.

Обвинувач – Старобільський окружний відділ ДПУ УСРР (уповноважений відділу ЛЕВИЦЬКИЙ, т.в.о. начальника окружного відділу ЛАТУН, заступник окружного прокурора БІЛИЙ, окружний прокурор ФЕДІН).

За постановою окружного прокурора від 10 липня 1929 р. обвинувальний висновок Старобільського окружного відділу ДПУ було затверджено.

15–16 жовтня 1929 р. надзвичайною сесією Старобільського окружного суду М.А. ХАМЧИЧ та М.І. ШАПОВАЛЕНКО засуджені до позбавлення волі на 1 рік кожний із виселенням за межі Старобільського округу строком на 3 роки кожний, М.І. БУРКОВА, Р.М. ГЕЄНКО, І.А. КОРОЧИНСЬКИЙ, В.М. СОРОКА, А.А. ХАМЧИЧ, А.І. ХАМЧИЧ, І.М. ХАМЧИЧ засуджені до позбавлення волі на 1 рік кожний, Г.П. КУЛАЧКА – до 6 місяців позбавлення волі.

Не реабілітовані.

Населені пункти та регіони: с. Байдівка;
м. Старобільськ;
Старобільський район.

103 Архівно-кримінальна справа Л.У. Лівого, хлібороба, жителя с. Глодоси Злинського району Зінов'євського округу.

9 червня 1929 р.

Спр. 67522

Постанова про початок слідства від 9 червня 1929 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, заключна постанова від 24 липня 1929 р., постанова старшого помічника прокурора Зінов'євського округу від 6 серпня 1929 р., обвинувальний висновок.

ЛІВИЙ Леонтій Улянович обвинувачувався в організації «вільного козацтва» в с. Глодоси Злинського району Зінов'євського округу та в контрреволюційній агітації серед колгоспників.

Обвинувач – секретно-оперативне відділення Зінов'євського окружного відділу ДПУ УСРР (уповноважений КАЗАРІНОВ, в.о. начальника відділення МІЦУЛ, в.о. начальника відділення ТЕЙТЕЛЬ, начальник відділу ІОДКО, т.в.о. старшого помічника прокурора ДЕМЕНТЬЄВ, уповноважений 3 відділення КРВ ЄВГЕНЬЄВ, в.о. начальника 3 відділення КРВ ШЕМЕНА, начальник КРВ ДПУ УСРР ДОБРОДИЦЬКИЙ, заступник прокурора КРАЙНІЙ).

Колегією ОДПУ СРСР від 14 грудня 1929 р. за статтями 58-2 і 58-10 КК СРСР прийнято рішення про розстріл Л.У. ЛІВОГО. Вирок виконано 3 січня 1930 р.

Не реабілітований.

Населені пункти та регіони: с. Глодоси, с. Попівка;
м. Зінов'євськ;
Злинський район;
Зінов'євський округ.

104 Архівно-кримінальна справа І.Г. Колпака та Г.С. Шила, жителів Олександрійського району Кременчуцького округу.

1 липня 1929 р.

Спр. 67520

Постанова про початок слідства від 1 липня 1929 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, обвинувальний висновок від 9 листопада 1929 р., протокол засідання Кременчуцької окружної розпорядчої наради від 19 листопада 1929 р., протокол судового засідання та вирок надзвичайної сесії Кременчуцького окружного суду від 7 грудня 1929 р.

КОЛПАК Іван Гордійович обвинувачувався в тому, що навесні 1929 р. під час хлібозаготівельної кампанії ходив по селах Олександрійщини та проводив агітацію серед селянської молоді проти заходів радянської влади, доводив необхідність об'єднання для боротьби за «Самостійну Україну».

І.Г. КОЛПАК стверджував, що радянська влада грабує селян, вивозить хліб у Росію, а українці залишаються голодними, закликав знищувати сільських активістів. Під впливом цієї агітації ШИЛО Григорій Семенович разом з І.Г. КОЛПАКОМ здійснив збройне пограбування квиткової каси на ст. Королівка.

Обвинувач – 1 відділення Кременчуцького окружного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення ЛЯЛЮШКО, начальник Кременчуцького окружного відділу ЛЕЯ, в.о. начальника 1 відділення РЕЗНІЧЕНКО, начальник 1 відділення ФЛЕЙШМАН, окружний прокурор КОШЕЛЬНИЙ, старший помічник окружного прокурора ДОЛІНЕР).

За вироком надзвичайної сесії Кременчуцького окружного суду від 7 грудня 1929 р. І.Г. КОЛПАК був засуджений за статтями 54-11 і 54-17 КК УСРР до позбавлення волі з суворою ізоляцією на 10 років з обмеженням у правах на 5 років та конфіскацією майна, Г.С. ШИЛО засуджений за ст. 54-17 КК УСРР до позбавлення волі з суворою ізоляцією на 3 роки з конфіскацією майна.

Населені пункти та регіони: хут. Кременецький;

с. Андріївка, с. Байдівка, с. Ізмайлівка, с. Звенигородка, с. Зелена, с. Знам'янка, с. Куклівка, с. Ново-Стародуб, с. Сніча, с. Соніно, с. Степанівка, с. Червона Миколаївка, с. Трудівка, с. Червона Кам'янка, с. Ракитське, с. Павлиш, с. Павло-Іванівка, с. Піщаний Брід, с. П'ятниківка;

м. Кременчук, м. Олександрія; м. Сніча;

Олександрійський район, Онуфріївський район, Петрівський район;

Кременчуцький округ, Криворізький округ;

Полтавська губернія.

105 Архівно-кримінальна справа Л.Ф. Рагулі, хлібороба, та В.Ф. Зеленського, міліціонера, жителів с. Новгородківка Зінов'євського округу.

23 вересня 1929 р.

Спр. 67527

Постанова про початок слідства від 23 вересня 1929 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, обвинувальний акт від 26 вересня 1929 р., протокол судового засідання надзвичайної сесії Зінов'євського окружного суду від 28 вересня 1929 р., вирок надзвичайної сесії Зінов'євського окружного суду від 28 вересня 1929 р., касаційна скарга.

Справа містить 2 вирізки з газети щодо виконання плану хлібозаготівлі.

РАГУЛЯ Лаврентій Фролович обвинувачувався у злісному ухилянні від сплати єдиного сільськогосподарського податку. Озброївшись сокирою, він

погрожував комісії з опису його майна, а під час затримання поранив міліціонера М. НЕДОПАСЕНКА сокирою.

Міліціонер В.Ф. ЗЕЛЕНСЬКИЙ обвинувачувався в тому, що не вжив жодних заходів для затримання Л.Ф. РАГУЛІ.

Обвинувач – Зінов'євський окружний відділ ДПУ УСРР (старший уповноважений відділу ВЕЙС, уповноважений БУРКОВСЬКИЙ, уповноважений обліково-інформаційного відділу ІЛЬЗІТ, начальник обліково-інформаційного відділу ПЕТРОВСЬКИЙ, т.в.о. старшого помічника прокурора Зінов'євського округу Д'ЯКОВСЬКИЙ, окружний прокурор БІЛЯЄВ).

За вироком надзвичайної сесії Зінов'євського окружного суду від 29 вересня 1929 р. Л.Ф. РАГУЛЯ засуджений за ст. 54-8 КК УСРР до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього належного йому майна. В.Ф. ЗЕЛЕНСЬКИЙ засуджений за ст. 99 КК УСРР до позбавлення волі з суворою ізоляцією строком на 3 роки та обмеженням у правах на 3 роки.

Постановою Зінов'євського окружного прокурора від 30 вересня 1929 р. касаційна скарга Л.Ф. РАГУЛІ до розгляду в Верховному суді УСРР не була допущена і справа в касаційному порядку не розглядалась.

Не реабілітовані.

Населені пункти та регіони: с. Новгородківка, с. Велика Кам'янка, с. Олександрівка;

м. Кузьмин;

Маловисківський район;

Зінов'євський округ, Проскурівський округ.

106 Архівно-кримінальна справа В.С. Облата й Я.Й. Волкова, жителів с. Ново-Ульянівка Бобринецького району.

27 жовтня 1929 р.

Спр. 67521

Постанова про початок слідства від 27 жовтня 1929 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, обвинувальний висновок від 5 листопада 1929 р., протокол судового засідання кримінального відділу Зінов'євського окружного суду від 23 грудня 1929 р., вирок виїзної сесії окружного суду м. Бобринець від 23 грудня 1929 р., касаційна скарга, ухвала Верховного суду УСРР від 12 лютого 1930 р.

ОБЛАТ Василь Семенович та ВОЛКОВ Яків Йосипович обвинувачувались у невиконанні плану хлібозаготівлі та в замаху на життя голови комісії сприяння хлібозаготівлі Й.С. ЮРИСА.

Обвинувач – народний слідчий Бобринецького району ГОЛЬДШТЕЙН, окружний прокурор БІЛЯЄВ, т.в.о. старшого помічника прокурора ДЕМЕНТЬЄВ.

За вироком виїзної сесії Зінов'євського окружного суду від 23 грудня 1929 р. Я.Й. ВОЛКОВ засуджений за ст. 54-8 КК УСРР до позбавлення волі із суворою

ізоляцією на 5 років, обмеження у правах на 5 років та конфіскації майна; В.С. ОБЛАТ засуджений за ст. 72 КК УСРР до примусових робіт на 1 рік.

Касаційні скарги Я.Й. ВОЛКОВА та В.С. ОБЛАТА були розглянуті Верховним судом УСРР 12 лютого 1930 р. Касаційну скаргу Я.Й. ВОЛКОВА залишено без наслідків, а вирок без змін. В.С. ОБЛАТУ було змінено вирок і засуджено на 6 місяців примусових робіт.

Не реабілітовані.

Населені пункти та регіони: с. Іванівка, с. Ново-Ульянівка;
м. Бобринець, м. Єланець, м. Зінов'євськ;
Бобринецький район;
Миколаївський округ.

107 Архівно-кримінальна справа А.Я. Тарасенко, хлібороба, жительки с. Кирнасівка Тростянецького району Вінницької області.

30 жовтня 1929 р.

Спр. 75468-фп

Постанова про початок слідства від 30 жовтня 1929 р., протоколи допитів свідків та обвинуваченої, постанова про обрання запобіжних заходів від 31 жовтня 1929 р., обвинувальний висновок від 31 жовтня 1929 р., протокол судового засідання та вирок надзвичайної сесії Тульчинського окружного суду від 19 листопада 1929 р., постанова т.в.о. Тульчинського окружного прокурора від 23 листопада 1929 р.

ТАРАСЕНКО Афія Яківна обвинувачувалась у спротиві вилученню її майна для подальшого розпродажу за невиконання плану хлібозаготівель.

Обвинувач – Обліково-інформаційний відділ Тульчинського окружного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділу ГОРБАЧ, начальник відділу ГРИШКО, начальник окружного відділу ПЕТЕРС, т.в.о. Тульчинського окружного прокурора ЛІВШИЦЬ).

За вироком надзвичайної сесії Тульчинського окружного суду від 19 листопада 1929 р. А.Я. ТАРАСЕНКО на підставі ст. 16, 54-8 КК УСРР засуджена до позбавлення волі терміном на 10 років із суворою ізоляцією з поразкою в правах на 5 років та конфіскацією всього належного їй майна.

Постановою т.в.о. Тульчинського окружного прокурора ЛІВШИЦЯ від 23 листопада 1929 р. касаційну скаргу А.Я. ТАРАСЕНКО на вирок надзвичайної сесії Тульчинського окружного суду від 19 листопада 1929 р. відхилено.

Реабілітована 25 листопада 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Кирнасівка;
м. Тульчин;
Тростянецький район;
Вінницька область.

108 Архівно-кримінальна справа І.Ф. Клочка й інших жителів с. Черкасо-Карабутськ Кегичівського району Полтавського округу, хліборобів.

2 листопада 1929 р.

Спр. 75405-фп

Постанова про прийняття справи в провадження від 2 листопада 1929 р., протокол пред'явлення слідчих матеріалів, протоколи допитів обвинувачених і свідків, постанова про передачу справи Полтавському окружному прокурору, обвинувальний висновок від 15 листопада 1929 р., постанова прокурора про направлення справи до надзвичайної сесії Полтавського окружного суду, постанова надзвичайної сесії окружного суду про утримання під вартою, протокол судового засідання надзвичайної сесії окружного суду, вирок надзвичайної сесії Полтавського окружного суду.

ДІДЕНКО Михайло Никифорович, КЛОЧКО Іван Федорович, МОСКАЛИК Степан Дмитрович, ПЕСИГОЛОВЕЦЬ Микола Савелійович, ПШИКУН Степан Трохимович, ШЕПЕЛЬ Кирило Федорович та ШПИГУН Іван Платонович обвинувачувалися в тому, що систематично займались антирадянською агітацією, спрямованою на зрив хлібозаготівельної кампанії, маючи тісні зв'язки між собою, організовано ухилялись від виконання хлібозаготівельного плану, одночасно тероризуючи населення. Влаштовували «волинки», використовуючи для цього «несвідому частину» населення і жінок.

> Відкрито висловлювались серед селянства: «Радянська влада своїми хлібозаготівельними планами обдирає селянство», «Навіщо комуністів годувати, посіяв для себе й хвате», «Доки вони будуть знущатися з нас», «Понадівали кожані тужурки та й знущаються над народом, забирають останній кусок хліба, оце так радянська влада».

Обвинувач – Полтавський економічний відділ ДПУ УСРР та особливий відділ 25 дивізії (помічник уповноваженого МЕДВІДЬ, старший уповноважений НІКЕЛЬБЕРГ, начальник відділу БРЖЕЗОВСЬКИЙ, старший помічник окружного прокурора ЛІСНИЙ, окружний прокурор ОЛЕКСАНДРОВА).

Рішенням Надзвичайної сесії Полтавського окружного суду від 6 грудня 1929 р., винесено вирок за статтями 54-8, ч. 1 ст. 54-10, 57 КК УСРР: І.Ф. КЛОЧКА, С.Д. МОСКАЛИКА, М.С. ПЕСИГОЛОВЦЯ, І.П. ШПИГУНА позбавлення волі із суворою ізоляцією терміном на 10 років кожний із конфіскацією майна, з поразкою прав і висланням на 5 років, М.Н. ДІДЕНКА, С.Т. ПШИКУНА та К.Ф. ШЕПЕЛЯ – позбавлення волі із суворою ізоляцією терміном на 5 років з конфіскацією майна та поразкою прав на 3 роки.

Реабілітовані 16 жовтня 1964 р.

Населені пункти та регіони: хут. Клочки;

с. Андріївка, с. Карабушанськ, с. Черкасо-Карабутськ;

м. Лозова;

Кегичівський район;

Саратовська область, Харківська область.

109 Архівно-кримінальна справа О.Д. Гамори, П.Д. Гамори, А.Е. Єремченка, В.Т. Шевченка, М.Л. Шевченка, хліборобів, жителів с. Михайлівка Лозівського району Харківської області.

3 грудня 1929 р.

Спр. 75401-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 3 грудня 1929 р., постанова про прийняття справи в провадження, протоколи допитів обвинувачених і свідків, постанова про припинення справи та передачу окружному прокуророві від 24 травня 1930 р.

ГАМОРА Олександр Денисович, ГАМОРА Павло Денисович, ЄРЕМЧЕНКО Андрій Еммануїлович, ШЕВЧЕНКО Василь Трохимович та ШЕВЧЕНКО Микола Лазарович обвинувачувалися за ст. 54-10 УК УСРР за виготовлення і поширення контрреволюційних прокламацій.

Обвинувач – Харківський окружний відділ ДПУ УСРР (уповноважений 1 відділення ГІНЕСІН, начальник 1 відділення БАЖАНОВ, начальник окружного відділу ДВИНЯНІНОВ).

> У справі є написані фіолетовим чорнилом листівки: «Хлібо здирство заставе селян голудувать. Хай жеве вільній селянин. Селяни голодовка не мене нас»; «Під час хлібо здирства загибне багато [на]с[е]лен[н]я. Хлібо здирство наробе багато сирот дітей»; «Селяни доке вас будуть грабувать? Селяни робіть демонстрацію проти хлібо здирства».

Постановою Харківського окружного відділу ДПУ УСРР за недоведеністю обвинувачення і в зв'язку з тим, що частина обвинувачених неповнолітні, справу припинено.

Населені пункти та регіони: с. Білодовка, с. Михайлівка, с. Харківці;
м. Білки;
Галицький повіт;
Лозівський район, Пирятинський район;
Харківська область, Полтавська область.

110 Архівно-кримінальна справа Ф.С. Кінаша, хлібороба, та інших жителів Сахновщанського району Полтавського округу.

24 лютого 1930 р.

Спр. 75399-фп

Постанова про прийняття справи в провадження від 24 лютого 1930 р., протоколи допитів свідків і обвинувачених, протоколи очної ставки, обвинувальний вирок, витяг із протоколу засідання судової трійки при колегії ДПУ УСРР

від 19 травня 1930 р., витяг із протоколу засідання партійної колегії Полтавської Об'єднаної контрольної комісії від 1 лютого 1930 р., витяг із протоколу судової трійки при колегії ДПУ УССР від 21 червня 1930 р.

У справі є агітаційна листівка, написана фіолетовим чорнилом.

БУТКО Омелян Михайлович, ЗЕРКАЛІЙ Яким Леонтійович, КІНАШ Федот Степанович, КОЛОМІЄЦЬ Яків Пантелеймонович, МОРГУН Олексій Акафійович, РУЩЕНКО Дмитро Петрович обвинувачувались у систематичній антирадянській агітації, спрямованій на зрив хлібозаготівель, та у виготовленні антирадянських листівок.

> Ф.С. КІНАШ серед селян говорив: «Радянська влада – це все одно, що банда, грабує, оббирає й дере останню шкуру, скоріш би війна або яка-небудь банда прийшла, сам записався б, ех, дожити б до літа, а там би я показав, у мене є добрі хлопці, вони б показали, як грабувати».
>
> Д.П. РУЩЕНКО обурювався: «До якого часу ми будемо терпіти знущання над селянами з боку радвлади, ограбили селян, кидають в в'язниці, чого ви мовчите, нам слід організуватись і повстати проти радвлади…». За відмову виконувати завдання партії, особливо в період хлібозаготівельної кампанії, виключений з партії.
>
> Я.П. КОЛОМІЄЦЬ звертався до представників місцевої влади: «Ви бандити, мучите, обдираєте селян, навіщо нам радянська влада, навіщо нам збори»; «Нехай мене кинуть у ДОПР на 5 років, але поки я буду на свободі – колективізації не буде».
>
> О.А. МОРГУН закликав селян не йти в колективи, бо колективи це та ж сама панщина, куди зганяють людей, аби їх можна було краще експлуатувати.
>
> Я.Л. ЗЕРКАЛІЙ під час проведення хлібозаготівлі підбурював селян не здавати хліб, бо радянська влада вивезе його з України, відкупиться від війни, а українських селян залишить голодувати.

Обвинувач – Полтавський відділ ОДПУ УСРР і особливий відділ при 25 дивізії (помічник уповноваженого 1 відділення ДОНДИШ, старший уповноважений 1 відділення ЩИТВИНОВ, начальник 1 відділення ШУМОВ, начальник відділу БРЖЕЗОВСЬКИЙ).

19 травня 1930 р. судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР за ст. 54-11 КК УСРР Ф.С. КІНАША засуджено на 5 років концтаборів, Я.П. КОЛОМІЙЦЯ – на 5 років концтаборів умовно, О.М. БУТКА і Я.Л. ЗЕРКАЛІЯ – на 3 роки концтаборів кожного умовно, О.А. МОРГУНА – вислати в Північний край на 5 років.

Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УССР від 21 квітня 1930 р. за ст. 54-11 КК УСРР Д.П. РУЩЕНКА засуджено на 3 роки в концтабір умовно.

Реабілітовані 7 липня 1989 р.

Населені пункти та регіони: Сахновщанський район;

Полтавський округ;

Північний край.

111 Архівно-кримінальна справа повстанців на території Дніпропетровського округу.

5 квітня 1930 р.

Спр. 67505, тт. 1–5, 8–9.

Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР про повстанців на території Дніпропетровського округу від 5 квітня 1930 р., доповідні записки, телефонограми, листування органів ДПУ, повідомлення про хід операції з ліквідації повстання, постанови про обрання запобіжних заходів, протокол оперативної наради слідчої групи в м. Павлограді, повідомлення Дніпропетровського окружного відділу ДПУ УСРР про арешти учасників повстання від 8 квітня 1930 р., протоколи допитів заарештованих, довідки про вилучену у повстанців зброю та про загиблих радянських активістів, статистичні дані про керівників та учасників повстання від 14 квітня 1930 р., обвинувальний висновок та вирок надзвичайної сесії Дніпропетровського окружного суду у справі учасників повстання від 19 травня 1930 р., припис сесії про негайну конфіскацію майна засуджених, протоколи примусового стягнення податків шляхом опису й продажу майна, довідки про виконання вироків (1930 р.), листування, довідки та висновки з питань установлення долі й реабілітації учасників повстання (1960-ті роки, 1997 р., 2002–2003 рр.).

Повстання тривало 5–6 квітня 1930 р. і охопило села й хутори Павлоградського, Петропавлівського, Близнюківського, Васильківського та інших районів Дніпропетровщини. Після придушення повстання органами ДПУ було заарештовано понад 360 осіб, до відповідальності за ст. 54-2 КК УСРР притягнуто 210. Їм інкримінували створення контрреволюційної організації, що ставила за мету повалення радянської влади, розробку та впровадження планів фізичного знищення комуністів і активістів сіл і хуторів, розгром СОЗів, комун та інших колективних господарств, здійснення збройного виступу.

Обвинувач – Дніпропетровський окружний відділ ДПУ УСРР (начальник окружного відділу Х. ЛЕОНЮК, старший уповноважений слідчої групи МАРКІЯНОВИЧ, начальник секретно-оперативної частини З. ГАЛИЦЬКИЙ).

7–19 травня 1930 р. у м. Павлограді відбувся закритий судовий процес над учасниками повстання. Надзвичайна сесія Дніпропетровського окружного суду (голова – Х. ЛЕОНЮК, члени – БЄЛІКОВ, ВЕЛІГОДСЬКИЙ, секретар ІВАНОВСЬКА, прокурор ПІДЛУЖНИЙ) винесла вирок: 19 заарештованих у справі осіб виправдати, 27 повстанців розстріляти, решту засудити до тривалих термінів ув’язнення.

Учасники повстання не реабілітовані.

Населені пункти і регіони: хут. Богдано-Вербки, хут. Водяний, хут. Добренька, хут. Криниці, хут. Нова Дача, хут. Осадчий, хут. Путятине, хут. Сонцеве;

с. Богданівка, с. Богуслав, с. Далеке, с. Дмитрівка, с. Іванівка, с. Кохівка, с. Мар’ївка, с. Петропавлівка, с. Семенівка, с. Сомівка, с. Тернівка, с. Юр’ївка;

м. Артемівськ, м. Дніпропетровськ, м. Павлоград, м. Харків;

Близнюківський район, Васильківський район, Великолепетиський район, Високопільський район, Зачепилівський район, Кам’янський район, Магдали-

нівський район, Межівський район, Павлоградський район, Петропавлівський район, Сахновщанський район, Солонянський район, Якимівський район;

Дніпропетровський округ, Полтавський округ;

Харківська область.

112 Архівно-кримінальна справа Ф.П. Волокіткіна й інших жителів хут. Середньо-Теплого Лугансько-Станичного району Луганського округу.

14 травня 1930 р.

Спр. 67585

Постанови про обрання запобіжних заходів від 22 січня 1930 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, обвинувальний висновок від 14 травня 1930 р., витяг із протоколу засідання судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 17 травня 1930 р.

ВОЛОКІТКІН Аврам Наумович, ВОЛОКІТКІН Григорій Іванович, ВОЛОКІТКІН Никифор Федорович, ВОЛОКІТКІН Максим Федорович, ВОЛОКІТКІН Федір Петрович, ЗЕНЦЕВ Гнат Петрович, ЗЕНЦЕВ Юхим Семенович, МИРОНОВ Самуїл Йосипович, МИРОНОВ Тихін Йосипович, МИРОНОВ Яків Пимонович, СУХАРЕВСЬКИЙ Іван Кирейович обвинувачувались у систематичній антирадянській агітації проти заходів радянської влади на селі.

> На загальних зборах обвинувачувані виступали проти кампаній на селі: «Не здавайте надлишків хліба, краще закопаємо в землю, ніж віддамо їм, вони (комуністи) забрали хліб і гроші з тим, щоб втекти за кордон»; «Не йдіть до колгоспів, бо вам доведеться працювати на радянських панів, як раніше працювали на поміщиків, у колгоспі будете голі й босі»; «Життя стало незносним, скоро через грабіжництво доведеться залишитись в одній сорочці, цьому грабіжництву не буде кінця, радянська влада хліб відправляє за кордон, аби на неї не нападали, один вихід позбутися від цих грабежів, якби одразу кілька хуторів відмовились здавати хліб»; «Якщо вам потрібен хліб, забирайте його насильно, а добровільно я не здам, деруть шкуру, час уже брати вила в руки й гнати їх, клятих комуністів».

Обвинувач – секретний відділ Луганського окружного відділу ДПУ УСРР (уповноважений ТУРЕНКО, старший уповноважений ГОВБЕРГ, начальник секретно-освідомчого відділу БАША, помічник уповноваженого 2 відділення Луганського окружного відділу ІВАШКО, начальник 2 відділення Луганського окружного відділу ВАКСМАН, начальник Луганського окружного відділу ПОТАЖЕВИЧ, начальник окружного відділу БЄЛКІН, помічник прокурора КІШКАН).

За обвинувальним висновком секретного відділу Луганського окружного відділу ДПУ УСРР від 14 травня 1930 р. справа надсилалась до судової трійки при колегії ДПУ УСРР.

Судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР від 17 травня 1930 р. за ст. 54-10 та 54-13 КК УСРР засуджені: Н.Ф. ВОЛОКІТКІН і Т.Й. МИРОНОВ – до розстрілу; І.П. ЗЕНЦЕВ – до 8 років концтаборів; І.К. СУХАРЕВСЬКИЙ – до 7 років концтаборів; Г.І. ВОЛОКІТКІН, Ю.С. ЗЕНЦЕВ і С.Й. МИРОНОВ – до 5 років концтаборів кожний; А.Н. ВОЛОКІТКІН – до 5 років концтаборів умовно; Я.П. МИРОНОВ – до 4 років концтаборів умовно; М.Ф. ВОЛОКІТКІН та Ф.П. ВОЛОКІТКІН – заслання в Північний край на 5 років кожного.

Не реабілітовані.

Населені пункти: хут. Верхньо-Теплий, хут. Сатки, хут. Середньо-Теплий; м. Луганськ, м. Новочеркаськ;

Луганськo-Станичний район.

113 Обвинувальний висновок ЕКУ ДПУ УСРР у справі «контрреволюційної шкідницької організації в сільському господарстві України» та матеріали судового засідання.

21 травня 1930 р.

Ф. 13. – Спр. 134. – 175 с.
Друкарський примірник.

Книжкове видання ДПУ УСРР під грифом «Совершенно секретно».

Обвинувальний висновок від 21 травня 1930 р., який підписали начальник Економічного управління ДПУ УСРР БЛАТ та начальник 2 відділу ЕКУ БРОНЄВОЙ, затвердив голова ДПУ УСРР В.А. БАЛИЦЬКИЙ, постанова помічника генерального прокурора УСРР Г.А. ЖЕЛЄЗНОГОРСЬКОГО від 22 травня 1930 р., витяги з показань підсудних, декларація підсудних, подана ними надзвичайній сесії Верховного суду УСРР 1 червня 1930 р.

У справі обвинувачувались: професори АБДУЛА-ОБДУЛЕВСЬКИЙ Георгій Федорович, БАТИРЕНКО Василь Григорович, КОНОНЕНКО Костянтин Семенович, КОРОТКОВ Іван Павлович, МАНЬКОВСЬКИЙ Костянтин Григорович, МОГИЛЯНСЬКИЙ Микола Кирилович, СОЛОВЕЙЧИК Володимир Мойсейович, ФІЛІПОВСЬКИЙ Олександр Костянтинович, ШЕЛЕКЕТА Володимир Петрович, агрономи ДІБОЛЬД Густав Густавович, ДОЛЕНКО Ілля Ілліч, ЄМАЛАКІ Михайло Дмитрович, ЄМЕЛЬЯНЕНКО Олександр Дмитрович, ЗАСЛАВСЬКИЙ Еміль Йосипович, КУМОВ Петро Михайлович, МАЦКЕВИЧ Йосип Гнатович, ОВСЯННИКОВ Борис Олександрович, ПОДОЛЬСЬКИЙ Віктор Костянтинович, СТЕПАНЕНКО Олександр Дмитрович, СЯБРО Михайло Абрамович, УМАН Йосип Захарович, ЦЕНТИЛОВИЧ Костянтин Федорович – загалом 29 фахівців сільського господарства, які обіймали відповідальні посади у народному комісаріаті землеробства УСРР, Держплані УСРР, керували дослідницькими установами, викладали у ВНЗ.

Підсудним інкримінували створення «контрреволюційної організації», яка ставила завданням реставрувати капіталістичний лад шляхом спотворення політики ВКП(б) у галузі сільського господар-

ства, спрямувати його розвиток через індивідуальний сектор, шкідництво, підтримку куркулів, підготовку «антирадянських» кадрів агрономів. Фахівців змусили виступити із заявою, в якій вони, зокрема, визнали помилкою свою прихильність до школи видатних економістів МАКАРОВА, КОНДРАТЬЄВА, СТУДЕНСЬКОГО, ЧАЯНОВА, ЧЕЛІНЦЕВА.

Населені пункти та регіони: м. Дніпропетровськ, м. Житомир, м. Київ, м. Одеса, м. Харків, м. Херсон.

114 Архівно-кримінальна справа про масовий виступ жителів хуторів Новоселівка й Денисівка Березівського району Одеського округу.

12 жовтня 1930 р.

Спр. 75577-фп

Протокол затримання й обшуку від 12 жовтня 1930 р., список заарештованих, протоколи допитів обвинувачуваних, свідчення жителів хуторів, характеристики на заарештованих селян, видані сільськими радами, медичні довідки про нанесення тілесних пошкоджень представникам влади, меморандум у справі масового виступу селян хуторів Новоселівка та Денисівка, постанова про пред'явлення обвинувачення від 5 листопада 1930 р., обвинувальний висновок у справі від 7 листопада 1930 р., витяги із протоколу засідання судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 27 грудня 1930 р., постанова помічника прокурора за наглядом над слідством у органах держбезпеки від 26 листопада 1958 р., висновки про реабілітацію.

Заарештованих жителів хуторів обвинувачували за п. «б» ст. 56-16 у масових заворушеннях і збройному опорі представникам влади в період колективізації.

Від початку колективізації жителі хуторів Новоселівка та Денисівка не визнавали органів радянської влади, чинили впертий опір колективізації, хлібозаготівлі, стягненню податків. Коли представники влади з'являлись на хуторах, місцеві жителі об'єднувались, озброювались вилами, сапами, камінням і проганяли прибульців. Особливу активність виявляли жінки. 11–12 жовтня 1930 р. для приборкання селян було задіяно, крім міліції, війська цивільної оборони.

Обвинувач – 5-й сектор ДПУ УСРР по Березівському району Одеського округу (уповноважений – СТЕПУРА).

Судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР засуджені до розстрілу М.М. ВЕДМЕДЄВ, А.П. ПИЖЕНКО, П.Ф. П'ЯСЕЦЬКИЙ; 15 учасників опору – П.П. БОЖОК, Г.О. ВЕДМЕДЄВА, Д.К. ДЕНИСЕНКО, Т.У. ДЕНИСЕНКО, В.О. ДИМОВ, Д.І. ДИМОВА, О.І. ДОБРИЦЬКА, М.Г. ДОБРИЦЬКИЙ, П.Г. ДОБРИЦЬКИЙ, М.П. ДОВГИЙ, Є.К. ДОРОШЕНКО, М.Г. ДОРОШЕНКО, П.Г. ДОРОШЕНКО, Н.Г. ПИЖЕНКО, А.М. ХИЛЬКО засуджені від 3 до 10 років концтаборів або до заслання в Північний край на 5 років.

Реабілітовані 16 грудня 1989 р.
Населені пункти та регіони: хут. Денисівка, хут. Новоселівка;
Березівський район;
Одеський округ.

115 Архівно-кримінальна справа Є.І. Котишевського й інших жителів с. Макартятине Осинівського району Донецької області.

19 листопада 1930 р.

Спр. 67495

Постанова про прийняття справи в провадження від 19 листопада 1930 р., постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 20 листопада 1930 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, протоколи обшуків, обвинувальний висновок від 27 березня 1931 р., витяг з протоколу судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 7 травня 1931 р., висновок секретного відділу Донецького оперативного сектору ДПУ УСРР від 26 березня 1931 р., постанова секретно-політичного відділу Донецького оперативного сектору ДПУ УСРР від 20 березня 1932 р.

У справі збереглися як речові докази 2 саморобні кулі, а також 31 фотокартка.

БУШЛЯ Антон Юхимович, БУШЛЯ Роман Юхимович, БУШЛЯ Юхим Мойсейович, ВЕСНЯНЦЕВ Афіноген Єремійович, ВЕСНЯНЦЕВ Іван Афіногенович, ВЕСНЯНЦЕВ Тимофій Єремійович, ГРИГОРЕНКО Федір Григорович, ДОНЦОВ Влас Митрофанович, КОТИШЕВСЬКИЙ Данило Євграфович, КОТИШЕВСЬКИЙ Євграф Іудович, КОТИШЕВСЬКИЙ Микола Федорович, КОТИШЕВСЬКИЙ Стефан Євграфович, КОТИШЕВСЬКИЙ Яків Євграфович, КОТИШЕВСЬКИЙ Яків Федорович, КРУПА Костянтин Федорович, КРУПА Федір Михайлович, КРУПА Яків Федорович, КУЧЕРОВ Феодосій Іванович, ЛАТИШЕВ Григорій Леонтійович, ЛАТИШЕВ Іван Григорович, ЛАТИШЕВ Костянтин Григорович, ЛАТИШЕВ Федір Григорович, МАТВІЄНКО Іван Дем'янович, ОГІЄНКО Свирид Якович, ОГІЄНКО Харитина Андріївна, ОДАРЧЕНКО Іван Пилипович, ПУГАЧОВ Григорій Прохорович, ТАТАРЧУК Петро Назарович, ТУРПИТКО Олексій Петрович обвинувачувалися за ст. 54-8 КК УСРР як учасники «контрреволюційного куркульського угруповання», яке здійснювало терористичні акти над сільськими активістами.

Обвинувач – Осинівське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (районний уповноважений ДПУ РАФАЛЬСЬКИЙ, помічник уповноваженого СПВ Донецького оперативного сектору ДПУ ЮХІН, начальник СПВ САВІН, заступник начальника Донецького оперативного сектору ДПУ ТИМОФЄЄВ, прокурор Донецького обласного суду РАЙХЕНШТЕЙН, уповноважений СПВ Донецького оперативного відділу ДПУ П'ЯТЕЦЬКИЙ, начальник СПВ ЗАСЛАВСЬКИЙ, начальник Донецького оперативного відділу ДПУ УСРР СОКОЛОВ).

7 травня 1931 р. судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР Я.Ф. КРУПА та І.П. ОДАРЧЕНКО на підставі ст. 54-8 КК УСРР були засуджені до розстрілу.

С.Є. КОТИШЕВСЬКИЙ, К.Г. ЛАТИШЕВ, П.Н. ТАТАРЧУК на підставі ст. 54-8 КК УСРР засуджені на 10 років заслання в концтабори кожний. І.А. ВЕСНЯНЦЕВ на підставі ст. 54-8 КК УСРР засуджений на 8 років заслання в концтабір. Ф.Г. ГРИГОРЕНКО, Ф.Г. ЛАТИШЕВ на підставі ст. 54-8 КК УСРР засуджені на 5 років концтаборів кожний. Г.Л. ЛАТИШЕВ, І.Г. ЛАТИШЕВ на підставі ст. 54-8 КК УСРР засуджені до 3 років заслання в концтабори кожний. К.Ф. КРУПА на підставі ст. 54-8 КК УСРР засуджений на 3 роки концтаборів. Є.І. КОТИШЕВСЬКИЙ, Я.Є. КОТИШЕВСЬКИЙ, О.П. ТУРПИТКО на підставі ст. 54-8 КК УСРР вислані в Північний край на 5 років кожний. Ф.М. КРУПА на підставі ст. 54-8 КК УСРР засуджений у концтабір на 3 роки умовно. Із 16 обвинувачуваних був виправданий Д.Є. КОТИШЕВСЬКИЙ.

Всі засуджені не реабілітовані.

Населені пункти та регіони: хут. Довгий, хут. Статівкино;

с. Макартятине, с. Морозів, с. Ново-Псков, с. Павлівка, с. Писарівка, с. Рудаково;

м. Архангельськ, м. Великий Устюг, м. Осиново, м. Сталіно, м. Харків;

Осинівський район, Білокуракинський район.

116 Архівно-кримінальна справа З.Г. Гармаша, хлібороба, жителя хут. Гармаші Опішнянського району.

13 січня 1931 р.

Спр. 75300-фп

Постанова про початок слідства від 13 січня 1931 р., постанова від 13 лютого 1931 р., обвинувальний висновок від 16 березня 1931 р.

Справа містить 2 стінгазети, виготовлені З.Г. ГАРМАШЕМ.

ГАРМАШ Захарій Григорович обвинувачувався в систематичній антирадянській агітації.

> Виготовляв та поширював серед селян листівки (стінгазети), зміст яких був спрямований проти дій радянської влади. Неодноразово звертався до односельчан: «Вас збираються загнати в колективи, де буде панщина, а ви будете рабами».

Обвинувач – Опішнянський райвідділ Полтавського оперсектору ДПУ УСРР (уповноважений ХАСЛАВСЬКИЙ, районний уповноважений КАНІВСЬКИЙ, уповноважений Полтавського оперативного сектору ВАСИЛЕНКО, начальник оперативно-слідчої групи БАТУРІН, помічник начальника Полтавського оперативного сектору ОКРУЙ).

6 квітня 1931 р. Особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР засуджений за ст. 54-10 КК УСРР до висилки в Північний край строком на 3 роки.

Реабілітований 16 травня 1995 р.

Населені пункти: хут. Гармаші;

с. Глинське;

м. Опішня, м. Полтава;

Опішнянський район.

117 Архівно-кримінальна справа П.Я. Нюпи, хлібороба, жителя с. Защита Ново-Миргородського району Одеської області.

4 березня 1931 р.

Спр. 75307-фп

Постанови про початок слідства, пред'явлення обвинувачення й обрання запобіжних заходів від 4 березня 1931 р., протокол допиту обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 18 березня 1931 р., постанова про припинення справи від 24 травня 1931 р.

НЮПА Пимон Якович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у проведенні антирадянської агітації проти заходів радянської влади на селі, а також у зв'язках з куркулями, говорив, що «скільки в артілі не працюй все дарма, нічого не дають, ходимо роздіті та голодні, а хліб і скот давай».

Обвинувач – Ново-Миргородський районний апарат Одеського оперативного сектору ДПУ УСРР (районний уповноважений БОГУЧАРОВ, слідчі АБРАМОВ та ШЕВЧЕНКО).

Постановою районного уповноваженого Ново-Миргородського районного апарату Одеського оперативного сектору ДПУ УСРР від 24 травня 1931 р. слідчу справу на П.Я. НЮПУ припинено, обвинувачуваного включено до категорії осіб, які підлягали виселенню.

Населені пункти: хут. Петрівський, хут. Тимофіївка;
с. Василівка, с. Защита, с. Кам'янка, с. Лементарівка, с. Панчеве;
м. Ново-Миргород, м. Одеса;
Златопільський район, Ново-Миргородський район;
Шевченківський округ.

118 Архівно-кримінальна справа Н.Г. Плачинди, хлібороба, жителя с. Каніж Ново-Миргородського району.

4 березня 1931 р.

Спр. 67533

Постанова про початок слідства від 4 березня 1931 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок, постанова про передачу справи до судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 19 травня 1931 р.

Справа містить фото Н.Г. ПЛАЧИНДИ.

ПЛАЧИНДА Нестор Григорович обвинувачувався у проведенні антирадянської агітації серед селян проти заходів радянської влади, зокрема, висловлюваннях, що «радянська влада все забирає та відправляє разом з хлібом за кордон, а самим їсти немає чого».

Згідно з постановою секретно-політичного відділу від 19 травня 1931 р. Н.Г. ПЛАЧИНДА обвинувачувався у скоєнні злочину за ст. 54-10 КК УСРР і

справа надсилалась до судової трійки при колегії ДПУ УСРР з клопотанням про його ув'язнення в концтабір строком на 5 років.

Обвинувач – Ново-Миргородський районний апарат Одеського оперативного сектору ДПУ УСРР (районний уповноважений БОГУЧАРОВ, слідчий районного апарату ШЕВЧЕНКО, співробітник СПВ ЛАДИЖЕНСЬКИЙ, начальник СПВ БЛЮМАН, начальник Одеського оперативного сектору ПЕРЦОВ, прокурор Одеського оперативного сектору ДПУ БУМАН).

Відомостей про засудження та подальшу долю Н.Г. ПЛАЧИНДИ немає. Не реабілітований.

Населені пункти: с. Каніж, с. Софіївка;

м. Ново-Миргород;

Ново-Миргородський район.

119 Архівно-кримінальна справа В.А. Чуйка, жителя с. Глодоси Хмелівського району Одеської області.

5 березня 1931 р.

Спр. 75487-фп

Постанова про початок слідства від 5 березня 1931 р., протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 25 травня 1931 р., постанова прокурора Хмелівського району про передачу справи до народного суду Хмелівського району від 25 травня 1931 р.

ЧУЙКО Василь Андрійович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР в систематичній агітації проти радянської влади та заходів на селі.

> Виступаючи на зборах, закликав селян не записуватись до колгоспів, казав: «Ніхто не пишіться в колгосп, тому що це комуністи нам хочуть нав'язати панщину»; «Хліб забрали, а народ залишився голодний, босий і голий. Просто радянська влада довела людей до шибениці».

Обвинувач – Хмелівське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (дільничний Хмелівської районної міліції ЧУХРІЙ, уповноважений відділення ЄФІМЧУК, слідчий оперативної групи ДПУ ОКОПСЬКИЙ).

Відомостей про засудження, звільнення та подальшу долю В.А. ЧУЙКА немає.

10 вересня 1997 р. справу припинено за відсутністю складу злочину.

Населені пункти: с. Глодоси;

м. Українка;

Хмелівський район;

Одеська область.

120 Архівно-кримінальна справа селян В.Ф. Данилюка, Т.Г. Долинського, Я.К. Красноштана та М.С. Пікуна, жителів с. Купчинці Іллінецького району Вінницької області.

11 березня 1931 р.

Спр. 75463-фп

Постанова про початок слідства від 11 березня 1931 р., протоколи допитів обвинувачених та свідків, протоколи обшуку, протокол очної ставки, постанова про передачу справи районному уповноваженому ДПУ для подальшого провадження від 20 жовтня 1930 р., обвинувальний висновок від 21 березня 1931 р., висновок дільничного прокурора про затвердження обвинувального висновку та утримання обвинувачених під вартою від 20 квітня 1931 р.

ДАНИЛЮК Василь Феодосійович, ДОЛИНСЬКИЙ Терентій Григорович, КРАСНОШТАН Яків Карпович та ПІКУН Матвій Сидорович обвинувачувалися за статтями 54-9 і 54-10 КК УСРР у проведенні серед односельців антирадянської агітації та підпалі 5 скирт колгоспної соломи.

> Обвинувачені виступали проти всіх кампаній радянської влади на селі, зокрема, колективізації та хлібозаготівлі, брали активну участь у розвалі колгоспу, закликали селян не виходити в поле та до повстання проти радянської влади. В результаті «волинки» жінок-селянок (приблизно 500 осіб) в с. Купчинці селяни повернули усуспільнену худобу та сільськогосподарський реманент, побито членів активу колгоспу.
>
> Заарештовані селяни висловлювалися:: «Радянська влада хоче забрати весь хліб, нам потрібно не давати ні фунта»; «Хліба не дамо і ви у нас візьмете [його], хіба що зі зброєю»; «Дурні ті, хто ідуть в колгосп»; «Радянська влада веде нас не до кращого, а до загибелі, гірше, ніж панщина».

Обвинувач – Іллінецьке районне відділення Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР (дозорчий Дашівської районної міліції КОБЕРНИК, інспектор Дашівської районної міліції КЛИМОВ, районні уповноважені Ілллінецького району ЦУКАНОВ та АЛЕКСАНДРОВ, начальник секретного відділу Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР КАЛИНА, начальник Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР ГРОЗНИЙ, дільничний прокурор М. ГНИЛИЦЯ).

За обвинувальним висновком Іллінецького районного відділення ДПУ від 21 березня 1931 р. справа передавалася на розгляд судової трійки при колегії ДПУ УСРР з клопотанням про застосування до обвинувачених таких мір покарання: Я.К. КРАСНОШТАНА позбавити волі на 10 років; В.Ф. ДАНИЛЮКА, Т.Г. ДОЛИНСЬКОГО та М.С.ПІКУНА – на 5 років. У справі відсутні відомості про розгляд справи у судовому або позасудовому порядку. Подальша доля обвинувачених невідома.

Реабілітовані 25 грудня 1999 р.

Населені пункти: с. Кантелина, с. Кошлани, с. Купчинці;
м. Алчевськ, м. Вінниця, м. Іллінець, м. Київ;
Дашівський район;
Вінницька область.

121 Архівно-кримінальна справа селян Ф.С. Біленького, С.Я. Ляшенка і М.А. Палюри, жителів с. Старий Животів Оратівського району Вінницької області.

13 березня 1931 р.

Спр. 75478-фп

Постанови про початок слідства від 13 березня 1931 р., протоколи обшуків, протоколи допитів обвинувачених та свідків, постанова про обрання запобіжних заходів від 16 жовтня 1931 р., постанова про припинення справи стосовно обвинувачених С.Я. ЛЯШЕНКА та М.А. ПАЛЮРИ від 13 листопада 1931 р., протокол пред'явлення слідчих матеріалів від 13 листопада 1931 р., обвинувальний висновок, постанова Липовецького дільничного прокурора від 15 листопада 1931 р.

БІЛЕНЬКИЙ Федот Степанович, ЛЯШЕНКО Семен Якович і ПАЛЮРА Мефодій Авакумович обвинувачувалися за статтями 54-10 і 58 КК УСРР у проведенні систематичної агітації з метою зриву всіх кампаній радянської влади на селі та злісному ухилянні від виконання плану хлібозаготівлі.

> Обвинувачені активно проводили серед селян агітацію проти колективізації та хлібозаготівлі, не сплачували податки і не здавали хліб за планом хлібозаготівлі. Висловлювалися: «Дурні селяни, які здають хліб комуністам… Селян грабують, останніх корів забирають»; «В колгоспі працюють, тобто відбувають панщину».
>
> Так, Ф.С. БІЛЕНЬКИЙ активно виступав проти колективізації в селах Старий Животів та Новий Животів Оратівського району Вінницької області. У жовтні 1931 р. комісією із хлібозаготівлі у нього було вилучено 18 пудів зерна, яке він закопав.

Обвинувач – Оратівське районне відділення Вінницького сектору ДПУ УСРР (районний уповноважений відділення ПЬОРИШКО).

За постановою районного уповноваженого Оратівського районного відділення від 13 листопада 1931 р. справу стосовно С.Я. ЛЯШЕНКА та М.А. ПАЛЮРИ припинено у зв'язку з недоведеністю в їх діях складу злочину та звільнено їх з-під варти.

За вироком Оратівського народного суду від 27 листопада 1931 р. Ф.С. БІЛЕНЬКИЙ засуджений за ч. 1 ст. 54-10 і ч. 2 ст. 54-8 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах строком на 4 роки з конфіскацією майна на 1000 карбованців і поразкою у правах на 3 роки та висилкою за межі України на 5 років.

Реабілітований 11 листопада 1993 р.

Населені пункти та регіони: с. Велика Ростівка, с. Новоживотів, с. Осичне, с. Старий Животів, с. Шевченкове;

м. Вінниця, м. Оратів;

Оратівський район, Іллінецький район;

Вінницька область.

122 Архівно-кримінальна справа Г.Х. Козубського, хлібороба-одноосібника, жителя с. Вербівці Мурованo-Куриловецького району Вінницької області.

24 березня 1931 р.

Спр. 75476-фп

Постанова про початок слідства від 24 березня 1931 р., ордер на обшук та арешт, протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, протоколи очної ставки, обвинувальний вирок, постанова про притягнення до відповідальності обвинуваченого, постанова про обрання запобіжних заходів від 2 березня 1931 р., постанова про направлення справи за підсудністю від 4 березня 1931 р., протокол судового засідання народного суду Мурованo-Куриловецького району від 7 грудня 1931 р., вирок народного суду Мурованo-Куриловецького району від 7 грудня 1931 р., касаційна скарга, ухвала Вінницького міжрайонного суду від 29 грудня 1931 р..

КОЗУБСЬКИЙ Григорій Хомич обвинувачувався в контрреволюційній антирадянській агітації проти політичних кампаній, що проводились партією і радянською владою на селі.

> На загальних зборах селян, де розглядалось питання про самообкладання, казав: «Доволі грабувати, вас ніхто не нагодує». Неодноразово агітував проти колективізації в березні 1930 р.: «Колгосп – це нова панщина, тобто нове рабство». Агітував проти хлібозаготівлі, кажучи, «хліб забирають для комуністів», «не треба засівати поля, тому що все одно більшовики заберуть», «радянська влада забирає у селян хліб для того, щоб ми подохли з голоду, а вони цей хліб гноять на станціях, а інше відправляють за кордон, щоб не було війни». Виказував незадоволення радянською владою, кажучи: «Це не влада, а банда грабіжників».

Обвинувач – Мурованo-Куриловецьке районне відділення ДПУ 24 Прикордонного загону Вінницького ДПУ УСРР (помічник уповноваженого особливого відділення МОРОЗ, т.в.о. начальника районного відділення БОГАЧ).

7 грудня 1931 р. Г.Х. КОЗУБСЬКОМУ винесено вирок за ч. 1 ст. 58 та ст. 67 КК УСРР – позбавлення волі у виправно-трудових таборах на 4 роки з поразкою в правах на 3 роки після відбуття покарання, а також заборона проживати в прикордонній смузі протягом 3 років.

Реабілітований 15 липня 1993 р.

Населені пункти та регіони: с. Вербовець, с. Дурняки, с. Золотогірка, с. Струга;

м. Миньківці, м. Нова-Ушиця, м. Оринів, м. Проскурів;

Мурованo-Куриловецький район, Новоушицький район, Радівський район;

Вінницька область.

123 Обвинувальний висновок Дніпропетровського оперативного сектору ДПУ УСРР у справі діяльності «Трудової селянської партії» на території Дніпропетровського, Запорізького, Кіровоградського та Мелітопольського округів.

10 квітня 1931 р.

Ф. 13. – Спр. 105. – 101 с.
Оригінал. Машинопис.

Обвинувальний висновок адресований судовій трійці при колегії ДПУ УСРР.

Дніпропетровський оперативний сектор ДПУ УСРР повідомив про викриття організації, мета якої була направлена на зрив будівництва великих радянських господарств, машино-тракторних станцій, організації колгоспів та інших заходів радянської влади, спрямованих на вирішення зернових і тваринницьких проблем. У документі зазначено 95 осіб, яких звинувачували у «контрреволюційній організації у тваринництві та сільському господарстві».

Обвинувач – помічник начальника оперативного сектору КАМІНСЬКИЙ, начальник секретного відділу оперативного сектору ІЛЮШИН, старший оперуповноважений секретного відділу оперативного сектору ТОНКОНОГИЙ.

Населені пункти, регіони та країни: хут. Вільний, хут. Гладкий, хут. Перше Травня;

с. Арсенівка, с. Асканія Нова, с. Балки, с. Бармашове, с. Біленьке, с. Біляєве, с. Благоженське, с. Василівка, с. Воронівка, с. Ганнівка, с. Гучин, с. Жадів, с. Жеребець, с. Зелене, с. Зінов'євка, с. Іванівка, с. Іллінці, с. Казанка, с. Калужине, с. Кам'янка, с. Карачекрак, с. Коломійцеве, с. Кулебівка, с. Лунівка, с. Михайлівка, с. Ново-Миколаївка, с. Новосілки, с. Ногайськ, с. Олександрівка, с. Осовниці, с. Перещепій, с. Петриківка, с. Піщанка, с. Покровське, с. Скельки, с. Софіївка, с. Спаське, с. Старий Салтів, с. Тарасівка, с. Томашівка, с. Федорівка, с. Хортиця, с. Царекостянтинівка, с. Царицин Кут, с. Цибулівка, с. Чистопіль, с. Юрківка, с. Якимівка;

м. Берислав, м. Великий Колодязь, м. Горіхове, м. Дніпропетровськ, м. Запоріжжя, м. Ілек, с. Іллінці, м. Київ, м. Кишинів, м. Комишівка, м. Красний, м. Кривий Ріг, м. Мелітополь, м. Мензевінськ, м. Москва, м. Ніжин, м. Нікополь, м. Одеса, м. Оріхів, м. Павлівськ, м. Севастополь, м. Сосниця, м. Судж, м. Харків;

Апостолівський район, Василівський район, Васильківський район, Жеребецький район, Запорізький район, Ізюмський район, Кам'янський район, Межівський район, Миколаївський район, Михайлівський район, Нікопольський район, Ново-Московський район, Оріхівський район, П'ятихатський район, Покровський район, Ріпкинський район, Ростовський район, Софіївський район, Томаківський район, Чубарівський район;

Уральська область, Вольно-Попинська волость, Успенська волость, Бердянський повіт, Дмитрівський повіт;

Білгородський округ, Дніпропетровський округ, Запорізький округ, Зінов'євський округ, Київський округ, Конотопський округ, Криворізький округ, Курський округ, Маріупольський округ, Мелітопольський округ, Миколаївський округ, Харківський округ, Херсонський округ, Чернігівський округ;

Бессарабська губернія, Гродненська губернія, Катеринославська губернія, Курська губернія, Мінська губернія, Орловська губернія, Смоленська губернія, Уфимська губернія, Чернігівська губернія, Ярославська губернія;

Польща, Румунія.

124 Обвинувальний висновок у справі Подільської «контрреволюційної шкідницької організації» в сільському господарстві («Трудова селянська партія»).

12 квітня 1931 р.

Ф. 13. – Спр. 107. – 53 с.
Засвідчена копія. Ротапринт.

16 фахівців сільського господарства обвинувачувалися в участі в діяльності на Поділлі «Трудової селянської партії», прагненні зміцнити приватний сектор села, чинити опір колективізації, щоб в кінцевому підсумку створити «буржуазно-демократичну республіку». Кілька осіб було притягнуто до відповідальності за іншими обвинуваченнями. Речових доказів не було.

Обвинувач – Вінницький оперативний сектор ДПУ УСРР (начальник сектору ГРОЗНИЙ, помічник начальника сектору і начальник слідчої групи БРЖЕЗОВСЬКИЙ, начальник секретного відділення КАЛИНА, старший уповноважений секретного відділення СПЕКТОР).

Населені пункти та регіони: м. Харків;

Вінницький округ, Кам'янець-Подільський округ, Проскурівський округ, Тульчинський округ;

Поділля.

125 Архівно-кримінальна справа Я.Г. Рябченка й інших учасників повстанської організації на території Чернігівщини.

3 серпня 1931 р.

Спр. 67508, тт. 1–3.

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 3 серпня 1931 р., анкети обвинувачуваних, довідки сільських рад про майновий стан та оподаткування обвинувачуваних, протоколи допитів обвинувачуваних і свідків, обвинувальний висновок Київського оперативного сектору ДПУ УСРР від 1 грудня 1931 р., витяг із протоколу засідання судової

трійки при колегії ДПУ УСРР від 13 березня 1932 р., витяги з протоколу засідання колегії ОДПУ від 22 квітня 1932 р. та супровідні листи до них, витяги з протоколу засідання колегії ОДПУ від 28 січня 1934 р., постанова помічника прокурора Чернігівської області про припинення судочинства в порядку нагляду за слідством у органах державної безпеки від 25 лютого 1960 р., висновки прокуратури Чернігівської області від 11 вересня 1989 р., постанова прокурора Чернігівської області від 12 березня 1991 р.

До відповідальності за цією справою було притягнуто 174 жителі сіл Чернігівщини, які обвинувачувались за статтями 54 і 5-11 КК УСРР в участі в «контрреволюційній повстанській організації», що ставила своїм завданням повалення радянської влади збройним шляхом. Керівником організації став РЯБЧЕНКО Яким Гнатович, уродженець і житель с. Тупичів Чернігівської області.

Незгодний з політикою колективізації, РЯБЧЕНКО Я.Г. об'єднав колишніх червоних партизанів та петлюрівців у підпільну організацію. До загального виступу селяни старанно готувалися. Вони намагалися чітко організуватися за військовим принципом, розбившись на три роти по 80 осіб у кожній і взводи та окремий кавалерійський загін (35 осіб). Повстанці проводили підпільні сходки й наради, а 14 травня 1931 р. напали на міліціонерів. У результаті нападу 16–17 червня на місцеві заводи, лісництво, торфорозробки повстанці добули зброю та коней і вирішили захопити тюрму в м. Городні. В Писарівському лісі основну частину учасників повстання оточив загін міліції, озброєний кулеметами. Після двогодинного бою селяни почали розбігатись. У заарештованих було вилучено 25 гвинтівок різних систем, 20 обрізів, 17 мисливських рушниць, 8 револьверів, патрони.

Обвинувач – секретно-політичний відділ Київського оперативного сектору ДПУ УСРР (помічник уповноваженого СПВ БЕЙ-БЕСПАЛЬКО, начальник СПВ ЧЕРДАК, начальник сектору ІВАНОВ).

За постановою колегії ОДПУ на підставі статтей 58-2 і 59-3 КК РРСФР засуджено 54 особи: РЯБЧЕНКО Яким Гнатович – до розстрілу, БУГРИМ Яків Дмитрович, ДРОБНОХОД Іов Устимович, ЗУБ Мирон Васильович, МУРАЧ Єгор Леонтійович, СТУПАК Яків Андрійович, СУЩИК Василь Іванович, ТИМОШЕНКО Кіндрат Степанович, ЧУГАЙ Олексій Савелійович, ШАШ Мусій Парамонович – до розстрілу із заміною ув'язненням у концтаборах терміном на 10 років кожний; решта обвинувачених – до ув'язнення в таборах на 3–10 років і заслання в Північний край на 3 роки.

25 лютого 1960 р. прокуратурою Чернігівської області винесено постанову про те, що учасники контрреволюційної повстанської організації засуджені обґрунтовано. 11 вересня 1989 р. представники управління КДБ УРСР по Чернігівській області та прокуратури прийняли рішення про реабілітацію засуджених, проте 12 березня 1991 р. прокурор області ухвалив скасувати цей висновок, як помилковий.

Населені пункти: с. Аткильня, с. Бурівка, с. Великий Листвин, с. Вербівка, с. Вихвостів, с. Гніздище, с. Картовецьке, с. Моложава, с. Невкля, с. Нова Папірня, с. Нові Яриловичі, с. Північщина, с. Пекурівка, с. Перерост, с. Тупичів.

м. Городня, м. Добрянка.

126 Архівно-кримінальна справа Т.В. Киша, хлібороба-одноосібника, жителя с. Феліціанівка Бабчинецького району Вінницької області.

17 серпня 1931 р.

Спр. 75471-фп

Постанова про початок слідства від 17 серпня 1931 р., анкета обвинуваченого, протоколи допиту обвинуваченого, свідків та очних ставок, обвинувальний вирок, постанова про передачу справи до суду, протокол засідання та вирок народного суду Бабчинецького району від 12 вересня 1931 р., ухвала Верховного суду від 11 лютого 1932 р.

КИШ Тимофій Васильович обвинувачувався в агітації проти вступу селян у колгосп та здачі хліба державі, погрозах голові сільської ради, в оцінці дій членів виконавчого комітету сільської ради як грабіжницьких.

> Т.В. КИШ казав селянам: «До колгоспу ніколи не вступлю, тому що колгосп є не що інше як панщина». На сільських зборах під час хлібозаготівлі, штовхнувши члена сільської ради, вигукував: «Ви, активісти, своїми хлібозаготівлями змушуєте нас голодувати»; «Влада тільки те й знає, що тягне шкуру з селян, видумує колективи – погибель людей»; «Радянська влада лише грабує селян, досить уже терпіти, незабаром цьому настане край, тоді ми заживемо».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Бабчинецького районного відділення 24-го Прикордонного загону ДПУ УСРР (уповноважений інформаційного відділу БОЙКО, начальник районного відділення НОВОСЬОЛОВ).

12 вересня 1931 р. народним судом Барчинецького району КИШУ Т.В. винесено вирок за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР: позбавити волі у виправно-трудових таборах терміном на 4 роки з поразкою у правах на 5 років і на 5 років висилки за межі УСРР після відбуття покарання.

Реабілітований 24 червня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Бабчинці, с. Вербівка, с. Феліціанівка, с. Шулести;

м. Могилів, м. Шаргород, м. Ямпільськ;

Бабчинецький район;

Вінницька область;

Бессарабія.

127 Архівно-кримінальна справа Ф.П. Клюкала, жителя с. Варварівка Рубіжанського району Донецької області.

7 вересня 1931 р.

Спр. 67499.

Постанова про початок слідства від 7 вересня 1931 р., протокол допиту потерпілого, постанова про обрання запобіжних заходів від 3 вересня 1931 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, висновок секретно-політичного відділу Донецького оперативного сектору ДПУ УСРР від 16 лютого 1932 р., постанова про передачу справи Харківському обласному прокурору від 10 червня 1932 р., обвинувальний висновок Рубіжанського районного відділення від 19 липня 1932 р., постанова Рубіжанського дільничного прокурора від 22 липня 1932 р., протокол судового засідання обласного суду м. Рубіжне від 20 вересня 1932 р., вирок виїзної сесії Донецького обласного суду в м. Рубіжному від 20 вересня 1932 р., касаційна скарга Ф.П. КЛЮКАЛА, витяг із протоколу особливі наради при МВС СРСР від 4 січня 1947 р.

У справі міститься фото Ф.П. КЛЮКАЛА.

КЛЮКАЛО Федір Павлович обвинувачувався за ст. 54-8 КК УСРР у терористичній діяльності: він смертельно поранив пострілом із рушниці секретаря комсомольського осередку з метою помсти за конфіскацію майна через невиконання твердого завдання з хлібоздачі.

Обвинувач – Рубіжанське районне відділення Донецького оперативного сектору ДПУ УСРР (уповноважений районного відділення ОСТРОВСЬКИЙ, уповноважений районного відділення СЛЮСАРЄВ, начальник районного відділення МАТВЄЄВ, уповноважений районної міліції СМІЛЯКОВ, дільничний інспектор районної міліції СВІТЛИЧНИЙ, уповноважений СПВ СКІРСЬКИЙ, в.о. начальника СПВ ГЕРЗОН, начальник Донецького оперативного сектору ДПУ УСРР ТИМОФЄЄВ, помічник уповноваженого СПВ Харківського обласного відділу ДПУ УСРР БОРЗЕЛЕНКО, помічник начальника СПВ Харківського обласного відділу ДПУ УСРР ЯКУШЕВ, начальник Харківського обласного відділу ДПУ УСРР МУЛЯВКО, прокурор Донецького обласного суду РАЙХЕНШТЕЙН).

За висновком СПВ Донецького оперативного сектору ДПУ УСРР від 16 лютого 1932 р. слідча справа стосовно Ф.П. КЛЮКАЛА надсилалась у судову трійку при колегії ДПУ УСРР із клопотанням про висилку в концтабір терміном на 10 років.

За вироком виїзної сесії Донецького обласного суду в м. Рубіжному від 20 вересня 1932 р. Ф.Д. КЛЮКАЛО засуджений за ст. 54-8 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах на 10 років з обмеженням у правах на 5 років та конфіскацією належного йому майна. Винним себе не визнав.

Ухвалою Верховного суду УСРР від 22 грудня 1932 р. касаційну скаргу Ф.П. КЛЮКАЛА залишено без наслідків, а вирок Донецького обласного суду в силі.

Після відбуття терміну покарання 4 січня 1947 р. за рішенням особливої наради при МВС СРСР Ф.П. КЛЮКАЛА вислано на 3 роки в Новосибірську область.

У 1969 р. Ф.П. КЛЮКАЛО звернувся зі скаргою про незаконне засудження та просив переглянути справу. За постановою прокурора Луганської області від 18 вересня 1969 р. скаргу залишено без змін.

Не реабілітований.

Населені пункти: хут. Кучай;

с. Варварівка, с. Попівка, с. Рубіжне;

м. Москва, м. Новосибірськ, м. Сталіно, м. Харків,

128 Архівно-кримінальна справа М.В. Литвинова, завідуючого магазином шахти № 9 Сніжнянського закритого робітничого кооперативу, жителя с. Водяне Шполянського району.

16 вересня 1931 р.

Спр. 75224-фп

Протоколи допитів свідків від 16 вересня 1931 р., протокол про прийняття справи в провадження від 17 жовтня 1931 р., постанови про обрання запобіжних заходів та про розшук обвинувачуваного від 4 листопада 1931 р., протоколи допитів свідків, постанова про початок слідства від 27 серпня 1932 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, протокол обшуку, висновок прокурора від 16 січня 1933 р., заключна постанова (без дати), постанова про звільнення з-під варти від 19 березня 1933 р.

ЛИТВИНОВ Мойсей Васильович обвинувачувався в участі в бандитизмі, антирадянській агітації, спрямованій на підрив господарської політики партії, розкраданні продуктів та проведенні незаконних націнок на товари.

> М.В. ЛИТВИНОВ висловлювався влітку 1931 р., що «радянська влада не уміє керувати країною, народ веде п’ятирічкою до голодної смерті, розорення та злиднів», «червоні заберуть хліб, треба хоронити, вивозити у степ і закопувати», «живеться нам дуже погано, позабирали корів і майно за невиконання проклятих податків. В селі людей розорюють, хліб забирають повністю, з хат виганяють».

Обвинувач – Чистяківське міське відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені особливого відділу ВАРФОЛОМЄЄВ та ГАЛЬПЕРН, начальник Чистяківського міського відділення ДПУ ЗАЧЕПА, прокурор Чистяківської дільниці ЖМАКІН).

Постановою особливого відділу Чистяківського міського відділення від 19 березня 1933 р. М.В. ЛИТВИНОВА звільнено під підписку про невиїзд із Чистяківського району.

Реабілітований 30 серпня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Водяне, с. Кавунівка, с. Маринівка, с. Ольховчик, с. Толмач;

м. Катик, м. Сніжне, м. Сталіно, м. Чистякове, м. Шпола;

Чистяківський район, Шполянський район;

Донецька область, Київська область.

129 Архівно-кримінальна справа М.П. Адамчика й інших жителів Корюківського району Чернігівської області.

15 грудня 1931 р.

Спр. 67514

Постанова про початок слідства від 15 грудня 1931 р., анкети обвинувачуваних, протоколи допитів обвинувачуваних і свідків, обвинувальний висновок Сумського оперативного сектору ДПУ УСРР від 28 січня 1932 р., витяг із протоколу засідання судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 5 лютого 1932 р., витяг із протоколу засідання колегії ОДПУ (судового) від 3 квітня 1932 р., акти про розстріли 1937 р., висновки про реабілітацію.

У справі є фотографія зброї, вилученої у повстанців, а також оригінали їхніх відозв.

Заарештовані 70 осіб обвинувачувались за статтями 54-2, 54-11, 54-12 КК УСРР у скоєнні збройних нападів на радянські установи та тероризуванні активістів.

> У серпні 1931 р. в селах Корюківського та Менського районів Чернігівської області виникла повстанська організація селян під керівництвом МОСОЛА Степана Івановича. Селяни кількох сіл і хуторів підпільно збиралися і домовлялися про боротьбу проти заходів більшовиків на селі, готували повстання. Пропонувалось відкрито заявити представникам влади про свої вимоги: не вилучати хліб у селян, не відбирати останніх корів, не розпродувати майно, не висилати куркулів, припинити забирати в селян землю для колгоспів. На підпільних зборах селяни планували нападати на радянські установи й місцевих керівників, добувати зброю і з її допомогою добиватися поставлених завдань.
>
> 23 вересня 1931 р. на засіданні Сахутівської сільської ради С.М. СКРИПКА за дорученням керівників організації повстанців назвав себе представником від тисячі вільних козаків і закликав боротися проти господарсько-політичних кампаній на селі. Він заявив, що на боротьбу з більшовиками вже організовано мільйони людей.
>
> Повстанці мали на озброєнні 7 гвинтівок, 5 обрізів, 5 револьверів, одну гранату і 200 патронів.
>
> Учасники організації поширювали відозви від імені «Партії Вільного Козацтва», яка «розбиває кайдани неправди» і владу, що прирікає людей на голодну смерть. Повсталі розгромили Олександрівську сільську раду, колгоспні майстерні, здійснили напади на окремих радянських активістів.

Обвинувач – особливе відділення Сумського оперативного сектору ДПУ УСРР (уповноважений відділення КОВАЛЬОВ, т.в.о. начальника відділення БАША, начальник відділення САГАН, помічник начальника сектору САМОВСЬКИЙ, начальник сектору ЛЕВОЦЬКИЙ).

Справу повстанців розглядала трійка при колегії ДПУ УСРР 5 лютого 1932 р. і колегія ОДПУ – 3 квітня 1932 р. За ст. 59-3 КК РРСФР із звинуваченням у

скоєнні збройних нападів на радянські установи та тероризуванні активістів засуджено 67 осіб, у тому числі 9 – до вищої міри покарання – розстрілу із заміною ув'язненням у концтабір на десять років.

НЕВШУПА Яків Андріанович, ЖЕЛУДОВСЬКИЙ Пилип Онуфрійович і ПЕТРИК Сергій Іванович реабілітовані 9 вересня 1967 р.; 40 осіб реабілітовано 4 вересня 1989 р., решта 7 червня 1990 р. визнані ув'язненими за постановою трійок обгрунтовано.

Населені пункти та регіони: с. Буда Товстолісова, с. Верхолісся, с. Забарівка, с. Киселівка, с. Олександрівка, с. Самсонівка, с. Сахутівка, с. Тютюнниця;

Корюківський район, Менський район.

130 Архівно-кримінальна справа А.С. Гнатченка та В.Т. Олійника, жителів с. Куклівка Олександрійського району Дніпропетровської області.

10 січня 1932 р.

Спр. 67518

Постанова про початок слідства від 10 січня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, обвинувальний висновок, постанова прокурора від 25 березня 1932 р., протокол судового засідання виїзної сесії Дніпропетровського обласного суду від 27 квітня 1932 р., вирок судового засідання виїздної сесії Дніпропетровського обласного суду від 27 квітня 1932 р., касаційна скарга, ухвала Верховного суду від 25 жовтня 1932 р.

ГНАТЧЕНКО Андрій Семенович і ОЛІЙНИК Василь Тимофійович обвинувачувалися за ст. 54-8 КК УСРР у приховуванні хліба та злісному ухилянні від хлібозаготівлі. Разом зі своїм родичем А.С. ГНАТЧЕНКОМ наніс побої активістці села ТАНЦЮРІ Уляні, яка брала участь у вилученні хліба в В.Т. ОЛІЙНИКА.

Обвинувач – Олександрійське районне відділення Полтавського сектору ДПУ УСРР (помічник уповноваженого СТАНІШЕВСЬКИЙ, уповноважений ЛОГВИНЕНКО, начальник відділення БЛІНОВ, прокурор ЄРЕМЕНКО).

За вироком виїзної сесії Дніпропетровського обласного суду від 27 квітня 1932 р. А.С. ГНАТЧЕНКА та В.Т. ОЛІЙНИКА визнано винними за ст. 54-8 КК УСРР і засуджено до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення на 5 років кожного без поразки в правах із конфіскацією майна на користь держави на суму 200 крб. з кожного.

Ухвалою Верховного суду УСРР від 25 жовтня 1932 р. касаційну скаргу А.С. ГНАТЧЕНКА та В.Т. ОЛІЙНИКА залишено без наслідків, а вирок Дніпропетровського обласного суду без змін.

А.С. ГНАТЧЕНКО та В.Т. ОЛІЙНИК не реабілітовані.

Населені пункти та регіони: с. Куклівка;

м. Олександрія,

Олександрійський район;

Дніпропетровська область.

131 Архівно-кримінальна справа М.К. Ярового, жителя с. Маринівка Доманівського району Одеської області.

22 січня 1932 р.

Спр. 75363-фп

Постанова про початок слідства від 22 січня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок Доманівського райапарату від 1 березня 1932 р., постанова Доманівського райапарату від 6 червня 1932 р.

ЯРОВИЙ Матвій Костянтинович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в агітації проти колективізації та хлібозаготівлі, невиконанні плану хлібозаготівлі, а також сприянні повстанням проти радянської влади. За невиконання плану хлібозаготівлі у 1930 р., був оштрафований у 5-кратному розмірі, ховав та продавав свій хліб на базарі.

Обвинувач – Доманівський районний апарат Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений ЧЕБАНОВ, уповноважений РИБАЛЬЧЕНКО, районний уповноважений ІЩУК).

Постановою Доманівського районного апарату ДПУ від 6 червня 1932 р. справу стосовно М.К. ЯРОВОГО припинено за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 21 червня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Маринівка;
м. Доманівка, м. Одеса;
Доманівський район;
Одеська область.

132 Архівно-кримінальна справа Д.М. Цвєтанського й інших жителів Коларівського району Дніпропетровської області.

20 лютого 1932 р.

Спр. 75322-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред’явлення обвинувачення, протоколи обшуку, протоколи допиту свідків та обвинувачуваних, обвинувальний висновок, протокол виїзної сесії Дніпропетровського міжрайонного суду в с. Першо-Миколаївка Коларівського району від 20 лютого 1932 р., вирок виїзної сесії Дніпропетровського міжрайонного суду в с. Першо-Миколаївка Коларівського району від 20 лютого 1932 р.

АНГЕЛІВСЬКИЙ Семен Федорович, НАНКІВСЬКИЙ Михайло Михайлович, ТИМОШЕВСЬКИЙ Микола Іванович, ТОДОРЦЕВ Андрій Петрович, ТОПУЗЛІЄВ Іван Іванович, ТОПУЗЛІЄВ Іван Миколайович, ТОПУЗЛІЄВ Іван Степанович, ЦВЄТАНСЬКИЙ Дмитро Маркович обвинувачувались у контрреволюційній агітації серед селян проти хлібозаготівель та організації колгоспів.

Обвинувач – Коларівський апарат ДПУ (районний уповноважений ВЕРХОС, помічники уповноваженого КРИКЕР та БАШКІН).

20 лютого 1932 р. виїзною сесією Дніпропетровського обласного суду кожен заарештований у цій справі був засуджений за статтями 54-10 та 54-11 КК УСРР до позбавлення волі у віддалених місцевостях на 5 років з поразкою у правах та висилкою після відбуття позбавлення волі за межі УСРР на 5 років.

Реабілітовані 19 березня 1992 р.

Населені пункти: с. Баннівка, с. Калапчак, с. Манойлівка, с. Низівка, с. Ново-Троїцьке, с. Ногайськ, с. Першо-Миколаївка, с. Петрівка, с. Хорли, с. Юр'ївка;

м. Коларівка, м. Мелітополь, м. Олешськ, м. Севастополь, м. Скадовськ, м. Харків;

Коларівський район;

Дніпропетровська область;

Бессарабія.

133 Архівно-кримінальна справа П.С. Хіврича, жителя с. Матвіївка Миколаївського району Одеської області.

22 лютого 1932 р.

Спр. 75362-фп

Постанова про початок слідства від 22 лютого 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок Миколаївського міського відділення ДПУ від 27 лютого 1932 р., постанова помічника міського прокурора від 29 лютого 1932 р., кримінальний вирок Миколаївського народного суду від 11 березня 1932 р.

ХІВРИЧ Прокіп Степанович обвинувачувався за статтями 58-2 та 58-10 КК УСРР у злісному ухилянні від виконання плану хлібозаготівлі, а також у систематичній антирадянській агітації, спрямованій на зрив заходів радянської влади на селі.

Обвинувач – Миколаївське міське відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений міськвідділу КОРОЛЬ, помічник уповноваженого секретно-політичної групи Миколаївського міського відділення НУСИМОВИЧ, оперативний уповноважений СПГ ГІТЛЕР, начальник особого відділу 15 Миколаївського міського відділу ДПУ ЛЕНСЬКИЙ, помічник міського прокурора БОНДАРЕНКО).

Миколаївський народний суд 11 березня 1932 р. звільнив П.С. ХІВРИЧА з-під варти за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 22 січня 1999 р.

Населені пункти: с. Матвіївка;

м. Миколаїв;

Миколаївський район;

Одеська область.

134 Архівно-кримінальна справа Г.Ф. Іванченка, В.К. Шалапути та К.В. Шалапути, жителів с. Ново-Севастополь Снігурівського району Одеської області.

1 березня 1932 р.

Спр. 75357-фп

Постанова про початок слідства від 1 березня 1932 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Снігурівського райапарату Одеського обласного відділу ДПУ УСРР, протокол виїзної сесії Одеського обласного суду від 25 травня 1932 р.

ІВАНЧЕНКО Григорій Федорович, ШАЛАПУТА Володимир Кузьмович, ШАЛАПУТА Кузьма Васильович обвинувачувалися за статтями 54-10 та 58 КК УСРР у систематичній агітації серед селян, спрямованій на зрив виконання плану хлібозаготівлі, в організації банд, погрозах членам бригади із хлібозаготівлі. Під час обшуку в обвинувачуваних було відібрано, як крадений з артілі, хліб.

Обвинувач – Снігурівський райапарат Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого МАЗУР, уповноважений ОРЛИК, районний уповноважений ЧЕРНІЙ).

19 травня 1932 р. Одеським обласним судом кримінальну справу стосовно Г.Ф. ІВАНЧЕНКА, В.К. ШАЛАПУТИ, К.В. ШАЛАПУТИ повернуто на дослідування. 25 травня 1932 р. обвинувачуваних було звільнено з-під варти під підписку про невиїзд.

Реабілітовані 8 серпня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Березнеговате, с. Ново-Севастополь;
м. Севастополь;
Снігурівський район.

135 Архівно-кримінальна справа А.М. Пересунька, хлібороба, жителя м. Ровеньки Донецької області.

27 квітня 1932 р.

Спр. 75244-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 27 квітня 1932 р., протокол допиту обвинувачуваного, постанова про направлення до Ровенецького дільничого прокурора від 28 травня 1932 р., постанова про зміну запобіжних заходів від 7 липня 1932 р.

У справі міститься фото А.М. ПЕРЕСУНЬКА.

ПЕРЕСУНЬКО Андрій Микитович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації, спрямованій на зрив заходів радянської влади на селі.

Обвинувач – Ровенецьке районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого СПВ РОМАНЕНКО, уповноважений СПВ АМАТНЕК, оперативний уповноважений ДПУ КОЖЕВНИК, начальник район-

ного відділення ГОЛУБЕНКО, начальник Сорокинського районного відділення ДПУ ДЕМИДОВ, помічник уповноваженого Сорокинського районного відділення ЯРОВИЙ, уповноважений Сорокинського районного відділення БРИЛЕНКО).

За постановою Ровенецького районного відділення ДПУ від 28 травня 1932 р. справа направлялась начальнику Сорокинського районного відділення ДПУ та на розгляд Ровенецькому дільничному прокурору.

За постановою Сорокінського районного відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 7 липня 1932 р. справу стосовно А.М. ПЕРЕСУНЬКА припинено за відсутністю доказів.

Реабілітований 18 січня 1995 р.

Населені пункти: с. Верхня Краснянка, с. Родівка;
м. Артемівськ, м. Ровеньки, м. Сорокин, м. Сталіно;
Артемівський район, Сорокинський район;
Луганський округ;
Донецька область.

136 Архівно-кримінальна справа робітника М.П. Головка, жителя м. Запоріжжя Дніпропетровської області.

7 травня 1932 р.

Спр. 75448-фп

Постанова про початок слідства від 7 травня 1932 р., протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, постанова Запорізького міського прокурора про продовження терміну перебування під вартою від 10 липня 1932 р., постанова Запорізького міського відділу Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УРСР від 29 червня 1932 р., заключна постанова Запорізького міського відділу Дніпропетровського обласного відділу ДПУ від 15 липня 1932 р., постанова Запорізького міського прокурора про затвердження обвинувального висновку та передачу справи до Запорізького народного суду від 20 серпня 1932 р., вирок народного суду Дніпропетровської області від 4 жовтня 1932 р.

ГОЛОВКО Матвій Полікарпович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в тому, що серед робітників «Дніпрострою» систематично вів агітацію проти всіх дій радянської влади та компартії на селі і в місті.

> До «антирадянської агітації» віднесено висловлювання М.П. ГОЛОВКА: «Раніше поки не було артілей, жили ми добре і їли хліб, а коли стали артілі, то стали голодні, хліб забирають, а куди його дівають невідомо, членам артілі дають одну кукурудзу. В колгоспах працюють за шматок хліба і того не дають, женуть на роботу. Там дуже жмуть селян. Вони кидають колгоспи та розбігаються»; «Це не влада, а банда, обдирають селянство до останнього, народ голодує, все забирають. В артілях пухнуть з голоду...».

Обвинувач – Запорізький районний відділ Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені районного відділу ПОХИЛОВ, ГОРЕЦЬ, КЛИ-

МЕНКО та ЛОЗНИЙ, начальники міського відділу ЛЕНСЬКИЙ, НІКЕЛЬБЕРГ, міський прокурор ДОЛІНЕР).

За вироком народного суду Дніпропетровської області від 4 жовтня 1932 р. М.П. ГОЛОВКО засуджений до 1 року 6 місяців позбавлення волі з поразкою в правах на 3 роки. Винним себе не визнав.

Реабілітований 29 серпня 1989 р.

Населені пункти та регіони: хут. Морозова, хут. Носачі, хут. Шевченка;

с. Бабине, с. Капустяна Балка, с. Миролюбівка, с. Михайлівка;

м. Запоріжжя;

Лепетиський район, Михайлівський район, Синельниківський район, Софіївський район;

Дніпропетровська область.

137 Архівно-кримінальна справа О.Т. Мірошниченка та інших жителів с. Федунка Диканського району Харківської області.

7 травня 1932 р.

Спр. 75214-фп

Постанова про початок слідства від 7 травня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, протоколи очних ставок, обвинувальний висновок секретно-політичного відділу Харківського облвідділу ДПУ УСРР від 22 червня 1932 р., висновок помічника Харківського обласного прокурора по нагляду за органами ДПУ УСРР від 26 червня 1932 р. про затвердження обвинувального висновку, витяг із протоколу особливої наради при колегії ДПУ УСРР від 26 липня 1932 р. про засудження обвинувачуваних.

Заарештованих обвинувачено за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації серед населення, в активній участі у розкраданні зерна та в організації масових «волинок» селян.

> Організатори опору висловлювалися: «Радвлада докерувалася до того, що ми пухнемо з голоду», «До яких пір будуть брати, а ви селяни даєте їм останні крихти». «Волинки», в яких брали участь близько 1 500 осіб, завершилися розгромом складів та розбиранням зерна на станції Сагайдак («Це ж наше добро, до яких пір будемо голодувати»).

Обвинувач – секретно-політичний відділ Харківського облвідділу ДПУ УСРР (уповноважений секретно-політичного відділу НІКОЛАЄВ, помічник начальника відділу ЯКУШЕВ, заступник начальника облвідділу ДВІНЯНІНОВ, помічник Харківського обласного прокурора по нагляду за органами ДПУ УСРР КОВАЛЕНКО-КУЗНЕЦОВ).

26 липня 1932 р. особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР винесено обвинувальний вирок: А.А. ЛИФАРЮ – 3 роки концтаборів, П.Д. ГНІДАШУ, Я.К. ГОРОБЦЮ, А.Р. ГРИГОРЕНКУ, Г.Є. ЗАХАРЧЕНКУ – заслання до північних країв на 3 роки, О.Т. МІРОШНИЧЕНКУ – 3 роки позбавлення волі в загальних місцях ув'язнень, іншим – 3 роки концтаборів умовно.

Реабілітовані 8 травня 1990 р.

Населені пункти: хут. Андрюцинка, хут. Бухуни, хут. Гнідашів, хут. Голуби, хут. Грицини, хут. Жабокрики, хут. Зозулі, хут. Краснюки, хут. Лещани, хут. Півні, хут. Чорнобаї, хут. Чорнобок;

с. Байрак, с. Дмитрівка, с. Надеждине, с. Огирівка, с. Орданка, с. Сагайдак, с. Федунка, с. Шишаки, с. Яреськи;

м. Полтава;

Великобагачанський район, Диканський район.

138 Архівно-кримінальна справа Т.Д. Лютак, жительки с. Буринці Ярмолинецького району Кам'янець-Подільської області.

20 червня 1932 р.

Спр. 75483-фп

Постанова про початок слідства від 20 червня 1932 р., постанови про притягнення до відповідальності й обрання запобіжних заходів від 24 серпня 1932 р., протоколи допитів обвинуваченої та свідків, обвинувальний висновок від 25 серпня 1932 р.

ЛЮТАК Тетяна Дем'янівна обвинувачувалася за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації.

> 17 червня 1932 р. в колгоспі «Селянський промінь» с. Буринці була зменшена норма хліба для колгоспників із 400 грамів до 200. Т.Д. ЛЮТАК умовила колгоспниць (близько 200 осіб) не йти в поле працювати, чим зірвала прополювання цукрових буряків. Висловлювалася: «У мене в колгосп забрали весь хліб і діти мої щоденно ходять на роботу, але так як тут не дають хліба, то вони з голоду уже повисихали. Мені доводиться з дітьми через колгосп з голоду помирати, а зараз іще норму зменшують. Краще не йти на роботу».

Обвинувач – Ярмолинецьке районне відділення Кам'янець-Подільського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений районного відділення ВОЛЯНСЬКИЙ, начальник районного відділення ГАВРЕГО, помічник уповноваженого районного відділення ЯРОШЕНКО, народний слідчий Ярмолинецького району ЛЮБОМСЬКА, прокурор обласного відділу ДПУ СЕМЕНОВ).

Ухвалою виїзної сесії Вінницького обласного суду від 8 січня 1933 р. Т.Д. ЛЮТАК виправдано і звільнено з-під варти за відсутністю складу злочину.

Населені пункти та регіони: с. Буйволівці, с. Буринці, с. Грабина, с. Томашівка;

м. Вінниця, м. Київ, м. Лодзь, м. Ямпіль, м. Ярмолинці;

Ярмолинецький район;

Кам'янець-Подільська область.

139 Архівно-кримінальна справа І.С. Мотлоха, жителя с. Самсонівка Корюківського району Чернігівської області.

16 серпня 1932 р.

Спр. 67513

Протокол обшуку і постанова про початок слідства від 16 серпня 1932 р., анкета обвинувачуваного, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок, витяг із протоколу судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 27 жовтня 1932 р.

У справі є фотографії заарештованого І.С. МОТЛОХА та вилученої у повстанців зброї.

МОТЛОХ Іван Савович обвинувачувався за статтями 54-11 і 196 КК УСРР в контрреволюційних діях проти радянської влади у складі повстанської організації «Вільне козацтво» на території Корюківського та інших районів Чернігівської області восени 1931 р.

> Підпільна повстанська організація «Вільне козацтво» діяла у вересні – жовтні 1931 р. У ній нараховувалось близько 200 активних учасників і завербованих членів. Отаман – МОСОЛ Степан Іванович, начальник штабу – ЗАБОРОВСЬКИЙ Іван Петрович. В організації виокремився бойовий загін чисельністю 30 осіб. Вони мали на озброєнні гвинтівки російського й іноземного виробництва, мисливські рушниці, обрізи, револьвери й гранату.
>
> На підпільних зборах було вироблено програму організації: проголошення єдиної, неподільної, самостійної України; незалежна праця й вільна торгівля; урівняння в правах усіх селян і робітників; скасування хлібозаготівель; повернення розкуркуленим землі; створення державного апарату за зразком Запорізької Січі. Готувалось загальне повстання для захоплення влади на території Корюківського, Сновського, Менського й Березнянського районів, де існували повстанські осередки.
>
> У вересні 1931 р. в с. Олександрівка Корюківського району відбувся збройний виступ, у результаті якого було розгромлено сільську раду, колгоспні ремонтні майстерні, підпалений і обстріляний будинок голови сільради.

Обвинувач – Корюківське районне відділення Київського обласного відділу ДПУ УСРР (начальник відділення БРАТУШКО, уповноважений відділення АСНІН, дільничий прокурор ХИЛЕНКО).

Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР І.С. МОТЛОХ засуджений до 10 років концтаборів.

Не реабілітований.

Населені пункти і регіони: с. Буда Товстолісова, с. Верхолісся, с. Забарівка, с. Киселівка, с. Олександрівка, с. Самсонівка, с. Сахутівка, с. Тютюнниця;

Березнянський район, Корюківський район, Менський район, Сновський район;

Київська область, Чернігівська область.

140 Архівно-кримінальна справа Д.М. Ігнатухи й інших жителів с. Крячківка Пирятинського району Харківської області.

2 вересня 1932 р.

Спр. 75215-фп

Постанова про початок слідства від 2 вересня 1932 р., протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, обвинувальний висновок від 15 жовтня 1932 р., постанова секретно-політичного відділу про застосування до обвинувачених заходів «соціального захисту» від 22 листопада 1932 р.

Заарештованих обвинувачено за ст. 54-10 КК УСРР у зриві хлібозаготівельної кампанії та організації жіночої «волинки» в селі Крячківка Пирятинського району Харківської області.

> Обвинувачувані обурювались, що «ми дурні віддамо весь хліб, а самі знову залишимося голодувати», звертались до жінок: «Баби, наперед залишайте хліб для дітей, а то знову опухнете з голоду». В результаті таких дій на селі виникла «волинка» жінок, які, боронили хліб, вигукуючи: «Весь хліб заберуть, народ залишиться без хліба і знову буде голодовка».

Обвинувач – Пирятинське райвідділення Харківського облвідділу ДПУ УСРР (уповноважений БОГОМАЗ, начальник райвідділення ДПУ БУЛАНОВ, помічник уповноваженого секретно-політичного відділу БОРЗЕЛЕНКО, начальник секретно-політичного відділу БАБИЧ, заступник начальника облвідділу РАХЛІС).

6 грудня 1932 р. постановою судової трійки при колегії ДПУ УСРР А.М. ІГНАТУХА, Д.М. ІГНАТУХА, Є.М. ІГНАТУХА засуджені до 10 років концтаборів, А.П. КУЧЕРИНА, С.П. КУЧЕРИНА, М.А. ЛИСАК – до 5 років концтаборів.

Реабілітовані 14 листопада 1989 р.

Населені пункти: с. Крячківка;
м. Пирятин, м. Харків;
Пирятинський район;
Харківська область.

141 Архівно-кримінальна справа П.А. Демиденка й інших жителів с. Кучинівка Сновського району Київської області.

5 вересня 1932 р.

Спр. 67512

Постанови про початок слідства від 5 вересня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, постанова про припинення справи стосовно Є.П. ЄЗОВИТЕНКА та М.П. ЩЕРБИНИ від 8 жовтня 1932 р., постанови про

початок слідства від 17 жовтня 1932 р., постанова про припинення справи стосовно П.І. АВРАМЕНКО, Ф.Г. ГЕРАСИМЕНКА, Є.З. ЛАРЧЕНКА й А.П. САВОСТЕНКА від 17 жовтня 1932 р., обвинувальний висновок від 17 жовтня 1932 р., постанова про клопотання перед судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР про зміну вироку всім засудженим від 3 липня 1933 р.

У серпні 1932 р. АВРАМЕНКО Параска Іванівна, АКУЛЕНКО Степан Андрійович, АТАМАНЕНКО Катерина Василівна, БУЛДЕНКО Одарка Микитівна, ВАЩЕНКО Кіндрат Якимович, ДЕМИДЕНКО Платон Оксентійович, КОВАЛЕВСЬКА Василина Іванівна, КОВАЛЕВСЬКА Ганна Матвіївна, КРИВЕНКО Одарка Кіндратівна, МЕЛАЩЕНКО Фекла Зотівна, НАСІННИК Ганна Василівна, СИЛЬЧЕНКО Уляна Іванівна, СИЛЬЧЕНКО Феодосія Михайлівна, СОЛОДОВНИК Меланія Зотівна, УЛЯНИЧ Одарка Микитівна, ЧУЛИНДА Феодосія Абрамівна (всього 16 осіб, з них 13 жінок) обвинувачувалися за ст. 56-16 КК УСРР.

Зазначені селяни брали участь у жіночих «волинках», погромі сільської ради, їдальні сільськогосподарського кооперативу, побитті сільських активістів. Виступали за відміну непосильного плану хлібозаготівель. Заявляли: «Жодного кілограма хліба не дамо, а хто буде вимагати хліб – будемо вбивати», «До голоду, як на Полтавщині, не допустимо, контрактації виконувати не будемо, а хто посміє самовільно брати хліб – голови рубати будемо», «У нас все забрали, нас голодними залишили, хай же дають нам їсти».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Київського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені відділу ВАЛЕШКО, НІКІТІН, МАТЕЙЧУК і ЯНПОЛЬСЬКИЙ, начальник відділу МЕДВЕДЄВ, начальники Київського обласного відділу КАМІНСЬКИЙ і РОЗАНОВ, уповноважений секретно-політичного відділу ДПУ УСРР ТЕЛИЧКО, помічник начальника 3 відділення секретно-політичного відділу КАРПЕЙСЬКИЙ, помічник начальника секретно-політичного відділу і начальник 3 відділення РОГАЧОВ).

Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 6 грудня 1932 р. П.І. АВРАМЕНКО, С.А. АКУЛЕНКО, К.Я. ВАЩЕНКО, П.А. ДЕМИДЕНКО і Д.М. УЛЯНИЧ засуджені до вищої міри покарання – розстрілу; Д.К. КРИВЕНКО, Ф.З. МЕЛАЩЕНКО, У.І. СИЛЬЧЕНКО, Ф.М. СИЛЬЧЕНКО – до ув’язнення в концтабір на 10 років; К.В. АТАМАНЕНКО, Д.М. БУЛДЕНКО, В.І. КОВАЛЕВСЬКА, Г.М. КОВАЛЕВСЬКА, Г.В. НАСІННИК, М.З. СОЛОДОВНИК – до ув’язнення в концтабір на 5 років; Ф.А. ЧУЛИНДА – до ув’язнення в концтабір на 5 років, замінивши висилкою через ПП ОДПУ в Північний край на 5 років.

За рішенням судової колегії ОДПУ від 21 травня 1933 р. постанову ДПУ УСРР стосовно засуджених до розстрілу було відмінено, а справу повернули на дослідування.

За рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 5 липня 1933 р. П.І. АВРАМЕНКО, П.О. ДЕМИДЕНКО, У.І. СИЛЬЧЕНКО, Ф.М. СИЛЬЧЕНКО, О.М. УЛЯНИЧ засуджені до ув’язнення в концтабір на 5 років; О.М. БУЛДЕНКО, Г.М. КОВАЛЕВСЬКА, О.К. КРИВЕНКО, Ф.З. МЕЛАЩЕНКО, М.З. СОЛОДОВНИК – до ув’язнення в концтабір на 3 роки; С.А. АКУЛЕНКО, К.Я. ВАЩЕНКО – до ув’язнення в концтабір на 5 років умовно; В.І. КОВАЛЕВСЬКУ, Г.В. НАСІННИК, Ф.А. ЧУЛИНДУ – до ув’язнення в концтабір на 3 роки умовно.

За рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР від 17 березня 1934 р. П.І. АВРАМЕНКО достроково звільнили через хворобу.

Всі засуджені не реабілітовані.

Населені пункти: с. Загребелля, с. Кучинівка, с. Рогізки, с. Тур'я;

м. Київ, м. Сновськ, м. Харків;

Сновський район, Київська область.

142 Архівно-кримінальна справа М.Х. Кисельова, І.Д. Тараканова й О.К. Тараканової, жителів Донецької та Луганської областей.

10 вересня 1932 р.

Спр. 67586

Постанова про початок слідства, пред'явлення обвинувачення й обрання запобіжних заходів від 10 вересня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваних, обвинувальний висновок, постанова заступника прокурора Краснолуцької дільниці від 18 вересня 1932 р., касаційна скарга І.Д. ТАРАКАНОВА і Д.К. ТАРАКАНОВОЇ, ухвала Верховного суду від 5 грудня 1932 р.

У справі містяться частівки антирадянського змісту та фото І.Д. ТАРАКАНОВА.

Хлібороби КИСЕЛЬОВ Максим Хрисанович, він же АРХИПОВ Василь Пилипович, ТАРАКАНОВ Іван Данилович, він же ФОМІН Григорій Лаврентійович, і ТАРАКАНОВА Одарка Кирилівна обвинувачувались у вбивстві голови комуни «Червоний колос» І.В. ДУДАРЄВА з метою зриву хлібозаготівлі та посівної кампанії.

Обвинувач – Краснолуцьке міське відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого СКОРОХОД, уповноважений ХАРЧЕНКО, помічник уповноваженого ЖОСАН, помічник уповноваженого оперативного відділення АЛІМОВ, начальник оперативного відділення ПОЛЯКОВ, начальник міського відділення ВЕЙС, народний слідчий БАБКІН, міський прокурор РАСПУТЬКО, заступник прокурора Краснолуцької дільничої прокуратури РОХЛЕНКО).

За вироком виїзної сесії Донецького обласного суду від 13–14 жовтня 1932 р. М.Х. КИСЕЛЬОВА й І.Д. ТАРАКАНОВА засуджено за ст. 54-8 КК УСРР до розстрілу з конфіскацією всього майна, О.К. ТАРАКАНОВУ – за статтями 20, 54-8 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах віддалених місцевостей на 10 років із поразкою в правах на 5 років та конфіскацією всього майна.

Ухвалою Верховного суду УСРР від 5 грудня 1932 р. касаційна скарга І.Д. ТАРАКАНОВА залишена без наслідків, а вирок суду щодо нього та М.Х. КИСЕЛЬОВА у силі. За касаційною скаргою О.К. ТАРАКАНОВІЙ вирок суду скасовано, справу стосовно неї закрито та замінено на висилку за межі України на 5 років.

О.К. ТАРАКАНОВУ реабілітовано 5 лютого 1992 р., М.Х. КИСЕЛЬОВ та І.Д. ТАРАКАНОВ не реабілітовані.

Населені пункти та регіони: с. Березівка, с. Витівці, с. Звірове, с. Клюївка, с. Красна Поляна, с. Оріхівка, с. Первозванівка, с. Петропавлівка, с. Христофорівка, с. Шарапкіно, с. Шовкова Протока;

ст. Браунівка, ст. Гукова, ст. Дар'ївка, ст. Довжанка, ст. Красна Могила, ст. Нецвєтаєво, ст. Пенюга, ст. Ровеньки, ст. Штерівка;

м. Архангельськ, м. Дебальцево, м. Київ, м. Красний Луч, м. Луганськ, м. Москва, м. Ровеньки, м. Ростов-на-Дону, м. Уствім, м. Харків;

Андрушівський район, Довжанський район, Єрмаківський район, Краснолуцький район, Луганський район, Ровеньківський район, Успенський район, Шахтинський район;

Волинська губернія, Київська губернія, Подільська губернія, Полтавська губернія, Ярославська губернія.

143 Архівно-кримінальна справа М.Ю. і П.Ю. Гнатюків та К.П. Гордійчука, хліборобів, жителів с. Дерешова Мурованo-Куриловецького району Вінницької області.

17 жовтня 1932 р.

Спр. 75482-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 17 жовтня 1932 р., протоколи допиту свідків і обвинувачених, обвинувальний висновок від 5 грудня 1932 р., висновок прокурора Могилівської дільниці від 3 лютого 1933 р., постанова прокурора Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР від 10 травня 1933 р., протокол судового засідання виїзної сесії Вінницького обласного суду від 24 травня 1933 р., протокол судового засідання виїзної сесії Вінницького обласного суду від 10 липня 1933 р., протокол судового засідання виїзної сесії Вінницького обласного суду від 13 серпня 1933 р., протокол судового засідання виїзної сесії Вінницького обласного суду від 7 вересня 1933 р.

ГНАТЮК Матвій Юхимович, ГНАТЮК Прокіп Юхимович і ГОРДІЙЧУК Карпо Прокопович обвинувачувалися за ст. 54-8 КК УСРР у підпалі хати колишнього голови сільської ради с. Дерешова й активіста з виконання планів хлібозаготівлі ОСТРОВСЬКОГО Франца та спробі його вбивства з метою помсти за примусово відібраний у них хліб і майно у зв'язку з несплатою податків.

Обвинувач – секретно-політичний відділ Мурованo-Куриловецького районного відділення 24 Прикордонного загону ДПУ УСРР (уповноважений секретно-політичного відділу БОЙКО, начальник районного відділення ДРОЗДОВ, дільничний прокурор СЛАВІН, помічник уповноваженого секретно-політичного відділу 24 Прикордонного загону ДПУ УСРР ПІСКУЛЕВ, старший оперативний уповноважений секретно-політичного відділу 24 Прикордонного загону ДПУ УСРР ШУХМАН, заступник начальника 24 Прикордонного загону ДПУ УСРР ПАСТЕЛЬНЯК, прокурор Могилівської дільниці АРТЕМЕНКО, прокурор Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР СЕМЕНОВ).

Ухвалою судового засідання виїзної сесії Вінницького обласного суду від 7 вересня 1933 р. кримінальну справу припинено у зв'язку зі смертю обвинувачених.

Не реабілітовані.

Населені пункти: с. Дерешова, с. Котюжани, с. Кривохижинці, с. Курашівці;
м. Жмеринка, м. Київ;
Мурованo-Куриловецький район;
Вінницька область.

144 Архівно-кримінальна справа А.Н. Кириченка, жителя с. Калюжинці Варвинського району Чернігівської області.

24 жовтня 1932 р.

Спр. 75299-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів та пред'явлення обвинувачення від 24 жовтня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок від 4 грудня 1932 р., протокол народного суду Варвинського району від 30 грудня 1932 р., вирок виїзної сесії Варвинського народного суду с. Калюжинці від 30 грудня 1932 р.

КИРИЧЕНКО Антін Ничипорович обвинувачувався в контрреволюційній антирадянській агітації, у закликах до селян «хліб не здавати, а ховати, щоб при обшуках не знайшли».

Обвинувач – Варвинське районне відділення Чернігівського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого районного відділення ГРИЖЕНКО, уповноважений районного відділення КОЗАК, начальник районного відділення ПЕРС, помічник прокурора Прилуцької дільниці ПІДЛУЖНИЙ).

За вироком виїзної сесії Варвинського районного народного суду від 30 грудня 1932 р. А.Н. КИРИЧЕНКО засуджений за ч. 1 ст. 54-10 та ч. 2 ст. 58 КК УСРР на 10 років ВТТ з конфіскацією всього майна та поразкою в правах на 5 років, після відбуття основної міри покарання – вислання за межі УСРР на 5 років.

Реабілітований 22 серпня 1994 р.

Населені пункти та регіони: с. Калюжинці;
м. Варва;
Варвинський район;
Чернігівська область.

145 Архівно-кримінальна справа Д.З. Омельченка, завгоспа колгоспу «Інтернаціонал», жителя с. Гайчур Ново-Миколаївського району Дніпропетровської області.

17 листопада 1932 р.

Спр. 75321-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 17 листопада 1932 р., протоколи допиту свідків і обвинуваченого, заключна постанова від 13 грудня 1932 р., протокол судового засідання виїзної сесії Дніпропетровського обласного суду в с. Гайчур від 3 січня 1932 р., вирок виїзної сесії Дніпропетровського обласного суду в с. Гайчур від 3–4 січня 1932 р., касаційна скарга, ухвала Верховного суду УСРР від 31 січня 1933 р.

ОМЕЛЬЧЕНКО Дмитро Захарович обвинувачувався в тому, що, будучи головою правління, а пізніше завгоспом колгоспу «Інтернаціонал», розтрачав колгоспні гроші, розбазарював колгоспний хліб, агітував проти хлібозаготівлі.

Обвинувач – Ново-Миколаївський районний апарат Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого ФОМІН, уповноважений ЛОГВІНОВ, районний уповноважений СКУРІДІН).

4 січня 1933 р. виїзною сесією Дніпропетровського обласного суду за ст. 54-7 КК УСРР Д.З. ОМЕЛЬЧЕНКО був засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією всього належного йому майна.

31 січня 1933 р. ухвалою Верховного суду УСРР скаргу про зміну міри покарання залишено без наслідків, а вирок суду в силі.

Реабілітований 17 січня 1992 р.

Населені пункти та регіони: хут. Косівцев, хут. Миропіль, хут. Олександрівський, хут. Остапівський;

с. Андріївка, с. Благовіщенка, с. Вербове, с. Гайчур, с. Маслова Пристань, с. Межиріч, с. Ново-Миколаївка, с. Покровське, с. Миколаївка, с. Рождественка;

м. Дніпропетровськ, м. Сталіно, м. Харків;

Бердянський район, Ново-Миколаївський район, Покровський район;

Дніпропетровська область, Запорізька область;

Олександрівський повіт;

Курська губернія.

146 Архівно-кримінальна справа Т.М. Шинкаренка, хлібороба, жителя хут. Низовий Чубарівського району Дніпропетровської області.

17 листопада 1932 р.

Спр. 75323-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 17 листопада 1932 р., протоколи обшуку, допиту свідків і

обвинуваченого, обвинувальний висновок від 10 грудня 1932 р., протокол судового засідання народного суду Чубарівського району від 8 січня 1933 р., вирок народного суду с. Санжарівка Чубарівського району від 8 січня 1933 р., касаційна скарга.

ШИНКАРЕНКО Тихін Михейович обвинувачувався в систематичній агітації проти хлібозаготівель та інших заходів радянської влади на селі.

> Серед колгоспників ШИНКАРЕНКО Т.М. заявляв: «Плани не реальні, дурень буде той хто буде його виконувати. Радвлада забрала увесь хліб, треба з колгоспів розбігатись, бо в колгоспі жити не можна»; «З молотьбою треба не спішити, бо чим скоріше кончим молотьбу, тим скоріше в нас заберуть хліб».

Обвинувач – Чубарівське районне відділення Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений районного відділення КОВТУН, уповноважений районного відділення ЛАШКОВСЬКИЙ, начальник районного відділення ЗАЙЦЕВ).

За вироком народного суду с. Санжарівка Чубарівського району від 8 січня 1933 р. Т.М. ШИНКАРЕНКА було засуджено за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР до позбавлення волі на 10 років у виправно-трудових таборах із поразкою у правах на 5 років, конфіскацією частини належного йому майна, а після відбуття цього покарання – засланню у віддалені місцевості СРСР на 5 років.

Реабілітований 15 листопада 1989 р.

Населені пункти: хут. Луначарівський, хут. Низовий;
с. Санжарівка, с. Чубарівка;
Чубарівський район;
Дніпропетровська область.

147 Архівно-кримінальна справа Ф.І. Діброви, жителя с. Кисляківка Миколаївського району Одеської області.

19 листопада 1932 р.

Спр. 75334-фп

Постанова про початок слідства від 19 листопада 1932 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, постанова Миколаївського міського відділу від 9 грудня 1932 р., вирок Миколаївського народного суду від 8 січня 1933 р.

ДІБРОВА Федір Іванович обвинувачувався у злісному ухилянні від виконання завдань хлібозаготівлі, тероризуванні та опору активу села, антирадянській агітації.

> Серед одноосібників Ф.І. ДІБРОВА висловлювався, що «селян радянська влада грабує, забирає останнє зерно, помруть всі з голоду». У 1930 р. бригадою радянських активістів у сараї ДІБРОВИ було знайдено 30 пудів захованого проса. У 1932 р. не виконав плану хлібозаготівлі, а приховав зерно.

За постановою Миколаївського міського відділу ДПУ від 9 грудня 1932 р. Ф.І. ДІБРОВА обвинувачувався за статтями 54-10 і 69 КК УСРР та справа направлялась Миколаївському міському прокурору для передачі в суд.

Обвинувач – секретно-політичний відділ Миколаївського міського відділу Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений міськвідділу ФЕДОРОВ, помічник уповноваженого міськвідділу КАЛЮЖНИЙ, уповноважений міськвідділу БОГДАНОВ, начальник СПВ Миколаївського міськвідділу ЛЕОНІДОВ).

За вироком Миколаївського народного суду від 8 січня 1933 р. Ф.І. ДІБРОВА засуджений за статтями 54-10 та 69 КК УСРР на 10 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах далеких місцевостей СРСР без поразки в правах та конфіскації майна.

Реабілітований 25 жовтня 1991 р.

Населені пункти та регіони: с. Кисляківка, с. Олександрівка, с. Ольївка, с. Свято-Троїцьке;

м. Миколаїв, м. Москва, м. Тульчин;

Миколаївський район;

Вінницька область, Одеська область;

Орловська губернія.

148 Архівно-кримінальна справа А.І. Дзюбенка, хлібороба, жителя с. Лука-Мовчанська Жмеринського району Вінницької області.

20 листопада 1932 р.

Спр. 75466-фп

Постанова про початок слідства від 20 листопада 1932 р., анкета обвинувачуваного, довідка сільської ради про майновий стан і розмір накладеного податку, акт про вилучення хліба, протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок від 25 листопада 1932 р., постанова прокурора Барської дільниці про затвердження обвинувального висновку від 26 листопада 1932 р., протокол засідання і вирок виїзної сесії Вінницького обласного суду від 29 листопада 1932 р.

ДЗЮБЕНКО Архип Іванович обвинувачувався за статтями 54-10 і 170-2 КК УСРР у «контрреволюційній агітації» проти хлібозаготівель.

> У 1930 р. за невиконання плану хлібозаготівлі продано клуню, коні й корову, які належали А.І. ДЗЮБЕНКУ. На 1932 р. на нього було накладено податок, який він частково сплатив, але не сплатив самообкладання. У нього вилучили закопане жито, пшеницю, горох, просо, кукурудзу, відібрали землю. За крадіжку на колгоспному полі гороху й колосків дружина А.І. ДЗЮБЕНКА. засуджена на один рік примусових робіт.

Обвинувач – Станіславчицький районний апарат ДПУ (районний уповноважений ДПУ УСРР КОРОЛЬ). За вироком виїзної сесії Вінницького обласного суду (суддя МИХАЙЛЮК, народні засідателі РАДІЙЧУК П. та РАДІЙЧУК С.,

секретар КЛЕЙКО), керуючись постановою ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р., А.І. ДЗЮБЕНКО засуджений до 10 років ув'язнення у виправно-трудових таборах із конфіскацією майна та поразкою у правах на 5 років.

Реабілітований 28 червня 1993 р.

Населені пункти: с. Лука-Мовчанська; м. Станіславчик;

Вінницька область.

149 Архівно-кримінальна справа П.М. Костенка, жителя с. Ольгинка Сталінського району Донецької області.

20 листопада 1932 р.

Спр. 75233-фп

Постанова про початок слідства від 20 листопада 1932 р., характеристика обвинувачуваного, протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, постанова про припинення справи від 26 вересня 1933 р., постанова про закінчення слідства від 29 листопада 1932 р., постанова про зміну запобіжних заходів від 8 грудня 1932 р.

Справа містить фотознімок П.М. КОСТЕНКА.

П.М. КОСТЕНКО обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації, спрямованій на зрив хлібозаготівельної кампанії радянської влади на селі.

> П.М. КОСТЕНКО висловлювався, що «раніше жили краще, хліба всім вистачало, а тепер в колгоспах голодують, скот дохне від голоду, годувати нічим. Нащо нам сіяти, все рівно заберуть в хлібозаготівлю, а ми зостанемося голодувати». Виступав проти виконання плану м'ясозаготівлі, відкрито заявляв, «коли ми їх нагодуємо, куди дівається м'ясо, селяни голодні, а робітникам не дають».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділу ЗАВГОРОДНІЙ, начальник відділу ЗАСЛАВСЬКИЙ, начальник Донецького обласного відділу ДПУ ІВАНОВ, прокурор РАЙХЕНШТЕЙН).

8 грудня 1932 р. у зв'язку з недоведеністю справи П.М. КОСТЕНКА звільнено з-під варти. 26 вересня 1933 р. справу припинено.

Реабілітований 1999 р.

Населені пункти: с. Ольгинка;

м. Сталіно;

Сталінський район;

Донецька область.

150 Архівно-кримінальна справа І.І. Мостовик, жительки с. Олексіївка Станіславчицького району Вінницької області.

20 листопада 1932 р.

Спр. 75456-фп

Постанова про початок слідства від 20 листопада 1932 р., анкета обвинувачуваної, характеристика обвинуваченої, видана Олексіївською сільською радою протоколи допитів свідків та обвинувачуваної, обвинувальний висновок районного уповноваженого ДПУ від 24 листопада 1932 р., постанова прокурора Барської дільниці НКЮ УСРР про затвердження обвинувального висновку від 26 листопада 1932 Р., протокол і вирок народного суду Станіславчицького району Вінницької області від 1 грудня 1932 р.

МОСТОВИК Ірина Іванівна обвинувачувалась у злісному ухилянні від виконання плану хлібозаготівлі та антирадянській агітації серед колгоспників.

І.І. МОСТОВИК мала на утриманні 7 душ сім'ї. У 1930–1931 рр. виконала плани хлібозаготівлі та оподаткування, а восени 1932 р. «тверде завдання» виявилось непосильним. Чоловіка ув'язнено на два роки, а майно розпродано. І.І. МОСТОВИК закликала рятуватись від голоду й не здавати хліб: «Не виконуйте хлібозаготівлі, бо буде народ голодувати, як навесні 1932 р., а тому краще хліб закопувати та не здавати його державі». Після її арешту хліб у селян вилучили насильно.

Обвинувач – Станіславчицький районний апарат Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений ОСТАШЕВСЬКИЙ, районний уповноважений ДПУ УСРР КОРОЛЬ).

І.І. МОСТОВИК засуджена народним судом Станіславчицького району 1 грудня 1932 р. за ст. 58 КК УСРР на 5 років позбавлення волі, до штрафу в розмірі 150 крб. та поразки в правах на 3 роки.

Населені пункти: с. Олексіївка;
м. Станіславчик;
Станіславчицький район.
Вінницька область.

151 Архівно-кримінальна справа В.І. Балабана, жителя с. Старий Керменчик Старо-Керменчицького району Донецької області.

9 грудня 1932 р.

Спр. 75234-фп

Постанова про початок слідства від 9 грудня 1932 р., протокол обшуку від 9 грудня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок від 13 грудня 1932 р., постанова від 16 грудня 1932 р. про утри-

мання В.І. БАЛАБАНА під вартою при Маріупольському будинку примусових робіт, постанова про зміну запобіжних заходів від 10 квітня 1933 р., постанова про припинення справи від 31 серпня 1933 р.

Справа містить фото В.І. БАЛАБАНА.

В.І. БАЛАБАН обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації, спрямованій на зрив господарсько-політичної кампанії сівби та хлібозаготівлі, та в захисті куркулів.

> Серед колгоспників та членів правління В.І. БАЛАБАН висловлювався: «Я підрахував весь наш хліб і тільки хватить на виконання плану хлібозаготівлі, звідси виходить, що для колгоспників та коней хліба не буде»; «Ось до чого Ваші керівники та комуністи довели – люди уже з голоду пухнуть, уже всі коні скоро виздихають – це все тому, що ви бідняки та середняки все дурно ціле літо працюєте і віддаєте весь хліб цим дармоїдам, треба організуватися і в організованому порядку хліба не віддавати, в першу чергу забезпечити хлібом себе, а остачу здавати».

Обвинувач – Старо-Керменчицьке відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений секретно-політичного відділення Донецького обласного відділу ДПУ ЧЕРНЯК, помічник уповноваженого секретно-політичного відділення АНТОНЕНКО, начальник секретно-політичного відділення ЗАСЛАВСЬКИЙ, районний уповноважений Старо-Керменчицького району ДПУ АБАРЕНКО, заступник начальника Донецького обласного відділу ДПУ СОКОЛОВ, начальник Донецького обласного відділу ДПУ ІВАНОВ, дільничий прокурор Велико-Янисельського району СТЕПАНЕНКО, прокурор РАЙХЕНШТЕЙН).

31 серпня 1933 р. справу припинено.

Населені пункти: с. Старий Керменчик;
м. Маріуполь, м. Сталіно;
Велико-Янисельський район, Старо-Керменчицький район;
Донецька область.

152 Архівно-кримінальна справа Ф.В. Коваленка, М.Т. Письменного та А.П. Філоненка, жителів с. Білокуракине Ново-Псковського району Донецької області.

10 грудня 1932 р.

Спр. 67589

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред’явлення обвинувачення від 10 грудня 1932 р., протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, постанова про направлення справи на розгляд дільничного прокурора від 11 грудня 1932 р., постанова прокурора Білолуцької дільниці про передачу справи до Донецького обласного суду від 21 грудня 1932 р., протокол судового засідання виїзної сесії Донецького обласного суду від 23 грудня 1932 р., вирок

виїзної сесії Донецького обласного суду в с. Білокуракине від 23–24 грудня 1932 р., касаційна скарга А.П. ФІЛОНЕНКА.

КОВАЛЕНКО Федір Вікторович, ПИСЬМЕННИЙ Михайло Трохимович і ФІЛОНЕНКО Андрій Петрович обвинувачувались у розкраданні державного хліба та видачі квитанцій на неприйнятий хліб.

Обвинувач – Ново-Псковське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений районного відділення КОЛІСНИЧЕНКО, районний уповноважений ЄРЕМЕНКО).

За вироком виїзної сесії Донецького обласного суду від 23–24 грудня 1932 р. за ст. 54-7 КК УСРР А.П. ФІЛОНЕНКО засуджений до розстрілу, М.Т. ПИСЬМЕННИЙ – до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення без поразки в правах на 10 років з конфіскацією всього майна, Ф.В. КОВАЛЕНКО – за ст. 97 КК УСРР – до 5 років позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення без поразки в правах.

Не реабілітовані.

Населені пункти: с. Білокуракине, с. Рудівка, с. Чепігівка;

м. Ново-Псков, м. Сталіно;

Ново-Псковський район, Сватівський район;

Донецька область.

153 Архівно-кримінальна справа А.Й. Сороки, хлібороба-одноосібника, жителя с. Кінашів Тульчинського району Вінницької області.

15 грудня 1932 р.

Спр. 75474-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 15 грудня 1932 р., анкета обвинуваченого, довідка-характеристика обвинуваченого, протоколи допиту свідків та обвинуваченого, протокол очної ставки, обвинувальний висновок від 20 січня 1933 р., постанова про передачу справи до суду, протокол засідання та вирок виїзної сесії Вінницького обласного суду від 28 лютого 1933 р.

СОРОКА Артем Йосипович обвинувачувався у злісному ухилянні від виконання державних податків та невиконанні хлібозаготівлі.

> У вересні 1931 р., коли в його господарство прийшли представники сільської ради НЕДЕЛЕВИЧ, СТОЛЯР і САЛИК для виявлення зернопродуктів, учинив опір, схопив сокиру і намагався вдарити нею СТОЛЯРА.

Обвинувач – Тульчинське районне відділення Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР (співробітник відділення ПАСТУЩАК, начальник відділення КУХОВАРЕНКО, уповноважений СПВ ТАРАБУКІН, помічник прокурора обласного відділу ДПУ ЛЕВІНА).

28 лютого 1933 р. виїзною сесією Вінницького обласного суду в с. Кінашів Тульчинського району А.Й. СОРОЦІ винесено вирок за статтями 16, 54-8 КК

УСРР: позбавити волі у виправно-трудових таборах віддалених місцевостей на 10 років з поразкою у правах на 5 років.

Реабілітований 13 травня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Кінашів;
м. Кривий Ріг, м. Тульчин;
Тульчинский район;
Вінницька область.

154 Архівно-кримінальна справа Г.Г. Талашка й інших жителів с. Борщівка і с. Бригадирівка Балакліївського району Харківської області.

15 грудня 1932 р.

Спр. 75404-фп

Постанова про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред’явлення обвинувачення від 15 грудня 1932 р., протоколи допитів обвинувачених та свідків, постанова про початок слідства, обрання міри покарання і пред’явлення обвинувачення від 31 жовтня 1932 р., обвинувальний вирок, витяги з протоколу судової трійки при колегії ДПУ УСРР про міру покарання,

БОЛДИР Михайло Омелянович, БОЛДУЄВА Акулина Митрофанівна, ВОРОПАЄВА Єлизавета Захарівна, ГОРБУНОВ Григорій Гурійович, ЗУБКО Василина Іллівна, ЗУБКО Олександр Ілліч, КРИВОНОС Петро Оникійович, КРИКУН Пилип Спиридонович, ЛОБОДЕНКО Герасим Федорович, ОДЕРІЙ Федот Якович, ПИРОЖОК Микола Якович, САВЧЕНКО Євдокія Лук’янівна, СТОЛБОВИЙ Дмитро Омелянович, СТОЛБОВИЙ Іван Прокопович, ТАЛАШКО Григорій Григорович, ТЮТЮННИК Микола Ісаакович, ТЮТЮННИК Олександр Романович, ЧЕРНОГОРСЬКИЙ Захарій Іванович, ШУЛЬГА Кузьма Павлович обвинувачувалися в контрреволюційній антирадянській агітації проти політичних кампаній партії на селі, в організації саботажу хлібозаготівлі восени 1932 р., збиранні колосків, розкраданні хліба з колгоспного поля.

> Обвинувачувані належали до секти краснодраконівців і заявляли: «Радянської влади визнавати не можна, оскільки це влада антихриста. Скоро їй буде кінець. Настав голод, влада грабує, обдирає селянство, хліб, у кого є, треба ховати».

Обвинувач – Балаклïївське районне відділення Харківського обласного відділу ДПУ УСРР (оперуповноважений секретно-політичного відділу ЛУК’ЯНОВ, начальник СПВ ОСІНІН, заступник начальника Харківського обласного відділу САМОВСЬКИЙ, прокурор Харківського обласного відділу ШРИФТОВ).

Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР 29 березня 1933 р. засуджено за ст. 54-10 КК УСРР П.С. КРИКУНА, Г.Г. ТАЛАШКА, О.Р. ТЮТЮННИКА до ув’язнення в концтабір терміном на 10 років, Є.З. ВОРОПАЄВУ, О.І. ЗУБКА, В.І. ЗУБКО, Д.О. СТОЛБОВОГО, І.П. СТОЛБОВОГО, М.І. ТЮТЮННИКА, З.І. ЧЕРНОГОРСЬКОГО, К.П. ШУЛЬГУ, – в концтабір на 5 років, П.О. КРИВО-

НОСА – в концтабір на 3 роки, А.М. БОЛДУЄВУ, Г.Г. ГОРБУНОВА, Ф.Я. ОДЕРІЯ, М.Я. ПИРОЖКА, Є.Л. САВЧЕНКО – до заслання в Північний край терміном на 3 роки, М.О. БОЛДИРЯ, Г.Ф. ЛОБОДЕНКА – в концтабір терміном на 3 роки умовно. Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР 17 березня 1934 р. ЗУБКО В.І. через хворобу (хронічний ревматизм та виснаження) ув'язнення в концтаборі замінено висилкою в Північний край на 3 роки. Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УСРР 8 січня 1934 р. Є.З. ВОРОПАЄВІЙ через хворобу (виснаження, катар шлунку) ув'язнення в концтаборі замінено висилкою в Північний край на той же термін.

Реабілітовані 17 липня 1989 р. Стосовно М.О. БОЛДИР, А.М. БОЛДУЄВОЇ, Г.Г. ГОРБУНОВА, Г.Ф. ЛОБОДЕНКА відомостей про реабілітацію немає.

Населені пункти та регіони: хут. Веденський;

с. Борщівка, с. Нурове, с. Бригадирівка, с. Волохів Яр;

м. Баку, м. Харків, м. Чугуїв;

Балакліївський район, Бригадирівський район;

Харківська область.

155 Архівно-кримінальна справа О.С. Величка, жителя с. Ново-Красне Арбузинського району Одеської області.

16 грудня 1932 р.

Спр. 75343-фп

Постанова про початок слідства та арешт від 16 грудня 1932 р., протоколи обшуку, протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок районного відділу ДПУ УСРР від 4 січня 1933 р., кримінальний вирок Арбузинського народного суду від 9 січня 1933 р., ухвала судової колегії Одеського обласного суду від 12 січня 1933 р. про незадоволення касаційної скарги, висновок прокурора Миколаївської області від 9 січня 1992 р. про реабілітацію.

У справі є довідка Ново-Краснівської сільської ради Арбузинського району до народного суду про конфіскацію хати та хліба О.С. ВЕЛИЧКА від 10 січня 1933 р.

ВЕЛИЧКО Опанас Семенович обвинувачувався за статтями 67 та 119 КК УСРР у невиконанні плану здачі хліба державі та контрреволюційну агітацію з метою зриву плану хлібозаготівлі.

> Органами ДПУ зафіксовано його висловлювання: «У минулому році колгоспники голодували весною, а в цьому році ще гірше будемо голодувати. Совєтська влада навмисно дає такі плани, щоб виконувати їх не було можливості, і за невиконання вони забирають не тільки хліб, але й усе майно. Та нехай нас повішають, все одно в колгоспи не підемо, довго совітська влада існувати не буде». Слідством встановлено, що О.С. ВЕЛИЧКО здав 10,5 ц зерна замість 12 ц. Частину хліба заховав і категорично відмовлявся виконувати накинутий план хлібозаготівлі. Під час трусу в нього знайшли 1 мішок жита та 1 мішок

насіння. Під час весняних волинок 1930 р. він організовував жінок на розбір колгоспного майна, заявляючи: «Розбирайте майно. Вам, як жінкам, нічого не буде, а то колгоспи доведуть нас до злиднів».

О.С. ВЕЛИЧКО визнав себе винним у невиконанні плану хлібозаготівлі, але не визнав провини в антирадянській агітації.

6 січня 1933 р. прокурор Ново-Української дільниці, розглянувши справу О.С. ВЕЛИЧКА, виніс рішення про передачу справи до Арбузинського народного суду.

9 січня 1933 р. Арбузинський народний суд на підставі статтей 67 та 119 КК УСРР засудив О.С. ВЕЛИЧКА до 10 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах із поразкою в правах після відбуття покарання на 5 років, висилкою за межі Одеської області на 5 років та конфіскацією майна на користь держави.

Ухвалою судової колегії в кримінальних справах Одеського обласного суду від 21 березня 1933 р. вирок залишено в силі, а касаційну скаргу О.С. ВЕЛИЧКА без наслідків.

Обвинувач – Арбузинське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений районного відділення МАЛЬЦЕВ, районний уповноважений ЛАШКО).

Реабілітований 9 січня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Арбузинка, с. Ново-Красне;
м. Вознесенськ, м. Одеса;
Арбузинський район;
Одеська область.

156 Архівно-кримінальна справа К.Ф. Римара, жителя с. Протасівка Недригайлівського району Чернігівської області.

18 грудня 1932 р.

Спр. 75219-фп

Постанова про початок слідства від 18 грудня 1932 р., протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок від 3 січня 1933 р., вирок народного суду Недригайлівського району від 5 лютого 1933 р., ухвала Чернігівського обласного суду від 11 квітня 1933 р. про незадоволення касаційної скарги, постанова президії Сумського обласного суду від 23 липня 1990 р. про реабілітацію.

У справі є характеристика К.Ф. РИМАРА, видана Протасівською сільською радою Недригайлівського району Чернігівської області, та витяг з протоколу зборів колгоспу «Жовтень» від 16 червня 1932 р. про виключення його з колгоспу.

РИМАР Каленик Федорович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР за агітацію проти колективізації і хлібозаготівлі.

Органи ДПУ інкримінували К.Ф. РИМАРУ систематичну спекуляцію хлібом, заклики до колгоспників не виходити на роботу («Дурні ті, хто працює в кол-

госпі. Я коли працював у колгоспі, то пухнув з голоду, а тепер у мене все є. Одноосібникам живеться краще»); в період денікінщини видавав денікінцям червоних партизанів та сільських активістів.

Обвинувач – Недригайлівське районне відділення Чернігівського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення НОВИКОВ, начальник відділення ЗАДОРОЖНИЙ, уповноважений особливого відділу РОМАНОВ, дільничний прокурор Недригайлівського району ОСОВІЦЬКИЙ).

За вироком народного суду Недригайлівського району від 5 лютого 1933 р. К.Ф. РИМАР засуджений до 6 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах з поразкою у правах на 3 роки після відбуття покарання. Винним себе не визнав. Ухвалою Чернігівського обласного суду від 11 квітня вирок залишено без змін, а касаційну скаргу без наслідків.

Постановою Президії Сумського обласного суду від 23 липня 1990 р. справу закрито за відсутністю складу злочину.

Населені пункти та регіони: с. Протасівка, с. Сміле;

Недригайлівський район;

Чернігівська область.

157 Архівно-кримінальна справа К.О. Іванова, жителя с. Костянтинівка Арбузинського району Одеської області.

23 грудня 1932 р.

Спр. 75356-фп

Постанова про початок слідства від 23 грудня 1932 р., протокол обшуку, протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок від 8 січня 1933 р., постанова прокурора Ново-Української дільниці від 13 січня 1933 р., кримінальний вирок Арбузинського народного суду від 23 березня 1933 р.

ІВАНОВ Карпо Омелянович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у систематичній агітації серед односельців, направленій на зрив виконання плану хлібозаготівель, у закликах виходити з колгоспів.

> Як злочин розцінювалися його слова: «При Миколі хліба у нас вистачало. Тепер краще було б, якби розігнати радянську владу, яка змушує працювати, а хліб за кордон вивозить. Через це нам доводиться голодувати».

Обвинувач – Арбузинське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення МАЛЬЦЕВ, помічник уповноваженого відділення ТКАЧЕНКО, помічник уповноваженого відділення МЕЛЬНИКОВ, районний уповноважений ЛАШКО).

23 березня 1933 р. Арбузинським народним судом К.О. ІВАНОВ засуджений до 10 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах із поразкою в правах на 5 років, висилкою за межі УСРР на 5 років та конфіскацією всього майна на користь держави. К.О. ІВАНОВ винним себе не визнав.

Реабілітований 19 листопада 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Арбузинка, с. Костянтинівка, с. Солониха;
м. Одеса, м. Вознесенськ, м. Ново-Українка;
Арбузинський район;
Одеська область.

158 Архівно-кримінальна справа В.К. Самійленка, жителя с. Воєводське Арбузинського району Одеської області.

23 грудня 1932 р.

Спр. 75365-фп

Постанова про початок слідства від 23 грудня 1932 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок Арбузинського районного відділення від 31 січня 1933 р., службовий лист прокурора Ново-Української дільниці Одеської області до Арбузинського районного відділення ДПУ від 6 січня 1933 р., постанова дільничного прокурора Ново-Української дільниці від 31 січня 1933 р., постанова Арбузинського районного відділення від 13 березня 1933 р.

САМІЙЛЕНКО Василь Кіндратович обвинувачувався за ст. 54-14 КК УСРР в участі у «куркульських волинках» та в антирадянській агітації.

Як член правління артілі «Долина Тараса», В.К. САМІЙЛЕНКО дезорганізовував роботу артілі та зривав план хлібозаготівлі, кажучи, що «план хлібозаготівлі надано артілі нереальний, артіль плану не виконає і колгоспники залишаться голодні».

Обвинувач – Арбузинське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення МАЛЬЦЕВ, районний уповноважений ЛАШКО, дільничний прокурор Ново-Української дільниці Одеської області ВОЛКОВИНСЬКИЙ).

За вироком народного суду Арбузинського району від 24 лютого 1933 р. винесено рішення про застосування до В.К. САМІЙЛЕНКА підписки про невиїзд з місця проживання та направлення справи на дослідування.

За постановою Арбузинського районного відділення від 13 березня 1933 р. справу стосовно В.К. САМІЙЛЕНКА закрито за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 27 червня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Благодатне, с. Воєводське, с. Ново-Українка, с. Овсяник, с. Троїцьке;
м. Одеса;
Арбузинський район;
Одеська область;
Самарська губернія.

159 Архівно-кримінальна справа П.М. Цимбала, жителя с. Спасибівка Арбузинського району Одеської області.

23 грудня 1932 р.

Спр. 75348-фп

Постанова про початок слідства 23 грудня 1932 р., протокол обшуку, протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок Арбузинського районного відділення ДПУ від 4 січня 1933 р., постанова дільничного прокурора Ново-Української дільниці від 7 січня 1933 р., кримінальний вирок Арбузинського народного суду від 8 березня 1933 р.

ЦИМБАЛ Полікарп Максимович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у систематичній контрреволюційній агітації, спрямованій на зрив виконання плану хлібозаготівель.

> П.М. ЦИМБАЛ закликав колгоспників артілі «Червоний садівник» не виходити на роботу. Серед односельців казав: «Хліб не треба вивозити комуністам. Якщо вони хочуть хліба, то нехай самі його сіють, а ми посіяли так для себе, ми повинні не дати хліба, бо помремо з голоду». Винним себе не визнав.

Обвинувач – Арбузинське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення МАЛЬЦЕВ, районний уповноважений ЛАШКО, уповноважений відділення СТЕФАНОВИЧ, помічник обласного прокурора ЦАПЕНКО).

За вироком Арбузинського народного суду від 8 березня 1933 р. П.М. ЦИМБАЛ був виправданий та звільнений з-під варти.

Реабілітований 10 грудня 1998 р.

Населені пункти та регіони: с. Арбузинка, с. Петропавлівка, с. Спасибівка;
м. Одеса;
Арбузинський район;
Одеська область.

160 Архівно-кримінальна справа І.К. Піскорського, жителя с. Воскресенське Миколаївського району Одеської області.

27 грудня 1932 р.

Спр. 75332-фп

Постанова про початок слідства від 27 грудня 1932 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок секретно-політичного відділу Миколаївського міського відділу ДПУ від 31 грудня 1932 р., постанова про зміну міри покарання від 7 березня 1933 р., постанова СПВ Миколаївського міського відділу від 22 вересня 1933 р., постанова Миколаївського міського прокурора від 25 вересня 1933 р.

ПІСКОРСЬКИЙ Іван Кіндратович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в агітації, спрямованій на зрив кампанії хлібозаготівель.

Із 1932 р. І.К. ПІСКОРСЬКИЙ працював завідуючим школою. В кооперативній лавці с. Воскресенське в присутності членів правління колгоспу, під час видачі вчителям борошна, вимагав видати на два місяці вперед у зв'язку з тим, що хліб буде вивезено у хлібозаготівлю і вчителям доведеться пропадати з голоду, та вимагав створення зернохлібних фондів для вчителів. У грудні 1932 р. І.К. ПІСКОРСЬКОГО було виключено з партії.

Обвинувач – Миколаївський міський відділ Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого міського відділу ОСОКІН, уповноважений міського відділу ІГНАТЕНКО, уповноважений міського відділу КЕДІС, уповноважений оперативної групи ГВОЗДЄВ, помічник уповноваженого СПВ АРТЕМ'ЄВА, уповноважений СПВ ДАНИЛЕЙКО, начальник СПВ ЛЕОНІДОВ, начальник СПВ ЗАЙЦ, заступник начальника СПВ ШЕРСТОВ, начальник 3 відділення СПВ СПЕКТОР, начальник Миколаївського міського відділу ДПУ і ОВ ЛЕНСЬКИЙ, начальник Миколаївського міського відділу ДПУ УСРР і ОВ МУЛЯВКО, Миколаївський міський прокурор БЕЛЕЦЬКИЙ).

7 березня 1933 р. Миколаївським міським відділом ДПУ міру покарання стосовно обвинувачуваного було змінено на підписку про невиїзд, а 22 вересня 1933 р. кримінальну справу припинено за недоведеністю складу злочину.

Реабілітований 20 вересня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Воскресенське, с. Кампівка, с. Потіївка;
м. Біла Церква, м. Миколаїв;
Білоцерківський район, Миколаївський район;
Київська область, Одеська область.

161 Архівно-кримінальна справа К.З. Шевченка, хлібороба, жителя с. Переволочне Прилуцького району Чернігівської області.

27 грудня 1932 р.

Спр. 75316-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 27 грудня 1932 р., витяг з протоколу засідання Президії Переволочинської сільської ради від 17 листопада 1932 р., протоколи допитів обвинуваченого та свідків, протокол допиту, постанова дільничного прокурора про направлення справи до суду від 30 січня 1933 р., протокол судового засідання і вирок народного суду м. Прилуки, касаційна скарга, ухвала Чернігівського обласного суду від 28 лютого 1933 р.

ШЕВЧЕНКО Кузьма Захарович обвинувачувався в антирадянській агітації та невиконанні твердих завдань хлібозаготівлі.

Серед селян висловлювався: «Це не влада, а влада грабіжників, здирників, які серед білого дня забирають майно в людей. Така

влада довго існувати не може. Це не життя». Щодо прийняття хлібозаготівельного плану казав: «Навіщо сільська влада приймає ці плани, в той час, як треба було б відписати, що хліба в селі Переволочній немає і тоді жилось би добре селянам, а то забирають, зсипають десь, а хліб на відкритому місці гниє. Нас же, селян, мучать, не даючи можливості жити».

Обвинувач – Прилуцьке районне відділення Чернігівського обласного відділу ДПУ УСРР (заступник начальника відділення КОСТРОВ, помічник уповноваженого відділення СВИРСЬКИЙ).

6 лютого 1933 р. К.З. ШЕВЧЕНКУ винесено кримінальний вирок, передбачений ч. 2 ст. 69 і ст. 54-10 УК УССР – позбавлення волі на 5 років у віддалених таборах СРСР із поразкою у правах на 3 роки.

Реабілітований 13 грудня 1989 р.

Населені пункти та регіони: с. Переволочне;

Прилуцький район;

Чернігівська область.

162 Архівно-кримінальна справа П.К. Пікалова, жителя с. Богданівка Доманівського району Одеської області.

30 грудня 1932 р.

Спр. 75361-фп

Постанова про початок слідства від 30 грудня 1932 р., протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок від 30 грудня 1932 р., постанова дільничного прокурора Доманівського району від 30 січня 1933 р., протокол судового засідання Доманівського народного суду від 6 червня 1933 р., висновок про реабілітацію, затверджений прокурором Миколаївської області від 14 жовтня 1996 р.

ПІКАЛОВ Пилип Купріянович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації, спрямованій на зрив хлібозаготівлі, шкідницькій розкладницькій роботі серед колгоспників, що призвело до занепаду трудової дисципліни в колгоспі.

У жовтні 1932 р. на загальних зборах колгоспників П.К. ПІКАЛОВ заявив: «Хліб забираєте в хлібозаготівлю, а ми залишимося голодні».

У пред'явленому обвинуваченні П.К. ПІКАЛОВ винним себе не визнав. Доманським районним апаратом ДПУ УСРР пропонувалось застосувати до нього міру покарання – висилку в Північний край строком на 3 роки.

30 січня 1933 р. прокурор Доманівського району виніс постанову, в якій перекваліфікував дії обвинуваченого на ст. 67 КК УСРР. Справу було направлено до народного суду Доманівського району, який на основі довідки з сільської ради про смерть П.К. ПІКАЛОВА 6 червня 1933 р. справу закрив. Даних про дату та причину смерті П.К. ПІКАЛОВА в матеріалах справи немає.

Обвинувач – Доманівський районний апарат ДПУ УСРР (помічник уповноваженого БУРБАТОВ, уповноважений ЖЛОБИНСЬКИЙ, районний уповноважений КАЛЮЖНИЙ).

Реабілітований 14 жовтня 1996 р.

Населені пункти та регіони: хут. Великий Сад;
с. Богданівка;
м. Доманівка, м. Костянтинівка;
Арбузинський район;
Одеська область.

163 Архівно-кримінальна справа В.А. Батієнка й інших фахівців у галузі сільського господарства.

Грудень 1932 р.

Спр. 75163-фп, т. т. 1–49.

Протоколи допитів обвинувачуваних і свідків, обвинувальний висновок від 2 квітня 1933 р., витяг із протоколу засідання судової трійки від 27 квітня 1933 р., слідчі матеріали.

АПАНАЩЕНКО Микола Миколайович, АРТЕМЕНКО Микола Михайлович, БАТІЄНКО Василь Антонович, БОРЩИК Варфоломій Данилович, БРОВАР Павло Андрійович, БУДНЯК Семен Максимович, ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Євген Євгенович, ГЕПЕНЕР Андрій Володимирович, ДІМАНТ Лазар Наумович, ЕСПОЗІТО Олександр Костянтинович, ЄЛИСЕЄВ Віталій Сергійович, МАКСИМЕНКО Михайло Авакумович, РУМЯНЦЕВ Микита Іванович, РУТКІВСЬКИЙ Семен Тимофійович, СПІВАКОВ Яків Бенціонович обвинувачувались за статтями 54-2, 54-7, 54-11 КК УСРР в участі в «контрреволюційній організації», що ставила за мету підготовку під прапором УНР збройного повстання навесні 1933 р.

Економічні підрозділи ДПУ УСРР розробляли справу протягом грудня 1932 р. – лютого 1933 р. Згідно із обвинувальним висновком «контрреволюційна організація у сільському господарстві України» на чолі із заступником завідувача сектором врожайності Академії сільськогосподарських наук УСРР В.А. БАТІЄНКОМ планувала повалення радянської влади шляхом збройного повстання. Осередки організації були «викриті» у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Одеській, Харківській областях.

Для здійснення цієї мети організація нібито вела шкідницьку роботу в сільському господарстві, спрямовану на «спотворення усіх заходів партії з реконструкції сільського господарства, зриву посівної, збиральної і заготівельної кампаній, чим викликала незадоволення серед селян». «Повстанське ядро організації», за висновком ДПУ, підтримувало тісні зв’язки з московським центром і керувалось вказівками «ідеологів української самостійності». Мережа організації охоплювала нібито всю Україну і мала підтримку української еміграції в Польщі та Румунії.

Окрім того, заарештованим інкримінували боротьбу проти хлібозаготівель, затягування термінів жнив, «роздування» споживацьких настроїв серед колгоспників, спотворення хлібофуражних балансів, підривну діяльність у галузі тваринництва, активне руйнування тракторного парку.

Обвинувач – Економічне управління ДПУ УСРР (оперативний уповноважений МАЙСЬКИЙ, помічник начальника управління ПРИХОДЬКО, начальник управління МАЗО).

27 квітня судова трійка при колегії ДПУ УСРР винесла вирок: В.А. БАТІЄНКА, Л.Н. ДІМАНТА, В.С. ЄЛИСЕЄВА, В.Д. БОРЩИКА розстріляти; решту заарештованих ув'язнити в концтабір терміном від 3 до 10 років, справу М.А. МАКСИМЕНКА виділити в окреме виробництво (за рішенням трійки ДПУ УСРР від 28 серпня 1933 р. висланий у Північний край терміном на 3 роки). Для затвердження вироку справу направлено на колегію ОДПУ. На сторінках обвинувального висновку збереглися зроблені від руки помітки великими літерами: «Р» – розстріл, «10 лет» і т. д.

Вирок про розстріл виконано 22 серпня 1933 р.

Визначенням судової колегії у кримінальних справах Верховного суду УРСР від 24 жовтня 1956 р. постанову судової трійки при колегії ДПУ УСРР скасовано, а кримінальну справу припинено за відсутністю складу злочину.

Населені пункти, регіони та країни: хут. Вертячки;

с. Бантне, с. Баси, с. Годунівка, с. Зеленківка;

м. Вінниця, м. Звенигородка, м. Київ, м. Кривий Ріг, м. Кронштадт, м. Мінськ, м. Миколаїв, м. Москва, м. Ново-Українка, м. Одеса, м. Ромодан, м. Харків;

Качанівський район, Недригайлівський район, Пирятинський район, Слов'янський район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Одеська область, Смоленська область, Сумська область, Харківська область;

Північний край;

Польща, Румунія.

164 Архівно-кримінальна справа А.Х. Циби, жителя с. Братолюбівка Долинського району Дніпропетровської області.

5 січня 1933 р.

Спр. 75450-фп

Постанова про початок слідства від 5 січня 1933 р., протокол допиту обвинуваченого від 4 березня 1933 р., витяг з протоколу засідання Долинської районної контрольної комісії робітничо-селянської інспекції від 12 грудня 1933 р., постанова Долинського районного відділення Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР від 4 березня 1933 р.

ЦИБА Андрій Харитонович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у тому, що будучи кандидатом у члени КП(б)У, вів «контрреволюційну агітацію», спрямовану на зрив хлібозаготівлі.

> Замість «боротьби за хліб» у 1932 р. систематично вів агітацію серед селян колгоспу «3-й Вирішальний» та працівників Братолюбівської лікарні. А.Х. ЦИБА стверджував, що план хлібозаготівлі завищений, його неможливо виконати, категорично відмовлявся працювати на хлібозаготівлі.

Обвинувач – Долинське районне відділення Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР (помічники уповноваженого КУЛИКОВ та РУДЕНКО, начальник відділення ГРАБЧЕНКО).

За рішенням Долинської районної контрольної комісії робітничо-селянської інспекції від 12 грудня 1932 р. А.Х. ЦИБУ виключено з партії та заборонено обіймати відповідальні посади протягом 2-х років.

За постановою Долинського районного відділення Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР від 4 березня 1933 р. справу стосовно А.Х. ЦИБИ припинено, заарештованого звільнено з-під варти.

Відомостей про реабілітацію у справі немає.

Населені пункти: с. Братолюбівка, с. Шевченкове;

Долинський район;

Дніпропетровська область.

165 Архівно-кримінальна справа П.П. Еппа, бригадира колгоспу Штейнфельде Молочанського району Дніпропетровської області.

6 січня 1933 р.

Спр. 75445-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 6 січня 1933 р., анкета обвинуваченого, довідки сільради, витяг з протоколу Молочанської трійки про виселення за межі УСРР від 6 січня 1933 р., витяг з протоколу Ліхтрельдської сільради від 1 січня 1933 р., протоколи допиту обвинуваченого і свідків, обвинувальний вирок від 7 січня 1933 р., постанова про припинення справи від 2 березня 1934 р.

ЕПП Петро Петрович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в тому, що систематично займався антирадянською агітацією серед односельців, а також шкідництвом, спрямованим на зрив виконання плану хлібозаготівель.

> Серед селян з питань хлібозаготівель говорив: «Увесь хліб вивозять, залишають голодними, сіяти теж буде нічим». До членів своєї бригади звертався: «Старайтесь забезпечити себе, а потім уже державу, бачите, як погано в колгоспі. Коли ми жили самі, у нас все було, а тепер сидітимемо голодні».

Обвинувач – Молочанське районне відділення Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР (начальник відділення ЧУПРОВ, уповноважений відділення БУБЛИК, уповноважений обласного відділу ФОМІН).

Постановою прокурора Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР за недоведеністю провини П.П. ЕППА прийнято рішення про закриття справи.

Населені пункти і регіони: Молочанський район;
Дніпропетровська область.

166 Архівно-кримінальна справа І.І. Езау, хлібороба, жителя с. Розенорт Молочанського району Дніпропетровської області.

7 січня 1933 р.

Спр. 75446-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 7 січня 1933 р., анкета обвинуваченого, довідка сільради, витяг із протоколу Орловської сільради УСРР від 2 січня 1933 р., витяг із протоколу Молочанської трійки про виселення за межі УСРР від 6 січня 1933 р., протоколи допиту обвинуваченого і свідків, обвинувальний вирок від 7 січня 1933 р., постанова про припинення справи від 11 березня 1934 р.

ЕЗАУ Іван Іванович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації серед односельців, а також шкідництві, спрямованому на зрив виконання плану хлібозаготівель.

> Серед групи селян з питань хлібозаготівель висловлювався: «Плани хлібозаготівлі нереальні й не можуть бути виконані». У період збиральної кампанії І.І. ЕЗАУ займався «розкраданням колгоспного хліба», зрізуючи колоски, а також закликав інших селян, щоб ті запасались, оскільки в 1933 р. селянам доведеться голодувати.

Обвинувач – Молочанське районне відділення Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР (начальник відділення ЧУПРОВ, уповноважений відділення ЛОГІНОВ).

Постановою прокурора Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР за недоведеністю провини І.І. ЕЗАУ прийнято рішення про закриття справи.

Населені пункти і регіони: с. Розенорт;
Молочанський район;
Дніпропетровська область;
Сибір.

167 Архівно-кримінальна справа А.С. Гадлевського й С.І. Гадлевського.

9 січня 1933 р.

Спр. 75230-фп

Протокол про початок слідства від 9 січня 1933 р., протокол обшуку, протоколи допиту свідків, протокол очної ставки від 13 січня 1933 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 27 січня 1933 р., постанова про припинення слідства від 22 травня 1933 р.

ГАДЛЕВСЬКИЙ Сава Іванович («заможний куркуль») та його син Антон обвинувачувались за ст. 54-10 КК УСРР у «деморалізації червоноармійців у поглядах на колгоспне будівництво», розкладанні червоноармійців, підриві боєздатності РСЧА.

> У грудні 1932 р. С.І. ГАДЛЕВСЬКИЙ дав своєму синові Антону, який служив у Червоній армії в м. Маріуполі, спечені із висівок та відходів вівса два шматочки хліба. Їх Антон приніс у казарму і демонстрував червоноармійцям: «Подивіться, товариші, як живуть колгоспники на селі і що вони їдять».

Обвинувач – Волноваський районний апарат Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого ГОНЧАРЕНКО, районний уповноважений САРИЧЕВ, уповноважений ДПУ ШЕВЕЛЄВ, уповноважений особливого відділу КИРНИЦЬКИЙ, начальник особливого відділу АЛЕКСЕЄНКО, начальник міського відділу ДПУ ШАТОВ).

22 травня 1933 р. справу стосовно А.С. ГАДЛЕВСЬКОГО та С.І. ГАДЛЕВСЬКОГО припинено.

Населені пункти та регіони: хут. Прохорівна;
с. Вільне, с. Волноваха;
м. Артемівськ, м. Маріуполь, м. Саратов, м. Сталіно, м. Харків;
Волноваський район, Старо-Каранський район;
Донецька область.

168 Архівно-кримінальна справа А.К. Чебана, жителя с. Лукашівка Первомайського району Одеської області.

9 січня 1933 р.

Спр. 75352-фп

Постанова про початок слідства від 9 січня 1933 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Первомайського районного відділення ДПУ від 9 січня 1933 р., постанова дільничного прокурора від 12 лютого 1933 р. про припинення справи.

У справі є характеристика на А.К. ЧЕБАНА, видана головою Лукашівської сільської ради Первомайського району.

ЧЕБАН Антон Климович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в систематичній антирадянській агітації серед колгоспників, спрямованій на зрив плану хлібозаготівель та сівби.

Постановою дільничного прокурора Первомайської дільниці від 12 лютого 1933 р. кримінальну справу стосовно А.К. ЧЕБАНА припинено.

Обвинувач – Первомайське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення МІЗРАХ, начальник відділення КУСКОВ, помічник уповноваженого відділення ЦУРКАН, уповноважений відділення АВЕРБУХ, дільничний прокурор РОМАНОВ).

Реабілітований 30 листопада 1998 р.

Населені пункти та регіони: с. Лукашівка;
м. Первомайськ;
Первомайський район;
Одеська область.

169 Архівно-кримінальна справа М.Ф. Логвиненка, жителя с. Скотовата Макіївського району Донецької області.

13 січня 1933 р.

Спр. 75228-фп

Постанова про початок слідства від 13 січня 1933 р., протоколи допиту обвинуваченого та свідків, витяг із протоколу засідання бюро Скотоватського осередку КП(б)У від 18 грудня 1932 р. про виключення із партії М.Ф. ЛОГВИНЕНКА, постанова СПВ Макіївського міського відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР про припинення справи та звільнення М.Ф. ЛОГВИНЕНКА з-під варти від 23 лютого 1933 р., постанова прокурора м. Макіївки про закриття справи та передачу в архів для зберігання від 24 квітня 1933 р.

ЛОГВИНЕНКО Микола Федорович обвинувачувався за ст. 54-14 КК УСРР за «куркульський саботаж та опір при виконанні хлібозаготівель».

Обвинувач – Макіївське міське відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений секретно-політичного відділу ШЕРШНЄВ, начальник Макіївського міського відділення КУТИРЄВ, секретар партійного осередку ОЛЕЩУК, прокурор м. Макіївки ПЕРЕПЕЛИЦЯ).

23 лютого 1933 р. справу стосовно М.Ф. ЛОГВИНЕНКА припинено секретно-політичним відділом Макіївського міського відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР за відсутністю складу злочину.

Населені пункти та регіони: с. Скотовата;
м. Горлівка, м. Макіївка;
Макіївський район;
Донецька область.

170 Архівно-кримінальна справа М.П. Терехова, завгоспа колгоспу «Червона хвиля» с. Бельманка Царекостянтинівського району Дніпропетровської області.

13 січня 1933 р.

Спр. 75336-фп

Постанова про початок слідства від 13 січня 1933 р., протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок від 24 січня 1933 р., постанова про припинення справи та звільнення з-під варти від 22 лютого 1933 р.

ТЕРЕХОВ Микола Пилипович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації серед колгоспників, спрямованій проти виконання планів хлібозаготівель.

За висновком слідчих, ще 1919 р. М.П. ТЕРЕХОВ виявив свою ненависть до радянської влади та добровільно пішов у загони МАХНА, де активно боровся з червоними. У 1929–1931 рр. М.П. ТЕРЕХОВ працював завгоспом колгоспу «Червона хвиля». Під час обшуку його помешкання було знайдено 18 пудів хліба, за що був засуджений до 1,5 року позбавлення волі. У 1932 р. звертався селян: «Не треба ударно працювати. Все одно хліб забере совєтська влада, й колгоспники помруть з голоду».

Обвинувач – Царекостянтинівське районне відділення Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення ШОРНІК, районний уповноважений БОРИСЕНКО, помічник уповноваженого секретно-політичного відділу ЛИПНИЦЬКИЙ, уповноважений секретно-політичного відділу ЯСНОГОР, начальник секретно-політичного відділу ГОВЛИЧ, начальник обласного відділу ГРИШИН).

За постановою секретно-політичного відділу Дніпропетровського обласного відділу ДПУ УСРР від 22 лютого 1933 р. слідчу справу стосовно М.П. ТЕРЕХОВА припинено.

Реабілітований 16 вересня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Бельманка, с. Царекостянтинівка;
м. Дніпропетровськ;
Царекостянтинівський район;
Дніпропетровська область;
АМСРР.

171 Архівно-кримінальна справа Т.П. Меженського, жителя с. Бараниківка Біловодського району Донецької області.

14 січня 1933 р.

Спр. 75440-фп

Постанова про початок слідства від 14 січня 1933 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Біловодського районного відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 15 березня 1933 р., постанова помічника прокурора Біловодської дільниці від 17 березня 1933 р.

МЕЖЕНСЬКИЙ Тимофій Петрович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у проведенні антирадянської агітації та невиконанні плану хлібозаготівлі.

> Висловлювався серед одноосібників: «В хлібозаготівлю хліба не везіть. Їм скільки не вези – ніколи не нагодуєш, а тільки ми залишимося голодними. У кого є хліб – похороніть в ями, а то навесні їсти нічого буде, тому що весь хліб заберуть в хлібозаготівлю і ви зостанетеся голодні, хіба ви не бачите, що навіть забирають хліб в колгоспах, а колгоспників залишають голодними»; «Радянська влада накладає на селян непосильні плани хлібозаготівель»; «Весь хліб відсилають за кордон, а люди помирають з голоду, коли ми самі жили, то хліб був і ходили не голі і не босі, а коли почали будувати колгоспи, то люди голодні і голі».

Обвинувач – Біловодське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення ХОДАРЕВ, районний уповноважений ГРИЩЕНКО, помічник прокурора Біловодської дільниці ЧЕРНОВОЛ).

За постановою помічника прокурора Біловодської дільниці від 17 березня 1933 р. справа направлялася до Донецького обласного суду. За інформацією Бараниківської сільської ради Біловодського району 30 травня 1933 р. Т.П. МЕЖЕНСЬКИЙ помер. За рішенням народного суду Біловодського району від 22 серпня 1933 р. справу закрито у зв'язку зі смертю обвинуваченого.

Реабілітований у 1994 р.

Населені пункти та регіони: с. Бараниківка, с. Біловодське, с. Зелеківка;
м. Луганськ;
Біловодський район;
Донецька область.

172 Архівно-кримінальна справа червоноармійця І.А. Трофименка, уродженця с. Хорошеве Харківської області.

14 січня 1933 р.

Спр. 75572-фп

Постанова про початок слідства від 14 січня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, постанова про пред'явлення обвинувачення і обрання запобіжних заходів від 3 лютого 1933 р., обвинувальний висновок від 12 лютого 1933 р.

Червоноармієць ТРОФИМЕНКО Іван Абакумович обвинувачувався за ч. 1 ст. 58-10 КК РРФСР в систематичній антирадянській агітації проти заходів і політики радянської влади на селі та недбалому ставленні до військової служби.

Військову службу І.А. ТРОФИМЕНКО проходив у Кавказькому дивізіоні 5 стрілкового корпусу військ ОДПУ. З дому – із с. Хорошеве Харківської області – він отримував листи, в яких зазначалося, що «худоби із року в рік все менш, врожаї падають, селяни голодують». Після відпустки в рідному селі у лютому 1932 р. казав серед червоноармійців: «В селі живуть дуже погано, колгоспники голодують і розбігаються», «Сім'я моя голодує дома, а влада на місцях їй відмовляє в хлібі».

Обвинувач – особливий відділ повноважного представництва ОДПУ і Північнокавказького військового округу (помічник уповноваженого ВРОНСЬКИЙ, уповноважений ГАВРИЛОВ, помічник начальника особливого відділу ЛАГОДЮК, заступник начальника відділу БУЛАХ, заступник ПП ОДПУ НІКОЛАЄВ).

За вироком військового трибуналу прикордонної охорони і військ ОДПУ Північнокавказького краю від 7 березня 1933 р. І.А. ТРОФИМЕНКО засуджений до позбавлення волі у виправно-трудових таборах на 3 роки з поразкою в правах на 2 роки. Рішення за справою не змінювалося.

Реабілітований 11 жовтня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Баба, с. Хорошеве;
м. Запоріжжя, м. Ростов-на-Дону, м. Харків;
Харківська область;
Орловська губернія.

173 Архівно-кримінальна справа С.Ф. Куницького, жителя с. Бакша Кривоозерського району Одеської області.

16 січня 1933 р.

Спр. 75347-фп

Постанова про початок слідства 16 січня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, постанова Кривоозерського районного відділення ДПУ від

18 січня 1933 р. про направлення справи на розгляд судової трійки при колегії ДПУ УСРР, постанова Кривоозерського районного відділення ДПУ від 6 лютого 1933 р. про припинення справи.

КУНИЦЬКИЙ Семен Федорович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації, спрямованій на зрив виконання плану хлібозаготівлі.

Обвинувач – Кривоозерське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого відділення ВАСИЛЬЄВ, начальник відділення ГРИГОР'ЄВ, уповноважений відділення ВОРОНІН).

6 лютого 1933 р. Кривоозерським районним відділенням ДПУ кримінальну справу стосовно С.Ф. КУНИЦЬКОГО припинено за відсутністю доказів.

Реабілітований 30 листопада 1998 р.

Населені пункти та регіони: с. Бакша, с. Кайтанівка, с. Шляхове;
м. Криве Озеро, м. Одеса.
Балтський район;
АМСРР.

174 Архівно-кримінальна справа Г.В. Негоди, жителя с. Полянецьке Кривоозерського району Одеської області.

18 січня 1933 р.

Спр. 75346-фп

Протокол обшуку від 18 січня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, постанова Кривоозерського районного відділення ДПУ УСРР від 6 лютого 1933 р. про припинення справи за недоведеністю провини.

НЕГОДА Григорій Васильович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у антирадянській агітації, крадіжках колгоспного майна, відмові працювати в колгоспі. Був виключений з колгоспу в грудні 1932 р.

Обвинувач – Кривоозерське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого відділення ВАСИЛЬЄВ, співробітник опергрупи ГЛАЗОВ, співробітник опергрупи ЗАДАНЮК, начальник районного відділення ГРИГОР'ЄВ).

Обвинувачення Г.В. НЕГОДІ не пред'являлось, обвинувальний висновок не складався. Допитаний винним себе не визнав.

Постановою Кривоозерського районного відділення ДПУ УСРР від 6 лютого 1933 р. кримінальну справу стосовно Г.В. НЕГОДИ припинено за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 30 листопада 1998 р.

Населені пункти та регіони: с. Острівка; с. Полянецьке;
Кривоозерський район;
Одеська область.

175 Архівно-кримінальна справа М.Г. Нестеренка, голови артілі «10 років КНС» с. Вільне Волноваського району Донецької області.

18 січня 1933 р.

Спр. 75231-фп

Постанова про початок слідства від 18 січня 1933 р., протокол обшуку, протоколи допиту обвинуваченого та свідків, довідка з народного суду від 6 березня 1933 р., постанова про зміну запобіжних заходів від 1 березня 1933 р., постанова про припинення справи від 6 березня 1933 р.

НЕСТЕРЕНКО Микола Григорович обвинувачувався у зриві виконання планів хлібозаготівлі в 1932 та 1933 роках, а колгоспне зерно, яке, за його словами, «навмисно змішували з землею», розкрадав та безгосподарно направляв на елеватор, бо «у вересні лежало до 500 центнерів звезеного без всякої ваги зерна, яке розбазарили», «брав собі скільки чого хоче, в той же час колгоспникам не давали нічого».

Обвинувач – Волноваський районний апарат Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений ДПУ ШЕВЕЛЄВ, районний уповноважений ДПУ САРИЧЕВ, помічник уповноваженого ДПУ ГОНЧАРЕНКО).

За вироком народного суду Волноваського району від 16 листопада 1932 р. М.Г. НЕСТЕРЕНКА засудили до примусових робіт умовно на один рік. 6 березня 1933 р. Доноблвідділ ДПУ справу стосовно нього припинив.

Населені пункти: с. Вільне; с. Волноваха;
Волноваський район;
Донецька область.

176 Архівно-кримінальна справа А.Т. Шарандака, жителя с. Полянецьке Кривоозерського району Одеської області.

18 січня 1933 р.

Спр. 75364-фп

Протокол обшуку від 18 січня 1933 р., протоколи допитів свідків, постанова Кривоозерського районного відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР від 6 лютого 1933 р. про припинення справи, висновок прокурора Миколаївської області від 27 червня 1996 р. про реабілітацію.

ШАРАНДАК Авксентій Тимофійович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у антирадянській агітації, спрямованій на зрив заходів партії на селі.

Закликав не виконувати план хлібозаготівлі та не виходити на роботу, бо «хліб державі увесь вивеземо, а самі подохнемо з голоду». У 1933 р. А.Т. ШАРАНДАКА було виключено з артілі «2 п'ятирічка»

як злісного елемента. Агітував селян закопувати хліб у землю і сам заховав 64 кг зерна.

Обвинувач – Кривоозерське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (співробітники опергрупи районного відділення ГЛАЗОВ, ОПРУЖАК і ЗАДАНЮК, помічники уповноваженого відділення СЛЮСАР і ВАСИЛЬЄВ, начальник відділення ГРИГОР'ЄВ).

6 лютого 1933 р. Кривоозерським районним відділенням Одеського обласного відділу ДПУ УСРР кримінальну справу стосовно А.Т. ШАРАНДАКА закрито за відсутністю складу злочину.

Населені пункти та регіони: с. Полянецьке;

м. Одеса,

Кривоозерський район;

Одеська область.

177 Архівно-кримінальна справа М.Я. Загоруйка, голови колгоспу ім. А. Марті в с. Піски Баштанського району Одеської області.

21 січня 1933 р.

Спр. 75354-фп

Постанова про початок слідства від 21 січня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, постанова Баштанського районного відділення ДПУ про зміну запобіжних заходів від 7 лютого 1933 р.

У справі є газета «Під прапором Леніна» за 19 січня 1933 р. і замітками про господарювання М.Я. ЗАГОРУЙКА.

ЗАГОРУЙКО Микита Якович обвинувачувався за статтями 7, 54-14 та 99 КК УСРР у невиконанні плану хлібозаготівлі, безгосподарному ставленні до посівної кампанії, недбалому догляді за худобою, що призвело до загибелі у січні 1933 р. 9 колгоспних коней та 3 поросят, трупи яких споживали члени артілі.

Обвинувач – Баштанське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення КОСАРЕВ, уповноважений опергрупи відділення ШИРМАНКОВ).

За постановою Баштанського районного відділення ДПУ від 7 лютого 1933 р. М.Я. ЗАГОРУЙКА було звільнено під підписку про невиїзд. Винним себе обвинувачуваний не визнав, його провину матеріалами справи не доведено. Рішення у справі не прийнято.

Реабілітований 19 листопада 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Гаражене, с. Гнилиця, с. Піски, с. Привільне, с. Христофорівка;

Баштанський район, Бурлуцький район.

178 Архівно-кримінальна справа Т.М. Бережного, жителя с. Орлово-Іванівки Чистяківського району.

23 січня 1933 р.

Спр. 75223-фп

Постанова про початок слідства від 23 січня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, протокол допиту обвинувачуваного, обвинувальний висновок (без дати), висновок прокурора від 16 лютого 1933 р., постанова секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 27 березня 1933 р. про припинення справи.

Т.М. БЕРЕЖНИЙ обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у систематичній агітації проти колективізації, критиці хлібозаготівлі та інших заходів радянської влади на селі. Постанова про початок слідства, протокол допиту свідка, протокол допиту обвинувачуваного, обвинувальний висновок за звинуваченням в агітації проти колективізації, критиці хлібозаготівлі та інших заходів радянської влади на селі.

> БЕРЕЖНИЙ Тимофій Михайлович після обмолоту зерна висловлювався, що «серед колгоспників хліб забрали на хлібозаготівлю, а нас тримають голодними, треба було красти більше і було б що їсти, а так як не працюй, а дохнуть все одно прийдеться», «сім'я його голодує, хліба в колгоспі немає, колгоспники подохнуть від голоду, колгосп – це є смерть народу, а не користь». Виступив на зборах колгоспників з питань хлібозаготівель зі словами: «Ми всі голодні, якщо хліба не дасте, то переобмолочувати хліб не підемо».

Обвинувач – слідча група Чистяківського районного відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені слідчої групи ЛУК'ЯНОВ та ЛОВІТА, уповноважені секретно-політичного відділу СПІВАКОВСЬКИЙ і ЧЕРНЯК, начальник Чистяківського районного відділення ДПУ УСРР ЗАЧЕПА, начальник секретно-політичного відділу ЗАСЛАВСЬКИЙ, начальник Доноблвідділу ІВАНОВ, прокурор Чистяківського району ПАВЛЕНКО).

27 березня 1933 р. справу стосовно Т.М. БЕРЕЖНОГО припинено секретно-політичним відділом Донецького обласного відділу ДПУ УСРР.

Населені пункти та регіони: с. Орлово-Іванівка;

м. Сталіно;

Чистяківський район;

Донецька область.

179 Архівно-кримінальна справа І.І. Павлова, жителя с. Красний Кут Краснолуцького району Донецької області.

24 січня 1933 р.

Спр. 67588

Постанова про початок слідства від 24 січня 1933 р., витяг із протоколу зборів членів сільськогосподарської артілі «Червоний Плугатар» від 2 листопада 1931 р., протоколи допитів свідків та обвинуваченого, обвинувальний висновок, постанова помічника обласного прокурора від 19 березня 1933 р., протокол судового засідання народного суду м. Красний Луч від 5 квітня 1933 р., вирок народного суду м. Красний Луч від 5 квітня 1933 р., касаційна скарга, ухвала Донецького обласного суду від 20 травня 1933 р., протокол судового засідання народного суду м. Красний Луч від 3 листопада 1933 р., вирок народного суду м. Красний Луч від 3 листопада 1933 р.

ПАВЛОВ Іван Іванович обвинувачувався в агітації проти хлібозаготівлі й інших заходів радянської влади на селі («навіщо здаєте хліб, коли самі голодуєте»).

Обвинувач – Краснолуцьке міське відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого ЖОСАН, уповноважені ХАРЧЕНКО та КИСЛЯКОВ, начальник ВЕЙС, старший помічник обласного прокурора КОЛОДІЙ).

За вироком народного суду Краснолуцького району від 5 квітня 1933 р. І.І. ПАВЛОВ засуджений за ст. 54-10 КК УСРР до 8 років позбавлення волі.

Вирок народного суду скасовано ухвалою Донецького обласного суду від 20 травня 1933 р., справу передано для нового розгляду.

Рішенням народного суду Краснолуцького району від 3 листопада 1933 р. обвинувачуваного І.І. ПАВЛОВА виправдано за ст. 54-10 КК УСРР, а за ч. 2 ст. 58 КК УСРР позбавлено волі терміном на 5 років із поразкою в правах на 3 роки.

Населені пункти та регіони: с. Красний Кут, с. Фащівка;
м. Красний Луч, м. Луганськ, м. Сталіно;
Краснолуцький район;
Донецька область.

180 Архівно-кримінальна справа М.М. Довгоброда, жителя с. Селидівки Сталінського району.

27 січня 1933 р.

Спр. 75221-фп

Постанова від 27 січня 1933 р. про початок слідства у справі, витяг із протоколу засідання президії Селидівської сільради, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, постанова про припинення справи від 26 вересня 1933 р.

М.М. ДОВГОБРОД обвинувачувався у критиці хлібозаготівельної кампанії, висловлюваннях, що «хліб заберуть, а нам прийдеться з голоду умирати».

Обвинувач – Донецький обласний відділ ДПУ УСРР (уповноважений секретно-політичного відділу СОКОЛОВ, начальник секретно-політичного відділу ЗАСЛАВСЬКИЙ, начальник Донецького обласного відділу ДПУ ІВАНОВ, прокурор ДЬЯКОВСЬКИЙ).

26 вересня 1933 р. справу припинено секретно-політичним відділом Донецького обласного відділу ДПУ УСРР.

Населені пункти: с. Селидівка;
м. Артемівськ, м. Горлівка, м. Сталіно;
Сталінський район;
Донецька область.

181 Архівно-кримінальна справа В.Є. Житникова, голови колгоспу «Червоний промінь», хут. Розсипний Чистяківського району Донецької області.

31 січня 1933 р.

Спр. 75232-фп

Постанова про початок слідства від 31 січня 1933 р., характеристика обвинуваченого, протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок (без дати), висновок прокурора Чистяківської дільниці від 16 лютого 1933 р., висновок секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР про передачу справи в суд від 4 березня 1933 р., постанова секретно-політичного відділу про припинення справи та звільнення з-під варти від 27 березня 1933 р.

ЖИТНИКОВ Василь Євсейович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР.

Слідством по справі встановлено, що середняк – голова колгоспу В.Є. ЖИТНИКОВ під час хлібозаготівлі висловлювався серед членів колгоспу: «Не здавайте державі хліб, тому що ми, колгоспники, будемо голодні»; «Колгоспники зараз голодні, а на виробництві краще». Після цього чимало колгоспників покинули колгосп і пішли працювати на виробництво, особливо молодь.

Обвинувач – Чистяківське районного відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого відділення АРХИПКІН, уповноважений слідчої групи ШЕБЕКО, оперативні уповноважені секретно-політичного відділу СПІВАКОВСЬКИЙ і РОГ, начальник районного відділення ЗАЧЕПА, прокурор ЖМАКІН, начальник обласного відділу ДПУ ІВАНОВ, прокурор Чистяківської дільниці ПАВЛЕНКО).

Постановою від 27 березня 1933 р. справу стосовно В.Є. ЖИТНИКОВА припинено. 10 квітня 1933 р. обвинуваченого звільнено з-під варти.

Населені пункти та регіони: хут. Розсипний;
м. Красний Луч; м. Сталіно;
Петропавлівський район, Чистяківський район;
Донецька область.

182 Архівно-кримінальна справа І.Г. Герасименка, члена правління колгоспу «Перемога» с. Байдівка Старобільського району Донецької області.

3 лютого 1933 р.

Спр. 75240-фп

Постанова про початок слідства від 3 лютого 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок Старобільського районного відділення ДПУ від 2 березня 1933 р., висновок СПВ Доноблвідділу від 23 березня 1933 р., висновок заступника прокурора Луганської області від 17 серпня 1994 р. про реабілітацію.

У справі є фото І.Г. ГЕРАСИМЕНКА.

ГЕРАСИМЕНКО Іван Григорович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у систематичній антирадянській агітації в період проведення на селі 1932 р. хлібозаготівлі.

> І.Г. ГЕРАСИМЕНКО висловлювався серед колгоспників: «Вивозять хліб в місто, годують ледарів, а ми голодуємо та пухнемо з голоду. До нас понаїхало різних уповноважених по хлібозаготівлі, які нас об'їдають і забирають від нас хліб».

Обвинувач – Старобільське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення МАТВІЄНКО, уповноважений відділення АРСЬКИЙ, начальник відділення БУТАКОВ, співробітник СПВ Доноблвідділу ДПУ ПОЛЕЖАЄВ, помічник дільничного прокурора ГАНОТЧЕНКО).

За обвинувальним висновком Старобільського районного відділення ДПУ від 2 березня 1933 р. слідча справа стосовно І.Г. ГЕРАСИМЕНКА передавалась для розгляду особливої наради при колегії ДПУ УСРР із клопотанням про висилку обвинувачуваного в далекі місцевості строком на 10 років. Винним себе не визнав.

За висновком секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 23 березня 1933 р. справу стосовно І.Г. ГЕРАСИМЕНКА припинено за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 17 серпня 1994 р.

Населені пункти та регіони: с. Байдівка, с. Смолянинове, с. Співаківка, с. Штормове, с. Шульгинка;

м. Артемівськ, м. Варшава, м. Луганськ, м. Сталіно, м. Старобільськ;

Старобільський район;

Донецька область.

183 Архівно-кримінальна справа Л.А. Потоцького й інших жителів с. Ріпки Чернігівської області.

7 лютого 1933 р.

Спр. 67511

Постанова про початок слідства від 7 лютого 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, анкети обвинувачуваних, вирок виїзної сесії Чернігівського обласного суду від 16 квітня 1933 р., ухвала кримінально-касаційної колегії Верховного суду УСРР від 22 липня 1933 р., витяг із протоколу секретаріату ВУЦВК від 26 липня 1933 р.

БОВДА Митрофан Пилипович, ЛЕПЕХА Василь Миколайович, ПОТОЦЬКИЙ Леонтій Якимович, ПОТОЦЬКИЙ Яків Степанович і РАСУДОВСЬКИЙ Іван Якович, обвинувачувались за ст. 54-8 КК УСРР у злісному саботуванні хлібозаготівлі та скоєнні терористичних актів проти представників радянської влади.

У 1931 р. за невиконання плану хлібозаготівлі та сільськогосподарського податку було продано майно Я.С. ПОТОЦЬКОГО, а взимку 1932 р. і його хату. Так само влада вчинили щодо його дядька – Якима Івановича. Майно продавав голова сільської ради Є.А. ОСИПЕНКО, якого з мотивів помсти було вбито пострілом через вікно. До Потоцьких приєднався М.П. БОВДА, у якого вилучили хліб і картоплю і залишили сім'ю голодною. Він пропонував убити всіх сільських активістів, але встиг поранити лише члена сільради, уповноваженого із хлібозаготівлі ЗУБАХУ.

Обвинувач – районне відділення Чернігівського обласного відділу ДПУ УСРР (районний уповноважений БОЙКО).

15 квітня 1933 р. виїзна сесія Чернігівського обласного суду засудила М.П. БОВДУ, Л.Я. ПОТОЦЬКОГО, Я.С. ПОТОЦЬКОГО, І.Я. РАСУДОВСЬКОГО до вищої міри покарання – розстрілу, В.М. ЛЕПЕХУ – до 5 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Ухвалою кримінально-касаційної колегії Верховного суду УСРР від 22 липня 1933 р. вирок БОВДІ М.П. та РАСУДОВСЬКОМУ І.Я. замінено на 10 років позбавлення волі.

28 грудня 1996 р. пленум Верховного суду України перекваліфікував зазначені дії засуджених у 1933 р. зі статтями 20, 54-8 КК УРСР на ст. 196 КК УРСР і постановив вважати засудженим кожного до 5 років позбавлення волі.

Населені пункти та регіони: с. Зубахи, с. Малий Зліїв, с. Мезин, с. Петрики, с. Петруші, с. Ріпки;

Ріпкинський район;

Чернігівська область.

184 Архівно-кримінальна справа М.М. Семке, жителя с. Петропавлівка Макіївського району Донецької області.

15 лютого 1933 р.

Спр. 75225-фп

Постанова про початок слідства від 15 лютого 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, протокол засідання членів артілі ім. Леніна Петропавлівської сільради від 29 грудня 1932 р. про виключення з артілі М.М. СЕМКЕ, постанова про припинення справи від 5 березня 1933 р., постанова прокурора від 16 квітня 1933 р. про закриття справи та збереження в архіві.

М.М. СЕМКЕ обвинувачувався за ст. 54-14 КК УСРР «за злісне невиконання хлібозаготівлі куркульськими елементами, які ведуть наполегливу боротьбу проти хлібозаготівлі».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Макіївського міського відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник оперуповноваженого відділу ШЕРШНЄВ, оперуповноважений відділу СОЛЯНИЙ, начальник Макіївського міського відділення ДПУ УСРР КУТИРЄВ, прокурор м. Макіївки НЕЧИПОРЕНКО).

5 березня 1933 р. справу стосовно М.М. СЕМКЕ припинено.

Населені пункти та регіони: с. Ольчевське, с. Петропавлівка, с. Успенка;
м. Макіївка;
Донецька область;
Кубанський округ.

185 Архівно-кримінальна справа за звинуваченням В.М. Жарука, жителя с. Болеславчик Первомайського району Одеської області.

8 березня 1933 р.

Спр. 75359-фп

Постанова про початок слідства від 8 березня 1933 р., протоколи допитів свідків, протокол пред'явлення слідчих матеріалів від 10 березня 1933 р., обвинувальний висновок Первомайського районного відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР від 10 березня 1933 р., вирок Первомайського народного суду від 31 березня 1933 р., висновок в. о. прокурора Миколаївської області від 13 липня 1992 р. про реабілітацію.

У справі є характеристика на В.М. ЖАРУКА як члена правління колгоспу ім. Шевченка, видана Болеславською сільською радою.

ЖАРУК Василь Матвійович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в агітації проти колективізації, хлібозаготівельної та посівної кампаній.

В.М. ЖАРУК у 1930 р. був учасником «волинки». Органами ДПУ зафіксовані його висловлювання: «Ми з голоду пухнемо, до весни не доживемо й подохнемо, а тут вимагають від нас насіння».

Обвинувач – Первомайське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені відділення МАЗУР і ШАТКОВСЬКИЙ, начальник відділення КУСКОВ, дільничний прокурор РОМАНОВ).

За вироком Первомайського народного суду від 31 березня 1933 р. В.М. ЖАРУК засуджений до виправних робіт строком на 1 рік та звільнений з-під варти під підписку про невиїзд. Винним себе не визнав, у суді казав, що агітацією не займався, а навпаки, був активістом.

Реабілітований 13 липня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Болеславчик;

м. Первомайське, м. Харків.

Первомайський район;

Одеська область.

186 Обвинувальний висновок Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР у справі «контрреволюційної повстанської організації» на території Вінницької області «Інтелігенти».

20 березня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 53. – Арк. 1-25. – Завірена копія. Машинопис.

Обвинувальний висновок адресований судовій трійці при колегії ДПУ УСРР.

У грудні 1932 р. Вінницький обласний відділ ДПУ УСРР повідомив про викриття організації, метою якої було повалення радянської влади шляхом збройного повстання та встановлення Української Народної Республіки. 29 осіб звинувачувались за ст. 54-11 КК УСРР як учасники цієї організації, що робили ставку на розвал колгоспів і зрив заходів партії і радянської влади на селі.

Обвинувальний висновок містить клопотання перед судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР про застосування до звинувачених ГРЖИБОВСЬКОГО Степана Васильовича, КОВАЛЕНКА Іустина Порфирійовича, КУШЕРА Захарія Миколайовича, МАЗУРА Михайла Миколайовича, НАЗАРЧУКА Пантелеймона Івановича, СМЯЛКІВСЬКОГО Луку Варфоломійовича, ЧЕРЕМХІВСЬКОГО Гервасія Антоновича вищої міри покарання – розстрілу; до ДОБРОВОЛЬСЬКОГО Матвія Степановича, НАВРОЦЬКОГО Мартина Антоновича, ТВЕРДОХЛІБА Федота Андрійовича, ЧЕРНЕЦЬКОГО Петра Андрійовича, ЧЕРНОБАЯ Федота Дем'яновича – 8 років ув'язнення у концтаборі; до ЗАБОЛОТНОГО Прокопа Дем'яновича, ІВАНИШИНА Івана Даниловича, ІВАНИШИНА Олексія Івановича, МАКОВІЯ Хоми Архиповича, СМЯЛКІВСЬКОГО Павла Варфоломійовича, ЧЕРЕМХІВСЬКОГО Семена Єфремовича, ЧЕРНЮКА Степана Семеновича, ЧОРНОГО Якова Петровича – ув'язнення в концтабір на 5 років; до БАЛАКЕРА Олександра Тимофійовича, БОЙЦУНА Афіногена Корнійовича, КОСЕНКА Юрія Назаровича, СПІВАКА Олександра Федоровича, ЧОРНОГО Петра Антоновича, ШЕВЧУКА Дмитра Івановича – заслання на північ на 5 років; до ІВАНИШИНА

Олександра Івановича, ПАНАСЮКА Гаврила Даниловича та ЧОРНОГО Артема Івановича – заслання на північ на 3 роки.

Начальник секретно-політичного відділу Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР БАБИЧ Ісай Якович, начальник оперативної слідчої групи БРУК, помічник уповноваженого секретно-політичного відділу ГРЕЧИХІН.

Населені пункти: с. Великі Хутори, с. Дзялів, с. Жабокрич, с. Людавка, с. Мала Жмеринка, с. Мар'янівка, с. Мелішани, с. Неньківка, с. Носківці, с. Олексіївка, с. Писарівка, с. Примощаниця, с. Слобода-Носковецька, с. Снітків, с. Станіславчик, с. Шитки;

м. Вишневець, м. Вінниця, м. Жмеринка, м. Одеса;

Барський район, Вінницький район, Жмеринський район, Калинівський район, Копайгородський район, Крижопільський район, Немирівський район, Станіславчицький район, Шаргородський район;

Вінницька область,

Смоленська губернія;

Бессарабія, Поділля;

Польща, Румунія, Україна.

187 Архівно-кримінальна справа І.Д. Колиханова, жителя с. Ново-Сергіївки Баштанського району Одеської області.

22 березня 1933 р.

Спр. 75351-фп

Постанова про початок слідства від 22 березня 1933 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Баштанського районного відділення ДПУ від 23 квітня 1933 р.

КОЛИХАНОВ Іван Дмитрович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у проведенні агітації проти весняної сівби 1933 р.

У 1931 р. «проліз» у колгосп; у 1932 р. виключений з артілі «Модельний цех». Під час обшуку в нього було знайдено 3 ями з хлібом. Висловлювався серед селян, що сіяти хліб не потрібно, бо його забере держава, а колгоспники помруть з голоду.

Обвинувач – Баштанське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення ГОНЧАРОВ, уповноважений відділення ВІЛІВІРОВ, співробітник опергрупи БУРТОВЕНКО, районний уповноважений ЧАЛКОВ).

За вироком Баштанського районного народного суду від 20 травня 1933 р. І.Д КОЛИХАНОВ засуджений на 5 років позбавлення волі без поразки в правах.

Реабілітований 23 березня 1990 р.

Населені пункти: с. Баштанка, с. Ново-Сергіївка;

Баштанський район;

Одеська область.

188 Архівно-кримінальна справа Г.К. Касьяненка та С.Г. Касьяненка, жителів с. Нова Петрівка Новобузького району Одеської області.

23 березня 1933 р.

Спр. 75350-фп

Постанова про початок слідства від 23 березня 1933 р., протокол обшуку, протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок від 21 квітня 1933 р., вирок народного суду Новобузького району від 9 травня 1933 р., постанова президії Миколаївського обласного суду від 23 березня 1990 р. про реабілітацію.

КАСЬЯНЕНКО Гнат Кузьмович і КАСЬЯНЕНКО Семен Гнатович обвинувачувались за статтями 54-7 та 54-10 КК УСРР у антирадянській агітації, розкраданні колгоспного хліба та переховуванні його в ямах.

У 1930 р. батько й син вели, за висновком слідства, розкладницьку роботу в артілі «Більшовик», внаслідок чого ця артіль розпалась. У 1931 р. за антирадянську агітацію та невиконання плану хлібозаготівлі Г.К. КАСЬЯНЕНКО був засуджений до 3 років позбавлення волі, 5 років висилки за межі УСРР та 800 крб. штрафу, але через 8 місяців повернувся додому на попереднє місце проживання. У 1933 р. Г.К. КАСЬЯНЕНКО разом із сином Семеном вели антирадянську агітацію з метою зриву весняної посівної, серед колгоспників казали: «Сіяти не потрібно, тому що ця влада забере все знову і ви будете пухнуть з голоду».

За вироком народного суду Новобузького району 9 травня 1933 р. Г.К. КАСЬЯНЕНКО засуджений до 8 років ув’язнення, С.Г. КАСЬЯНЕНКО – до 7 років з поразкою в правах на 5 років кожного. Обвинувачувані винними себе не визнали. В касаційному порядку вирок оскаржений не був.

Обвинувач – Новобузьке районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення МОЗГОВОЙ, співробітник відділення ОСТАПЕНКО, начальник відділення ГОТЛІБ).

Реабілітовані 23 березня 1990 р.

Населені пункти та регіони: с. Нова Петрівка;
м. Миколаїв;
Новобузький район;
Одеська область.

189 Архівно-кримінальна справа Є.В. Дибка, жителя с. Степанівка Чистяківського району Донецької області.

30 березня 1933 р.

Спр. 75227-фп

Постанова про початок слідства від 30 березня 1933 р., характеристика обвинуваченого, витяг із протоколу засідання президії Чистяківського райвиконкому 2 лютого 1933 р., протокол допиту свідків, постанова про зміну запобіжних

заходів від 18 травня 1933 р., підписка про невиїзд від 18 травня 1933 р., обвинувальний висновок від 23 вересня 1933 р., постанова прокурора від 11 березня 1934 р. про закриття справи.

Є.В. ДИБКО обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у тому, що «проводив розкладницьку роботу серед колгоспників та антирадянську агітацію проти заходів влади», казав, «працюйте, скоро будете здихати від голоду».

Обвинувач – Чистяківське міське відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого секретно-політичного відділу ГРУНЬ, оперуповноважений відділення ЛИМАНЮК, начальник відділення ДПУ ЗАЧЕПА, прокурор ЖМАКІН).

11 березня 1934 р. прокурором Чистяківського району ЖМАКІНИМ установлено, що справу передавати до суду недоцільно.

Населені пункти: с. Нова Павлівка, с. Степанівка;

м. Чистяків;

Чистяківський район;

Донецька область.

190 Архівно-кримінальна справа Г.І. Французова, заступника голови артілі с. Воскресенське Миколаївського району Одеської області.

2 квітня 1933 р.

Спр. 75358-фп

Постанова про початок слідства від 2 квітня 1932 р., протоколи допитів свідків, постанова Миколаївського міського відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР від 11 квітня 1933 р. про направлення справи на розгляд у народний суд, постанова Миколаївського дільничного прокурора від 17 квітня 1932 р. про затвердження постанови Миколаївського міського відділення, вирок Миколаївського народного суду від 5 травня 1932 р.

ФРАНЦУЗОВ Григорій Іванович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР за діяльність, спрямовану на підрив колгоспного будівництва, та в погрозах представникам влади.

У 1931 р. Г.І. ФРАНЦУЗОВ був обраний заступником голови артілі. В лютому 1932 р. кричав на голову артілі: «Ти вивіз хліб туди до міста. Так дивись, годуй народ, а інакше ми приведемо своїх дітей і тоді розрахуємось за наш голод». Працюючи трактористом, Г.І. ФРАНЦУЗОВ закликав людей іти до правління артілі й вимагати їжі та грошей.

Обвинувач – Миколаївське міське відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (помічники уповноваженого відділення ОСЬКІН і ФЕДОРОВ, оперативний уповноважений ГІТЛЕР, начальник особливого відділу та Миколаївського міського відділення ЛЕНСЬКИЙ, дільничний прокурор РОМАНОВ).

За вироком Миколаївського народного суду від 5 травня 1932 р. Г.І. ФРАНЦУЗОВ засуджений до позбавлення волі на півтора роки у виправно-трудових таборах.

Постановою президії Миколаївського обласного суду від 15 березня 1991 р. справу закрито за відсутністю складу злочину з реабілітацією засудженого.

Населені пункти: с. Воскресенське;

м. Миколаїв;

Троїцький округ;

Журавижський район (Білорусія), Миколаївський район, Одеська область.

191 Обвинувальний висновок ЕКВ Одеського обласного відділу ДПУ УСРР у справі «контрреволюційної повстанської організації» в Одеській області.

7 квітня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 72. – Арк. 1-24. – Друкарський примірник.

Обвинувальний висновок адресований судовій трійці при колегії ДПУ УСРР.

БАРАХТЯНСЬКИЙ Григорій Логвинович, БОБУХ Григорій Харитонович, ВОЛКОВ Яків Іванович, ГЕРМАН Іван Григорович, ГРИДИН Павло Максимович, ЖУЧЕНКО Олександр Іванович, ІЩЕНКО Іван Порфирович, ІЩЕНКО Максим Андрійович, ІЩЕНКО Спиридон Григорович, КАВЕРНИЙ Федір Микитович, КОРНІЄНКО Андрій Іванович, ЛИТВИН Іван Севастьянович, МАКСИМОВ Василь Тихонович, МАКСИМОВ Ілля Тихонович, ПРОТАС Федір Мойсейович, СКЛЯРЕНКО Іван Георгійович, РЕШЕТИЛОВ Демид Романович, ХЛУДЄЄВ Павло Євдокимович, ШЕВЧЕНКО Оксентій Трохимович обвинувачувались у «контрреволюційній, шкідницькій, повстанській» діяльності в сільському господарстві Одеської області за ст. 54-7 КК УСРР із клопотанням про застосування до них жорстоких заходів: 5–10 років позбавлення волі або розстріл. На полях проти прізвищ олівцем проставлено літери «Р» («розстріл») або відповідні цифри (5 років концтаборів, 10 років концтаборів), що означало самовільне досудове винесення вироку. За висновком слідства, організація намагалась викликати незадоволення селян і втягнути їх у загальне повстання для повалення радянської влади.

Обвинувач – заступник начальника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР КАМІНСЬКИЙ Яків Зельманович, начальник економічного відділу ОРЛОВ, уповноважений економічного відділу ХАРЛІП.

Населені пункти: с. Безводне, с. Вахнове, с. Воєводське, с. Любомирівка, с. Мала Помічна, с. Нова Павлівка, с. Ново-Українка, с. Піщаний Брід, с. Рівне;

м. Оріхове, м. Одеса, м. Ямпіль;

Арбузинський район, Ново-Український район;

Одеська область, Херсонська область, Чернігівська область;

Олександрійський повіт;

Тверська губернія.

192 Архівно-кримінальна справа П.Т. Ігнатенка, жителя с. Михайлівка Рубіжанського району Донецької області.

27 квітня 1933 р.

Спр. 75243-фп

Постанова про початок слідства від 27 квітня 1933 р., анкета обвинувачуваного, довідка сільської ради про майновий стан та розмір податку обвинувачуваного, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків.

ІГНАТЕНКО Петро Тихонович обвинувачувався за ст. 54-10 в антирадянській агітації.

> П.Т. ІГНАТЕНКО агітував односельчан проти вступу в колгосп. У 1931 р. все його майно було розпродане за несплату податків. Жив з того, що купляв у Лисичанському районі гас і міняв його в своєму селі на продукти.

У справі відсутні обвинувальний висновок і рішення суду. Постанову про початок слідства й утримання П.Т. ІГНАТЕНКА під вартою виніс уповноважений Рубіжанського районного відділення ДПУ УСРР КРАСЮК.

Населені пункти та регіони: с. Михайлівка;
Лисичанський район, Рубіжанський район;
Донецька область.

193 Архівно-кримінальна справа І.А. Клименка, жителя с. Калузьке Снігурівського району Одеської області.

27 квітня 1933 р.

Спр. 75360-фп

Постанова про початок слідства від 27 квітня 1933 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Снігурівського районного відділення, постанова Снігурівського районного відділення від 24 травня 1933 р.

КЛИМЕНКО Іван Ананійович обвинувачувався за ст. 54-14 КК УСРР у зриві весняної сівби та невиконанні плану хлібозаготівлі у 1932 р.

Обвинувач – Снігурівське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення ГОРБУНОВ, помічник уповноваженого МАЗУР, районний уповноважений КАПУСТІН, дільничний прокурор МОРОЗОВ).

24 травня 1933 р. Снігурівським районним відділенням кримінальну справу стосовно І.А. КЛИМЕНКА припинено за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 11 липня 1996 р.

Населені пункти та регіони: с. Калузьке;
м. Снігурівка;
Снігурівський район;
Одеська область.

194 Архівно-кримінальна справа П.І. Єременка, жителя с. Марківка Марківського району Донецької області.

30 квітня 1933 р.

Спр. 75238-фп

Постанова про початок слідства від 30 квітня 1933 р., анкета заарештованого, протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок від 4 травня 1933 р., висновок секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 17 червня 1933 р.

ЄРЕМЕНКО Петро Іванович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у систематичній антирадянській агітації, спрямованій на зрив весняної сівби та розвал колгоспу.

> Серед односельців П.І. ЄРЕМЕНКО висловлювався: «Радянська влада довго існувати не буде, колгоспи будуть розпущені»; «Колгоспників загнуздають, хліб забирають, а їх залишають голодними»; «Ось дивіться до чого радянська влада і партія довели люди й коні гинуть, куди не подивись, немає ні коней ні людей, ходять одні комуністи».

Обвинувач – Марківське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого БРЮХОВЕЦЬКИЙ, дільничний інспектор Марківської районної міліції ЗУБРИЦЬКИЙ, районний уповноважений ДПУ УСРР НІКОЛАЄВ, помічник уповноваженого СПВ Донецького обласного відділу ДПУ УСРР ЗАВГОРОДНІЙ).

За обвинувальним висновком Марківського райапарату ДПУ від 4 травня 1933 р. справу стосовно П.І. ЄРЕМЕНКА пропонувалось направити на розгляд судової трійки при колегії ДПУ УСРР із застосуванням міри покарання – висилка в Північний край строком на 10 років.

За висновком СПВ Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 17 червня 1933 р. справу припинено, заарештованого звільнено.

Реабілітований 31 березня 1994 р.

Населені пункти та регіони: с. Марківка;
м. Сталіно;
Марківський район;
Донецька область;
Північний край.

195 Архівно-кримінальна справа І.С. Колесника, жителя с. Марківка Марківського району Донецької області.

30 квітня 1933 р.

Спр. 75236-фп

Постанова про початок слідства від 30 квітня 1933 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Марківського райапарату

ДПУ від 5 травня 1933 р., висновок СПВ Донецького обласного відділу ДПУ від 25 вересня 1933 р.

КОЛЕСНИК Іван Сидорович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у систематичній агітації проти сівби у колгоспі та в крадіжках колгоспного майна.

> У квітні 1933 р. під час виїзду колгоспників у поле на сівбу, заявляв: «Навіщо ви їдете в поле сіяти, коли в минулому році весь урожай забрали, а вас залишили голодними і ви пухнете з голоду».

Обвинувач – Марківський районний апарат Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений районної міліції ЛИМАРЄВ, помічник уповноваженого БРЮХОВЕЦЬКИЙ, районний уповноважений НІКОЛАЄВ, уповноважений секретно-політичного відділу Донецького облвідділу ЗАВГОРОДНІЙ). За обвинувальним висновком Марківського райапарату ДПУ від 5 травня 1933 р. справа стосовно І.С. КОЛЕСНИКА направлялась на розгляд судової трійки при колегії ДПУ УСРР із клопотанням про висилку в Північний край терміном на 10 років.

15 червня 1933 р. І.С. КОЛЕСНИК помер у Марківській районній лікарні (так зазначено в довідці районного уповноваженого ДПУ УСРР).

За висновком секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 25 вересня 1933 р. справу стосовно І.С. КОЛЕСНИКА припинено за відсутністю доказів.

Реабілітований 15 серпня 1994 р. за висновком заступника прокурора Луганської області.

Населені пункти та регіони: с. Марківка;
м. Гайсин, м. Сталіно;
Марківський район;
Донецька область.

196 Архівно-кримінальна справа П.Ф. Пивоварова, жителя с. Марківка Марківського району Донецької області.

30 квітня 1933 р.

Спр. 75441-фп

Постанова про початок слідства від 30 квітня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок Марківського районного відділення ДПУ УСРР від 4 травня 1933 р., висновок Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 17 червня 1933 р.

У справі є довідки про соціально-майновий стан та фінансові платежі П.Ф. ПИВОВАРОВА.

ПИВОВАРОВ Полікарп Федорович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у тому, що систематично проводив антирадянську агітацію, спрямовану на зрив весняної сівби та інших кампаній на селі.

> Провина П.Ф. ПИВОВАРОВА перед радянською владою полягала в тому, що в 1932–1933 рр. він казав односельцям: «Хто вступить в колгосп все рівно буде голодний, тому що колгоспи створю-

ються з метою закабалення селян»; «В минулому році теж сіяли, а що отримали, колгоспники сидять голодні і пухнуть від голоду. Так буде і зараз. Однаково хліб заберуть і відправлять за кордон, а колгоспники знову залишаться голодними».

Обвинувач – Марківське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений Марківської районної міліції ЛИМАРЄВ, дільничні інспектори Марківської районної міліції ЗУБРИЦЬКИЙ і ГРИБОВ, районний уповноважений ДПУ УСРР НІКОЛАЄВ, помічник уповноваженого СПВ Донецького обласного відділу ДПУ УСРР ЗАВГОРОДНІЙ).

За обвинувальним висновком Марківського районного відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 4 травня 1933 р. справу за звинуваченням П.Ф. ПИВОВАРОВА надіслано для розгляду судової трійки при колегії ДПУ УСРР із клопотанням про висилку у Північний край строком на 5 років. За висновком Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 17 червня 1933 р. пропозицію про висилку обвинуваченого відхилено, справу закрито за відсутністю доказів.

Реабілітований 1995 р.

Населені пункти: с. Марківка;
м. Сталіно;
Марківський район;
Донецька область;
Центрально-Чорноземна область;
АМСРР.

197 Архівно-кримінальна справа А.А. Оноприєнка, жителя с. Марківка Марківського району Донецької області.

30 квітня 1933 р.

Спр. 75442-фп

Постанова про початок слідства від 30 квітня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок Марківського районного відділення ДПУ УСРР від 4 травня 1933 р., висновок секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 7 червня 1933 р.

У справі є довідки про соціально-майновий стан та про фінансові платежі обвинувачених.

ОНОПРІЄНКО Андрій Андрійович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у тому, що систематично проводив антирадянську агітацію серед колгоспників і одноосібників з метою зриву весняної сівби 1933 р. та крав колгоспне майно.

Антирадянська агітація А.А. ОНОПРІЄНКА полягала у висловлюваннях: «Навіщо ви будете сіяти землю і вкидати насіння тоді, коли посіяний хліб однаково вам не дістанеться, його заберуть в плани по хлібозаготівлі, як брали і в минулі роки, а людей залишили голодувати, тепер помирають з голоду»; «Колгоспникам нічим їхати сіяти, повмирали всі коні і більша частина людей»; «Колгоспи – це кабала,

які довгий час існувати не будуть»; «Наїлися хліба в колгоспах, тепер пухнете з голоду».

Обвинувач – Марківське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений Марківської районної міліції ЛИМАРЄВ, дільничний інспектор Марківської районної міліції ЗУБРИЦЬКИЙ, районний уповноважений ДПУ НІКОЛАЄВ, помічник уповноваженого секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР ЗАВГОРОДНІЙ).

За обвинувальним висновком Марківського районного відділення ДПУ від 4 травня 1933 р. справа направлялася на розгляд судової трійки при колегії ДПУ УСРР з клопотанням застосувати до обвинуваченого висилку в Північний край терміном на 5 років.

За висновком секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР від 7 червня 1933 р. справу припинено за відсутністю доказів.

Реабілітований 1995 р.

Населені пункти: с. Марківка;
м. Сталіно;
Марківський район;
Донецька область.

198 Архівно-кримінальна справа І.П. Пономаренка, хлібороба, жителя с. Гончарівка Сватівського району Донецької області.

30 квітня 1933 р.

Спр. 75239-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 30 квітня 1933 р., протоколи допиту свідків та обвинувачуваного, постанови про зміну запобіжних заходів від 4 червня 1933 р., постанова про припинення справи від 21 червня 1933 р.

ПОНОМАРЕНКО Іван Петрович обвинувачувався в антирадянській агітації з метою зриву весняної сівби.

До антирадянської агітації належали, зокрема, висловлювання І.П. ПОНОМАРЕНКА: «В колгоспі люди мруть і будуть гинути з голоду. Навіщо сіяти в колгоспі. Краще іти кудись на заробіток».

Обвинувач – Сватівське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого АГЕНКІН, уповноважений відділення ОНІЩУК, начальник районного відділення УРЕКІН).

4 червня 1933 р. І.П. ПОНОМАРЕНКА звільнено з-під варти під підписку про невиїзд.

Реабілітований 30 січня 1995 р.

Населені пункти та регіони: с. Гончарівка;
м. Сватово;
Сватівський район;
Донецька область.

199 Обвинувальний висновок у справі про контрреволюційну змову в сільському господарстві.

Квітень 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 131. – Арк. 1-143.
Друкарський примірник.

Обвинувальний висновок адресований судовій колегії ОДПУ.

Містить відомості про викриту «контрреволюційну організацію» у сільському господарстві, філіали якої нібито існували в усіх сільськогосподарських районах СРСР. У документі зазначено 100 осіб, які обвинувачувались у керівництві «контрреволюційною організацією» на периферії. Загалом за цією справою в Україні було заарештовано 761 особу.

Обвинувач – ЕКУ ОДПУ (начальник 8 відділу АПРЕСЯН, помічник начальника ЕКУ ОДПУ МІНАЄВ, начальник ЕКУ ОДПУ МИРОНОВ).

Населені пункти, регіони, країни: с. Рихта, с. Биків, с. Волочиськ, с. Заруддя, с. Кайданове, с. Тітусівка;

м. Варшава, м. Вінниця, м. Вітебськ, м. Гомель, м. Горки, м. Жлобин, м. Кам’янець, м. Київ, м. Кінешма, м. Ленінград, м. Лепель, м. Мінськ, м. Могилів, м. Москва, м. Новоросійськ, м. Одеса, м. Оренбург, м. Орша, м. Пенза, м. Полоцьк, м. Проскурів, м. Ростов-на-Дону, м. Самара, м. Сизрань, м. Славгород, м. Слуцьк, м. Харків, м. Херсон, м. Чита;

Володарський район, Кайданівський район, Лепельський район, Мархлевський район, Полоцький район;

Вінницька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область, Кримська область, Ленінградська область, Одеська область, Харківська область;

Барнаульський округ, Бійський округ;

Галичина, Донбас, Кубань, Кузбас, Сибір, Урал, Далекий Схід, Західний Сибір, Західносибірський край, Північний Кавказ, Поволжя, Правобережна Україна;

Англія, Бессарабія, Білорусія, Молдавія, Німеччина, Польща, Росія, Румунія, СРСР, Франція, Японія.

200 Архівно-кримінальна справа Ф.П. Агурєєвої, жительки с. Ольховатка Великобурлуцького району Харківської області.

18 травня 1933 р.

Спр. 75205-фп

Постанова про початок слідства від 18 травня 1933 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваної, обвинувальний висновок Великобурлуцького райапарату Харківського обласного відділу ДПУ УСРР від 18 травня 1933 р., постанова про припинення справи від 28 травня 1933 р.

АГУРЄЄВА Федора Петрівна обвинувачувалася за ст. 7-174 КК УСРР у людожерстві.

> Ф.П. АГУРЄЄВА мала 5 дітей віком від 6 до 24 років. Під час хлібозаготівельної кампанії у 1932 р. не виконала контрактацію хліба, а сховала його в яму, де було знайдено та відібрано 26 пудів хліба. Сім'я пухла з голоду через нестачу харчів. Свою 10-річну померлу доньку АГУРЄЄВА поховала на городі, а наступного дня відкопала труп і годувала ним ще живих дітей.

Обвинувач – Великобурлуцький районний апарат Харківського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений районного апарату МИХАЛЕЦЬ, уповноважений ПОПОВ, районний уповноважений ЧАЛИЙ, уповноважений секретно-політичного відділу ВИНОГРАДОВ, начальник секретно-політичного відділу ОСІНІН, заступник начальника Харківського обласного відділу ДПУ УСРР БРОНЄВОЙ).

Великобурлуцький районний апарат Харківського обласного відділу ДПУ УСРР обвинувальним висновком від 18 травня 1933 р. пропонував судовій трійці при колегії ДПУ УСРР Ф.П. АГУРЄЄВУ ув'язнити у виправно-трудовий табір строком на 5 років.

Справу закрито 28 травня 1933 р. у зв'язку зі смертю Ф.П. АГУРЄЄВОЇ.

Населені пункти та регіони: хут. Івашкин,
с. Козівка, с. Ольховатка, с. Устинівка;
м. Харків;
Великобурлуцький район.

201 Архівно-кримінальна справа Н.Х. Бондарчука та П.Х. Бондарчук, жителів с. Меленці Любарського району Вінницької області.

25 червня 1933 р.

Спр. 67617

Постанови про початок слідства від 25 червня 1933 р., протокол обшуку від 23 червня 1933 р., протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, постанова про закриття справи від 16 липня 1933 р.

БОНДАРЧУК Никифор Харитонович та БОНДАРЧУК Параска Харитонівна обвинувачувалися за ст. 54-11 КК УСРР у вбивстві свого рідного брата з метою людоїдства.

> Зі слів обвинуваченого Н.Х. БОНДАРЧУКА у 1933 р. в колгоспі «Червона слобода» брат «не мав чого їсти, отощав дуже», до того ж знущався над рідними, що й послужило причиною вбивства і людоїдства.

Обвинувач – Любарське районне відділення Вінницького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені відділення МАЗУРЕНКО і КОБЕРНЮК, начальник відділення ФЛЕЙШМАН, дільничний прокурор ГЕЛЛЕР).

За постановою Любарського районного відділу ДПУ УСРР від 16 липня 1933 р. справа провадженням закрита у зв'язку зі смертю обвинувачених.

Населені пункти та регіони: с. Меленці, с. Мотовилівка, с. Семенів;
м. Любар;
Любарський район, Ляховецький район;
Вінницька область.

202 Архівно-кримінальна справа Г.П. Білорус, селянки, уродженки с. Нова Буда Потіївського району Київської області.

7 липня 1933 р.

Спр. 75501-фп

Постанова про початок слідства від 7 липня 1933 р., протоколи допитів обвинуваченої та свідків, обвинувальний висновок від 23 липня 1933 р., постанова особливого відділу Київського обласного управління ДПУ УСРР про закриття справи від 5 вересня 1933 р.

У справі містяться акт Мойсіївської сільської ради від 29 червня 1933 р. стосовно громадянки Г.П. БІЛОРУС, складений для направлення в районну міліцію на розслідування, та довідка медичної комісії від 8 липня 1933 р. з висновком про виснаження організму і недокрів'я у Г.П. БІЛОРУС.

БІЛОРУС Ганна Прохорівна обвинувачувалася за ст. 7, 54-6 КК УСРР у людоїдстві та шпигунській діяльності на користь Польщі.

> Г.П. БІЛОРУС виманювала малолітніх дітей за село з метою вбивства і вживання людського м'яса в їжу. В 1933 р. відвідала села Селець і Бражинці Потіївського району, села Фасова і Топороща Володарського району та с. Уварівка Житомирського району, де просила їсти та розпитувала про життя селян. Казала, що «в цих селах селяни голодують, хліба немає і багато людей мре з голоду». Про голод в Україні розповіла синові, який проживав у Польщі.

Обвинувач – особливий відділ Коростенського районного відділення Київського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого КОСТЕНКО, уповноважений особливого відділу РУДЮК, заступник начальника особливого відділу Коростенського районного відділення ЮРИЛОВ, уповноважений Київського обласного відділу ДПУ УСРР КРИВИНСЬКИЙ, уповноважений 1 відділення особливого відділу Київського обласного відділу ДПУ УСРР ГАЛЬСЬКИЙ, в.о. начальника 1 відділення особливого відділу ГРАНСЬКИЙ, начальник особливого відділу Київського обласного відділу ДПУ УСРР БОРИСОВ, начальник Київського обласного відділу ДПУ УСРР РОЗАНОВ).

Перебуваючи під слідством, Г.П. БІЛОРУС померла в Київському будинку примусових робіт 20 серпня 1933 р.

За постановою особливого відділу Київського обласного управління ДПУ УСРР від 5 вересня 1933 р. справу провадженням закрито у зв'язку зі смертю обвинуваченої.

Реабілітована 1996 р.

Населені пункти та регіони: хут. Клен, хут. Стовпець;

с. Блідки, с. Бражинці, с. Будилівка, с. Городище, с. Кам'яний Брід, с. Кропивенка, с. Мойсіївка, с. Нова Буда, с. Новий Бобрик, с. Селець, с. Ставище, с. Старий Бобрик, с. Топороща, с. Турчинка, с. Уварівка, с. Фасова, с. Шлямарки;

м. Житомир, м. Київ, м. Коростень, м. Ленінград, м. Потіївка, м. Радомишль;

Володарський район, Житомирський район, Коростенський район, Потіївський район;

Київська область.

203 Архівно-кримінальна справа М.С. Церковного, священика, жителя с. Андріївка Гришинського району Донецької області.

14 серпня 1933 р.

Спр. 75226-фп

Постанова про початок слідства від 14 серпня 1933 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 14 серпня 1933 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 14 серпня 1933 р., протоколи допитів обвинуваченого та свідків, обвинувальний вирок від 30 вересня 1933 р., висновок Гришинського дільничного прокурора про затвердження обвинувального висновку від 30 вересня 1933 р., висновок секретно-політичного відділу Донецького обласного відділу ДПУ УСРР про припинення справи та звільнення обвинуваченого з-під варти від 4 жовтня 1933 р.

Справа містить фото М.С. ЦЕРКОВНОГО.

ЦЕРКОВНИЙ Макар Семенович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у контрреволюційній агітації серед віруючих проти політичних кампаній на селі.

> М.С. ЦЕРКОВНИЙ закликав віруючих «не прибирати хліб та не здавати державі, бо все одно заберуть весь хліб і будуть знову голодати», говорив, що «антихристи – це більшовики». Виступаючи з проповідями перед парафіянами Андріївської церкви в 1933 р., стверджував, що «зараз життя стало дуже тяжким, селяни не мають хліба, пухнуть та помирають з голоду, що хліб у селян забирають і заберуть до останнього», «в голоді та масовій смерті навесні 1933 року винна радвлада та колективізація» і що «єдине спасіння – це потрібно організуватися тісніше навколо церкви та допомагати один одному чим хто може».

Обвинувач – Гришинське районне відділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені ДПУ РАДОС та СИВОЗАЛЄЗОВ, начальник відділення ГАЛЛЬ, Гришинський дільничний прокурор ДОБРОТІН).

4 жовтня 1933 р. справу стосовно М.С. ЦЕРКОВНОГО припинено секретно-політичним відділом Донецького облвідділу ДПУ УСРР.

Населені пункти: хут. Шевченка;

с. Андріївка, с. Вухвар, с. Донино-Кам'янка, с. Катеринівка;
м. Гришине, м. Зінов'євськ, м. Олександрія, м. Сталіно;
Гришинський район, Знам'янський район, Першотравневий район;
Донецька область, Одеська область.

204 Архівно-кримінальна справа Х.Г. Меннера, електрослюсаря шахти «Американка».

20 жовтня 1933 р.

Спр. 75229-фп

Постанови про початок слідства, про обрання запобіжних заходів та про пред'явлення обвинувачення від 20 жовтня 1933 р., протокол допиту обвинуваченого, постанова про продовження терміну ведення слідства від 28 грудня 1933 р., постанова про припинення справи від 3 лютого 1934 р.

МЕННЕР Християн Готлібович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації проти колективізації, поширенні інформації, що «колгоспи зараз знаходяться в безвихідному становищі, голодні і холодні пухнуть від голоду, настрій колгоспників дуже поганий – антирадянський і колгоспники чогось чекають».

Обвинувач – Чистяківське міськвідділення Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого відділення СТОРОЖУК, уповноважений ГАЛЬПЕРН, начальник відділення ЗАЧЕПА).

3 лютого 1934 р. справу стосовно Х.Г. МЕННЕРА припинено.

Населені пункти та регіони: с. Матвієве, с. Сергіївка;
м. Чистякове;
Краснокутський район, Курганський район, Люксембурзький район;
Донецька область;
Катеринославська губернія.

205 Архівно-кримінальна справа А.В. Баранова, жителя с. Ново-Красне Арбузинського району Одеської області.

16 грудня 1933 р.

Спр. 75340-фп

Постанова про початок слідства від 16 грудня 1932 р., протокол обшуку, протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок від 4 січня 1933 р., постанова прокурора Ново-Української дільниці про затвердження обвинувального висновку від 6 січня 1933 р., кримінальний вирок народного суду Арбузинського району від 9 січня 1933 р.

БАРАНОВ Андрій Вікторович обвинувачувався за ст. 67 КК УСРР за антирадянську агітацію, спрямовану на зрив хлібозаготівельної кампанії.

У 1930 р. А.В. БАРАНОВ був церковним старостою та керівником весняних «волинок» серед селян. Завдяки його агітації на селі «волинщиками» були розігнані колгоспи, все майно розібране. У 1931 р. не виконав план хлібозаготівлі («гноїв хліб у скиртах, молотити не хотів»), за що у нього забрали та розпродали майно. У жовтні 1932 р. на базарній площі в с. Ново-Красне казав селянам: «Совєтська влада дає великі плани. Як колгоспникам, так і індивідуальникам їх виконати неможливо. Вони заберуть увесь хліб і люди помиратимуть з голоду. Це не влада, а грабіжники».

Обвинувач – Арбузинське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (помічник уповноваженого районного відділення ВЕЛИЧКО, уповноважений відділення МАЛЬЦЕВ, районний уповноважений ЛАШКО).

За постановою прокурора Ново-Української дільниці 6 січня 1933 р. справу було направлено на розгляд народного суду Арбузинського району.

За вироком народного суду Арбузинського району від 9 січня 1933 р. А.В. БАРАНОВ засуджений до 10 років позбавлення волі з поразкою в правах на 5 років та висилкою за межі УСРР на 5 років. Винним себе не визнав. Ухвалою Одеського обласного суду від 21 січня 1933 р. вирок залишено без змін, а касаційну скаргу без наслідків.

Реабілітований 16 вересня 1991 р.

Населені пункти: с. Арбузинка, с. Ново-Красне;
м. Рига;
Арбузинський район;
Одеська область.

206 Архівно-кримінальна справа Т.А. Пікала, жителя с. Костянтинівка Арбузинського району Одеської області.

Спр. 75355-фп

Постанова про початок слідства від 23 грудня 1932 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Арбузинського районного відділення ДПУ від 8 січня 1933 р., вирок Арбузинського народного суду від 2 лютого 1933 р.

ПІКАЛ Тимофій Абакумович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації з метою зриву хлібозаготівельної кампанії.

У 1930 році під час весняних «волинок» Т.А. ПІКАЛ закликав селян розбирати колгоспне майно та бити активістів, не допускати вивезення хліба. Згуртувавши навколо себе селян, казав: «В цьому році радянська влада забере весь хліб і всі пропадуть з голоду, якщо заберуть хліб».

Обвинувач – Арбузинське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення МАЛЬЦЕВ, уповноважені відділення МАЛЬЦЕВ, СТЕФАНОВИЧ і ТКАЧЕНКО, районний уповноважений ЛАШКО, помічник обласного прокурора ЦАПЕНКО).

За вироком Арбузинського народного суду від 2 лютого 1933 р. Т.А. ПІКАЛ засуджений до 10 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах із поразкою у правах на 5 років, висилкою за межі України на 5 років та конфіскацією майна.

Реабілітований 19 листопада 1996 р.

Населені пункти: с. Арбузинка, с. Костянтинівка;

м. Одеса;

Арбузинський район;

Одеська область.

207 Архівно-кримінальна справа Г.С. Віцина, жителя с. Семенівка Арбузинського району Одеської області.

31 грудня 1933 р.

Спр. 75349-фп

Протокол допиту обвинувачуваного від 31 грудня 1932 р., довідка про утримання обвинуваченого під вартою, постанова про припинення справи від 2 лютого 1933 р.

У справі є довідка сільради про майновий стан обвинувачуваного.

ВІЦИН Григорій Степанович обвинувачувався за ст. 54-14 КК УСРР у ворожому ставленні до колективізації та виконання плану хлібозаготівлі.

> У 1930 р. під час «волинки» закликав до виходу з колгоспу. Першим забрав інвентар та коней з колгоспу. Пізніше був бригадиром у колгоспі ім. Молотова та систематично «допускав розкрадання хліба на полях». Під час хлібозаготівельної кампанії казав селянам, що «хліб заберуть, знову будемо голодувати».

Обвинувач – Арбузинське районне відділення Одеського обласного відділу ДПУ УСРР (інспектор Одеської обласної міліції ГОНЧАРУК, уповноважений відділення МАЛЬЦЕВ).

2 лютого 1933 р. Арбузинським районним відділенням ДПУ кримінальну справу стосовно Г.С. ВІЦИНА припинено за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 1998 р.

Населені пункти та регіони: с. Арбузинка, с. Семенівка;

Арбузинський район;

Одеська область.

208 Архівно-кримінальна справа Ф.К. Колишня, жителя с. Гнатівка Новгород-Сіверського району Чернігівської області.

25 березня 1934 р.

Спр. 67534

Постанова про початок слідства від 25 березня 1934 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, постанова про пред'явлення обвинувачення від 26 березня 1934 р., обвинувальний висновок від 26 березня 1934 р., постанова прокурора Новгород-Сіверської дільниці від 26 березня 1934 р. про передачу справи до Чернігівського обласного суду.

КОЛИШНЯ Федос Кирилович обвинувачувався за ст. 54-8 КК УСРР у скоєнні терористичного акту проти голови та бригадира колгоспу «Пролетар».

У 1932 р. розпродав все своє майно, а потім вступив в колгосп. Був незадоволений проведенням колективізації на селі, заявляв: «Я голодний і працювати не піду». З 1934 р. у колгоспі не працював.

Обвинувач – Новгород-Сіверське районне відділення Чернігівського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважені відділення ДОЛГОВ і ЧЕПУРНЯК, начальник відділення ТРУШКІН, прокурор Новгород-Сіверської дільниці ЩЕРБАНЬ).

За вироком Новгород-Сіверської виїзної сесії Чернігівського обласного суду від 27–28 березня 1934 р. Ф.К. КОЛИШНЯ засуджений до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього належного йому майна.

Справа переглядалася Генеральною прокуратурою України 1998 р. Не реабілітований.

Населені пункти та регіони: с. Гнатівка, с. Грем'яч, с. Кирилівка;
м. Новгород-Сіверський, м. Чернігів;
Новгород-Сіверський район, Понорницький район;
Чернігівська область.

209 Архівно-кримінальна справа В.В. Неба, мірошника колгоспу «Серп і Молот», жителя с. Грінталь Старо-Каранського району Донецької області.

30 квітня 1934 р.

Спр. 75561-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 30 квітня 1934 р., постанова про початок слідства від 5 травня 1934 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 27 липня 1934 р., протоколи допиту обвинуваченого та свідків, обвинувальний висновок (дату не зазначено), постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 19 грудня 1934 р., протокол судового засідання спеціальної колегії Донецького обласного

суду від 28 грудня 1934 р., протокол судового засідання та вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 29 грудня 1934 р., попередня касаційна скарга від 8 січня 1935 р., додаткова касаційна скарга від 20 січня 1935 р., ухвала Верховного суду УСРР про розгляд касаційної скарги від 4 лютого 1935 р.

У справі міститься фото В.В. НЕБА.

НЕБ Василь Васильович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР у тому, що в грудні 1933 і січні 1934 рр. писав листи в Німеччину про тяжке матеріальне становище серед односельців, пропонував їм теж писати до Німеччини листи про тяжкий стан у Радянському Союзі і просити про матеріальну допомогу. НЕБ В.В. говорив, що колгоспи нічого народові не дають, окрім мук, і що незабаром німці займуть Україну.

Обвинувач – секретно-політичний відділ Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений 3 відділення РОДАЛ, помічник уповноваженого відділу БЛИЗНЮК, начальник відділу ГЕРЗОН, заступник начальника обласного відділу КОРНЄВ, уповноважений 2 відділення ПІЛЬДЕШ, начальник 2 відділення ГІНЕСІН, начальник обласного управління НКВД ІВАНОВ, уповноважений Старо-Каранського районного відділення АБРАМОВИЧ А.І., начальник Старо-Каранського районного відділення СИРОМЯТНІКОВ, прокурор ОНУФРІЄНКО).

29 грудня 1934 р. спеціальна колегія Донецького обласного суду засудила В.В. НЕБА до 7 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з поразкою в правах на 5 років.

У справі є відомості про те, що В.В. НЕБ трійкою УНКВС по Далекосхідному краю 5 квітня 1938 р. засуджений до вищої міри покарання.

Реабілітований 3 липня 1991 р.

Населені пункти та країни: хут. Кошкине, хут. Марксфельд, хут. Ново-Карпівка, хут. Ново-Марієнталь, хут. Сонцеве, хут. Тешена;

с. Грінталь;

м. Маріуполь, м. Одеса, м. Ростов, м. Сталіно, м. Таганрог, м. Харків;

Старо-Каранський район;

Донецька область;

Далекий Схід;

Німеччина, Росія, СРСР.

210 Обвинувальний висновок у справі працівників господарського об’єднання Київського облвиконкому й інших господарських установ м. Києва.

Квітень 1934 р.

Ф. 13. – Спр. 15. – Арк. 1–152. – Копія. Машинопис.

Обвинувальний висновок Економічного управління ОДПУ адресований голові ДПУ УСРР В.А. БАЛИЦЬКОМУ.

На початку 1934 р. ЕКУ ОДПУ ліквідувало розгалужену систему розкрадання продуктів і майна в м. Києві та в інших містах України та за її межами.

До злочинних дій виявилися причетними працівники Господарського об'єднання Київського обласного виконавчого комітету (створене в лютому 1933 р. для задоволення потреб партійно-державної номенклатури), низки господарських установ м. Києва й інших міст. Закрита розподільча мережа використовувала валютні операції «Торгзінів», конфісковані у селян продукти й коштовності для численних спекуляцій і власного збагачення. В оборудках брали участь вихідці з чекістського апарату. У березні–квітні 1934 р. до відповідальності було притягнуто 78 осіб. Кримінальна справа нараховувала не менше 84 томів.

Населені пункти, регіони та країни: м. Іваново, м. Київ, м. Ленінград, м. Москва, м. Одеса;

Смоленська область.

211 Архівно-кримінальна справа П.В. Палаша, тракториста Чорнобаївської МТС, жителя с. Крутьки Чорнобаївського району Київської області.

23 травня 1934 р.

Спр. 75484-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 23 травня 1934 р., протокол обшуку від 23 травня 1934 р., протоколи допитів свідків та обвинуваченого, постанова про обрання запобіжних заходів від 25 травня 1934 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 1 червня 1934 р., протокол пред'явлення слідчих матеріалів від 15 липня 1934 р., обвинувальний акт.

Справа містить особисті вірші П.В. ПАЛАША, вилучені під час обшуку, почесну грамоту, якою він був нагороджений 10 листопада 1932 р. за «ударну працю на соціалістичних колгоспних полях» та газети «Тракторист-ударник» № 1 від 25 вересня 1932 р. і № 3 від 4 жовтня 1932 р., в яких розміщено фото обвинуваченого та статті про нього.

ПАЛАШ Петро Володимирович обвинувачувався за статтями 54-10, 54-11 КК УСРР у тому, що проводив антирадянську агітацію шляхом розповсюдження власних віршів серед молоді та намагався створити контрреволюційну групу.

П.В. ПАЛАШ негативно висловлювався щодо дій радянської влади: «Радянська влада веде населення до голоду»; «Зараз у нас багато паразитів, а тому і податки тягнуть і ведуть населення до злиднів». У своїх віршах писав про голод та смертність людей на Україні навесні 1933 року. Зокрема, «забрали хліб весь на голо. Залишилися люди всі голодні і їли трави і тварин». Неодноразово П.В.ПАЛАШ відвідував військові частини, де розповідав червоноармійцям, що «поки вони служать, їх рідні з голоду по селах помирають». Говорив: «У 1933 році більше всього померло людей на Україні. Багато людей їхало в Росію за хлібом»; «Своїм керівництвом та політикою довели країну до того, що люди страждають та з голоду помирають і в цьому винна вся верхівка уряду»; «Населення села, не див-

лячись на те, що працює більше, ніж населення міста, живе гірше, помирає і пухне від голоду».

Обвинувач – Чорнобаївське районне відділення Київського обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення ЛИМАР, начальник відділення СЕМЕНОВ, заступник начальника політичного відділу по ДПУ БОНДАРЕНКО, уповноважений секретно-політичного відділу Київського обласного відділу МАКОВСЬКИЙ, начальник секретно-політичного відділу Київського обласного відділу ІМАШИН, заступник начальника Київського обласного відділу ЧЕРДАК, в.о. заступника начальника Київського обласного відділу ВОРОНОВ, прокурори по спеціальних справах Київської області ГРИНЬОВ, ВАСИЛЕНКО та ШРІФТОВ).

За вироком спеціальної колегії Київського обласного суду від 25 листопада 1934 р. П.В. ПАЛАШ засуджений до позбавлення волі у виправно-трудових таборах терміном на 3 роки.

Реабілітований 1990 р.

Населені пункти: с. Варининці, с. Іркліїв, с. Крутьки, с. Чорнобай;
м. Київ, м. Харків;
Лозівський район, Чорнобаївський район;
Київська область, Харківська область.

212 Архівно-кримінальна справа Б.Ф. Меженського та С.М. Меженського, ковалів колгоспу «Перемога», жителів хут. Лимарів Марківського району Донецької області.

25 травня 1934 р.

Спр. 67587

Постанови про початок попереднього слідства від 25 травня 1934 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 20 і 25 червня 1934 р., протоколи допиту свідків, постанова про оголошення розшуку від 25 червня 1934 р., обвинувальний висновок від 25 червня 1934 р., протокол судового засідання виїзної сесії Старобільського окружного суду в с. Марківка від 26 червня 1934 р., вирок Старобільського окружного суду від 26 червня 1934 р., касаційна скарга обвинувачених від 30 червня 1934 р., витяг з протоколу від 8 серпня 1934 р., ухвала Верховного суду УСРР від 26 вересня 1934 р.

Справа містить газету «Більшовицький штурм» за 26 червня 1934 р.

МЕЖЕНСЬКИЙ Борис Федотович і МЕЖЕНСЬКИЙ Спиридон Микитович обвинувачувались за ст. 54-8 КК УСРР у вбивстві з метою помсти за активну діяльність щодо зміцнення колгоспного ладу члена правління, завгоспа колгоспу «Перемога» МЕЖЕНСЬКОГО Степана Івановича.

Обвинувач – Старобільський окружний відділ Донецького обласного відділу ДПУ УСРР (уповноважений ТРОЯН, начальник СПВ ГОРІН, районний уповноважений Марківського районного відділення НІКОЛАЄВ, начальник Старобільського окружного відділу ДРОЗДОВ).

За вироком Старобільського окружного суду від 26 червня 1934 р. МЕЖЕНСЬКИЙ С.М. та МЕЖЕНСЬКИЙ Б.Ф. були засуджені за ст.54-8 КК УСРР до розстрілу з конфіскацією всього майна.

Ухвалою Верховного суду УСРР від 16 липня 1934 р. вирок Старобільського окружного суду залишено без змін, а касаційні скарги засуджених – без наслідків.

За постановою секретаріату Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету від 8 серпня 1934 р. Б.Ф. МЕЖЕНСЬКОМУ розстріл замінено на 10 років позбавлення волі з обмеженням у правах на 5 років та висилкою на 5 років. С.М. МЕЖЕНСЬКОМУ у перегляді рішення було відмовлено.

Не реабілітовані.

Населені пункти: хут. Лимарів;
м. Старобільськ;
Марківський район:
Донецька область.

213 Архівно-кримінальна справа Н.І. Гецфріда, В.В. Гордока, А.П. Іллі, О.П. Мака та Г.Я. Функа, жителів м. Костянтинівка Донецької області.

15 червня 1934 р.

Спр. 75554-фп

Постанови про початок слідства від 15, 24 і 25 червня 1934 р., постанови Костянтинівського міського прокурора про арешт, протоколи обшуку, постанови про обрання запобіжних заходів від 15, 24, 25 червня і 10 серпня 1934 р., протоколи допитів обвинувачених та свідків, постанови про пред'явлення обвинувачення від 27 червня і 5 липня 1934 р., постанови про пред'явлення слідчих матеріалів від 14 серпня 1934 р., обвинувальний висновок (дату не зазначено), висновок секретно-політичного відділу УДБ Донецького обласного управління НКВС про передачу справи в секретно-політичний відділ УДБ НКВС УСРР для подальшого направлення від 23 вересня 1934 р., постанова секретно-політичного відділу УДБ НКВС УСРР про направлення справи на розгляд спеціальної колегії Донецького обласного суду від 1 жовтня 1934 р., протоколи пред'явлення слідчих матеріалів від 18 листопада 1934 р., постанова прокурора Донецької обласної прокуратури УСРР про затвердження обвинувального висновку та передачу справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 27 листопада 1934 р.

ГЕЦФРІД Никодим Іванович, ГОРДОК Валентин Валентинович, ІЛЛІ Адольф Пилипович, МАК Олексій Петрович та ФУНК Григорій Якович обвинувачувалися за статтями 54-10 та 68 КК УСРР у проведенні антирадянської пропаганди, зв'язках з «Комітетом допомоги» у Німеччині, до якого надсилали листи про стан у СРСР й отримували грошову допомогу.

У 1932–1934 рр. направляли листи до Німеччини із проханнями про допомогу у зв'язку зі скрутою та голодом, який «царює

уже в нашому середовищі». Писали, що у них великі сім'ї, отримують маленьку заробітну платню, не можуть прохарчувати свої сім'ї і тому просять про допомогу. Отримували грошові перекази через філію «Торгзін» у м. Слов'янську.

Обвинувач – СПВ Костянтинівського міського відділу УДБ НКВС Донецької області (уповноважений відділу КИСІЛЕНКО, помічник уповноваженого СТАРОВОТІН, начальник відділу ВІРЬОВКА, Костянтинівський міський прокурор НАЗАРЕНКО, помічник уповноваженого СПВ Донецького обласного відділу ДПУ ЛАВРИНОВ, уповноважений СПВ Донецького обласного відділу ДПУ РАБІНОВИЧ, уповноважений СПВ УДБ Краматорського міського районного відділу НКВС Донецької області БОРОВСЬКИЙ, начальник УДБ Донецького обласного управління НКВС ГЕРЗОН, в.о. начальника Донецького обласного управління НКВС УСРР ЗАГОРСЬКИЙ, обласний прокурор у спеціальних справах ЖАРИЧ, уповноважений 1 відділення СПВ УДБ НКВС УСРР ГРОЗНИЙ, начальник 1 відділення СПВ УДБ БРУК, в.о. начальника СПВ УДБ НКВС УСРР КОЗЕЛЬСЬКИЙ, прокурор Донецької обласної прокуратури ОНУФРІЄНКО, помічник прокурора у спеціальних справах УСРР ЦЕЙТЛІН).

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 8 грудня 1934 р. були засуджені за статтями 54-10, 68-1 і 68-3 КК УСРР: В.В. ГОРДОК – до 10 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах, А.П. ІЛЛІ – до 8 років, Н.І. ГЕЦФРІД – до 6 років, О.П. МАК і Г.Я. ФУНК – до 5 років ВТТ. Усіх засуджених було обмежено у правах на 5 років.

На вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 8 грудня 1934 р. засуджені подавали касаційні скарги до Верховного суду УСРР. За висновком спеціальної колегії Верховного суду УСРР від 15 січня 1935 р. касаційні скарги засуджених залишено без наслідків.

Справа містить дві довідки на засуджених А.П. ІЛЛІ та Г.Я. ФУНКА. Зазначається, що Г.Я. ФУНК 29 квітня 1938 р. засуджений трійкою УНКВС «Дальстрой» [1] до вищої міри покарання. Вирок виконано 16 травня 1938 р. А.П. ІЛЛІ 25 грудня 1937 р. засуджений трійкою УНКВС Новосибірської області до вищої міри покарання. Вирок виконано 13 січня 1938 р.

Реабілітовані 1991 р.

Населені пункти: кол. Гейдельберг, кол. Карло-Рус, кол. Рoштат;

с. Безпальців;

м. Варшава, м. Костянтинівка, м. Краматорськ, м. Одеса, м. Слов'янськ, м. Сталіно, м. Харків, м. Штутгарт;

Барвінківський район, Запорізький район, Зміївський район, Карло-Лібкнехтівський район, Молочанський район;

Донецька область, Одеська область, Харківська область.

[1] Дальстрой – організація для освоєння й експлуатації ув'язненими північного сходу Сибіру (основне завдання – видобуток золота). Заснована в 1932–1933 рр. у верхів'ї Колими. В 1953 р. передана у відання міністерства гірничорудної промисловості СРСР.

214 Архівно-кримінальна справа П.І. Козія, М.І. Кудрявцева, С.С. Кудрявцева і М.І. Лазарєва, жителів Харківської області.

5 листопада 1934 р.

Спр. 75570-фп

Постанова про початок слідства від 5 листопада 1934 р., постанови про обрання запобіжних заходів від 5 листопада 1934 р., постанова прокурора від 5 листопада 1934 р. про арешт, протоколи обшуку від 5 листопада 1934 р., протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, протоколи очних ставок, постанова про долучення речових доказів до справи від 20 грудня 1934 р., протокол про пред'явлення слідчих матеріалів від 20 грудня 1934 р., обвинувальний висновок від 26 грудня 1934 р., постанова прокурора про передачу справи до суду від 11 січня 1935 р., протокол судового засідання спецколегії і вирок Харківського обласного суду від 15 березня 1935 р., касаційна скарга М.І. ЛАЗАРЄВА, ухвала Верховного суду УСРР від 28 квітня 1935 р.

Справа містить особисті документи засуджених (паспорт П.І. КОЗІЯ, службове посвідчення, перепустка в їдальню, довідки М.І. КУДРЯВЦЕВА).

КОЗІЙ Петро Іванович, КУДРЯВЦЕВ Микола Іванович, КУДРЯВЦЕВ Степан Сергійович і ЛАЗАРЄВ Микола Ілліч обвинувачувалися за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР за те, що серед робітників керамічного заводу систематично проводили контрреволюційну агітацію.

У документах справи є свідчення про скрутне становище селянства у 1933 р. («Обдирають людей дощенту. За хліб відбирають останнє. Народ знову пухне від голоду».).

Обвинувач – СПВ УДБ Харківського обласного управління НКВС (уповноважений відділу ДОБРОТВОРСЬКИЙ, начальник відділу НАДЄЖДІН, начальники відділу ЯКУШЕВ і ГОВЛІЧ, в.о. начальника Харківського обласного управління НКВС КАМІНСЬКИЙ, начальник Харківського обласного управління НКВС КАРЛСОН, прокурор по спецсправах Харківської обласної прокуратури МОРОЗ).

За вироком спеціальної колегії Харківського обласного суду від 15 березня 1935 р. П.І. КОЗІЙ, М.І. КУДРЯВЦЕВ і С.С. КУДРЯВЦЕВ засуджені до позбавлення волі на 4 роки кожний, а М.І. ЛАЗАРЄВ – до позбавлення волі на 5 років. П.І. КОЗІЙ і М.І. ЛАЗАРЄВ засуджені з поразкою в правах на 3 роки.

На вирок спеціальної колегії Харківського обласного суду М.І. ЛАЗАРЄВ подав касаційну скаргу до Верховного суду УСРР, інші засуджені касаційних скарг не подавали. Ухвалою Верховного суду УСРР від 28 квітня 1935 р. вирок Харківського обласного суду затверджено, а касаційну скаргу М.І. ЛАЗАРЄВА залишено без наслідків.

Реабілітовані 28 вересня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Глотове, с. Городок, с. Довге, с. Лазареве, с. Нелидівка, с. Поділ, с. Соснівка, с. Шейно, с. Щетинівка;

м. Київ, м. Новоросійськ, м. Опішня, м. Харків;

Білгородський район, Борисівський район, Гайворонський район, Золочівський район, Лоханський район, Уразівський район;

Курська область, Харківська область.

215 Архівно-кримінальна справа К.А. Мельман, домогосподарки, жительки с. Межова Дніпропетровської області.

11 листопада 1934 р.

Спр. 75530-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 11 листопада 1934 р., постанова про зміну запобіжних заходів від 14 грудня 1934 р., протоколи допиту, постанова про пред'явлення обвинувачення від 7 квітня 1935 р., обвинувальний висновок від 5 січня 1935 р., витяг з обвинувального висновку (дата не зазначена), протокол судового засідання та вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 19 грудня 1937 р.

МЕЛЬМАН Клара Августівна обвинувачувалась за ст. 54-4 КК УСРР у тому, що у березні 1934 р. надсилала за кордон і на адресу іноземних установ на території СРСР «контрреволюційні й наклепницькі» листи про становище в Радянському Союзі.

> У листах К.А. МЕЛЬМАН писала: «Маю малолітню дитину 4-х місяців, хвора й прошу надіслати трохи марок… засобів до існування не вистачає». Розповсюджувала адреси в німецьке товариство допомоги між німцями, особисто складала листи для інших осіб. У бесідах з односельчанами казала: «Німці в колонії Межовій живуть дуже погано, все у них забрали, їсти нічого, в колгоспі працюють день і ніч, а в себе нічого не мають».
>
> У справі йдеться про голод 1932–1933 рр.: «Жили погано, їсти нічого, хліба в мене не вистачало, діти пухлі»; «Німці живуть дуже погано, голодують, хліб кожного року забирають у хлібозаготівлі, в результаті чого німці-колоністи починають розбігатися, хто куди надумається»; «Колгоспники голодують, колгоспи існувати не можуть, так як колективно працею нічого не досягнеш, хліб буде лише тоді, коли землю повернуть селянам, щоб її обробляли індивідуально».

Обвинувач – СПВ УДБ Постишівського районного відділення Донецького обласного управління НКВС УСРР (уповноважені районного відділення БАУТІН і РАЙСЬКИЙ, оперативний уповноважений СПВ обласного управління РАБІНОВИЧ, уповноважений СПВ обласного управління ЛАВРІНОВ, в.о. начальника СПВ обласного управління ГЕРЗОН, начальник обласного управління ЗАГОРСЬКИЙ).

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 19 грудня 1937 р. К.А. МЕЛЬМАН засуджена до 5 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією особисто їй належного майна та поразкою у правах на 3 роки.

Реабілітована 29 вересня 1992 р.
Населені пункти, регіони та країни: с. Межова;
м. Харків;
Молочанський район;
Дніпропетровська область, Ленінградська область;
Німеччина, СРСР, Україна.

216 Архівно-кримінальна справа Е.В. Фрейзе, робітника, жителя м. Маріуполя.

13 листопада 1934 р.

Спр. 75532-фп

Ордер на арешт від 13 листопада 1934 р., постанови про початок слідства й обрання запобіжних заходів від 14 листопада 1934 р., протокол обшуку від 12 листопада 1934 р., анкета обвинувачуваного, постанова про пред'явлення обвинувачення від 14 листопада 1934 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, довідки Донецької контори «Торгзін», обвинувальний висновок від 16 грудня 1934 р. уповноваженого ЕКВ, протокол та вирок судового засідання спецколегії Донецького обласного суду.

ФРЕЙЗЕ Едуард Вільгельмович обвинувачувався за статтями 54-4 і 68-2 КК УСРР у зв'язках із закордоном та виготовленні фіктивних довідок для оформлення на роботу.

Сім'я Е.В. ФРЕЙЗЕ нараховувала 6 душ, одна дочка проживала в Німеччині. Із 1933 р. він повідомляв їй про тяжке матеріальне становище й голод у СРСР і зрідка одержував через «Торгзін» грошову допомогу. За секретною довідкою Донецької контори «Торгзіну», підготовленою для НКВС УСРР, у 1933–1934 рр. на ім'я Е.В. ФРЕЙЗЕ надійшло 80,8 німецьких марок.

Обвинувач – економічне відділення Маріупольського міського відділу ДПУ УСРР (уповноважений відділення ВИСОЦЬКИЙ, начальник відділення ІГНАТОВ, начальник Маріупольського міського відділу НКВС УСРР ШТУРМ).

За вироком спецколегії Донецького обласного суду Е.В. ФРЕЙЗЕ засуджено до 5 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією особисто йому належного майна та поразкою у правах на 3 роки. Визначенням спецколегії Верховного суду УСРР від 21 квітня 1935 р. касаційну скаргу Е.В. ФРЕЙЗЕ залишено без наслідків. За вироком трійки УНКВС «Дальстрой» в Магаданській області розстріляний 16 травня 1938 р.

Реабілітований 27 червня 1991 р.
Населені пункти, регіони та країни: м. Маріуполь;
Донецька область, Магаданська область;
Німеччина.

217 Архівно-кримінальна справа Я.І. Діка і Г.А. Ремпеля, проповідників секти «Менонітів», жителів с. Гродівка Постишівського району Донецької області.

14 листопада 1934 р.

Спр. 75558-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 14 листопада 1934 р., постанова про початок слідства від 16 листопада 1934 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 16 листопада 1934 р., протоколи допиту обвинувачених та свідків, постанова про обрання запобіжних заходів від 23 листопада 1934 р., постанова про початок слідства від 26 листопада 1934 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 26 листопада 1934 р., обвинувальний висновок (дата не зазначена), постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 28 березня 1935 р., протокол судового засідання та вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 8 квітня 1935 р., касаційна скарга Г.А. РЕМПЕЛЯ від 10 квітня 1935 р., ухвала Верховного суду УСРР про розгляд касаційної скарги від 13 травня 1935 р.

ДІК Яків Іванович і РЕМПЕЛЬ Герман Аронович обвинувачувалися за ч. 1 ст. 54-4 КК УСРР у тому, що в 1932–1934 рр. писали «наклепницькі» листи від себе й односельців у Німеччину, Швейцарію й Америку про тяжке матеріально-правове становище німців у СРСР, про їх голодування та вислання і за це одержували матеріальну допомогу та продукти харчування.

Обвинувач – Постишівське районне відділення Донецького обласного управління НКВС УСРР (помічник уповноваженого відділення МАЗНІЧЕНКО, уповноважений відділення БАУТІН, оперативний уповноважений відділення РАЙСЬКИЙ, т.в.о. начальника районного відділення АБОРЕНКО, начальник районного відділення АСТРОВ, т.в.о. прокурора ХАРЛАМОВ, прокурор ОНУФРІЄНКО).

8 квітня 1935 р. спеціальна колегія Донецького обласного суду засудила Я.І. ДІКА. до 8 років, Г.А. РЕМПЕЛЯ до 6 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією особистого майна і поразкою в правах на 5 років.

Я.І. ДІК помер 8 березня 1940 р. у місцях позбавлення волі.

Ухвалою Донецького обласного суду від 13 травня 1935 р. вирок залишено в силі, а касаційну скаргу Г.А. РЕМПЕЛЯ без наслідків.

Населені пункти та регіони: хут. Котлярівка, хут. Мунтово, хут. Олександерваль, хут. Орлівка, хут. Паства, хут. Ріканау, хут. Тігенгаген;

с. Гродівка, с. Постишеве;

м. Макіївка, м. Мінськ, м. Молочанськ, м. Москва, м. Свердловськ;

Молочанський район, Постишівський район, Сталінський район;

Донецька область;

Німеччина, СРСР, США, Швейцарія.

218 Архівно-кримінальна справа Д.І. Міньха та інших жителів с. Щербинівка Горлівського району Донецької області.

14 листопада 1934 р.

Спр. 75559-фп

Постанова про початок слідства й обрання запобіжних заходів від 14 листопада 1934 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 14 листопада 1934 р., протоколи допиту обвинувачених та свідків, обвинувальний висновок (дата не зазначена), постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 3 лютого 1935 р., протокол судового засідання спеціальної колегії Донецького обласного суду від 11 лютого 1935 р., вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 12 лютого 1935 р., касаційна скарга обвинувачених від 13 лютого 1935 р., касаційна скарга Д.І. МІНЬХА від 14 лютого 1935 р., ухвала найвищого суду про розгляд касаційних скарг від 29 березня 1935 р.

У справі містяться фото обвинувачених, членський квиток Г.Г. ЕЙТЕНЕРА та його особисті листи німецькою мовою.

ВЕЦЕЛЬ Густав Християнович, ВОЛЬФ Вільгельм Вільгельмович, ЕЙТЕНЕР Генріх Генріхович, МЕЙНЦЕР Микола Людвігович, МЕЙНЦЕР Яків Августович, МІЛЛЕР Генріх Людвігович, МІНЬХ Данило Іванович, МІНЬХ Омелян Християнович, НЕЙБЕРГЕР Альфред Федорович, НЕЙБЕРГЕР Олександр Федорович, ФРЕЙ Василь Якович, ШМИДГАЛЬ Євген Карлович, ШМИДГАЛЬ Карло Карлович, ШМИДГАЛЬ Олександр Карлович обвинувачувались у тому, що в 1929–1934 рр. розповсюджували провокаційні чутки, відправляли «наклепницькі» листи за кордон і за це одержували винагороду в іноземній валюті.

> Д.І. МІНЬХ під час хлібозаготівельної кампанії серед німців-колоністів казав: «Накладені на нас податки і плани хлібозаготівлі виконувати не треба, бо якщо виконаєш, то все одно на тебе накладуть повторно податки й хлібозаготівлю».
>
> ШМИДГАЛЬ і ФРЕЙ серед робітників висловлювалися: «Зараз погано постачають робітників, не вистачає одержаного пайка, зросли ціни на хліб, робітникам добавили зарплату на незначну суму, а хліб підвищили до високої вартості».

Обвинувач – СПВ УДБ Горлівського міського відділу Донецького обласного управління НКВС УРСР (уповноважений СПВ Горлівського міського відділу ШИБАЄВ, помічник уповноваженого СПВ Горлівського міського відділу ВОРОНОВ, оперативний уповноважений СПВ Горлівського міського відділу КОНЬКОВ, начальник Горлівського міського відділу ВЕЙС, уповноважений СПВ Риківського міського відділу ПОПОВ, оперативний уповноважений СПВ Риківського міського відділу, начальник Риківського міського відділу ВРОНСЬКИЙ, помічник уповноваженого СПВ Донецького обласного управління ЛАВРІНОВ, оперуповноважений СПВ Донецького управління РАБІНОВИЧ, начальник СПВ Донецького управління ГЕРЗОН, начальник Донецького управління В. ІВАНОВ, т.в.о. начальника Донецького обласного управління ЗАГОРСЬКИЙ, помічник

уповноваженого СПВ Костянтинівського міського районного відділу ГРЕЧКА, оперативний уповноважений СПВ Костянтинівського міського районного відділу НЕМИРІВСЬКИЙ, начальник Костянтинівського міського районного відділу ЄРМАКОВ, прокурор у спеціальних справах ОНУФРІЄНКО, Риківський міський прокурор ДЕНИСОВ, помічник Горлівського міського прокурора НЕСТЕРЕНКО, помічник прокурора у спеціальних справах ЦЕЙТЛІН).

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 12 лютого 1935 р. на підставі ч. 1 ст. 54-4 КК УСРР Г.Х. ВЕЦЕЛЬ, М.Л. МЕЙНЦЕР, Я.А. МЕЙНЦЕР, А.Ф. НЕЙБЕРГЕР, О.Ф. НЕЙБЕРГЕР, Є.К. ШМИДГАЛЬ, К.К. ШМИДГАЛЬ засуджені до 5 років позбавлення волі кожен, В.В. ВОЛЬФ, О.Х. МІНЬХ, В.Я., ФРЕЙ – до 8 років, Г.Г. ЕЙТЕНЕР, Г.Л. МІЛЛЕР, О.К. ШМИДГАЛЬ – до 10 років з конфіскацією особисто їм належного майна та поразкою у правах на 5 років, Д.І. МІНЬХ на підставі ч. 2 ст. 54-4 КК УСРР засуджений до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією особистого його майна.

Ухвалою Донецького обласного суду від 29 березня 1935 р. вирок залишено в силі, а касаційні скарги – без наслідків.

В.В. ВОЛЬФ реабілітований 17 липня 1991 р.

Г.Х. ВЕЦЕЛЬ, Г.Л. МІЛЛЕР, О.Ф. НЕЙБЕРГЕР, А.Ф. НЕЙБЕРГЕР реабілітовані 22 липня 1991 р.

А.К. ШМИДГАЛЬ, Є.К. ШМИДГАЛЬ, К.К. ШМИДГАЛЬ, В.Я. ФРЕЙ, Д.І. МІНЬХ, О.Х. МІНЬХ, М.Л. МЕЙНЦЕР реабілітовані 24 липня 1991 р.

МЕЙНЦЕР Я.А. реабілітований 29 липня 1991 р.

Населені пункти, регіони та країни: с. Щербинівка;
м. Лозова, м. Москва, м. Харків;
Барвінківський район, Горлівський район, Олександрівський район;
Донецька область;
Німеччина, Росія, СРСР.

219 Архівно-кримінальна справа Я.Я. Роммеля, вантажника будівництва «Азовсталь», жителя м. Маріуполь Донецької області.

14 листопада 1934 р.

Спр. 75560-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів та пред'явлення обвинувачення від 14 листопада 1934 р., протоколи допиту обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 4 лютого 1935 р., постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 19 березня 1935 р., протокол судового засідання спеціальної колегії Донецького обласного суду від 23 березня 1935 р., вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 23 березня 1935 р., касаційна скарга від 14 травня 1935 р., ухвала суду про розгляд касаційної скарги від 11 червня 1935 р.

У справі міститься колективне фото, паспорт Я.Я. РОММЕЛЯ, військовий квиток, довідки, листи німецькою мовою.

РОММЕЛЬ Яків Якович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-4 КК УРСР за «допомогу міжнародній буржуазії».

> У 1932 р., збираючись на квартирі з односельцями, Я.Я. РОММЕЛЬ. казав: «Постачання робітників паршиіве, неспроможне дати всього того, що необхідно, тому робітники живуть напівголодні, підписка на позику проводиться насильно, колгоспники живуть гірше, ніж коли були одноосібники».
>
> Агітував німців Маріуполя надсилати до Німеччини листи з метою отримання матеріальної допомоги від німецького товариства «Брати в нужді». В листах ішлося про те, що вони живуть у злиднях, голодують, що в них великі родини, а жити немає можливості. У 1933 р. Я.Я. РОММЕЛЬ отримав з Німеччини матеріальну допомогу у вигляді 16 марок і 50 пфенігів.

Обвинувач – СПВ Маріупольського міського відділу Донецького обласного УНКВС УРСР (помічники уповноваженого СПВ КУНИЦЯ і НУТЕЛЬС, начальник СПВ ШИРІН, начальник СПВ УДБ ЄРОХІН, начальник міського відділу ШТУРМ, Маріупольський міський прокурор КАЦЕЛЬ, прокурор у спеціальних справах ОНУФРІЄНКО).

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 23 квітня 1935 р. Я.Я. РОММЕЛЬ засуджений до 8 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією особистого його майна та поразкою в правах на 3 роки.

Ухвалою Донецького обласного суду від 11 червня 1935 р. вирок залишено в силі, а касаційні скарги – без наслідків.

Реабілітований 23 липня 1991 р.

Населені пункти та країни: кол. Корнталь;
с. Клинкине, с. Розенфельд;
м. Маріуполь, м. Москва, м. Сталіно, м. Харків;
Старо-Каранський район;
Донецька область;
Німеччина, СРСР.
Північний Кавказ.

220 Архівно-кримінальна справа Ф.Ф. Пробста і М.М. Шліхенмаєра, колгоспників, жителів колонії Гавриків Старо-Бешівського району Донецької області.

14 листопада 1934 р.

Спр. 75548-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 26 жовтня 1936 р., постанова про пред’явлення обвинувачення від 20 жовтня 1936 р., протоколи допиту обвинувачених та свідків, обвинувальний висновок від 22 грудня 1936 р., постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного

суду від 26 грудня 1936 р., протокол судового засідання та вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 4 лютого 1937 р., касаційні скарги, ухвала суду про розгляд касаційних скарг від 28 квітня 1937 р.

ШЛІХЕНМАЄР Мартин Мартинович і ПРОБСТ Федір Федорович обвинувачувалися за ст.ст. 54-4 і ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР у тому, що в 1933–1935 р. брали активну участь у організації зібрань німецького населення, де проводили «контрреволюційні» бесіди, закликаючи німців писати колективний лист консульству Німеччини в Харкові про голод, злидні та просити надати матеріальну допомогу.

Обвинувач – Старо-Бешівське районне відділення Донецького обласного управління НКВС УСРР (начальник відділення ГАРБУЗОВ, помічник оперативного уповноваженого СПВ Старо-Бешівського районного відділення ЧЕРНУХА, помічник оперативного уповноваженого 4 відділення УНКВС по Донецькій області ЗЕЛЬЦМАН, начальник 4 відділу УНКВС по Донецькій області ГОЛЬДМАН, заступник начальника УНКВС по Донецькій області ЗАГОРСЬКИЙ, прокурор БАБИНСЬКИЙ).

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 4 лютого 1937 р. М.М. ШЛІХЕНМАЄР засуджений до 8 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією всього майна та поразкою в правах на 5 років, Ф.Ф. ПРОБСТ – до 5 років позбавлення волі в виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією однієї третини особистого його майна, з поразкою в правах на 3 роки.

Ухвалою Донецького обласного суду від 28 квітня 1937 р. вирок залишено в силі, а касаційні скарги – без наслідків.

У справі є відомості від 24 березня 1989 р. про те, що Військовим трибуналом НКВС «Дальстрой» Магаданської області 17 лютого 1942 р. М.М. ШЛІХЕНМАЄР заарештований за статтями 58-10, 58-14 КК РРФСР та засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 3 серпня 1942 р. у місцях позбавлення волі Магаданської області.

Реабілітовані 26 березня 1992 р.

Населені пункти та регіони: кол. Августинівка, кол. Гавриків;
с. Кутейникове;
м. Харків;
Старо-Бешівський район;
Донецька область;
Німеччина, СРСР.

221 Архівно-кримінальна справа Г.Г. Енса, грабаря шахти ім. Димитрова, жителя колонії Бродівка Постишівського району Донецької області.

16 листопада 1934 р.

Спр. 75553-фп

Постанова про початок слідства від 16 листопада 1934 р., постанова про обрання запобіжних заходів та направлення в обласну прокуратуру від 16 листопада 1934 р., протоколи допиту обвинуваченого, постанова про пред'явлення обвинувачення від 23 листопада 1934 р., протоколи допиту свідків, обвинувальний висновок від 4 січня 1935 р., постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 25 січня 1935 р., протокол судового засідання і вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 15 лютого 1935 р., касаційна скарга від 22 лютого 1935 р., ухвала Верховного суду УСРР про розгляд касаційної скарги від 14 березня 1935 р.

ЕНС Гергард Генріхович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-4 КК УСРР у тому, що в 1932–1933 рр. писав листи за кордон з проханням надати йому допомогу. Іноземним комітетам допомоги він повідомляв про відсутність у нього їжі, одягу і взуття.

Обвинувач – особливий відділ УДБ Донецького обласного управління НКВС (оперативні уповноважені відділу ЦУКАРЄВ, МЕДОВИЙ і КАРІКОВ, т.в.о. начальника відділу ЛЮТИЙ, начальник відділу ЛЕОПОЛЬД, заступник начальника обласного управління ЗАГОРСЬКИЙ, помічник уповноваженого Постишівського районного відділення ХОЛЯВА, т.в.о. начальника Постишівського районного відділення АБОРЕНКО, прокурор ОНУФРІЄНКО).

15 лютого 1935 р. спеціальна колегія Донецького обласного суду засудила Г.Г. ЕНСА до 8 років позбавлення волі в виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією особистого майна з поразкою в правах на 5 років.

Ухвалою Донецького обласного суду від 11 березня 1935 р. вирок залишено в силі, а касаційну скаргу Г.Г. ЕНСА – без наслідків.

У справі є довідка від 18 січня 1990 р. про смерть Г.Г. ЕНСА 3 лютого 1946 р. в місцях позбавлення волі у виправному таборі Карагандинської області.

Реабілітований 9 вересня 1991 р.

Населені пункти та регіони: кол. Бродівка, кол. Шейнбрун;

Постишівський район;

Донецька область, Запорізька область.

222 Архівно-кримінальна справа І.Ф. Йордана, робітника заводу «Автоскло», жителя м. Костянтинівки Донецької області.

5 грудня 1934 р.

Спр. 75533-фп

Постанови про обшук, арешт та утримання під вартою І.Ф. ЙОРДАНА від 5 грудня 1934 р., постанова про початок слідства (без дати), постанова про обрання запобіжних заходів (без дати), постанова про зміну статті обвинувачення від 14 грудня 1934 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, протокол пред’явлення слідчих матеріалів від 14 грудня 1934 р., протокол пред’явлення слідчих матеріалів від 17 лютого 1935 р., обвинувальний висновок, постанова прокурора по передачу справи до суду від 2 березня 1935 р., протокол судового засідання спецколегії і вирок спецколегії Донецького обласного суду від 21 березня 1935 р.

ЙОРДАН Іван Федорович (Іоганн Фрідріхович) обвинувачувався за ч. 2 ст. 68, ч. 1 ст. 54-4 КК УСРР у проведенні контрреволюційної агітації, проживанні за підробленими документами.

> Листувався з німецькими організаціями та отримував гроші з Німеччини. У 1933 р. доручив своїй жінці надіслати кілька листів про своє голодне та злиденне життя. У відповідь отримав продуктову посилку.

Обвинувач – Костянтинівський міський відділ Донецького обласного управління НКВС УСРР (помічники уповноваженого відділу ПЕТРУЩИНСЬКИЙ і БІДНЯК, в.о. уповноваженого відділу НЕМИРІВСЬКИЙ, уповноважені ДУДКО і СПІВАКІВСЬКИЙ, начальник міського відділу ЄРМАКОВ, Костянтинівський міський прокурор НАЗАРЕНКО).

Вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 21 березня 1935 р. І.Ф. ЙОРДАН засуджений до позбавлення волі у виправно-трудових таборах на 5 років із поразкою в правах на 3 роки та конфіскацією майна.

Реабілітований 27 травня 1991 р.

Населені пункти та регіони: кол. Вайнау, кол. Гейдельберг;

с. Фрідріхсфельд;

м. Костянтинівна;

Молочанський район;

Донецька область.

223 Архівно-кримінальна справа В.Г. Антоненка, Г.Ф. Торяника, Я.В. Сапсая, жителів м. Харкова.

13 грудня 1934 р.

Спр. 75517-фп

Постанова про початок слідства від 13 грудня 1934 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 13 грудня 1934 р., постанови прокурора спецпрокуратури Харківської області, протоколи обшуку, протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, обвинувальний висновок економічного відділу управління держбезпеки НКВС від 14 січня 1935 р., постанова прокурора спецпрокуратури від 20 січня 1935 р., вирок спецколегії Харківського обласного суду від 10–11 лютого 1935 р., ухвала спецколегії Верховного суду УСРР від 11 березня 1935 р., витяг з протоколу засідання судово-наглядової колегії Верховного суду СРСР від 23 квітня 1935 р., обвинувальний висновок слідчого відділу УМДБ Харківської області від 18 лютого 1949 р.

У справі є листи, написані власноруч Я.В. САПСАЄМ польському і німецькому консулам у м. Харкові, письменнику М. ГОРЬКОМУ, що були конфісковані як речові докази.

АНТОНЕНКО Василь Григорович, ТОРЯНИК Григорій Федорович і САПСАЙ Яків Васильович обвинувачувались у контрреволюційній агітації, намаганні встановити зв’язки з польським та німецьким консульствами для передачі заяви контрреволюційного змісту.

У грудні 1934 р. АНТОНЕНКО та САПСАЙ від імені родичів 37-ми арештованих, засуджених судом Військової колегії Верховного суду СРСР, написали лист польському консулу із протестом проти засудження арештованих як терористів-білогвардійців[1]. У листі вказувалось, що арештовані – це представники молодої української інтелігенції, які прагнули будівництва незалежної української культури. Крім того, у 1933 р. САПСАЙ написав листа М. ГОРЬКОМУ, в якому доводив, що радянська влада довела Україну до голоду та злиднів[2].

Обвинувач – економічний відділ управління державної безпеки Харківського обласного управління НКВС УСРР (уповноважений відділу РОВИНСЬКИЙ, помічники начальника відділу АЛЕКСАНДРОВ і КАРАГАНОВ, начальник Харківського обласного управління НКВС КАРЛСОН, начальник відділу АРРОВ, начальник 3 відділення КУШНІР, заступник начальника обласного управління НКВС КАМІНСЬКИЙ, в. о. прокурора у спецсправах УСРР МАЛЬЦЕВ, помічник прокурора у спецсправах УСРР ЦЕЙТЛІН, старший помічник генерального прокурора УСРР у спецсправах КРАЙНІЙ, заступник начальника відділення слідчого відділу УМДБ Харківської області ДЕВІТОВ, заступник начальника слідчого відділу УМДБ Харківської області ГРАЩЕНКОВ, начальник УМДБ Харківської області ЧЕРНИХ).

[1] 13–15 грудня 1934 р. виїзна сесія Військової колегії Верховного суду СРСР розглянула в м. Києві справи 37 заарештованих діячів української культури і, безпідставно звинувативши їх у підготовці терористичних актів проти представників радянської влади,, засудила 28 осіб до розстрілу.

[2] Див. док. № 361.

За обвинувальним висновком ЕКВ управління держбезпеки НКВС від 14 січня 1935 р. справа стосовно В.Г. АНТОНЕНКА, Я.В. САПСАЯ і Г.Ф. ТОРЯНИКА направлялась прокурору у спецсправах для передачі до спецколегії Харківського обласного суду.

Заарештованих обвинувачено за статтями 17, 54-3 КК УСРР. За вироком спецколегії Харківського обласного суду від 10-11 лютого 1935 р. Г.Ф. ТОРЯНИКА засуджено на 7 років виправно-трудових таборів у віддалених місцевостях з конфіскацією всього належного йому майна та поразкою в правах на 5 років, В.Г. АНТОНЕНКА – на 10 років виправно-трудових таборів у віддалених місцевостях з конфіскацією всього належного йому майна та поразкою в правах на 5 років, Я.В. САПСАЯ – до розстрілу з конфіскацією всього належного йому майна.

Ухвалою спецколегії Верховного суду УСРР від 11 березня 1935 р. касаційні скарги засуджених відхилено, вирок спеціальної колегії Харківського обласного суду від 11 лютого 1935 р. у справі АНТОНЕНКА, САПСАЯ та ТОРЯНИКА залишено без змін.

За рішенням судово-наглядової колегії Верховного суду СРСР від 23 квітня 1935 р. Я.В. САПСАЮ розстріл замінено позбавленням волі строком на 10 років з обмеженням у правах на 5 років.

За обвинувальним висновком слідчого відділу УМДБ Харківської області від 16 лютого 1949 р. Я.В. САПСАЙ після відбуття покарання був висланий на поселення в Красноярський край.

Я.В. САПСАЙ реабілітований 1989 р., а В.Г. АНТОНЕНКО та Г.Ф. ТОРЯНИК у 1991 р.

Населені пункти: с. Вуйна, с. Єлисаветівка, с. Краснопілля, с. Рогань, с. Синівка;

м. Київ, м. Одеса, м. Славгород, м. Харків;

Галицький район, Краснопільський район, Махнівський район;

Вінницька область, Харківська область;

Херсонська губернія.

224 Архівно-кримінальна справа Г.Я. Веккера, конюха, жителя м. Маріуполя Донецької області.

14 грудня 1934 р.

Спр. 75546-фп

Постанови про обрання запобіжних заходів, пред’явлення обвинувачення та початок слідства від 14 грудня 1934 р., протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, постанова про продовження термінів ведення справи від 1 лютого 1935 р., постанова про продовження терміну утримання під вартою від 10 лютого 1935 р., постанова про зміну статті обвинувачення від 23 лютого 1935 р., протокол пред’явлення слідчих матеріалів від 25 лютого 1935 р., висновок прокурора від 27 лютого 1935 р., обвинувальний висновок від 15 квітня 1935 р., постанова про припинення справи від 16 травня 1935 р., обви-

нувальний висновок від 24 жовтня 1937 р., витяг із протоколу судової трійки УКНВС по Донецькій області від 25 жовтня 1937 р.

У справі міститься фото Г.Я. ВЕККЕРА.

ВЕККЕР Готліб Якович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-4 КК УСРР у зв'язках з німецьким консульством у Харкові та посольством у Москві, яких інформував про стан у німецьких колоніях, настроях серед німців, хлібозаготівельну кампанію, а також в агітації німців за виїзд до Німеччини.

> Органами ДПУ зафіксовано висловлювання Г.Я. ВЕККЕРА: «Хлібозаготівля в селі проходить важко. Радянська влада дає непосильні для селян норми здачі хліба державі. Завдання по здачі хліба селяни не виконували, за що розпродавали їх господарства. Деякі німці страшно голодують».

Обвинувач – СПВ Маріупольського міського відділу Донецького обласного управління НКВС УСРР (помічник уповноваженого відділу КУНИЦЯ, уповноважені відділу СКВОРЦОВ і БІЛОВИЦЬКИЙ, начальник СПВ ЄРОХІН, начальник міського відділу НКВС ШТУРМ, Маріупольський міський прокурор КАЦЕЛЬ, начальник СПВ УДБ Донецького обласного управління НКВС ГЕРЗОН, начальник Донецького обласного управління НКВС УСРР ІВАНОВ, Маріупольський міський прокурор КАЦЕЛЬ, уповноважений 4 відділу УДБ Маріупольського міського відділу НКВС ТАШКОВ).

Постановою СПВ УДБ Донецького обласного управління НКВС від 16 травня 1935 р. слідчу справу за звинуваченням Г.Я. ВЕККЕРА припинено за недостатністю матеріалів для передачі до суду та звільнено обвинувачуваного з-під варти.

За постановою трійки УНКВС по Донецькій області від 25 жовтня 1937 р. Г.Я. ВЕККЕР Г.Я. засуджений до розстрілу з конфіскацією майна.

Реабілітований у 1989 р.

Населені пункти та регіони: хут. Остгейм;
с. Тельманове;
м. Маріуполь, м. Сталіно;
Старо-Каранський район;
Донецька область.

225 Архівно-кримінальна справа Є.П. Пивоварова, студента Харківського державного університету, жителя м. Харкова.

26 грудня 1934 р.

Спр. 75569-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 26 грудня 1934 р., ордер на арешт від 26 грудня 1934 р., протокол обшуку від 26 грудня 1934 р., протоколи допиту обвинувачуваного та свідків, постанова про перекваліфікацію обвинувачення від 26 січня 1935 р., протокол про пред'явлення слідчих матеріалів від 25 лютого 1935 р., обвинувальний висновок від 3 березня 1935 р., постанова

прокурора про передачу справи до суду від 9 березня 1935 р., протокол судового засідання виїзної сесії спецколегії і вирок Харківського обласного суду від 15 квітня 1935 р.

У справі міститься протокол засідання комісії партійної організації Харківського державного університету від 19 листопада 1934 р. про виключення Є.П. ПИВОВАРОВА із членів КП(б)У, анонімний лист до комісії партійної організації Харківського державного університету та особисте тимчасове посвідчення.

ПИВОВАРОВ Євсей (він же Володимир) Петрович обвинувачувався за ст. 54-10, ч. 1 ст. 54-11 і ст. 68 КК УСРР у проведенні контрреволюційної агітації, спрямованої на зрив заходів радянської влади.

> У 1932–1933 рр. серед студентів неодноразово скаржився на скрутне становище селян: «План хлібозаготівлі великий, колгоспників примушують працювати, а їсти не дають», «Радянська влада хліб вивозить за кордон, а народ гине з голоду. Продукти, які вивозять, ми продаємо за безцінь, а у нас хліб не продається», «Радянська влада примушує вивозити із сіл весь хліб, навіть посівний матеріал, а на селі народ помирає з голоду», «Партія все робить по ухваленому плану, щоб частину людей знищити, тому і забирають у колгоспників та одноосібників весь хліб». У 1933 р. в одному із сіл Велико-Писарівського району Є.П. ПИВОВАРОВ бачив, що «люди голодують, хліба немає, колгоспники їдять лупу». В справі є згадка про посилення репресій за невиконання планів хлібозаготівлі.

Обвинувач – 2 відділення СПВ УДБ НКВС УСРР по Харківській області (уповноважений відділення ЗАМКОВ, начальник 2 відділення ЛИСИЦЬКИЙ, помічники начальника СПВ ГОВЛІЧ і ЯКУШЕВ, заступник начальника Харківського обласного управління НКВС КАМІНСЬКИЙ, начальник Харківського обласного управління НКВС КАРЛСОН, військовий прокурор 14 стрілецького корпусу САФРОНОВ, помічник військового прокурора 14 стрілецького корпусу ЦИРУЛЬНИЦЬКИЙ, прокурор у спецсправах Харківської області МОРОЗ).

За вироком спеціальної колегії Харківського обласного суду від 15 квітня 1935 р. Є.П. ПИВОВАРОВ засуджений на 10 років позбавлення волі у віддалених виправно-трудових таборах з поразкою в правах на 5 років. Від подання касаційної скарги Є.П. ПИВОВАРОВ відмовився, про що свідчить довідка, написана ним власноруч.

Реабілітований у 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Білилівка, с. Западинець, с. Молодове, с. Печище, с. Семенівка, с. Щербинівка;

м. Бар, м. Біла Церква, м. Вінниця, м. Київ, м. Костянтинівка, м. Сквира, м. Харків;

Антонинський район, Барський район, Велико-Писарівський район, Великосолтанівський район, Лисянський район, Ульянівський район;

Вінницька область, Київська область, Харківська область.

226 Архівно-кримінальна справа Г.Є. Литвиновича, священика с. Ярославка Меджибізького району Вінницької області.

11 лютого 1935 р.

Спр. 75276-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 11 лютого 1935 р., постанова помічника Вінницького обласного прокурора у спецсправах від 11 лютого 1935 р., постанова про утримання обвинувачуваного під вартою від 19 лютого 1935 р., постанова про притягнення до відповідальності від 26 лютого 1935 р., протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, постанова про вилучення особистих документів як речових доказів від 27 квітня 1935 р., обвинувальний висновок від 27 квітня 1935 р., постанова помічника Вінницького обласного прокурора у спецсправах про затвердження обвинувального висновку та направлення справи в суд від 10 травня 1935 р., протокол засідання спецколегії Вінницького обласного суду від 14 травня 1935 р., кримінальний вирок від 15 травня 1935 р., копія заяви обвинувачуваного до Проскурівського єпархіального управління.

До справи долучено речові докази (особисті листи, паспорти, копія рапорту обвинувачуваного до Проскурівського єпархіального управління).

ЛИТВИНОВИЧ Григорій Євменович обвинувачувався за ст. 54-4 КК УСРР у систематичному надсиланні в 1933–1935 рр. родичам у Польщі листів «контрреволюційного» змісту.

> Один з листів Г.Є. ЛИТВИНОВИЧ надіслав голові Варшавського комітету допомоги духовенству в СРСР. У ньому він писав: «У нас тяжке становище, доводиться страждати від голоду і їсти всяку зелень»; «В селах голод і велика смертність…, народ сильно обіднів [і] не надає матеріальної підтримки духовенству», «4 місяці буквально в очі не бачимо ні хліба, ні картоплі».

Обвинувач – 4 відділення СПВ УДБ Вінницького обласного управління НКВС УСРР (уповноважений СПВ ДАНКЕВИЧ, начальник відділення ЛЕВЧЕНКО, начальник СПВ УДБ СИМХОВИЧ, начальник обласного управління НКВС СОКОЛИНСЬКИЙ, помічник Вінницького обласного прокурора у спецсправах РИМАРЧУК, старший помічник генерального прокурора УСРР у спецсправах КРАЙНІЙ, помічник прокурора у спецсправах УСРР ГОЛОДНІЦЬКА).

15 травня 1935 р. спеціальною колегією Вінницького обласного суду Г.Є. ЛИТВИНОВИЧУ винесено вирок за ст. 54-4 КК – позбавити волі у виправно-трудових таборах віддалених місцевостей Союзу РСР на вісім років і обмежити у правах на п'ять років з конфіскацією всього належного йому майна.

На рішення суду Г.Є. ЛИТВИНОВИЧ подав касаційну скаргу до Верховного суду УСРР. Ухвалою спецколегії Верховного суду УСРР від 15 червня 1935 р. вирок Вінницького обласного суду від 15 травня 1935 р. затверджено, а касаційну скаргу відхилено.

Реабілітований 1990 р.

Населені пункти та регіони: с. Врублівка, с. Жар, с. Ілляшівка, с. Кульчинки, с. Облапи, с. Радулин, с. Ставниця, с. Черниця, с. Ярославка;

м. Бахмач, м. Вінниця, м. Житомир, м. Київ, м. Новоград-Волинський, м. Романове, м. Шепетівка;

Антонинський район, Ковельський район, Меджибізький район, Новоград-Волинський район, Старо-Костянтинівський район;

Вінницька область, Волинська область.

227 Архівно-кримінальна справа Т.Л. Герасименка, машиніста лісопильного заводу, жителя м. Чернігова.

22 лютого 1935 р.

Спр. 75310-фп

Постанова про початок слідства від 22 лютого 1935 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 4 березня 1935 р., протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок від 27 квітня 1935 р., обвинувальний висновок від 27 квітня 1935 р., протокол підготовчого засідання спецколегії Чернігівського обласного суду від 29 травня 1935 р., витяг із протоколу судового засідання спецколегії Чернігівського обласного суду від 3–4 серпня 1935 р., обвинувальний висновок від 16 вересня 1935 р., протокол судового засідання спеціальної колегії Чернігівського обласного суду від 17 жовтня 1935 р., вирок судового засідання спецколегії Чернігівського обласного суду від 17 жовтня 1935 р., ухвала Верховного суду від 17 листопада 1935 р., обвинувальний висновок від 3 січня 1935 р., протокол судового засідання спеціальної колегії Київського обласного суду від 28 березня 1936 р., протокол судового засідання спецколегії Київського обласного суду від 13 квітня 1936 р., вирок судового засідання спецколегії Київського обласного суду від 13 квітня 1936 р.

Справа містить випуск газети «Більшовик» за 16 липня 1934 р.

ГЕРАСИМЕНКО Трохим Леонтійович обвинувачувався в систематичній антирадянській агітації серед робітників на підприємстві, засудженні заходів влади та партії, підбурюванні до страйків.

> Він, зокрема, висловлювався: «Люди голодують, смертність набагато збільшилась, голод і смертність докотилися і до міста, на заводі отримують по 100 грамів хліба».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Чернігівського обласного управління НКВС УСРР (помічник уповноваженого АЛЬПЕРТ, уповноважений 1 відділення СПВ ІВАНОВ, начальники 1-го відділення СПВ ЛЕОНІДОВ та ТРУШКІН, помічники начальника СПВ ШЕПЕТІН та БРИЛЬ, начальник обласного управління ТИМОФЄЄВ, прокурор у спецсправах МАКСИМЕНКО).

Спецколегією Чернігівського обласного суду від 17 жовтня 1935 р. Т.Л. ГЕРАСИМЕНКО засуджений за ст. 54-10 ч. 1 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах на 5 років і поразкою у правах на 3 роки.

Спецколегією Київського обласного суду Т.Л. ГЕРАСИМЕНКА 13 квітня 1936 р. виправдано за недоведеністю обвинувачення.

Населені пункти та регіони: с. Буда, с. Зайці;
м. Куйбишев, м. Чернігів;
Куйбишевський район, Олешнівський район, Ріпкинський район;
Чернігівська область.

228 Архівно-кримінальна справа М.П. Омерди, студента Ніжинського педагогічного інституту, жителя м. Ніжина Чернігівської області.

14 березня 1935 р.

Спр. 75313-фп

Постанова про початок слідства від 14 березня 1935 р., постанова про обрання запобіжних заходів, постанова помічника прокурора про утримання обвинуваченого під вартою, протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 29 квітня 1935 р., постанова прокурора Ніжинського району про затвердження обвинувального висновку та передачу справи до спецколегії Чернігівського обласного суду, протокол судового засідання спецколегії Чернігівського обласного суду від 11 червня 1935 р., вирок спецколегії Чернігівського обласного суду від 11 червня 1935 р., ухвала Верховного суду УСРР від 7 серпня 1935 р., протокол судового засідання спецколегії Київського обласного суду від 7 вересня 1935 р., вирок спецколегії Київського обласного суду від 7 вересня 1935 р., ухвала Верховного суду УСРР про відхилення касаційної скарги від 4 листопада 1935 р.

ОМЕРДА Максим Пилипович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР за критику політики комуністичної партії у колгоспному будівництві та індустріалізації.

> М.П. ОМЕРДА у 1934 р. був виключений із лав комсомолу за відмову від поїздки в село для проведення господарських політичних кампаній. Він заявляв: «У мене в колгоспі дуже мало отримують за трудодень і таких колгоспів іще багато. Такий стан пояснюється тим, що колгоспне будівництво поставлене погано»; «У нас в колгоспі погано і колгоспники голодують, бо голова колгоспу вивіз весь хліб»; «У 1933 році люди їли акацію і там же на деревах помирали».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Ніжинського районного відділу НКВС УСРР (уповноважений РЖАВСЬКИЙ, начальник районного відділу ШТАРКМАН, помічник прокурора ШАЛТАЄВА, прокурор у спецсправах МАКСИМЕНКО, заступник прокурора у спецсправах МАЛЬЦЕВ, обласний прокурор СЕМЕНОВ).

11 червня 1935 р. спецколегією Чернігівського обласного суду М.П. ОМЕРДА виправданий, проте 7 серпня 1935 р. спецколегія Верховного суду УСРР це рішення скасувала і М.П. ОМЕРДА був знову заарештований.

7 вересня 1935 р. спецколегією Київського обласного суду М.П. ОМЕРДА засуджений за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах віддалених місцевостей СРСР на 3 роки без поразки в правах.

Реабілітований 20 лютого 1993 р.

Населені пункти та регіони: с. Бережівка, с. Вертіївка, с. Галиця, с. Монастирище, с. Нова Басань, с. Новий Биків, с. Пальчики;

м. Бахмач, м. Ічня, м. Київ, м. Ніжин, м. Пирятин;

Бахмацький район, Іваницький район, Ічнянський район, Лосинівський район, Ніжинський район, Ново-Басанський район;

Чернігівська область.

229 Архівно-кримінальна справа Я.Ю. Гончаревського, жителя с. Кремінне Рубіжанського району Донецької області.

16 березня 1935 р.

Спр. 75237-фп

Постанови про початок слідства, пред’явлення обвинувачення та обрання запобіжних заходів від 16 березня 1935 р., протокол обшуку, постанова прокурора Рубіжанського району від 16 березня 1935 р. про утримання обвинувачуваного під вартою, протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, протокол пред’явлення слідчих матеріалів від 16 квітня 1935 р., постанова про долучення до справи речових доказів від 23 березня 1935 р., протокол очної ставки, обвинувальний висновок та постанова прокурора Рубіжанського району від 15 травня 1935 р., постанова про зміну міри покарання від 26 травня 1935 р., постанова про припинення справи від 27 червня 1935 р.

Обвинувач – Рубіжанське районне відділення Донецького обласного відділу НКВС УСРР (помічник уповноваженого ПЕТРОВ, уповноважений СПВ БОТНАРЬОВ, начальник відділення БАЛИЧЕВ, начальник відділення БОЙКО, уповноважений СПВ Донецького обласного управління АБРАМОВИЧ, начальник районного відділення ХОЛІН, районний прокурор СВЯТЕЦЬ).

ГОНЧАРЕВСЬКИЙ Яків Юхимович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у тому, що під час роботи методистом шкіл поширював серед викладачів ідею українського націоналізму та на підставі тверджень про голод в Україні «висловлював ненависть до вождів СРСР».

За обвинувальним висновком Рубіжанського районного відділення НКВС від 15 травня 1935 р. справа стосовно Я.Ю. ГОНЧАРЕВСЬКОГО передавалась для розгляду спецколегії Донецького обласного суду.

26 травня 1935 р. за постановою Рубіжанського районне відділення НКВС обвинувачуваного було звільнено під підписку про невиїзд.

За постановою СПВ Рубіжанського райвідділення Донецького обласного УДБ НКВС УСРР від 27 червня 1935 р. справу припинено за відсутністю доказів.

Реабілітований 24 жовтня 1994 р.

Населені пункти та регіони: хут. Гончарівка;

с. Бубни, с. Горянка, с. Диканька, с. Кремінне, с. Печеніги, с. Федунка, с. Червоно-Попівка;

м. Ленінград, м. Полтава, м. Рубіжне, м. Харків;

Білоцерківський район, Печенізький район, Шишацький район;

Харківська область.

230 Архівно-кримінальна справа М.П. Качори, священика с. Новоселиця Грицівського району Вінницької області.

27 березня 1935 р.

Спр. 75278-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 27 березня 1935 р., постанова про притягнення до відповідальності від 28 березня 1935 р., постанова помічника Вінницького обласного прокурора у спецсправах від 28 березня 1935 р., протоколи допитів, обвинувальний висновок від 5 червня 1935 р., протокол засідання спеціальної колегії Вінницького обласного суду від 1 липня 1935 р., кримінальний вирок від 1 липня 1935 р.

У справі є листи 1933–1934 рр. обвинувачуваного до брата та до закордонних церковних об’єднань і організацій.

КАЧОРА Микола Петрович обвинувачувався у зв’язках з закордонними контрреволюційними колами і благодійними організаціями Польщі, Німеччини, Швейцарії, від яких отримував допомогу.

> М.П. КАЧОРА повідомляв за кордон про тяжке становище населення України, зокрема духовенства. У своїх листах він писав про голод, про відсутність матеріальної допомоги від парафіян, вказував, що раніше духовенству жилося краще, а зараз доводиться голодувати.

Обвинувач – 4 відділення СПВ УДБ Вінницького обласного управління НКВС УСРР (уповноважений відділу ДАНКЕВИЧ, начальник відділу ЛЕВЧЕНКО, начальник СПВ УДБ СИМХОВИЧ, начальник Грицівського районного відділення НКВС ЮСЮК, заступник начальника управління НКВС у Вінницькій області ПРИХОДЬКО, начальник обласного управління НКВС СОКОЛИНСЬКИЙ, помічник Вінницького обласного прокурора у спецсправах РИМАРЧУК).

1 липня 1935 р. М.П. КАЧОРІ винесено вирок за ст. 54-4 КК УСРР – позбавити волі в загальних місцях ув’язнення строком на 5 років з обмеженням у правах на три роки без конфіскації майна за неспроможністю.

3 липня 1935 р. М.П. КАЧОРА подав касаційну скаргу до Верховного суду УСРР. Ухвалою спецколегії Верховного суду УСРР від 22 липня 1935 р. касаційну скаргу засудженого М.П. КАЧОРА відхилено, а вирок спецколегії Вінницького обласного суду від 1 липня 1935 р. затверджено.

Реабілітований 11 червня 1997 р.

Населені пункти та регіони: с. Борщовичі, с. Веселець, с. Коханівка, с. Крехів, с. Медведівка, с. Новоселиця, с. Онишківці, с. Траулин, с. Хролин, с. Цеглівка;

м. Вінниця, м. Гриців, м. Дніпропетровськ, м. Житомир, м. Ленінград, м. Львів, м. Москва, м. Одеса, м. Орел, м. Твер;

Грицівський район, Сатанівський район, Шепетівський район;

Вінницька область, Львівська область.

231 Архівно-кримінальна справа П.П. Величка, І.М. Ляшка, С.П. Українцева, І.Й. Яловенка, жителів м. Харкова.

28 березня 1935 р.

Спр. 75515-фп

Постанова про початок слідства від 28 березня 1935 р., постанова про арешт від 29 березня 1935 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 5 квітня 1935 р., ордер на арешт, протокол обшуку, анкети арештованих, протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, протоколи очної ставки, обвинувальний вирок від 31 травня 1935 р., протокол засідання та вирок спеціальної колегії Харківського обласного суду від 1 липня 1935 р.

У справі зберігається членський квиток С.П. УКРАЇНЦЕВА.

ВЕЛИЧКО Павло Прохорович, ЛЯШКО Іван Микитович, УКРАЇНЦЕВ Самуїл Пилипович, ЯЛОВЕНКО Іван Йосипович обвинувачувалися у «приналежності до контрреволюційної групи, що проводила агітацію, спрямовану на збудження національної ворожнечі».

> У розмовах із робітниками інформатори ДПУ зафіксували висловлювання підсудних.
>
> П.П. ВЕЛИЧКО: «5 копійок ціна нашому уряду, яке саме живе добре, а решта гине з голоду», «Без допомоги із-за кордону тут не можна ні про що думати, треба тільки зачекати, поки що-небудь почнеться, а тоді вже не зівати».
>
> І.М. ЛЯШКО: «СТАЛІН напівбожевільний, каже, що йому збреде в голову, а решта танцює під його дудку».
>
> С.П. УКРАЇНЦЕВ: «Теперь неволя, та ж панщина, що колись була», «на 100 осіб може знайдеться 5–10 задоволених радянською владою, а селяни всі незадоволені… Треба, щоб почали згори, а тоді ми всі почнемо допомагати».

Обвинувач – секретно-політичний відділ УДБ Харківського обласного управління НКВС УСРР (уповноважений СПВ ГОХБЕРГ, начальник 1 відділу СПВ НАДЕЖДІН, начальник СПВ ГОВЛИЧ, заступник начальника ХОУ НКВС УСРР КАМІНСЬКИЙ, начальник ХОУ НКВС УСРР КАРЛСОН).

1 липня 1935 р. спеціальною колегією Харківського обласного суду за ч. 1 ст. 54-10, статтями 54-11 і 54-12, ч. 1 ст. 56-21 КК УСРР засуджено: І.Й. ЯЛОВЕНКА – до позбавлення волі у віддалених виправно-трудових таборах на 4 роки, П.П. ВЕЛИЧКА, І.М. ЛЯШКА та С.П. УКРАЇНЦЕВА – до позбавлення волі у віддалених виправно-трудових таборах на 5 років з поразкою у правах на 3 роки кожного.

Реабілітовані 23 січня 1992 р.

Населені пункти, регіони та країни: хут. Лозова;

с. Березівка, с. Богодарівка, с. Борисівка, с. Гладкове, с. Жихар, с. Колонтаїв, с. Мельникове, с. Наталівка, с. Нова Прага, с. Смірни, с. Товжанка;

м. Вовчанськ, м. Іваниця, м. Ново-Усурійськ, м. Охтирка, м. Проскурів, м. Сталіно, м. Харків;

Білолуцький район, Валківський район, Краснокутський район, Лозівський район, Пирятинський район, Шебекінський район;

Харківська область, Чернігівська область, Старобільський округ;

Вологодська губернія, Херсонська губернія;

Польща.

232 Архівно-кримінальна справа П.О. Лібацького, священика с. Онишківці Грицівського району Вінницької області.

28 березня 1935 р.

Спр. 75277-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів, арешт та утримання під вартою від 28 березня 1935 р., протокол обшуку від 4 квітня 1935 р., протоколи допитів обвинувачуваного, постанова про пред'явлення обвинувачення від 14 квітня 1935 р., протоколи допитів свідків, протокол пред'явлення слідчих матеріалів від 1 червня 1935 р., постанова про долучення до справи речових доказів від 5 червня 1935 р., обвинувальний висновок від 5 червня 1935 р., постанова помічника Вінницького обласного прокурора у спецсправах від 20 червня 1935 р. про затвердження обвинувального висновку та передачу обвинуваченого до суду, протокол засідання спеціальної колегії Вінницького обласного суду від 25 червня 1935 р.

У справі є особистий лист, конфіскований як речовий доказ.

ЛІБАЦЬКИЙ Петро Онисимович обвинувачувався за статтями 54-4, 54-10 і 54-11 КК УСРР в антирадянській діяльності та зв'язках із закордонними контрреволюційними церковними колами, від яких отримував грошову допомогу, надсилаючи навзамін «наклепницьку інформацію» про становище населення та духовенства в СРСР («життя наше кінчається і починається житіє», «матеріальне становище наше важке, так як ми зовсім нічого не маємо і доводиться переживати голод і скруту»).

Обвинувач – 4 відділення секретно-політичного відділу УДБ Вінницького обласного управління НКВС УСРР (уповноважений відділення ДАНКЕВИЧ, начальник 4 відділення ЛЕВЧЕНКО, начальник секретно-політичного відділу УДБ СИМХОВИЧ, начальник обласного управління НКВС СОКОЛИНСЬКИЙ, заступник начальника управління ПРИХОДЬКО, помічник Вінницького обласного прокурора у спецсправах РИМАРЧУК).

25 червня 1935 р. спецколегією Вінницького обласного суду П.О. ЛІБАЦЬКОМУ винесено вирок за ст. 54-4 КК УСРР – позбавлення волі у виправно-

трудових таборах на 6 років з обмеженням у правах на 3 роки без конфіскації майна.

Засуджений подавав касаційну скаргу до Верховного суду УСРР. Ухвалою спецколегії Верховного суду УСРР від 22 липня 1935 р. касаційну скаргу П.О. ЛІБАЦЬКОГО залишено без наслідків, а вирок спецколегії Вінницького обласного суду від 25 червня 1935 р. затверджено. Покарання відбував у Пермській області, де й помер 17 грудня 1938 р.

Реабілітований 19 червня 1991 р.

Населені пункти та регіони: хут. Дубно;

с. Береги, с. Брикуля, с. Козин, с. Коськів, с. Лози, с. Муковець, с. Новоселиця, с. Онишківці, с. Ридомиль, с. Ростоки, с. Сковородки, с. Чотирбоки;

м. Варшава, м. Вінниця, м. Гриців, м. Житомир, м. Ізяслав, м. Київ, м. Козин, м. Кременець, м. Почаїв, м. Судилків, м. Шепетівка;

Грицівський район, Красилівський район, Кременецький район, Старо-Костянтинівський район, Шепетівський район;

Вінницька область.

233 Архівно-кримінальна справа Я.П. Штобе, жителя колонії Орлівка Сталінського району Донецької області.

19 квітня 1935 р.

Спр. 75552-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів та про арешт обвинуваченого від 19 квітня 1935 р., ордер на арешт від 22 квітня 1935 р., протокол обшуку від 25 квітня 1935 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 7 травня 1935 р., протоколи допиту свідків та обвинуваченого, обвинувальний акт від 14 червня 1935 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 9 серпня 1935 р., протокол підготовчого засідання відділу Військового трибуналу прикордонної і внутрішньої охорони УСРР в Донецькій області від 14 серпня 1935 р., обвинувальний акт від 14 серпня 1935 р., заява обвинуваченого від 16 серпня 1935 р., протокол судового засідання Донецького відділу Військового трибуналу прикордонної і внутрішньої охорони УСРР від 17 серпня 1935 р., вирок Донецького відділу прикордонної і внутрішньої охорони УСРР від 17 серпня 1935 р.

ШТОБЕ Яків Петрович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР у «контрреволюційній» діяльності, спрямованій проти партії і Радянського Союзу, під час проведення колективізації на селі.

> Надсилав листи до Канади та Німеччини, висвітлюючи в них події в СРСР у «контрреволюційному» дусі, просив про матеріальну допомогу. У 1932–1933 рр. одержував грошові перекази в німецьких марках, на які купував цукор та олію.

Обвинувач – особливий відділ УДБ Донецького обласного управління НКВС УСРР (оперативний уповноважений відділу НОВИЦЬКИЙ, уповноважений відділу ШЕЙГАМ, начальник відділу ЛЕОПОЛЬД, заступник начальника управління

ЗАГОРСЬКИЙ, прокурор у спеціальних справах ОНУФРІЄНКО, начальник 3 відділення особливого відділу ЛЕВІТАН, начальник відділу ЛЮТИЙ, помічник відділу Військового трибуналу прикордонної і внутрішньої охорони УСРР ВИШНЯКОВ).

За вироком спеціальної колегії Донецького відділу Військового трибуналу прикордонної і внутрішньої охорони УСРР від 17 серпня 1935 р. Я.П. ШТОБЕ засуджений до 5 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах.

Реабілітований 22 серпня 1991 р.

Населені пункти, регіони та країни: кол. Орлівка;

м. Москва, м. Харків;

Сталінський район, Донецька область;

Канада, Німеччина.

234 Архівно-кримінальна справа Х.Х. Фрідріха, тесляра, жителя м. Маріуполя Донецької області.

19 квітня 1935 р.

Спр. 75538-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів та про пред’явлення обвинувачення від 19 квітня 1935 р., протоколи допиту обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 15 червня 1935 р., постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 19 червня 1935 р., протокол судового засідання та вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 3 липня 1935 р.

ФРІДРІХ Християн Християнович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-4 КК УРСР у тому, що в 1933 р. писав «наклепницькі» листи до Німеччини.

> У листах до благодійного товариства «Фаст Діамант» Х.Х. ФРІДРІХ описував тяжке матеріальне становище в Радянському Союзі і просив матеріальної допомоги: «Я в теперішній час проживаю в Маріуполі, на приватній квартирі, так як власну квартиру відібрала влада, живу в поганих умовах і не маю засобів до існування». Отримав допомогу 8 німецьких марок.

Обвинувач – особливий відділ УДБ Маріупольського міського відділу Донецького обласного управління НКВС УСРР (уповноважений ОВ ЗАЙЦЕВ, начальник ОВ НІЛОВ, начальник міського відділу ШТУРМ, начальник 2 відділення особливого відділу ЛЕВІТАН, в.о. начальника Донецького обласного управління ЗАГОРСЬКИЙ, помічник прокурора ВОЛИНЕЦЬ, прокурор ШЕСТАКОВ).

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 3 липня 1935 р. Х.Х. ФРІДРІХ засуджений до 5 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією особистого його майна та поразкою у правах на 5 років.

Реабілітований 31 липня 1992 р.

Населені пункти, регіони та країни: м. Маріуполь; м. Харків;

Донецька область;

Німеччина.

235 Архівно-кримінальна справа В.Г. Герцена, рахівника фенольного заводу, жителя с. Нью-Йорк Горлівського району Донецької області.

20 квітня 1935 р.

Спр. 75545-фп

Постанова про початок слідства та обрання запобіжних заходів від 20 квітня 1935 р., протоколи допиту обвинуваченого, постанова про пред'явлення обвинувачення від 20 квітня 1935 р., протоколи допиту свідків та обвинувачених, обвинувальний висновок від 2 липня 1935 р., постанова прокурора про направлення справи до спеціальної колегії Донецького обласного суду від 11 липня 1935 р., протокол судового засідання спеціальної колегії Донецького обласного суду від 26 липня 1935 р., вирок спеціальної колегії Донецького обласного суду від 26 липня 1935 р., касаційна скарга від 29 липня 1935 р., ухвала Верховного суду УСРР про розгляд касаційної скарги від 11 вересня 1935 р.

У справі містяться окладні листи В.Г. ГЕРЦЕНА на єдиний сільськогосподарський податок за 1923–1929 рр.

ГЕРЦЕН Вільгельм Генріхович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-4 КК УСРР у тому, що в 1932–1934 рр. вів контрреволюційну діяльність серед населення с. Нью-Йорк, писав «наклепницькі» листи за кордон про тяжке матеріальне становище в Радянському Союзі.

Обвинувач – особливий відділ УДБ Горлівського міського відділу Донецького обласного управління НКВС УРСР (начальник ОВ ТУРИНСЬКИЙ, начальник міського відділу ВЕЙС, помічник Горлівського прокурора БЄЛИЙ, уповноважений ОВ ЯЩУК, начальник ОВ ЛЕОПОЛЬД, в.о. начальника Донецького обласного управління ЗАГОРСЬКИЙ, прокурор БЛЕХМАН).

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 26 липня 1935 р. В.Г. ГЕРЦЕН засуджений до 7 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах у віддалених місцях Радянського Союзу з конфіскацією особистого майна та поразкою у правах на 5 років.

Ухвалою Донецького обласного суду від 11 вересня 1935 р. вирок залишено в силі, а касаційні скарги – без наслідків.

Реабілітований 17 січня 1995 р.

Населені пункти, регіони та країни: хут. Реброво;
с. Бобрик, с. Нью-Йорк;
м. Магнітогорськ;
Горлівський район;
Донецька область;
СРСР.

236 Архівно-кримінальна справа Й.Л. Гака, К.І. Міллер, Л.Л. Оленберга, Р.І. Оленберга, І.П. Штрауфа, жителів Тельманівського району Донецької області.

26 квітня 1935 р.

Спр. 75551-фп

Постанова про початок слідства від 26 квітня 1935 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 26 квітня 1935 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 27 квітня 1935 р., протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, протоколи обшуку, постанови про обрання запобіжних заходів від 30 травня 1935 р. та 7 червня 1935 р., постанова прокурора з санкцією на арешт від 9 червня 1935 р., постанова про утримання під вартою від 4 липня 1935 р., протокол пред'явлення слідчих матеріалів від 8 липня 1935 р., протоколи очної ставки, обвинувальний висновок від 2 серпня 1935 р., постанова прокурора про передачу справи в Донецький обласний суд від 8 серпня 1935 р., протокол судового засідання спецколегії і вирок спецколегії Донецького обласного суду від 11 вересня 1935 р.

ГАК Йосип Людвігович, МІЛЛЕР Клара Іванівна, ОЛЕНБЕРГ Лук'ян Лук'янович, ОЛЕНБЕРГ Рудольф Іванович і ШТРАУФ Іван Пилипович обвинувачувалися за ч. 1 ст. 54-4 і ст. 54-10 КК УСРР у систематичній антирадянській агітації.

> У 1933–1935 рр. обвинувачувані закликали до виходу з місцевого колгоспу «Червона зірка» («Навіщо нам працювати в колгоспі, коли із року в рік голодуємо»), поширювали чутки про голод, надсилали в Німеччину листи із проханням про допомогу їм як голодуючим, шкодили під час весняної сівби.

Обвинувач – Тельманівське районне відділення Донецького обласного управління НКВС УСРР (уповноважений відділення ПЄШКОВ, начальник відділення СУХОВ, уповноважені СПВ УДБ УНКВС по Донецькій області АБРАМОВИЧ і СПІВАКОВСЬКИЙ, заступник начальника СПВ ГЕРЗОН, в.о. начальника СПВ ПІЛЬДЕШ, заступник начальника УНКВС по Донецькій області ЗАГОРСЬКИЙ, прокурор ШЕСТАКОВ).

За рішенням судового засідання спеціальної колегії Донецького обласного суду від 11 вересня 1935 р. матеріали справи стосовно Й.Л. ГАКА, Р.І. ОЛЕНБЕРГА і І.П. ШТРАУФА виділено в окреме провадження та направлено на дослідування.

За вироком спеціальної колегії Донецького обласного суду від 10 вересня 1935 р.[1] К.І. МІЛЛЕР засуджена за ст. 54-4 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах на 5 років з конфіскацією всього належного їй майна та поразкою в правах на 3 роки, Л.Л. ОЛЕНБЕРГА – за ст. 54-4 КК УСРР до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення на 3 роки з конфіскацією всього належного йому майна та поразкою в правах на 3 роки.

[1] Так зазначено в документі.

К.І. МІЛЛЕР подавала касаційну скаргу. Ухвалою спеціальної колегії Верховного суду УСРР від 31 жовтня 1935 р. вирок стосовно К.І. МІЛЛЕР затверджено, а касаційну скаргу залишено без наслідків.

К.І. МІЛЛЕР і Л.Л. ОЛЕНБЕРГ реабілітовані у 1991 р.

Населені пункти та регіони: кол. Вассарай, кол. Горбачево, кол. Гутерваль, кол. Корнталь, кол. Марксфельд, кол. Ново-Марієнталь, кол. Тельманове;

с. Грінталь, с. Розенфельд, с. Розівка, с. Степанівка;

м. Маріуполь, м. Сталіно;

Люксембурзький район, Старо-Каранський район, Тельманівський район;

Донецька область.

237 Архівно-кримінальна справа М.І. Золотухіна, хлібороба, жителя с. Піщанка Червоноградського району Харківської області.

30 квітня 1935 р.

Спр. 75568-фп

Постанова про початок слідства від 30 квітня 1935 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 30 квітня 1935 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 3 травня 1935 р., протоколи допиту обвинувачуваного та свідків, протокол про обрання запобіжних заходів від 3 травня 1935 р., протокол пред'явлення слідчих матеріалів від 17 травня 1935 р., обвинувальний висновок, постанова помічника прокурора у спецсправах Харківської області від 23 травня 1935 р., постанова помічника прокурора у спецсправах Харківської області про затвердження вироку від 7 грудня 1935 р., протокол судового засідання виїзної сесії спецколегії і вирок Харківського обласного суду від 8 серпня 1940 р.

У справі міститься характеристика на члена колгоспу ім. Крупської М.І. ЗОЛОТУХІНА.

ЗОЛОТУХІН Матвій Іванович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УСРР у проведенні антирадянської агітації серед колгоспників.

> Із 1933 р. був головою колгоспу ім. Крупської, а 1934 р. за «розвал» колгоспу виключений із партії та знятий із посади. Неодноразово висловлював серед колгоспників своє незадоволення продовольчим становищем: «Хліба не купити і сім'я залишалась голодна», «Народ без хліба вмирає голодний, в чергах душиться і не купиш хліба».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Червоноградського районного відділу НКВС УСРР (уповноважений відділу ЛЕОНОВИЧ, начальник районного відділу БУТАКОВ, помічники прокурора у спецсправах ЛІПСЬКИЙ і ВАЗОНОВ, заступник обласного прокурора у спецсправах МОРОЗ).

За вироком виїзної сесії спецколегії Харківського обласного суду від 8 серпня 1935 р. М.І. ЗОЛОТУХІН виправданий за недоведеністю провини та звільнений з-під варти.

Населені пункти та регіони: с. Піщанка, с. Чапаєве;

м. Дніпропетровськ, м. Полтава, м. Харків, м. Червоноград;
Червоноградський район;
Харківська область.

238 Архівно-кримінальна справа А.І. Замаха й І.І. Чергикала, курсантів-червоноармійців.

21 червня 1935 р.

Спр. 56321-фп

Постанови про пред'явлення обвинувачення й обрання запобіжних заходів від 21 червня 1935 р., анкети заарештованих, протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, протокол судового засідання та вирок військового трибуналу 17 стрілецького корпусу КВО від 31 серпня 1935 р., витяг із протоколу особливої наради при народному комісарі внутрішніх справ СРСР від 8 липня 1938 р.

ЧЕРГИКАЛО Іван Іванович та ЗАМАХ Андрій Іванович обвинувачувалися за ст. 54-10 КК УСРР в антирадянській агітації.

> Під час політзанять курсант І.І. ЧЕРГИКАЛО виступив із запереченням критики капіталістичного ладу, натомість нагадав, що 1933 р. селяни «дохли з голоду» й про це знав радянський уряд. Він розповів, що якраз тоді в їхнє село приїжджав С. КОСІОР. Побачивши опухлу від голоду жінку, партійний діяч лише запитав її, скільки вона виробила трудоднів і нічим не допоміг. Присутній на політзанятті курсант А.І. ЗАМАХ підтримав виступаючого.

Обвинувач – особливий відділ УДБ Вінницького обласного управління НКВС УСРР (уповноважений відділу Л. ВИШНЕВЕЦЬКИЙ, начальник відділу ДЕТИНКО, в.о. начальника Вінницького обласного управління НКВС УСРР ПРИХОДЬКО).

За вироком військового трибуналу 17 стрілецького корпусу КВО від 31 серпня 1935 р. А.І. ЗАМАХА й І.І. ЧЕРГИКАЛО засуджено до 3 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах. 8 липня 1938 р. особлива нарада при наркомі внутрішніх справ СРСР постановила знову ув'язнити у ВТТ І.І. ЧЕРГИКАЛА за критику колгоспного ладу терміном на 3 роки.

Реабілітовані 30 листопада 1999 р.

Населені пункти та регіони: с. Кобижча, с. Раковище;
Бобровицький район, Яготинський район;
Харківська область, Чернігівська область.

239 Архівно-кримінальна справа М.Я. Шкварченка й інших студентів Всеукраїнського інституту споживчої кооперації, м. Харків.

19 липня 1935 р.

Спр. 75516-фп

Протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, протоколи очної ставки, обвинувальний вирок від 19 липня 1935 р., протокол спеціальної колегії Харківського обласного суду від 15 вересня 1935 р., вирок спеціальної колегії Харківського обласного суду від 19 червня 1936 р.

Справа містить фото обвинувачених, хлібні картки, картки на цукор, картки на харчування, талони в їдальню, особисті листи, перепустку на тракторний завод А.В. БАСЬКА, студентський квиток О.У. ВОЙТЕНКА.

БАСЬКО Яким Васильович, ВОЙТЕНКО Остап Іванович, ГАФТАНЮК Іван Захарович, ДЖУЛАЙ Петро Захарович, КРИВУНЧЕНКО Іван Григорович, МИРОНЕЦЬ Олександр Григорович, ШКВАРЧЕНКО Михайло Якимович, ФУРСЕНКО Федір Федорович обвинувачувалися у створенні 1933 р. контрреволюційної групи у Всеукраїнському інституті споживчої кооперації, де обговорювали національну політику партії, колгоспне будівництво, яке, на їх думку, призвело селянство до зубожіння й загибелі.

> Зафіксовані, зокрема, висловлювання О.І. ВОЙТЕНКА про те, що «з селянами радянська влада поводиться як із худобою, що голодне селянство й студентство стоїть в чергах за хлібом, простоюючи по кілька діб і замість хліба Влада розганяє їх з допомогою кінної міліції»; П.З. ДЖУЛАЯ: «Приїхавши в своє рідне село, я його не пізнав, бо є цілі вулиці в моєму селі, де не проживає жодної людини і де пустують хати, старі вимирали, а молодь, не бажаючи йти в колгоспи через голод, тікала в міста»

Обвинувач – секретно-політичний відділ УДБ Харківського обласного управління НКВС УСРР (уповноважена СПВ БЄЛОВА, т.в.о. начальника 2 відділу СПВ ЦВЄТУХІН, т.в.о. начальника СПВ ЯКУШЕВ, заступник начальника ХОУ НКВС КАМІНСЬКИЙ, помічник прокурора у спецсправах Харківської області ЛІПСЬКИЙ).

Спеціальною колегією Харківського обласного суду 15–16 вересня 1935 р. винесено вирок за ч. 1 ст. 154-10 і ст. 54-12 КК УСРР – О.І. ВОЙТЕНКА та П.З. ДЖУЛАЯ позбавити волі в загальних місцях ув'язнення на 2 роки, А.В. БАСЬКА та Ф.Ф. ФУРСЕНКА позбавити волі у ВТТ на 3 роки, М.А. ШКВАРЧЕНКА позбавити волі у ВТТ на 5 років, І.З. ГАФТАНЮКА, І.Г. КРИВУНЧЕНКА й О.Г. МИРОНЦЯ виправдано.

19 червня 1936 р. спецколегія Харківського обласного суду засудила за п. 11 ст. 54, ч. 1 ст. 54-10, КК УСРР П.З. ДЖУЛАЯ, І.Г. КРИВУНЧЕНКА, А.Г. МИРОНЦЯ до 3 років позбавлення волі у ВТТ, І.З. ГАФТАНЮКА – до 2 років позбавлення волі.

Реабілітовані 29 вересня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Будьоннівка, с. Ковалівка, с. Косарі, с. Кропивня, с. Миловатка, с. Ольгопіль, с. Сокільниківка;

м. Харків;

Бирлівський район, Дворічанський район, Золотоніський район, Кам'янський район, Рубіжанський район;

Вінницька область, Київська область, Харківська область.

240 Архівно-кримінальна справа С.В. Залевського, жителя с. Кошелівка Пулинського району Новоград-Волинського округу.

5 серпня 1935 р.

Спр. 75206-фп

Постанова про початок слідства від 5 серпня 1935 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 6 серпня 1935 р., постанова прокурора Пулинського району від 6 серпня 1935 р. про утримання обвинуваченого під вартою, протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, постанова Пулинського районного відділення про пред'явлення обвинувачення від 8 серпня 1935 р., постанова Пулинського районного відділення від 10 серпня 1935 р. про додаткове розслідування справи, постанова Пулинського районного відділення від 29 серпня 1935 р. про направлення С.В. ЗАЛЕВСЬКОГО в Житомир для утримання під вартою до суду, постанова помічника обласного прокурора у спецсправах від 18 вересня 1935 р., обвинувальний акт від 18 вересня 1935 р., кримінальний вирок спеціальної колегії Київського обласного суду від 23 жовтня 1935 р.

ЗАЛЕВСЬКИЙ Станіслав Войцехович обвинувачувався за ст. 54-10, ч. 1 ст. 75 і ст. 150 КК УСРР за проведення контрреволюційної роботи серед трактористів колгоспу, розповіді про невигідність перебування в колгоспі та неправильні дії Радянської влади, заклики до тероризму.

Обвинувач – секретно-політичний відділ Пулинського районного відділення НКВС УСРР (уповноважений відділення ШАПІРО, помічник уповноваженого ОВ СКОРОДУМОВ, начальник відділення БАУМАН, прокурор Пулинського району ФАЛЬКЕНШТЕРН, помічник обласного прокурора у спецсправах КОСМАН).

За вироком спецколегії Київського обласного суду від 23 жовтня 1935 р. С.В. ЗАЛЕВСЬКИЙ засуджений на 4 роки ув'язнення у виправно-трудових таборах без поразки в правах. Касаційну скаргу ухвалою Верховного суду 17 листопада 1935 р. було відхилено, а вирок спецколегії обласного суду залишено в силі. Заслання відбував в «Севвостлаге» Магаданської області. Звільнений 21 березня 1939 р.

Реабілітований 19 жовтня 1990 р.

Населені пункти та регіони: с. Високе, с. Кошелівка, с. Солодері, с. Чорнявка, с. Юлянівка;

м. Київ, м. Мархлевськ, м. Пулино;

Пулинський район, Черняхівський район.

241 Архівно-кримінальна справа П.Г. Квецинського, співробітника Інституту польської культури.

4 листопада 1935 р.

Спр. 31308-фп

Постанова про початок слідства від 4 листопада 1935 р., постанова військового прокурора Київського військового округу від 4 листопада 1935 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок особливого відділу від 28 лютого 1936 р., постанова заступника прокурора у спецсправах УСРР від 21 березня 1936 р., протокол судового засідання і вирок спеціальної колегії Київського обласного суду від 29 березня 1936 р., ухвала Верховного суду УСРР від 23 квітня 1936 р.

Справа містить особисті документи (посвідчення Всеукраїнської академії наук, тимчасовий членський квиток, військовий квиток, посвідчення спеціального кореспондента польської центральної робітничої газети «ТРИБУНА РАДЗЕЦКА»), щоденник П.Г. КВЕЦИНСЬКОГО, а також довідку про смертність у 1932–1933 рр. у с. Шаровечка.

КВЕЦИНСЬКИЙ Павло Григорович обвинувачувався у причетності до діяльності контрреволюційної «Польської Організації Військової» та в антирадянській агітації.

> КВЕЦИНСЬКИЙ П.Г. – уродженець с. Коротки Люблінського воєводства, Польща, до арешту працював молодшим науковим співробітником Інституту польської культури у м. Києві, кореспондентом газети «Серп». Під час обшуку у нього було вилучено щоденник із записами польською мовою про стан колгоспу с. Шаровечка Проскурівського району Вінницької області 1933 р., де проводилась насильницька колективізація.

Вироком спецколегії Київського обласного суду від 29 березня 1936 р. П.Г. КВЕЦИНСЬКИЙ був засуджений за ст. 54-10 КК УСРР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах строком на 3 роки без конфіскації майна з поразкою в правах на 2 роки.

Обвинувач – особливий відділ УДБ НКВС УСРР (уповноважені відділу СТАРОДУБЦЕВ та ШТЕРЕНБЕРГ, начальник 6 відділення ОВ ДЕТИНКО, помічники начальника ОВ САМОЙЛОВ та БРЖЕТОВСЬКИЙ, заступник начальника ОВ ДУХНЕНКО, військовий прокурор КВО ПЕРФІЛЬЄВ, заступник прокурора у спецсправах МАЛЬЦЕВ).

Ухвалою Верховного суду УСРР від 6 квітня 1936 р. касаційну скаргу засудженого П.Г. КВЕЦИНСЬКОГО П.Г. було відхилено, а вирок спецколегії Київського обласного суду залишено в силі.

Реабілітований 18 жовтня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Мацьківці, с. Шаровечка;
м. Артемівськ, м. Київ, м. Проскурів, м. Харків;
Проскурівський район;
Вінницька область.

242 Архівно-кримінальна справа Д.Д. Заволоки і С.І. Ткаченка, жителів м. Києва.

19 листопада 1935 р.

Спр. 49905-фп, тт. 1, 2.

Постанова про початок слідства від 19 листопада 1935 р., постанови про обрання запобіжних заходів від 20 листопада 1935 р., протоколи обшуку, протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, обвинувальний висновок від 13 січня 1936 р., постанова прокурора від 9 грудня 1935 р., вирок спецколегії Київського обласного суду від 14 лютого 1936 р., ухвала Верховного суду УСРР від 17 березня 1936 р., вирок спецколегії Верховного суду УСРР від 4 червня 1936 р., ухвала судової колегії у кримінальних справах Верховного суду СРСР від 14 травня 1940 р., обвинувальний висновок від 20 серпня 1949 р., постанова про арешт від 14 червня 1949 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 14 червня 1949 р., обвинувальний висновок слідчої частини МДБ УРСР від 19 серпня 1949 р., постанова прокурора УРСР від 1 серпня 1949 р., витяг із протоколу особливої наради при МДБ СРСР від 15 жовтня 1949 р.

У справі є особисте фото ЗАВОЛОКИ Д.Д. та його щоденник 1932–1935 рр.[1]

ЗАВОЛОКА Дмитро Дмитрович, будучи членом КП(б)У, вів щоденники, в яких записував роздуми про політику більшовицької партії і відверто її засуджував. За рішенням Київського міського комітету КП(б)У від 21 листопада 1935 р. Д.Д. ЗАВОЛОКУ виключено з партії. За постановою 1 відділу СПВ УДБ КОУ НКВС від 13 січня 1936 р. при обшуку у ЗАВОЛОКИ було вилучено різноманітну переписку та два щоденники.

ТКАЧЕНКО Семен Ілліч, будучи в близьких стосунках з ЗАВОЛОКОЮ Д.Д., разом з ним вів розмови, в яких засуджував політику партії. У 1932–1933 рр. під час зустрічей Д.Д. ЗАВОЛОКА і С.І. ТКАЧЕНКО обговорювали лінію партії по сільському господарству і колективізацію. Казали, що колективізація сільського господарства проходить дуже швидкими темпами, що селян примушують йти в колгоспи, що керівництво партії винне в тяжкому становищі на селі.

Обвинувач – 1 відділ СПВ УДБ Київського обласного управління НКВС УСРР (оперуповноважений відділу КРИВИЙ, заступник начальника відділу ГОЛЬДМАН, заступник начальника КОУ НКВС ГРИШИН, прокурор у спецсправах Київської області КОСМАН, помічник генерального прокурора УСРР – прокурор Київської області СТАРОВОЙТОВ, начальник СПВ УДБ БАБИЧ, старший помічник генерального прокурора УСРР у спецсправах КРАЙНІЙ).

За рішенням бюро Сталінського райпарткому від 13 грудня 1935 р. С.І. ТКАЧЕНКА було виключено з лав партії. За обвинувальним висновком 1 відділу СПВ УДБ КОУ НКВС УСРР від 13 січня 1936 р. справа направлялась обласному прокуророві у спецсправах для передачі спецколегії Київського обласного суду.

За постановою прокурора Київської області від 20 січня 1936 р. обвинувальний висновок затверджено та справу передано до спецколегії Київського

[1] Див. док. № 359.

обласного суду з обвинуваченням ЗАВОЛОКИ і ТКАЧЕНКА за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР.

За вироком спецколегії Київського обласного суду від 14 лютого 1936 р. ЗАВОЛОКА засуджений до позбавлення волі у ВТТ далеких місцевостей Союзу РСР строком на 5 років без обмеження в правах, ТКАЧЕНКО – до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення строком на 2 роки без обмеження в правах.

За вироком Верховного суду в спеціальній колегії від 17 березня 1936 р. протест старшого помічника генерального прокурора УСРР у спецсправах задовольнили, вирок спецколегії суду від 14 лютого 1936 р. скасовано та надіслано справу на новий розгляд зі стадії судового слідства в Чернігівську спецколегію.

Президія Верховного суду УСРР 5 травня 1936 р. ухвалила передати справу Д.Д. ЗАВОЛОКИ і С.І. ТКАЧЕНКА спецколегії Верховного суду УСРР.

За вироком спеціальної колегії Верховного суду УСРР від 4 червня 1936 р. Д.Д. ЗАВОЛОКА засуджений за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР до позбавлення волі у ВТТ на 10 років з обмеженням у правах на 5 років, С.І. ТКАЧЕНКО засуджений за ст. 54-12 КК УСРР до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення на 2 роки з обмеженням у правах на один рік. Вирок оскарженню не підлягав.

ТКАЧЕНКО відбував покарання на будівництві каналу Москва – Волга у 1936–1937 роках. Був звільнений у липні 1937 р. ЗАВОЛОКА відбував покарання в Комі АРСР у таборі, розташованому в м. Воркуті. Був звільнений 20 листопада 1945 р.

Судова колегія по кримінальних справах Верховного суду СРСР розглянула на засіданні від 14 травня 1940 р. протест на предмет припинення справи стосовно засудженого ТКАЧЕНКА за відсутністю в його діях складу злочину. За ухвалою вирок Верховного суду УСРР від 4 червня 1936 р. скасовано та справу з обвинувачування С.І. ТКАЧЕНКА за ст. 54-12 КК УСРР припинено.

21 серпня 1949 р. Д.Д. ЗАВОЛОКУ повторно було заарештовано та притягнуто до кримінальної відповідальності за підозрою у злочинах, передбачених ст. 54-10 КК УРСР.

Обвинувач – слідча частина міністерства державної безпеки УРСР (слідчий слідчастини МДБ УРСР РАПОТА, начальник відділення слідчастини МДБ УРСР ОЛІЙНИК, начальник 2 відділу слідчастини МДБ УРСР ЛИМАРЧЕНКО, начальник слідчої частини МДБ УРСР ЦЕПКОВ, заступник міністра МДБ УРСР ЄСИПЕНКО, заступник міністра МДБ УРСР ПОПЕРЕКА, заступник прокурора УРСР ШУГУРОВ, уповноважений 1 відділення 2 відділу 5 Управління МДБ НОВОЖИЛОВ, заступник начальника 2 відділу 5 Управління МДБ ЧЕРНОВ, начальник 5 Управління МДБ ЦВЄТУХІН, прокурор УРСР РУДЕНКО, помічник прокурора УРСР у спецсправах УТІНА).

За рішенням особливої наради при МДБ СРСР від 15 жовтня 1949 р. Д.Д. ЗАВОЛОКУ за антирадянську агітацію, тобто фактично за той ще щоденник із записами 1932–1933 рр., було повторно засуджено і заслано на поселення в Красноярський край.

За ухвалою судової колегії у кримінальних справах Верховного суду УРСР від 13 лютого 1959 р. постанову особливої наради при МДБ СРСР від 15 жовтня 1949 р. стосовно Д.Д. ЗАВОЛОКИ скасовано та справу припинено за відсутністю в його діях складу злочину.

Населені пункти та регіони: хут. Голосієво;

с. Бища, с. Дар-Надежда, с. Макарів, с. Старо-Михайлівка, с. Ходорів;

м. Бориспіль, м. Воркута, м. Кагарлик, м. Київ, м. Нікополь;

Андрушівський район, Барашівський район, Мар'янівський район, Олександрійський район, Ржищівський район, Сахновщанський район;

Дніпропетровська область, Донецька область, Київська область.

243 Архівно-кримінальна справа О.Й. Пультера, жителя с. Адамівки Новоград-Волинського округу Київської області.

18 грудня 1935 р.

Спр. 75306-фп

Постанова про початок слідства від 18 грудня 1935 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 15 лютого 1936 р.

Справа містить поштову листівку, надіслану О.Й. ПУЛЬТЕРУ від Д. ДЖОНСОНА з Америки.

ПУЛЬТЕР Олександр Йосипович обвинувачувався у зв'язках із зарубіжними антирадянськими організаціями, до яких надсилав листи із проханням про матеріальну допомогу.

Зокрема, пастиреві ДЖОНСОНУ в США він писав: «Я та мої діти голодуємо, висохли від голоду, немає хліба» та отримував від нього грошові перекази. Серед односельців проводив антирадянську агітацію, спрямовану проти зміцнення колгоспів.

Обвинувач – секретно-політичний відділ Новоград-Волинського окружного відділу НКВС УСРР (уповноважений ШАПІРО, начальник Червоноармійського районного відділення НКВС УСРР БАУМАН, начальник Новоград-Волинського окружного відділу НКВС АЛЕКСАНДРОВ, начальник СПВ РОЗЕНМАН, прокурор Червоноармійського району ФАЛЬКЕНШТЕРН, окружний прокурор Новоград-Волинського округу КОМІСАРЕНКО, помічник обласного прокурора у спецсправах КОСМАН, прокурор у спецсправах Київської обласної прокуратури ГРИНЬОВ).

За вироком спецколегії Київського обласного суду від 16 березня 1936 р. О.Й. ПУЛЬТЕР засуджений за ст. 54-4 КК УСРР до позбавлення волі у ВТТ віддалених місцевостей СРСР строком на 5 років та поразкою в правах на 3 роки.

Реабілітований 26 січня 1990 р.

Населені пункти та регіони: с. Адамівка, с. Довжик, с. Мартинівка;

м. Житомир, м. Київ, м. Новоград-Волинський, м. Червоноармійськ;

Червоноармійський район;

Новоград-Волинський округ;

Київська область.

244 Архівно-кримінальна справа І.К. Микулинця, П.П. Муругого та В.В. Роговенка, студентів Бібліотечного технікуму, жителів м. Ніжина Чернігівської області.

14 лютого 1936 р.

Спр. 75312-фп

Постанови про початок слідства від 14 лютого 1936 р., постанови дільничного прокурора Ніжинського району про утримання під вартою, протоколи обшуку, протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, обвинувальний висновок Ніжинського районного відділення НКВС від 19 березня 1936 р., постанова 2 відділення СПВ УДБ Чернігівського обласного управління НКВС від 25 березня 1936 р. про передачу справи до суду, постанова обласного прокурора від 29 квітня 1936 р., вирок спецколегії Чернігівського обласного суду від 23 травня 1936 р.

У справі є рукописні вірші, конфісковані у В.В. РОГОВЕНКА під час обшуку, та паспорти заарештованих.

МИКУЛИНЕЦЬ Іван Корнійович, МОРУГИЙ Павло Петрович, РОГОВЕНКО Василь Васильович, ЯРЕШКО Леонтій Семенович обвинувачувалися за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР у тому, що писали контрреволюційні вірші та частівки, які розповсюджували серед студентів Бібліотечного технікуму та проводили антирадянську агітацію. Винними себе визнали частково.

Свої рукописні вірші В.В. РОГОВЕНКО писав 1933 р., відображаючи в них труднощі в сільському господарстві. Зазначав, що партія забирає хліб у селян і повністю вивозить за кордон, людям доводиться голодувати. За його словами, колективізація сільського господарства погіршила становище колгоспників. Під час зібрань студентів обвинувачувані неодноразово висловлювалися про становище селян. Зокрема, казали, що «радянська влада тільки знає, що керує та вправляє, а про те не знає, що народ з голоду умирає», «партія будує колгоспи, а селяни голодують», «колгоспне будівництво себе не виправдало, колгоспники отримують на трудодень по 300 грамів хліба і в результаті їм доводиться голодувати».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Ніжинського районного відділення НКВС УСРР (уповноважений відділення РЖАВСЬКИЙ, начальник відділення ШТАРКМАН, дільничний прокурор Ніжинського району НОСЕНКО, начальник 2 відділення СПВ УДБ Чернігівського обласного управління НКВС ЗАВГОРОДНІЙ, начальник СПВ ШЕПЕТІН, начальник обласного управління НКВС ТИМОФЕЄВ).

За постановою обласного прокурора від 29 квітня 1936 р. справу стосовно І.К. МИКУЛИНЦЯ, П.П. МОРУГОГО, Л.С. ЯРЕШКА та В.В. РОГОВЕНКА було направлено до спецколегії Чернігівського обласного суду.

За вироком спецколегії Чернігівського обласного суду від 23 травня 1936 р. І.К. МИКУЛИНЦЯ, В.В. РОГОВЕНКА та Л.С. ЯРЕШКА засуджено до 4 років позбавлення волі в далеких місцевостях СРСР кожного з поразкою в правах

на 2 роки, П.П. МОРУГОГО засуджено на 3 роки ув'язнення без поразки в правах.

За ухвалою Верховного суду від 15 червня 1936 р. вирок спецколегії обласного суду від 23 травня 1936 р. залишено в силі, а касаційні скарги відхилені.

Реабілітовані 2 липня 1991 р.

Населені пункти та регіони: с. Бакланова Муравейка, с. Березанка, с. Велика Кошелівка, с. Вересоч, с. Вертіївка, с. Гнилиця, с. Гнідинці, с. Гужівка, с. Дрімайлівка, с. Дроздівка, с. Кобижча, с. Мало-Загорівка, с. Мрин, с. Недригайлів, с. Пекарі, с. Петрушівка, с. Сваричівка, с. Хороше Озеро, с. Червоне, с. Червонопартизанське;

м. Макіївка, м. Ніжин, м. Чернігів;

Бахмацький район, Бобровицький район, Варвинський район, Ічнянський район, Комарівський район, Куликівський район, Лосинівський район, Малодівицький район, Ніжинський район, Носівський район, Яготинський район;

Чернігівська область.

245 Архівно-кримінальна справа Л.С. Пукася, жителя м. Полтави.

8 березня 1936 р.

Спр. 75275-фп

Постанова про початок слідства від 8 березня 1936 р., постанова про утримання під вартою і пред'явлення обвинувачення від 23 квітня 1936 р., протоколи допитів обвинувачуваного, обвинувальний висновок від 11 травня 1936 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 15 травня 1936 р., постанова про направлення справи до особливої наради при НКВС СРСР від 28 травня 1936 р., витяг з протоколу особливої наради при НКВС СРСР від 21 червня 1936 р.

Справа містить 4 зошити – особисті щоденники Л.С. ПУКАСЯ.

ПУКАСЬ Логвин Степанович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР. У 1931 р. він був висланий за «контрреволюційну діяльність». Із заслання повернувся 1934 р. Під час обшуку 10 березня 1936 р. в його квартирі знайдено щоденники з нотатками про голод 1932–1933 рр. в Україні.

Обвинувач – секретно-політичний відділ УДБ Харківського обласного управління НКВС УСРР (уповноважений СПВ Полтавського міського відділу СУПРУНОВ, начальник СПВ Полтавського міського відділу ЛАЗУРЕНКО, начальник Полтавського міського відділу КУЛИКОВСЬКИЙ, міський прокурор НЕЛЬСОН, уповноважений 1-го відділення СПВ ХОУ НКВС ТОМІН, начальник 1 відділення ШИРІН, начальник СПВ УДБ ГОВЛІЧ, заступник начальника ХОУ НКВС КАМІНСЬКИЙ, прокурор у спецсправах Харківської обласної прокуратури МОРОЗ, помічник прокурора у спецсправах ЛИПСЬКИЙ, уповноважений СПВ УДБ НКВС ГОЛЬДФАРБ, помічник начальника СПВ УДБ НКВС БРУК).

За постановою особливої наради при НКВС СРСР від 21 червня 1936 р. засуджений за «контрреволюційну троцькістську діяльність» до 5 років ув'язнення у ВТТ. Відбував покарання на Колимі, де й помер 13 квітня 1938 р.

Реабілітований 15 листопада 1988 р.
Населені пункти та регіони: с. Красногірка;
м. Київ, м. Харків, м. Полтава;
Нехворощанський район;
Харківської область.

246 Архівно-кримінальна справа Я.А. Марковича, студента фізико-математичного факультету Чернігівського інституту вчителів, жителя м. Ніжина Чернігівської області.

23 березня 1936 р.

Спр. 75317-фп

Постанова про початок слідства від 23 березня 1936 р., постанова про проведення обшуку, протокол обшуку, постанова про пред'явлення обвинувачення від 25 березня 1936 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 3 квітня 1936 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 11 травня 1936 р., постанова помічника прокурора по спецсправах від 16 травня 1936 р. про направлення справи до спецколегії Чернігівського обласного суду, протокол судового засідання та вирок спецколегії Чернігівського обласного суду від 3 червня 1936 р.

У справі є вірші Я.А. МАРКОВИЧА та особисті листи.

МАРКОВИЧ Яків Андрійович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР у тому, що «складав вірші контрреволюційного та націоналістичного змісту» та розповсюджував їх серед своїх знайомих.

У 1933–1934 рр. у своїх віршах писав про «оббирання селян», «про пригноблення України», захищав «куркулів», вважаючи, що колективізація та розкуркулення – помилкові заходи.

Обвинувач – секретно-політичний відділ УДБ Чернігівського обласного управління НКВС УСРР (уповноважений відділу ДРІБІНСЬКИЙ, начальник відділу ШЕПЕТІН, начальник обласного управління НКВС УСРР ТИМОФЄЄВ, помічник прокурора у спецсправах ТОВЧИ-ГРЕЧКО).

За вироком спецколегії Чернігівського обласного суду від 3 червня 1936 р. Я.А. МАРКОВИЧ засуджений на 4 роки позбавлення волі у віддалених місцях СРСР та поразкою в правах на 2 роки. Касаційна скарга не подавалась.

Реабілітований 19 травня 1988 р.

Населені пункти та регіони: с. Виблі, с. Горбове, с. Куликівка, с. Лави, с. Петрушівка;
м. Чернігів;
Добрянський район, Ічнянський район, Куликівський район;
Чернігівська область.

247 Архівно-кримінальна справа В.І. Мартового, студента учительських курсів при Ніжинському педагогічному інституті, жителя м. Ніжина Чернігівської області.

23 червня 1936 р.

Спр. 75314-фп

Постанова про початок слідства й обрання запобіжних заходів від 23 червня 1936 р., постанова про утримання обвинуваченого під вартою від 23 червня 1936 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 2 липня 1936 р., постанова про проведення очних ставок, протоколи допитів свідків та обвинувачуваного, обвинувальний висновок 7 липня 1936 р., постанова прокурора від 22 липня 1936 р. про затвердження обвинувального висновку та передачу справи до спецколегії Чернігівського обласного суду від 22 липня 1936 р., протокол підготовчого засідання спеціальної колегії Чернігівського обласного суду від 26 липня 1936 р., протокол судового засідання і вирок спеціальної колегії Чернігівського обласного суду від 26 серпня 1936 р.

Справа містить фото В.І. МАРТОВОГО та його паспорт.

МАРТОВИЙ Василь Іванович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УСРР у систематичній антирадянській агітації серед учнівської молоді.

> Неодноразово казав серед студентів про голод 1932–1933 рр.: «Вся ця катастрофа, яка була на Україні, була зроблена для того, щоб український народ зубожів. Партія та влада пригноблюють Україну і тому у 1932–1933 рр. вимерло 35 % населення».

Обвинувач – секретно-політичний відділ Ніжинського районного відділу НКВС УСРР (помічник уповноваженого РЖАВСЬКИЙ, начальник районного відділу ШТАРКМАН, прокурор Ніжинського району НОСЕНКО, помічник обласного прокурора у спецсправах ТОВЧИ-ГРЕЧКО).

26 серпня 1936 р. спецколегією Чернігівського обласного суду В.І. МАРТОВИЙ засуджений до позбавлення волі у віддалених місцях СРСР на 3 роки з поразкою в правах на 2 роки.

Реабілітований 20 жовтня 1992 р.

Населені пункти та регіони: с. Бистрик, с. Браниця, с. Камінь, с. Мала Дівиця, с. Мала Кошелівка, с. Петропавлівка, с. Рудьківка;

м. Кролевець, м. Ніжин, м. Сосниця, м. Чернігів;

Бобровицький район, Грем'яцький район, Кролевецький район, Ніжинський район, Петрівський район;

Чернігівська область.

248 Архівно-кримінальна справа В.О. Гродзинського, заступника юридичної консультації при Корюківському народному суді, жителя м. Корюківка Чернігівської області.

17 січня 1937 р.

Спр. 75309-фп

Постанова про початок слідства від 17 січня 1937 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 28 січня 1937 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 3 березня 1937 р., протокол судового засідання та вирок спеціальної колегії Чернігівського обласного суду від 23 березня 1937 р., ухвала Верховного суду УРСР від 17 квітня 1937 р.

Справа містить фото В.О. ГРОДЗИНСЬКОГО.

ГРОДЗИНСЬКИЙ Віктор Олексійович обвинувачувався в антирадянській та антиколгоспній агітації, розповсюдженні наклепницьких чуток про вождів партії та уряду.

> ДПУ зафіксовано висловлювання ГРОДЗИНСЬКОГО В.О.: «Позаганяли людей в колгоспи і якби ви знали, як вони там мучаються, а письменники пишуть, що колгоспники добре живуть. За кордоном, без сумніву, всі знають, що коли у нас був голод, то там в газетах друкували, в якому селі і скільки за день помирало людей. В закордонних газетах писали про голод в СРСР, а у нас це питання правдиво не висвітлювалося».

Обвинувач – 3 відділення 4 відділу Чернігівського обласного управління НКВС УРСР (уповноважений ТРЕТЬЯКОВ, начальник 3 відділення АРБУТСЬКИЙ, начальник 4 відділу ШЕПЕТІН, помічник начальника обласного управління НКВС СОКОЛОВ, заступник начальника обласного управління САМОВСЬКИЙ, заступник обласного прокурора у спецсправах ДОНЧЕНКО).

Спецколегією Чернігівського обласного суду 23 березня 1937 р. В.О. ГРОДЗИНСЬКИЙ засуджений за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення на 3 роки з поразкою в правах на 2 роки.

За ухвалою Верховного суду УРСР від 17 квітня 1937 р. касаційну скаргу В.О. ГРОДЗИНСЬКОГО залишено без наслідків, а вирок спецколегії Чернігівського обласного суду від 23 березня 1937 р. у силі.

Реабілітований 11 травня 1990 р.

Населені пункти та регіони: с. Зікрачі, с. Петропавлівська Борщагівка, с. Топори;

м. Київ, м. Корюківка, м. Чернігів;

Київський район, Ружинський район;

Київська область, Чернігівська область.

249 Архівно-кримінальна справа Д.В. Пожарського, помічника механіка Прилуцької електростанції, жителя м. Прилуки Чернігівської області.

4 лютого 1937 р.

Спр. 75308-фп

Постанови про початок слідства, обрання запобіжних заходів і пред'явлення обвинувачення від 4 лютого 1937 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 16 лютого 1937 р.

ПОЖАРСЬКИЙ Дмитро Васильович обвинувачувався в антирадянській агітації серед робітників.

> Працюючи на Прилуцькій електростанції, Д.В. ПОЖАРСЬКИЙ розповідав про перебування в 1933–1934 рр. «в кількох селах, де колгоспники голодують, їдять терте листя та жолуді. Тому голодують, що хліб забрали в хлібозаготівлю».

Обвинувач – Прилуцьке районне відділення Чернігівського обласного відділу НКВС УРСР (помічник уповноваженого ФОМЕНКО, начальники районного відділення БАУТІН та ІВАНОВ, в.о. районного прокурора ШЕВЧЕНКО, начальник 1 відділення 4 відділу ТРУШКІН, начальник 4 відділу ШЕПЕТІН, заступник начальника обласного управління СОКОЛОВ, т.в.о. заступника обласного прокурора ТОВЧИ-ГРЕЧКО).

За вироком спецколегії Чернігівського обласного суду від 29 березня 1937 р. Д.В. ПОЖАРСЬКИЙ засуджений за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР до позбавлення волі у ВТТ на 3 роки та поразкою в правах на один рік.

Реабілітований 8 серпня 1990 р.

Населені пункти та регіони: с. Гнилиця, с. Піддубівка, с. Рудівка, с. Турівка;
м. Одеса, м. Прилуки, м. Чернігів;
Згурівський район;
Харківська область, Чернігівська область.

250 Архівно-кримінальна справа І.І. Вейцбліта, начальника сектору народонаселення УНГО УРСР.

29 березня 1937 р.

Спр. 46333-фп

Постанови про пред'явлення обвинувачення та обрання запобіжних заходів, ордер на обшук та арешт від 29 березня 1937 р., протокол обшуку, анкета заарештованого, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок 4 відділу УДБ НКВС УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол підготовчого засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол і вирок закритого судового засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР від 1 вересня 1937 р., довідка про виконання вироку 2 вересня 1937 р.

ВЕЙЦБЛІТ Ілля Ісакович заарештований 29 березня 1937 р. Обвинувачувався за статтями 54-11, 54-8 КК УРСР як «учасник контрреволюційної право-троцькістської організації», що вела «шкідницьку» діяльність в органах народногосподарського обліку[1].

> На допиті 7 травня 1937 р. слідчий – лейтенант державної безпеки ГРУШЕВСЬКИЙ (пізніше розстріляний) – заявив про «підривну» роботу в системі ЦУНГО СРСР з метою зриву і фальсифікації Всесоюзного перепису населення 1937 р. На вимогу слідчого, ВЕЙЦБЛІТ І.І. визначив основні напрями шкідницької діяльності: до початку перепису уряду було надано завищені цифри про кількість населення; під час перепису його результати штучно применшувались. Внаслідок таких дій нестача населення в Україні порівняно з прогнозованою становила близько 6 млн осіб. При цьому не враховувалось, за словами І.І. ВЕЙЦБЛІТА, планове переселення національних меншин за межі України (близько 1 млн) та рух населення до індустріальних центрів на Урал, Далекий Схід, в Кузбас.

Обвинувач – 4 відділ УДБ НКВС УРСР (оперативний уповноважений 3 відділення ГОЛЬДМАН, начальник 6 відділення СОКОЛОВ, заступник начальника відділу ГОВЛІЧ, оперативний уповноважений відділу ХАЄТ, начальник 1 відділення БОРИСОВ).

1 вересня 1937 р. на закритому судовому засіданні виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР (голова – дивізійний військовий юрист А.М. ОРЛОВ, члени колегії – бригадний військовий юрист І.Ф. КОЗЛОВСЬКИЙ, військовий юрист 1 рангу Ф.А. КЛІМІН, секретар – військовий юрист 1 рангу А.А.БАТНЕР) І.І. ВЕЙЦБЛІТА засуджено за статтями 54-7, 54-8, 54-11 КК УСРР до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього належного йому майна.

Визначенням військової колегії Верховного суду СРСР від 19 грудня 1957 р. вирок стосовно І.І. ВЕЙЦБЛІТА скасовано, справу припинено за відсутністю складу злочину.

Населені пункти, регіони та країни: м. Київ, м. Москва, м. Харків;
Харківська область;
Далекий Схід; Кузбас, Урал;
СРСР, УРСР, Фінляндія.

251 Архівно-кримінальна справа М.Т. Варфоломєєва, заступника начальника УНГО УРСР.

22 червня 1937 р.

Спр. 39249-фп

Постанови про пред’явлення обвинувачення та обрання запобіжних заходів, ордер на обшук та арешт від 22 червня 1937 р., протокол обшуку від 23 червня 1937 р., анкета заарештованого, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків,

[1] Див. також док. № 27, 251, 252, 254.

обвинувальний висновок 4 відділу УДБ НКВС УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол підготовчого засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол і вирок закритого судового засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР від 1 вересня 1937 р., довідка про виконання вироку 2 вересня 1937 р.

ВАРФОЛОМЄЄВ Максим Тимофійович заарештований 22 червня 1937 р. Обвинувачувався за статтями 54-11, 54-6 як «учасник контрреволюційної організації правих»[1].

Обвинувач – 4 відділ УДБ НКВС УРСР (заступник начальника відділу ГОЛЬДМАН, помічник начальника 3 відділення 4 відділу ПРИДАТКО, помічник начальника відділу ГРИГОРЕНКО, т.в.о. військового прокурора Київського військового округу бригадний військовий юрист ШАХТЕН).

> М.Т. ВАРФОЛОМЄЄВ – член ВКП(б) із 1918 р., до арешту був кандидатом у члени ЦК КП(б)У, працював заступником начальника управління народногосподарського обліку УРСР, віце-президентом Академії сільськогосподарських наук УРСР.
>
> На допитах показав, що тривалий час перебував під впливом «контрреволюційних націоналістичних елементів». У 1933 р. переконався, що політика партії в Україні є згубною і став учасником троцькістської організації, яка в боротьбі проти радянської влади і партії блокувалася з «націоналістами». На інших допитах, які вів уповноважений 4 відділу ДПУ УРСР ХАЄТ, стверджував, що є членом «української націоналістичної організації». До неї його нібито залучив віце-президент Академії сільськогосподарських наук Ф.П. ТЕСЛЕНКО. Наприкінці 1933 р. останній заявив, що становище в країні веде до вимирання населення, і якщо це не зупинити, Україна так і залишиться колонією Москви. Вихід у тому, щоб відірвати Україну від СРСР і створити самостійну державу. Схиляючи інших до боротьби з партією та радянською владою, М.Т. ВАРФОЛОМЄЄВ стверджував, що в Україні викидають із роботи, позбавляють шматка хліба тільки через приналежність до української нації.

1 вересня 1937 р. на закритому судовому засіданні виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР (голова – дивізійний військовий юрист А.М. ОРЛОВ, члени колегії – бригадний військовий юрист І.Ф. КОЗЛОВСЬКИЙ, військовий юрист 1 рангу Ф.А. КЛІМІН, секретар – військовий юрист 1 рангу А.А.БАТНЕР) М.Т. ВАРФОЛОМЄЄВА засуджено за статтями 54-7, 54-8, 54-11 до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього належного йому майна.

Визначенням військової колегії Верховного суду СРСР від 23 березня 1957 р. вирок стосовно М.Т. ВАРФОЛОМЄЄВА скасовано, справу припинено за відсутністю складу злочину.

Населені пункти, регіони та країни: м. Київ, м. Москва, м. Харків;
Чернігівська область;
Німеччина, СРСР, УРСР.

[1] Див. також док. № 27, 250, 252, 254.

252 Архівно-кримінальна справа Є.О. Кустоляна, заступника начальника УНГО УРСР.

22 червня 1937 р.

Спр. 41264-фп

Постанови про пред'явлення обвинувачення та обрання запобіжних заходів, ордер на обшук та арешт від 22 червня 1937 р., протоколи обшуку від 22 та 23 червня 1937 р., анкета заарештованого, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок 4 відділу УДБ НКВС УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол підготовчого засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол і вирок закритого судового засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР від 1 вересня 1937 р., довідка про виконання вироку 2 вересня 1937 р.

КУСТОЛЯН Євген Олексійович заарештований 22 червня 1937 р. Обвинувачувався за статтями 54-11, 54-8 як «учасник контрреволюційної троцькістської організації», який вів «шкідницьку діяльність» в органах народногосподарського обліку[1].

Обвинувач – 4 відділ УДБ НКВС УРСР (заступник начальника відділу ГОЛЬДМАН, помічник начальника 3 відділення 4 відділу ПРИДАТКО, помічник начальника відділу ГРИГОРЕНКО, т.в.о. військового прокурора Київського військового округу бригадний військовий юрист ШАХТЕН).

КУСТОЛЯН Є.О. – член ВКП(б) з 1917 р., до арешту працював заступником начальника управління народногосподарського обліку УРСР.

На допитах показав, що потрапив під вплив «троцькістів» у 1933 р. Він солідаризувався з їхніми висловлюваннями про те, що в селі панує голод, який став наслідком неправильної політики хлібозаготівлі, а куркульські виступи є протестом селян проти колективізації. В 1936 р. інформував керівників ЦУНГО СРСР, що перепис в Україні через голод 1933 р. і високу смертність населення не дасть більше 28–29 млн осіб. Під час слідства «зізнався» у фальсифікації перепису 1937 р. з метою доведення банкрутства політики партії, яка призвела до вимирання населення

1 вересня 1937 р. на закритому судовому засіданні виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР (голова – дивізійний військовий юрист А.М. ОРЛОВ, члени колегії – бригадний військовий юрист І.Ф. КОЗЛОВСЬКИЙ, військовий юрист 1 рангу Ф.А. КЛІМІН, секретар – військовий юрист 1 рангу А.А.БАТНЕР) Є.О. КУСТОЛЯНА засуджено за статтями 54-7, 54-8, 54-11 до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього належного йому майна.

Визначенням військової колегії Верховного суду СРСР від 23 травня 1957 р. вирок стосовно Є.О. КУСТОЛЯНА скасовано, справу припинено за відсутністю складу злочину.

Населені пункти, регіони та країни: м. Київ, м. Москва, м. Харків; СРСР, УРСР.

---

[1] Див. також док. № 27, 250, 251, 254.

253 Архівно-кримінальна справа студентів Лебединського педагогічного технікуму Г.А. Бурика, жителя с. Рябушки Лебединського району Харківської області, та П.Д. Пономаренка, жителя м. Лебедин.

27 червня 1937 р.

Спр. 75207-фп

Постанови про початок слідства та про арешт від 27 червня 1937 р., постанови прокурора Лебединського району від 27 та 29 червня 1937 р. про утримання обвинувачуваних під вартою, протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, обвинувальний висновок Лебединського районного відділення НКВС, постанова 6 відділення 4 відділу УДБ Харківського обласного управління НКВС від 19 липня 1937 р., постанова прокурора Харківської області від 9 серпня 1937 р., кримінальний вирок спецколегії Харківського обласного суду від 28 серпня 1937 р.

У справі є оригінал поеми «Домовина»[1], написаної Г.А. БУРИКОМ, що була конфіскована як речовий доказ.

БУРИК Григорій Арсентійович та ПОНОМАРЕНКО Прокіп Дем'янович обвинувачувалися за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР в антирадянській агітації серед студентів педагогічного технікуму, складанні наклепницьких віршів про життя селян у 1932–1933 рр. та контрреволюційних творів про СТАЛІНА.

28 серпня 1937 р. за вироком виїзної сесії спецколегії Харківського обласного суду Г.А. БУРИКА засуджено до 3 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах, а П.Д. ПОНОМАРЕНКА – на 2 роки ув'язнення з позбавленням політичних прав терміном на 1 рік кожного після відбуття ув'язнення. За вироком Верховного суду УРСР від 19 вересня 1937 р. вирок залишено в силі, а касаційна скарга ПОНОМАРЕНКА не задоволена. БУРИК касаційної скарги не подавав.

Постановою пленуму Верховного суду УРСР від 10 серпня 1962 р. стосовно Г.А. БУРИКА та П.Д. ПОНОМАРЕНКА вирок спецколегії Харківського обласного суду від 28 серпня 1937 р. скасовано, а справу закрито за відсутністю складу злочину.

Обвинувач – Лебединське районне відділення НКВС (уповноважений відділення БОНДАР, начальник районного відділення БОЯРОВ), прокурор Лебединського району КАЗБАН, начальник 6 відділення ІВАНОВ, заступник начальника 4 відділу УДБ СПЕКТОР, помічник начальника Харківського обласного управління НКВС ПАН, помічник прокурора у спецсправах ЛІПСЬКИЙ, т.в.о. облпрокурора ЛЕОНОВ.

Населені пункти та регіони: хут. Костів;

с. Артемо-Растівка, с. Грунь, с. Погребеле, с. Рябушки;

м. Лебедин, с. Славгород, м. Суми, м. Харків;

Краснопільський район, Лебединський район, Муровано-Куриловецький район, Тростянецький район, Шпиківський район.

[1] Див. документ № 365.

254 Архівно-кримінальна справа О.М. Асаткіна, начальника УНГО УРСР.

4 липня 1937 р.

Спр. 43187-фп

Постанови про пред'явлення обвинувачення та обрання запобіжних заходів від 4 липня 1937 р., ордер на обшук та арешт, протокол обшуку, анкета заарештованого, заява О.М. АСАТКІНА наркому внутрішніх справ УРСР, постанова про пред'явлення обвинувачення від 8 липня 1937 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок 4 відділу УДБ НКВС УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол підготовчого засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду УРСР від 31 серпня 1937 р., протокол і вирок закритого судового засідання виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР від 1 вересня 1937 р., довідка про виконання вироку 2 вересня 1937 р.

АСАТКІН Олександр Миколайович заарештований 4 липня 1937 р. Обвинувачувався за статтями 54-2 і 54-8 КК УРСР в активній участі в «контрреволюційної організації правих» та шкідницькій діяльності в управлінні народногосподарського обліку УРСР, а також шпигунстві[1].

Обвинувач – 4 відділ УДБ НКВС УРСР (оперативний уповноважений відділу ХРОМОЙ, начальник 3 відділення ПУСТОВОЙТОВ, начальник відділу УДБ НКВС УРСР АБУГОВ, т.в.о. військового прокурора Київського військового округу бригадний військовий юрист ШАХТЕН).

О.М. АСАТКІН – член ВКП(б) із 1904 р., до арешту був членом ЦК КП(б)У, делегатом XVII партійного з'їзду, працював начальником управління народногосподарського обліку УРСР, директором Інституту економіки й членом Президії Академії наук УРСР.

Керівнику УНГО УРСР інкримінували активну участь у «шкідництві» під час перепису населення 1937 р., публікації праць, які «дискредитують успіхи соціалістичного будівництва в СРСР», «фальсифікують політику партії і радянської влади», а також співробітництво з польською та німецькою розвідками.

1 вересня 1937 р. на закритому судовому засіданні виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР (голова – дивізійний військовий юрист А.М. ОРЛОВ, члени колегії – бригадний військовий юрист І.Ф. КОЗЛОВСЬКИЙ, військовий юрист 1 рангу Ф.А. КЛІМІН, секретар – військовий юрист 1 рангу А.А.БАТНЕР) О.М. АСАТКІНА засуджено за статтями 54-6, 54-7, 54-8, 54-11 до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього належного йому майна.

Визначенням військової колегії Верховного суду СРСР від 19 липня 1957 р. вирок стосовно О.М. АСАТКІНА скасовано, справу припинено за відсутністю складу злочину.

Населені пункти, регіони та країни: м. Дніпропетровськ, м. Київ, м. Москва;
Дніпропетровська область, Харківська область;
СРСР, УРСР, Чехословаччина,

[1] Див. також док. № 27, 250–252.

255 Архівно-кримінальна справа Л.М. Даниленка, військовослужбовця.

16 липня 1937 р.

Спр. 75203-фп, т. 1– 2.

Постанова про пред'явлення обвинувачення від 16 липня 1937 р., ордер на проведення обшуку й арешт від 31 липня 1937 р., протокол обшуку й анкета заарештованого, постанова про пред'явлення обвинувачення від 9 травня 1938 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 20 травня 1938 р., вирок виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР від 22 травня 1938 р., довідка про виконання вироку 22 травня 1938 р.

ДАНИЛЕНКО Лука Мокійович заарештований 31 липня 1937 р. за звинуваченням за статтями 58-1б, 58-7, 58-8 і 58-11 КК РРФСР у контрреволюційній агітації серед військовослужбовців, виступах проти рішень партії, а також у троцькістській діяльності.

Л.М. ДАНИЛЕНКО народився 5 листопада 1905 р. на Сумщині в с. Вакулки Недригайлівського району в родині селян-бідняків, українець. З 1927 р. в Червоній армії. В 1930–1932 рр. навчався в Ленінградській артилерійській школі. До арешту – лейтенант, заступник командира батареї 31 артилерійського полку 35 стрілецької дивізії Далекосхідного військового округу. Під час відпустки літом-осінню 1932 р. побачив страхіття голоду в Україні й сам голодував. Після цього рішуче став на антипартійні й антирадянські позиції. Про голод та порочність колгоспної системи розповідав червоноармійцям і командирам, показуючи їм сурогати хліба, привезеного з України: «На Україні жити важко, хліба немає, люди їдять якусь суміш, деякі через нестачу хліба з голоду пухнуть. Хто не виконує плану хлібозаготівлі, того заарештовують… Я втратив усю свою рідню, усе своє потомство, всі вимерли від голоду». Перед військовослужбовцями відкрито критикував рішення січневого (1933 р.) пленуму ЦК і ЦКК ВКП(б), кажучи, що успіхи в галузі сільського господарства перебільшені, на практиці їх зовсім не видно.

У 1930–1933 рр. Л.М. ДАНИЛЕНКО був членом ВКП(б), однак ставився до цього байдуже і партійний квиток фактично викинув. У 1931 р. за втрату партійного квитка одержав догану, у 1932 р. за повторну втрату – сувору догану. В 1933 р. демонстративно заявив про вихід із ВКП(б) і здав партійні документи до полкового бюро, яке прийняло рішення про виключення Л.М. ДАНИЛЕНКА з партії «за неправильне трактування класової боротьби на селі» та «опортуністичні погляди». На допитах підтвердив, що ворожість до радянської влади зародилась у 1932 р. через незгоду з лінією партії з питань колективізації сільського господарства та індустріалізації країни. Висловлював впевненість, що майбутню війну СРСР програє через те, що голодний народ воювати не буде. Вважав, що мільйони ув'язнених і виселених, яких він бачив у 1934 р., переїжджаючи до місця служби на Далекому Сході, неодмінно повстануть і тоді пощади не буде нікому.

Обвинувальні постанови підписали начальник особливого відділення управління державної безпеки УНКВС 35 стрілецької дивізії ОСОКІН, помічник начальника особливого відділу Далекосхідної армії і 5 відділу управління державної безпеки УНКВС по Далекосхідному краю БОГОСЛОВСЬКИЙ, заступник начальника УНКВС по Далекосхідному краю ЗАПАДНИЙ, тимчасово виконуючий обов'язки прокурора краю В.А. БАУБЕРГ, полковий оперативний уповноважений особливого відділення УДБ НКВС 35 стрілецької дивізії БАТУРСЬКИЙ, тимчасово виконуючий обов'язки начальника відділення особливого відділу Далекосхідної армії і 5 відділу УДБ НКВС Далекосхідного краю РУДАКОВ, заступник начальника УНКВС Далекосхідного краю ОСІНІН, помічник головного військового прокурора РСЧА бригадний військовий юрист КАЛУГІН, заступник начальника особливого відділу Далекосхідної армії і 5 відділу УДБ УНКВС ХОРОШІЛКІН.

22 травня 1938 р. на закритому засіданні виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР (голова – дивізійний військовий юрист І.Т. НІКІТЧЕНКО, члени колегії – бригадний військовий юрист Ф.Ф. КАРАВАЙКІН, військовий юрист 1-го рангу Ф.А. КЛІМІН, секретар – військовий юрист 1-го рангу Л.Н. КУДРЯВЦЕВ) Л.М. ДАНИЛЕНКА позбавили військового звання та засудили до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього особистого його майна. Вирок виконано у той же день у м. Хабаровську.

Справу переглянуто військовою колегією Верховного суду СРСР 12 листопада 1959 р. і вирок військової колегії від 22 травня 1938 р. стосовно Л.М. ДАНИЛЕНКА скасовано, а справу за відсутністю складу злочину припинено. Реабілітований.

Населені пункти та регіони: хут. Пушкарщина;

с. Вакулки, с. Лончакове;

м. Астрахань, м. Бікін, м. Ленінград, м. Радом (Польща), м. Сталінград, м. Хабаровськ;

Недригайлівський район;

Сумська область, Далекий Схід.

256 Архівно-кримінальна справа Н.М. Білоуса, колгоспника, жителя с. Леб'яже Печенізького району Харківської області.

2 серпня 1937 р.

Спр. 75578-фп, т. 1–2.

Постанова про початок попереднього слідства від 2 серпня 1937 р., постанова про утримання під вартою і ордер на арешт від 4 серпня 1937 р., постанова про притягнення до відповідальності, протокол обшуку і опис вилучених у арештованого речових доказів від 5 серпня 1937 р., анкета, характеристики й протоколи допитів заарештованого й свідків, постанови Печенізького районного відділення НКВС УРСР і прокурора району про направлення справи до спецколегії Харківського обласного суду, протокол засідання і вирок спецколе-

гії Харківського обласного суду від 28 листопада 1937 р., довідка про звільнення Н.М. БІЛОУСА після відбуття терміну покарання від 25 лютого 1947 р., документи повторного арешту і заслання в Красноярський край 1949 р.

БІЛОУС Нестор Микитович обвинувачувався за ст. 54-10 у контрреволюційній діяльності, спрямованій на «підрив колгоспів і керівництва партії», та веденні з цією метою щоденника.

У справі (т. 2) є фото заарештованого та щоденник 1929–1934 рр.[1]

Органи слідства обвинувачували Н.М. БІЛОУСА як учасника есерівської організації в 1917 р., однак через відсутність найменших доказів він обидва рази був засуджений за ведення антирадянської агітації. Його провина зводилась до ведення щоденника із записами про голод 1932–1933 рр. в Україні та висловлювань проти колективізації і постійного голодування селян.

Обвинувальні документи підписали: (1937 р.) – помічник оперативного уповноваженого Печенізького районного відділення Харківської області ТРИЗНА, т.в.о. начальника районного відділення НКВС ЄРКО, прокурор району СКАЧКО, прокурор у спецсправах ДЬОМІН, начальник районного відділення НКВС ВЕКЛЕНКО, заступник начальника відділу ФЕДОРОВ, заступник начальника Харківського обласного відділу НКВС РЕЙХМАН, спецколегія Харківського обласного суду (голова ДМИТРУК, члени колегії МІРЕР та ГАЙЛІТ, секретар НАГОРНА); 1949 р. – 5 відділ УМДБ Харківської області (в.о. начальника відділення ХАРИТОНОВ, начальник відділу АЛЕКСАНДРОВ), начальник слідчого відділу ЧЕПИЖЕНКО, заступник начальника відділення слідчого відділу САМАРКІН, помічник прокурора Харківської області у спецсправах АЛЄКСЄЄНКО, заступник начальника УМДБ Харківської області АЛЄКСЄЄВ, заступник прокурора Харківської області у спецсправах МАРШЕВ, заступник міністра державної безпеки УРСР ЄСИПЕНКО, старший слідчий слідчої частини МДБ УРСР ШВИДКИЙ, начальник відділення САЛАЦЬКИЙ, начальник відділу МАЙОРОВ).

Згідно з вироком спецколегії Харківського обласного суду від 28 листопада 1937 р. Н.М. БІЛОУС засуджений до позбавлення волі у ВТТ строком на 6 років з позбавленням прав строком на 2 роки після відбуття основного покарання. Постановою особливої наради при МДБ СРСР від 13 квітня 1949 р. засланий на поселення в Красноярський край. У засланні перебував до 1954 р. Останню справу припинено 12 липня 1958 р. за відсутністю складу злочину.

Реабілітований 30 липня 2008 р.

Населені пункти та регіони: с. Леб'яже; м. Харків;
Печенізький район; Харківська область;
Красноярський край.

[1] Див. док. № 357.

257 Архівно-кримінальна справа сторожа радгоспу К.І. Фітца, жителя с. Греково-Зайцеве Харцизького району Донецької області.

13 вересня 1937 р.

Спр. 75566-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 13 вересня 1937 р., протокол обшуку від 13 вересня 1937 р., постанова про пред'явлення обвинувачення від 18 вересня 1937 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, висновок про направлення справи у 8 відділ ГУДБ НКВС СРСР від 20 вересня 1937 р., витяг із протоколу засідання трійки УНКВД по Донецькій області від 22 вересня 1937 р.

ФІТЦ Карл Іванович обвинувачувався за статтями 54-10 і 54-11 КК УРСР у членстві в «контрреволюційній фашистській організації» та проведенні активної антирадянської діяльності, зокрема виступах проти колгоспного будівництва та хлібозаготівель.

> У період колективізації 1930 р. був розкуркулений. Протягом хлібозаготівельної кампанії 1932 р. сховав 3 центнери хліба та втік, повернувся у 1933 р. У 1934–1935 рр. писав листи в Німеччину про погане життя й отримував грошову допомогу.

Обвинувач – 3 відділ УДБ Харцизького районного відділу УНКВС по Донецькій області (помічник уповноваженого АЛЕКСЄЄВ, начальник районного відділу ГРОМІЛОВ, прокурор Харцизького району БАХАЄВ, начальник УНКВС по Донецькій області СОКОЛИНСЬКИЙ).

За постановою трійки УНКВС по Донецькій області від 22 вересня 1937 р. К.І. ФІТЦ розстріляний.

Реабілітований 1 вересня 1989 р.

Населені пункти та регіони: с. Вербівка, с. Греково-Зайцеве;
м. Сталіно, м. Харцизьк;
Харцизький район;
Донецька область.

258 Архівно-кримінальна справа Д.І. Новицького, начальника адміністративно-господарського управління.

23 вересня 1937 р.

Спр. 46747-фп

Постанова про початок слідства і пред'явлення обвинувачення від 23 вересня 1937 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок від 22 жовтня 1937 р., протокол виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР від 22 жовтня 1937 р., протокол закритого судового засідання військової колегії Верховного суду СРСР від 23 жовтня 1937 р., вирок виїзної сесії військової колегії Верховного суду СРСР від 23 жовтня 1937 р.

НОВИЦЬКИЙ Дмитро Ісакович обвинувачувався як учасник антирадянської націоналістичної організації, що готувала повалення радянської влади в Україні та здійснення терористичних актів проти керівників ВКП(б) і радянського уряду.

> На допитах стверджував, що український селянин є «основним виробником хліба в СРСР, а радянська влада все забирає у нього і цьому селянину нічого не залишається, як помирати з голоду», «не тільки у 1932–1933 рр., але й зараз селянство сидить без хліба, пухне від голоду тому, що партія веде неправильну політику».

Обвинувач – 4 відділ УДБ НКВС УРСР (уповноважений ГОЛЬДМАН, начальник 2 відділення 4 відділу БРИЛЬ, начальник 3 відділення 4 відділу ЛИФАР, помічник начальника 4 відділу ПЕРЦОВ, заступник начальника відділення 4 відділу ЛЕВІН, Військовий прокурор Київського військового округу КАЛОШИН, народний комісар внутрішніх справ УРСР ЛЕПЛЕВСЬКИЙ).

Виїзною сесією Військової колегії Верховного суду СРСР від 23 жовтня 1937 р. Д.І. НОВИЦЬКИЙ засуджений за статтями 54-8 та 54-11 КК УРСР до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією всього майна. Вирок виконано в м. Києві 24 жовтня 1937 р.

Рішенням Військової колегії Верховного суду СРСР від 25 лютого 1958 р. справу припинено за відсутністю складу злочину, Д.І. НОВИЦЬКИЙ реабілітований.

Населені пункти та регіони: с. Вуйна;
м. Київ;
Комсомольський район;
Вінницька область.

259 Архівно-кримінальна справа А.І. Біккерта, жителя с. Романівка Дзержинського району Донецької області.

29 вересня 1937 р.

Спр. 75535-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 29 вересня 1937 р., протокол обшуку від 30 вересня 1937 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок, витяг із протоколу трійки УНКВС Донецької області від 9 жовтня 1937 р., довідка про розстріл від 2 березня 1938 р.

БІККЕРТ Абрам Іванович обвинувачувався у «контрреволюційній» діяльності, розповсюдженні чуток про загибель радянської влади.

> У 1933 р. писав листи в Німеччину про тяжке становище в Радянському Союзі: «В СРСР народ голодує, ходять голі і босі». Через «Торгзін» одержав п’ять посилок, а з Польщі від своїх знайомих – двічі по 5 доларів.

Обвинувач – Дзержинський районний відділ УДБ Донецького обласного управління НКВС УРСР (начальник відділу КУДИШ, прокурор Дзержинського

району ЄГЕЛЬСЬКИЙ, співробітники районного відділу ЗЕМЦОВ, КОБИФА та ШЕВЦОВ, начальник міжрайонної оперативної групи ШЕЛУДЧЕНКО).

Рішенням трійки УНКВС Донецької області від 9 жовтня 1937 р. А.І. БІККЕРТ засуджений до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією майна.

Реабілітований 31 травня 1989 р.

Населені пункти та країни: с. Романівка;
м. Москва;
Дзержинський район;
Донецька область;
США, Німеччина, СРСР.

260 Архівно-кримінальна справа І.Д. Классена, жителя с. Романівка Дзержинського району Донецької області.

29 вересня 1937 р.

Спр. 75540-фп

Постанови про обрання запобіжних заходів та про арешт від 29 вересня 1937 р., протокол обшуку від 30 вересня 1937 р., протоколи допитів обвинуваченого та свідків, обвинувальний висновок, витяг з протоколу засідання трійки УНКВС Донецької області від 9 жовтня 1937 р., довідка про виконання вироку.

КЛАССЕН Іван Давидович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УРСР у «контрреволюційній агітації» серед селян проти колгоспного будівництва і хлібозаготівель та «наклепницькому» листуванні з родичами за кордоном.

> І.Д. КЛАССЕН писав, що «колгоспи в СРСР побудовані на примусовій праці, колгоспники голодують, ходять роздягнені, роззуті та часто помирають з голоду». У 1931–1933 рр. просив про допомогу й отримував гроші з німецького комітету допомоги та Америки. Неодноразово висловлювався серед колгоспників, що «навіщо здавати хліб державі, коли ми самі голодуємо», «скільки колгоспники не працюють – хліб держава забере, а колгоспники як були голодними, так і залишаться голодувати».

Обвинувач – Дзержинський районний відділ НКВС Донецької області (уповноважений АРОНСОН, співробітники відділу ЗЕМЦОВ, КОБИФА та ШЕВЦОВ, начальник районного відділу КУДИШ, районний прокурор Дзержинського району ЄГЕЛЬСЬКИЙ).

За обвинувальним висновком кримінальну справу І.Д. КЛАССЕНА було передано в спеціальну обласну трійку УНКВС.

За постановою трійки УНКВС Донецької області від 9 жовтня 1937 р. І.Д. КЛАССЕН засуджений до розстрілу з конфіскацією майна. Вирок виконано 2 березня 1938 р.

Реабілітований 8 червня 1989 р.

Населені пункти: с. Гнатівка, с. Романівка;
м. Дзержинськ, м. Костянтинівка;
Дзержинський район;
Донецька область.

261 Архівно-кримінальна справа М.І. Школьника, молодшого командира хімроти.

7 жовтня 1937 р.

Спр. 75220-фп

Постанова про початок слідства від 7 жовтня 1937 р., постанова про арешт, протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок особого відділу управління державної безпеки 22 мотострілецької бригади від 1 листопада 1937 р., вирок Військового трибуналу 7-го кавалерійського корпусу Київського військового округу від 21 січня 1938 р.

ШКОЛЬНИК Михайло Іванович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР у систематичній контрреволюційній агітації серед військовослужбовців проти радянської влади та керівників партії.

> За словами М.І. ШКОЛЬНИКА, «в 1932 році був голод в СРСР від недороду, а в 1933 році був хороший урожай, а люди голодували, у той час, як на станціях в елеваторі лежав хліб. У 1933 році голод був створений штучно комуністами». В бесіді з червоноармійцями з питань колгоспного будівництва він доводив, що 1933 року комуністи штучно створили голод у СРСР, щоб частину людей знищити, а решту насильно загнати в колгоспи.

Обвинувач – особлиий відділ 22 мотострілецької бригади (полковий уповноважений особливого відділу 22 мотострілецької бригади ЖЕРЕВЧУК, начальник особливого відділу 22 мотострілецької бригади, в.о. начальника особливого відділу і районного відділення НКВС АЛЕКСАНДРОВ, т.в.о. Військового прокурора ДЕНИСЕНКО).

За вироком Військового трибуналу 7-го кавалерійського корпусу Київського військового округу від 21 січня 1938 р. М.І. ШКОЛЬНИКА засуджено на 4 роки позбавлення волі у виправно-трудових таборах із поразкою у правах на 2 роки. Винним себе не визнав. Військовий трибунал Київського військового округу від 15 березня 1938 р. вирок залишив без змін. М.І. ШКОЛЬНИКА було звільнено з місць позбавлення волі 27 червня 1942 р. (Магаданська область).

За висновком Військової колегії Верховного суду СРСР від 11 липня 1974 р. вирок Військового трибуналу 7-го кавалерійського корпусу від 21 січня 1938 р. та висновок Військового трибуналу Київського військового округу від 15 березня 1938 р. стосовно М.І. ШКОЛЬНИКА скасовано за відсутністю складу злочину.

Населені пункти та регіони: с. Вир, с. Озерна, с. Пархомівна;
м. Мценськ, м. Старо-Костянтинів, м. Шепетівка;
Звенигородський район, Краснокутський район, Ульянівський район;
Київська область, Орловська область, Харківська область.

262 Архівно-кримінальна справа робітника Ф.Ф. Бабича, жителя м. Києва.

14 серпня 1939 р.

Спр. 18355-фп

Постанова про початок слідства від 14 серпня 1939 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 14 серпня 1939 р., постанова прокурора Київської області про утримання обвинуваченого під вартою від 14 серпня 1939 р., протоколи обшуків, постанова про пред'явлення обвинувачення від 15 серпня 1939 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, протоколи очних ставок, протокол пред'явлення матеріалів слідства від 13 жовтня 1939 р., обвинувальний висновок від 13 жовтня 1939 р., постанова помічника обласного прокурора у спеціальних справах про затвердження обвинувального висновку та передачу справи до Київського обласного суду від 21 жовтня 1939 р.

БАБИЧ Федот Федотович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР у проведенні антирадянської агітації серед робітників хлібзаводу, направленої на дискредитацію заходів радянської влади.

> У 1930 р. Ф.Ф. БАБИЧ, проживаючи в с. Пилипче Березанського району Київської області, не вступав у колгосп, оскільки вважав цей захід радянської влади неправильним. Казав: «Дурні тільки працюють в колгоспах, колгоспи довели селян до загибелі. Селяни жили при царському устрою краще, ніж зараз при радянській владі. Селяни у 1932–1933 роках помирали цілими сім'ями, в чому винні більшовики, запроваджуючи колективізацію»; «У 1932-1933 роках наші люди сотнями, тисячами помирали з голоду»; «Радянська влада все забирає у колгоспників та одноосібників з метою не дати гарно жити трудящим, а надалі селянам буде іще гірше».

Обвинувач – 3 відділення економічного відділу Київського обласного управління НКВС УРСР (начальник 3 відділення економічного відділу БЄЛОВ, начальник економічного відділу КАРАФЕЛОВ, заступник начальника Київського обласного управління МАРЧЕНКО, прокурор Київської області КОЛЕСНИКОВ, помічник Київського обласного прокурора у спеціальних справах ЮФФА, заступник Київського обласного прокурора у спеціальних справах ЮРКІВСЬКИЙ).

За вироком Київського обласного суду від 29 жовтня 1939 р. Ф.Ф. БАБИЧ засуджений до позбавлення волі у ВТТ строком на 5 років з поразкою в правах на 2 роки. На вирок Київського обласного суду засуджений подавав касаційну скаргу. За ухвалою судової колегії Верховного суду УРСР від 11 грудня 1939 р. касаційну скаргу Ф.Ф. БАБИЧА частково задовольнили, зменшивши міру покарання до позбавлення волі в далеких таборах СРСР строком на 3 роки з обмеженням у правах на 2 роки.

Реабілітований 1992 р.

Населені пункти та регіони: хут. Сосняки;

с. Гнатків, с. Жабокрич, с. Пилипча, с. Рожнятівка, с. Тростинська Новоселиця;

м. Київ, м. Кременчук;

Березанський район, Гребінківський район, Крижопільський район, Томашівский район, Томашпільський район;

Вінницька область, Київська область.

263 Архівно-кримінальна справа Ф.Д. Дорошека, робітника цегляного заводу в м. Кролевець Сумської області.

7 лютого 1940 р.

Спр. 75216-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 7 лютого 1940 р., постанова про початок слідства від 14 лютого 1940 р., постанова про арешт, протокол обшуку, протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Кролевецького районного відділення від 9 березня 1940 р., постанова про затвердження обвинувального висновку, підписана обласним прокурором від 26 березня 1940 р., вирок виїзної сесії Сумського обласного суду від 27 квітня 1940 р.

ДОРОШЕК Федір Дмитрович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР у контрреволюційних поглядах, спрямованих проти радянської влади, які він виказував серед робітників цегляного заводу, та у дискредитації керівників партії та уряду.

> За «спекуляцію» в 1933 р. Ф.Д. ДОРОШЕК був засуджений до 5 років позбавлення волі. Після звільнення у 1938 р. приїхав до м. Кролевець. Заарештований цього разу висловлювався, що «в 1933 році було створено голодовку, щоб знищити український народ, а заселити Україну прибульцями з різних країн. І цю політику проводив КАГАНОВИЧ».

Обвинувач – Кролевецьке районне відділення УНКВС Сумської області (в.о. начальника відділення НЕКРАШЕВИЧ, начальник 1 відділення економічного відділу ВАХЛІС, начальник економічного відділу ГЛОЗМАН, начальник УНКВС Сумської області ВЕЩЕНІКІН, обласний прокурор ЧЕТКІН, заступник обласного прокурора у спецсправах ШОРОХОВ).

27 квітня 1940 р. вироком виїзної сесії Сумського обласного суду Ф.Д. ДОРОШЕК засуджений до 6 років позбавлення волі у ВТТ із поразкою у правах на 3 роки після відбуття покарання. Винним себе не визнав.

Реабілітований 9 липня 1993 р.

Населені пункти та регіони: с. Мельникове, с. Семенівка;

м. Конотоп, м. Кролевець, м. Суми;

Валківський район, Семенівський район;

Сумська область, Чернігівська область.

264 Архівно-кримінальна справа референта райзаготконтори «Укрплодовоч» Г.І. Бандисіка, жителя с. Крути Комарівського району Чернігівської області.

10 лютого 1940 р.

Спр. 75311-фп

Постанова про арешт від 10 лютого 1940 р., протокол обшуку, протоколи допитів обвинуваченого та свідків, обвинувальний висновок від 26 квітня 1940 р., постанова прокурора про затвердження обвинувального висновку та передачу справи до суду від 29 квітня 1940 р., протокол судового засідання і вирок Чернігівського суду від 20 травня 1940 р., касаційна скарга, висновок прокурора про зміну міри покарання від 8 червня 1940 р., ухвала Верховного суду УСРР від 19 червня 1940 р.

Справа містить фото Г.І. БАНДИСІКА, його особистий щоденник, збірник віршів та лист СТАЛІНУ.

Г.І. БАНДИСІК обвинувачувався в антирадянській агітації – висловлювався про труднощі з продовольством в Україні та критикував політику комуністичної партії й радянської влади з питань ліквідації індивідуальних господарств та колективізації на селі.

> 25 січня 1940 р. Г.І. БАНДИСІК написав та надіслав анонімний лист секретарю ЦК ВКП(б) СТАЛІНУ, в якому обвинувачував його, зокрема, в голоді 1933 р. Писав: «Ви не звертали уваги в 1933 р. – помирали голодною смертю сотні тисяч чоловік. Візьміть статистичні дані смертності за 1933 р. на Україні і дізнаєтесь, якою ціною обійшлися народу помилки. Особисто я Вас вважаю винним, бо при виникненні голоду Вами не прийнято ніяких мір».

Обвинувач – 1 відділення 2 відділу УДБ УНКВС Чернігівської області (начальник 1 відділення КОБЦЕВ, начальник 2 відділу СОЛОМАХА, начальники обласного управління НКВС ДМИТРІЄВ і МАШЛЯТІН, обласний прокурор САВРАНСЬКИЙ).

20 травня 1940 р. Чернігівським обласним судом Г.І. БАНДИСІК засуджений за ч. 2 ст. 54-10 КК УРСР до позбавлення волі у ВТТ на 8 років з поразкою в правах на 3 роки. 8 червня 1940 р. судова колегія у кримінальних справах Верховного суду УРСР своїм рішення змінила вирок Чернігівського обласного суду, засудивши Г.І. БАНДИСІКА за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР. 19 червня 1940 р. судова колегія у кримінальних справах Верховного суду УРСР розглянула касаційну скаргу засудженого і залишила її без задоволення. Вирок обласного суду було змінено, вважаючи Г.І. БАНДИСІКА засудженим за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР до міри покарання, яку обрав суд.

16 квітня 1961 р. Г.І. БАНДИСІК подав заяву до Чернігівського обласного суду з проханням про реабілітацію.

29 грудня 1962 р. вирок Чернігівського обласного суду від 20 травня 1940 р. і ухвалу судової колегії по кримінальних справах Верховного суду УРСР від

19 червня 1940 р. стосовно Г.І. БАНДИСІКА скасовано, справу закрито за відсутністю складу злочину.

Населені пункти та регіони: хут. Твані;
с. Бакаївка, с. Крути, с. Ріпки, с. Хороше Озеро;
м. Київ, м. Комарівка, м. Ніжин, м. Чернігів;
Ічнянський район, Комарівський район, Ніжинський район;
Чернігівська область.

265 Архівно-кримінальна справа К.М. Бонзюка, жителя с. Андронівка Грицівського району Кам'янець-Подільської області.

23 лютого 1940 р.

Спр. 75279-фп

Постанова про обрання запобіжних заходів від 23 лютого 1940 р., постанова про арешт від 4 березня 1940 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, обвинувальний висновок Грицівського районного відділення НКВС Кам'янець-Подільської області від 27 березня 1940 р.

У справі є лист К.М. БОНЗЮКА до матері, конфіскований як речовий доказ.

К.М. БОНЗЮК обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР у тому, що протягом кількох років проводив серед місцевого населення антирадянську діяльність, а також надсилав родичам та знайомим у Польщу листи «наклепницького» характеру.

> У листі від 15 січня 1933 р. писав, що «люди у нас їдять хліб з картопляних лушпайок – [хіба] це хліб, діти попухли від голоду. Ми іще живемо, але по світу ходимо опухлі, що діти не можуть злізти з ліжка». У провину ставилось і те, що К.М. БОНЗЮК 1932 р. під час виконання хлібозаготівлі нападав на представників сільської ради, відбирав колгоспне майно і 1933 р. був засуджений до 5 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах із поразкою у правах строком на 3 роки.

30 травня 1940 р. виїзною сесією Кам'янець-Подільського обласного суду К.М. БОНЗЮКА повторно засуджено до позбавлення волі у ВТТ на 7 років із поразкою у правах строком на 3 роки.

Обвинувач – Грицівське районне відділення НКВС Кам'янець-Подільської області (начальник відділення БОЖЕЙ, помічник уповноваженого відділення ПЕТРОВ, заступник начальника економічного відділу ГЕНШКЕВИЧ, начальник економічного відділу ГУСЄВ, начальник УНКВС Кам'янець-Подільської області МОРДОВЕЦЬ, обласний прокурор МАСЛОВ, заступник обласного прокурора у спецсправах КОЛЕСНИК, помічник обласного прокурора у спецсправах АРАБОВ).

Реабілітований 28 червня 1991 р.

Населені пункти та регіони: с. Андронівка, с. Бортнів, с. Пеньки;
м. Гриців, м. Житомир, м. Кам'янець-Подільський, м. Проскурів, м. Шепетівка;
Грицівський район;
Володимир-Волинська область, Кам'янець-Подільська область.

266 Архівно-кримінальна справа С.Ф. Гайдая й О.І. Кубрака, жителів Сумської області.

3 травня 1940 р.

Спр. 75218-фп

Постанова про початок слідства від 3 травня 1940 р., постанова про арешт, протоколи допитів обвинувачуваних та свідків, обвинувальний висновок Роменського районного відділення НКВС Сумської області від 3 червня 1940 р., постанова заступника обласного прокурора у спецсправах про затвердження обвинувального висновку Роменського районного відділу НКВС та передачу справи до суду, вирок Сумського обласного суду від 2 серпня 1940 р.

У справі є фотознімки обвинувачуваних.

ГАЙДАЙ Сергій Федорович і КУБРАК Остап Іванович обвинувачувалися за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР в антирадянській агітації.

О.І. КУБРАК був заарештований 1931 р. Сумським оперсектором ДПУ УСРР. Постановою особливої наради при колегії ДПУ УСРР від 13 вересня 1931 р. засуджений до висилки в Північний край терміном на 3 роки. Ув'язнення відбував у м. Архангельську. У 1934 р. після відбуття терміну покарання повернувся в м. Ромни, де знову серед населення почав проводити контрреволюційну агітацію. Висловлювався, що радянська влада силою примушувала селян вступати в колгоспи, а хто не хотів, тих розкуркулювали та висилали в далекі місцевості країни і що 1933 р. голод був організований штучно. У 1934 р. його господарство за невиконання державних завдань було розпродане. Наприкінці 1938 р. КУБРАК пророкував падіння радянської влади внаслідок війни з фашизмом.

За висновком слідчих, О.І. ГАЙДАЙ систематично вів серед населення контрреволюційну агітацію, виказуючи свою симпатію до фашизму.

Обвинувач – Роменське районне відділення УДБ УНКВС Сумської області (начальник 2 відділення 3 відділу УДБ ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ, начальник 3 відділу УДБ УНКВС РЕПІНСЬКИЙ, начальник Смілівського районного відділу НКВС ПОЛЬОВИЙ, начальник Роменського районного відділення НКВС ОНИЩЕНКО, старший слідчий УНКВС ПАРХОМЕНКО, заступник начальника слідчої частини ДАВИДЕНКО, молодший слідчий УНКВС Сумської області ЗАЩИТІН, начальник слідчої частини УНКВС Сумської області ХУТОРЯНСЬКИЙ, заступник начальника УНКВС Сумської області ШРАМЕНКО, начальник УНКВС Сумської області ВЕЩЕНІКІН, заступник обласного прокурора ШОРОХОВ, обласний прокурор ЧЕТКІН).

За вироком Сумського обласного суду від 2 серпня 1940 р. були засуджені: С.Ф. ГАЙДАЙ – до 4 років позбавлення волі в далеких місцевостях СРСР, О.І. КУБРАК – до 8 років позбавлення волі в далеких місцевостях СРСР та обмеженням у правах на 5 років кожного. Підсудні винними себе не визнали. За

висновком Верховного суду УРСР від 7 жовтня 1940 р. касаційні скарги обвинувачуваних відхилено та залишено без змін вирок Сумського обласного суду.

Реабілітовані 11 травня 1992 р.

Населені пункти та регіони: хут. Кубраки, хут. Якименки;
с. Гринівка, с. Насташка, с. Сміле, с. Суворове, с. Томашівка;
м. Архангельськ, м. Кривий Ріг, м. Ромни, м. Суми, м. Харків;
Рокитянський район, Роменський район, Смілівський район;
Київська область, Орловська область, Сумська область.

267 Архівно-кримінальна справа М.А. Реви, колгоспника с. Хильківка Покровсько-Багачанського району Полтавської області.

27 травня 1940 р.

Спр. 75208-фп

Постанова про початок слідства від 27 травня 1940 р., постанова про арешт від 29 травня 1940 р., протоколи допитів обвинувачуваного та свідків, постанова про пред'явлення обвинувачення, обвинувальний висновок від 20 вересня 1940 р., постанова заступника обласного прокурора у спецсправах про затвердження обвинувального висновку від 26 вересня 1940 р., вирок судової колегії Полтавського обласного суду від 9 жовтня 1940 р.

У справі є лист М.А. РЕВИ до СТАЛІНА про масовий голод 1933 р.[1], особисті документи та фотографія РЕВИ.

РЕВА Микола Антонович обвинувачувався за ч. 1 ст. 54-10 КК УРСР у тому, що не схвалював системи державного оподаткування та вів розкладницьку діяльність серед селян колгоспу «Ленінський шлях», доказом чого служив, зокрема, зазначений лист до СТАЛІНА.

Обвинувач – Покровсько-Багачанське районне відділення НКВС Полтавської області (оперуповноважений відділення СТРИК, начальник відділення КОРБАН, слідчий слідчої частини УНКВС Полтавської області ДОЦЕНКО, начальник слідчої частини СВИРИДОВ, начальник УНКВС Полтавської області БУХТІАРОВ, районний прокурор ПАВЛЮК, заступник обласного прокурора у спецсправах МАЛИЙ, прокурор відділення ПРОКОПЕНКО).

За вироком судової колегії Полтавського обласного суду від 9 жовтня 1940 р. М.А. РЕВУ засуджено до 6 років позбавлення волі у ВТТ із поразкою у правах після відбуття ув'язнення строком на 3 роки.

Ухвалою судової колегії в кримінальних справах Верховного суду УРСР від 23 листопада 1940 р. касаційну скаргу М.А. РЕВИ відхилено, а вирок Полтавського облсуду залишено в силі.

Постановою пленуму Верховного суду УРСР 26 червня 1965 р. вирок судової колегії Полтавського обласного суду стосовно М.А. РЕВИ скасовано та справу припинено за відсутністю складу державного злочину. Реабілітований.

Населені пункти та регіони: хут. Тернівщина;

[1] Див. також док. № 367.

с. Березняки, с. Мар'їне, с. Новокурівка, с. Покровська Багачка, с. Хильківка, с. Худоліївка;

м. Лубни, м. Москва, м. Полтава, м. Харків;

Оболонський район, Покровсько-Багачанський район;

Полтавська область;

Хабаровський край.

268 Архівно-кримінальна справа Г.І. Журиго, жителя м. Коростеня Житомирської області.

22 червня 1941 р.

Спр. 44881-фп

Ордер на проведення обшуку та арешту від 22 червня 1941 р., протокол обшуку, постанови про арешт та обрання запобіжних заходів від 28 червня 1941 р., анкета заарештованого, протоколи допитів свідка й обвинувачуваного, обвинувальний висновок від 13 серпня 1941 р., протокол судового засідання та вирок Новосибірського обласного суду від 12 вересня 1941 р.,

У справі є фото та автобіографія Г.І. ЖУРИГИ, оригінал листа на ім'я Й. СТАЛІНА[1].

ЖУРИГО Георгій Іванович обвинувачувався за ст. 54-10 КК УРСР в антирадянській агітації в наклепницькій формі проти наявного в СРСР колгоспного ладу.

Із 1935 р. Г.І. ЖУРИГО працював у Москві, 6 листопада 1940 р. виїхав в Україну. Під враженням побаченого 27 листопада 1940 р. написав лист Й. СТАЛІНУ про становище в колгоспах Житомирської, Київської, Полтавської, Харківської та Чернігівської областей. До арешту працював у м. Києві на будівництві.

Обвинувач – 1 управління НКДБ УРСР (уповноважений РЯБОВ, начальник слідчої частини САГІН, народний комісар державної безпеки УРСР МЕШИК, слідчий слідчастини НКВС ГРИГОРОВ, начальник слідчої групи ЛІСНИЙ, заступник начальника слідчої частини УНКВС ЄРМОЛІН, начальник УНКВС БЕКМАН, помічник прокурора Новосибірської області в спеціальних справах БОБРОВ, заступник обласного прокурора в спеціальних справах НАЗАРЮК, прокурор РРФСР НЕГАНОВ).

За вироком судової колегії Новосибірського обласного суду від 12 вересня 1941 р. Г.І. ЖУРИГО засуджений за ч. 1 ст. 58-10 КК РРФСР до позбавлення волі у ВТТ на 6 років із поразкою в правах на 3 роки.

За касаційним протестом прокурора РРФСР від 22 жовтня 1941 р. справу було повернуто на новий розгляд.

За ухвалою судової колегії в кримінальних справах Верховного суду СРСР від 25 березня 1942 р. залишено в силі вирок судової колегії Новосибірського обласного суду від 12 вересня 1941 р.

[1] Див. док. № 368.

Постановою пленуму Верховного суду СРСР від 12 вересня 1957 р. вирок Новосибірського обласного суду від 12 вересня 1941 р. та ухвалу судової колегії Верховного суду СРСР від 25 березня 1942 р. стосовно Г.І. ЖУРИГО скасовано і справу припинено за відсутністю в його діях складу злочину.

Населені пункти та регіони: с. Білоусівка, с. Стукалівка;
м. Київ, м. Коростень, м. Новосибірськ, м. Полтава, м. Прилуки, м. Ялта;
Гребінківський район, Драбівський район;
Житомирська область, Полтавська область, Чернігівська область.

269 Архівно-кримінальна справа О.М. Радченко, вчительки, жительки м. Городок Городоцького району Кам'янець-Подільської області.

7 липня 1945 р.

Спр. 75164-фп

Постанова про арешт від 7 липня 1945 р., постанова про обрання запобіжних заходів від 26 липня 1945 р., протокол обшуку, постанова від 20 вересня 1945 р. про пред'явлення обвинувачення, протоколи допитів обвинувачуваної та свідків, постанова про залучення речових доказів від 22 жовтня 1945 р., постанова від 23 жовтня 1945 р. про пред'явлення обвинувачення, обвинувальний висновок від 24 жовтня 1945 р., постанова помічника обласного прокурора у спецсправах про передачу справи до Кам'янець-Подільського обласного суду від 3 листопада 1945 р., вирок Кам'янець-Подільського обласного суду від 14 грудня 1945 р., ухвала судової колегії у кримінальних справах Верховного суду УРСР від 25 січня 1946 р.

РАДЧЕНКО Олександра Миколаївна обвинувачувалася в тому, що, будучи вороже настроєною до радянської влади в період 1930–1933 рр., писала щоденник контрреволюційного змісту, в якому засуджувала дії комуністичної партії із організації колгоспів у СРСР та описувала тяжкий матеріальний стан трудящих.

Свої записи О.М. РАДЧЕНКО зберігала до приходу німців в Україну, а потім у серпні 1941 р. передала їх секретарю німецького консульства в м. Чернівцях для публікації в німецькій пресі.

Під час обшуку, проведеного в помешканні О.М. РАДЧЕНКО 24 серпня 1945 р., було виявлено й вилучено як речові докази 7 зошитів – щоденників, написаних нею в 1926–1943 рр. 22 жовтня 1945 р. начальником відділення слідчого відділу УНКДБ Кам'янець-Подільської області в м. Проскурові складено акт про знищення шляхом спалення двох зошитів за 1926–1927 і 1928 рр. та одного зошита з різними записами «как не представляющие никакой ценности». У справі зберігаються чотири конфісковані зошити-щоденники О.М. РАДЧЕНКО.

Обвинувач – слідчий відділ УНКДБ Кам'янець-Подільської області (начальник Городоцького районного відділу ПЄТУШКОВ, начальник слідчого відділу

УНКДБ ЩЕПЕТОВ, начальник УНКДБ РУДЕНКО, начальник відділення слідчого відділу СИДОРЕНКО, заступник начальника слідчого відділу ЛЕБЕДЄВ, старший слідчий слідчого відділу ЛАВРЕНКО, слідчий слідчого відділу УНКДБ МІРОШНИЧЕНКО, помічник обласного прокурора у спецсправах В'ЮГІН, прокурор БОЄР, заступник прокурора А. ГАДЮЧКА).

23 жовтня 1945 р., розглянувши матеріали слідства зі звинувачення О.М. РАДЧЕНКО за ст. 54-1 і ч. 2 ст. 54-10 КК УРСР, висунутих 20 вересня 1945 р., начальник відділення слідчого відділу УНКДБ по Кам'янець-Подільській області констатував, що складу злочину за ст. 54-1 не встановлено й слід визначити її дії за ч. 2 ст. 54-10 КК УРСР.

> На засіданні Кам'янець-Подільського обласного суду 14 грудня 1945 р. в м. Проскурові О.М. РАДЧЕНКО сказала: «Мета моїх записів – присвятити їх дітям. Я писала, що через 20 років діти не повірять, що такими жорстокими методами будували соціалізм. На Україні в 1930–1933 роках український народ переживав страхіття…».

За вироком обласного суду О.М. РАДЧЕНКО позбавлено волі у ВТТ терміном на 10 років із поразкою в правах на 5 років та конфіскацією всього належного їй майна.

У справі є відомості, що О.М. РАДЧЕНКО звільнилася після відбуття покарання в серпні 1955 р., потім проживала разом з чоловіком у м. Вовчанську Харківської області.

Реабілітована 23 липня 1991 р.

Населені пункти та регіони: с. Велика Яромірка, с. Кузьмин, с. Мархлівка, с. Миколаївка, с. Остапківці, с. Рідкодуб, с. Річки;

м. Городок, м. Кам'янець-Подільський, м. Охтирка, м. Проскурів, м. Смотрич, м. Станіслав, м. Чернівці, м. Ярмолинці;

Городоцький район, Кузьминський район, Смотрицький район, Чорноострівський район;

Кам'янець-Подільська область, Чорноострівський район, Сумська область, Харківська область, Чернівецька область.

270 Архівно-кримінальна справа (відновлена у 1964 р.) В.П. Головіна й інших керівників Оріхівського району Дніпропетровської області.

10 березня 1964 р.

Спр. 75165-фп

Постанова про поновлення архівної кримінальної справи від 10 березня 1964 р., протоколи допитів свідків, визначення судової колегії у кримінальних справах Верховного суду УРСР від 23 січня 1965 р.

У справі є оригінал листа колишнього секретаря Оріхівського райкому партії В.П. ГОЛОВІНА до прокуратури з поясненням подій 1932 р. та проханням про реабілітацію.

1932 р. керівників Оріхівського району звинуватили за ст. 54-14 КК УСРР у тому, що вони не забезпечили виконання плану хлібозаготівель та звільнили їх із займаних посад, а згодом заарештували[1].

Обвинувач – Дніпропетровський обласний відділ ДПУ УСРР. Міру покарання керівникам Оріхівського району ще до суду визначив особисто СТАЛІН[2].

За вироком виїзної сесії Дніпропетровського обласного суду від 25–28 грудня 1932 р. АНІСТРАТ Іван Андрійович, ГОЛОВІН Василь Петрович, ЛУЦЕНКО Іван Іванович, ПАЛАМАРЧУК Михайло Сергійович і ПРИГОДА Іван Андрійович засуджені до 10 років позбавлення волі у ВТТ; АНДРЮЩЕНКО Іван Іванович, БУРКОВСЬКИЙ Сава Володимирович, В'ЯЛИХ Федір Степанович, МЕДВІДЬ Григорій Тимофійович, СКІЧКО Єлизар Єлизарович – до 8 років позбавлення волі у ВТТ; ГРИШКО Яким Петрович, ОРДЕЛЬЯН Федір Єлисейович – до 5 років позбавлення волі у ВТТ; МАХНОРИЛО Андрій Лук'янович – до 3 років позбавлення волі у ВТТ. Винними себе не визнали.

Засуджені відбували покарання в Байкало-Амурському виправно-трудовому таборі м. Свободний Хабаровського краю.

За постановою Центрального виконавчого комітету СРСР від 11 серпня 1935 р. всі засуджені були звільнені зі зняттям судимості.

> Справу було цілком сфабриковано, проте вона послужила підставою для розгортання масових репресій проти середньої ланки партійного і державного керівництва в роки Голодомору. Коли постраждалі спробували добитися реабілітації в 1960-х роках, слідчі не знайшли жодних процесуальних документів, окрім типографських примірників протоколів допитів свідків, які на повторних допитах не підтвердили своїх показань. Один зі свідків згадував, що 1932 р. в Оріхівському районі померло від голоду не менше 1 000 колгоспників.

За визначенням судової колегії у кримінальних справах Верховного суду УРСР від 23 січня 1965 р. вирок Дніпропетровського обласного суду від 25–28 грудня 1932 р. стосовно всіх засуджених скасовано, а справу припинено за відсутністю складу злочину. Всі обвинувачувані реабілітовані.

Населені пункти та регіони: с. Басань, с. Біленьке, с. Веселе, с. Воловодівка, с. Воскресенівка, с. Єлисаветградка, с. Жеребець, с. Іванівка, с. Кашперівка, с. Кірове, с. Лукашеве, с. Михайлівка, с. Нижня Білка, с. Ново-Андріївка, с. Омельник, с. Преображенка, с. Тарасівка, с. Товмачівка, с. Цибулів, с. Чайківщина, с. Чубарівка, с. Юр'ївка, с. Юрківка;

м. Березань, м. Волгоград, м. Дніпропетровськ, м. Запоріжжя, м. Київ, м. Мелітополь, м. Нікополь, м. Оріхове, м. Пологи, м. Свободний, м. Таганрог, м. Харків, м. Херсон;

Верхньохортицький район, Вороновицький район, Знам'янський район, Коларівський район, Олександрівський район, Оріхівський район, Пологівський район, Тетіївський район, Чубарівський район, Шполянський район;

Дніпропетровська область, Запорізька область, Київська область, Кіровоградська область;

Хабаровський край.

---

[1] Див. також док. № 8, 9, 11.

[2] Див. док. № 11.

АГЕНТУРНО-ОПЕРАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

271 Лист німецького консула про ситуацію в радгоспах.

24 вересня 1929 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 10. – Арк. 29–31. Засвідчена копія. Машинопис.

Лист адресований невстановленій особі (професору).

Указується на недоліки в роботі радгоспів. Зокрема, в радгоспах працює досить багато не спеціалістів, дають завищені завдання з обробітку землі, посівний матеріал доставляють пізно, правління радгоспів виконує тільки отримані розпорядження.

Німецький консул РОТ.

Населені пункти: м. Одеса.

272 Доповідна записка КОВ ДПУ УСРР голові ДПУ УСРР про зафіксовану німецьким консульством інформацію щодо становища в селах України.

1 березня 1932 р.

Ф. 13. – Спр. 429. – Т. 40. – Арк. 167-173.
Оригінал. Машинопис на бланку.

Доповідна записка Київського обласного відділу ДПУ УСРР адресована голові ДПУ УСРР РЕДЕНСУ, начальнику секретно-оперативного управління ДПУ УСРР ЛЕОНЮКУ та начальнику особливого відділу Української військової організації і ДПУ УСРР ДОБРОДИЦЬКОМУ.

За період із 1 січня по 1 березня 1932 р. німецьке консульство надавало великого значення висвітленню ситуації на селі, зокрема заходам радянської влади в німецьких колоніях. Для проведення хлібозаготівельної кампанії в селах було створено комуністичні бригади, які «з невеликими інтервалами рухалися одна за одною і те, що не вдавалося забрати одним варварам, добиралося іншими». Учасників бригад інформатори німецького консульства називають недолюдками, яких не зворушують ні благання матерів, ні голодні діти. Зазначається, що в селах проводилось виселення куркульства.

Начальник Київського обласного відділу ДПУ УСРР РОЗАНОВ, заступник начальника Київського обласного відділу ДПУ УСРР КАМІНСЬКИЙ, помічник начальника особливого відділу ОРЛОВСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: кол. Лідівка;

хут. Сорочинці;

с. Володимирівка, с. Іваничі, с. Рогівка, с. Солодері, с. Федорівка;

м. Київ, м. Мінусинськ, м. Москва, м. Пулино, м. Харків;

Володарський район, Малинський район, Пулинський район, Черняхівський район.

273 Повідомлення КОВ ДПУ УСРР про зафіксоване німецьким консульством становище в селах України.

1 травня 1932 р.

Ф. 13. – Спр. 429. – Т. 40. – Арк. 126–147.
Оригінал. Машинопис.

Повідомлення Київського обласного відділу ДПУ УСРР складається з «доповіді по різному шпигунству з 1 березня по 1 травня 1932 р.»

Зазначається, що німецьке консульство «приділяє максимум уваги селу». Прогнозується, що у зв'язку з голодом може розпочатися бунт серед селян. Зафіксовано випадки примусового вилучення у селян худоби, незадовільний стан весняної сівби та назрівання голодних бунтів. Є згадка про жахливе становище селян Володарського, Пулинського та Яготинського районів, де люди «пухнуть з голоду». Відмічається також чисельний падіж корів, свиней та коней у колгоспах. Священик із м. Новоград-Волинського повідомив, що в селі «панує справжній голод, у селян немає насіння для посіву, в колгоспах голодують, одноосібники їдять жолуді, смертність велика».

Начальник Київського обласного відділу ДПУ УСРР РОЗАНОВ, начальник особливого відділу Київського обласного відділу ДПУ УСРР БРЖЕЗІВСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: м. Київ, м. Новоград-Волинський, м. Яготин;

Бобровицький район, Володарський район, Ічнянський район, Київський район, Пулинський район, Яготинський район.

274 Інформація КОВ ДПУ УСРР щодо агентурної справи «Болото».

9 травня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. С-6352. – Т. 1. – Арк. 369–370.
Копія. Машинопис.

Інформація Київського обласного відділу ДПУ УСРР адресована Економічному управлінню ДПУ УСРР.

Фігурант справи «Болото» РАДЧЕНКО в розмові згадує про свою поїздку по селах. Висловлювався, що «бачив на полях все голе, немає надії на виконання посівних планів, тому що нічим сіяти і селяни не хочуть працювати. Зараз у нас голод». Зазначається, що голод може викликати хвилю селянських повстань.

Заступник начальника Київського обласного відділу ДПУ УСРР КАМІНСЬКИЙ, начальник економічного відділу ПАН.

Населені пункти та регіони: м. Ірпінь, м. Київ, м. Харків;

Ніжинський район.

275 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про втечі із сіл.

13 травня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 537.
Копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє Одеський обласний відділ ДПУ про початок «систематичної» втечі селян у міста.

Насамперед намагаються переселитися ті, хто боїться бути «розкуркуленим», а також кустарі. Сільська інтелігенція, грамотні селяни, молодь прагнуть потрапити до міста, мотивуючи це необхідністю продовжити навчання, а насправді порвати з селом.

Населені пункти та регіони: Одещина.

276 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР стосовно японського консула Б. Танака.

19 травня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 66. – Т. 4. – Арк. 21.
Засвідчена копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє Одеський обласний відділ ДПУ про те, що 19 травня японський консул в м. Одесі Б. ТАНАКА із дружиною, секретарем консульства МІТАНІ та прибулим із Москви колегою виїхали за місто, де обідали. До них підійшли двоє людей, які неподалік працювали. Коли їх пригостили, з'явилось ще вісім робітників. Їм було передано недоїдки, які ті жадібно з'їли, кажучи, що вже давно не бачили такого хліба. Все це ТАНАКА фотографував.

Населені пункти та регіони: м. Москва, м. Одеса;
Одещина;
Японія.

277 Робоче зведення КОВ ДПУ УСРР про висловлювання О. Довженка.

20 травня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. С-836. – Т. 1. – Арк. 59.
Копія. Машинопис.

Агент ДПУ повідомляє про гостру критику О. Довженком політики комуністичної партії у справі колективізації та поширення ним «чуток» про голодування й вимирання українських сіл, у той час як комісари в м. Москві «жирують».

Населені пункти: м. Київ, м. Москва.

278 Доповідна записка КОВ ДПУ УСРР про зафіксовану німецьким консульством інформацію щодо становища в селах України.

Не раніше 1 червня 1932 р.

Ф. 13. – Спр. 40. – Арк. 11– 32.
Оригінал. Машинопис.

Зазначається, що німецьке консульство докладно висвітлює підготовку та проведення посівної кампанії, продовольчі труднощі серед німців-колоністів, "волинки" в районах Київської області. В м. Коростишів та на території Білоцерківського округу відмічено декілька самогубств і смертей на ґрунті голоду. Селяни їдять хліб із «суміші висівок, картопляних очисток і якогось місива». Вказується про "волинки" у селах Пулинського району і в м. Умані. У Ржищівському районі відмічено відсутність зерна для посівної та значні продовольчі труднощі.

Консульство, за даними ДПУ, розповсюджує «провокаційну» літературу серед колоністів, в якій доводить провал колгоспної системи в СРСР та засуджує політику радянської влади на селі.

Заступник начальника Київського обласного відділу ДПУ УСРР КАМІНСЬКИЙ, начальник особливого відділу Київського обласного відділу ДПУ УСРР БРЖЕЗІВСЬКИЙ.

Населені пункти та регіони: с. Боголюбівка, с. Дунаївці, с. Кмитів, с. Осикове, с. Солодері, с. Сорочине;

м. Житомир, м. Київ, м. Коростишів, м. Новоград-Волинський, м. Ржищів, м. Умань, м. Харків;

Ємільчинський район, Жулинський район, Коростишівський район, Потіївський район, Ржищівський район;

Білоцерківський округ;

Кам'янець-Подільська область, Київська область.

279 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про голод на Одещині.

9 червня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 461.
Копія. Машинопис на бланку.

Співрозмовник секретного співробітника повідомляє про «формений голод» серед селян, які вже не мають хліба. Селяни не заінтересовані працювати в полі, бо в них усе відбирають, а якщо хтось житиме краще, його вишлють, як «куркуля». Всі з нетерпінням чекають політичних змін.

Населені пункти та регіони: с. Клейнлібенталь;

Одещина.

280 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про враження японського консула Б. Танаки від подорожі по СРСР.

Не раніше 21 червня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 66. – Т. 4. – Арк. 22.
Засвідчена копія. Машинопис на бланку.

За повідомленням агента Одеського обласного відділу, консул Японії нещодавно повернувся з подорожі по радянських містах. Він вражений тим, що українські селяни порівняно із селянами інших радянських республік справляють жалюгідне враження своїм обідраним одягом, худорлявістю й проханнями милостині. Навіть на великих станціях українські селяни, їх жінки та діти просять хліба. На шляху з м. Києва до м. Одеси японському консулові розповідали про страхіття голоду в Україні, особливо в Київській області.

Населені пункти та регіони: м. Алушта, м. Баку, м. Батумі, м. Дніпропетровськ, м. Київ, м. Мінеральні Води, м. Новоросійськ, м. Одеса, м. Ростов, м. Севастополь, м. Сімферополь, м. Сталіно, м. Тифліс, м. Харків, м. Ялта;

Донбас;

Київська область.

281 Оперативне донесення про ситуацію в німецьких селах.

7 липня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 447–449.
Копія. Машинопис на бланку.

Повідомляється про голодування в німецьких колоніях на Одещині. Спостерігаються масові виїзди селян у міста та промислові центри. Щоб прохарчуватись і не віддавати задарма, населення знищує останню худобу. Селяни відкрито кажуть про неминучість загибелі від голоду.

Населені пункти та регіони: хут. Бессарабка, хут. Жеребковий, хут. Іракліївка, хут. Магульського, хут. Марционівка, хут. Мурашник, хут. Ново-Болляри, хут. Новоселівка, хут. Попільний;

с. Болляри, с. Бугаївка, с. Варлі, с. Василівка, с. Волкове, с. Вормс, с. Йоганнесталь, с. Конопльове, с. Ліхтенфельд, с. Маринівка, с. Нейкове, с. Рорбах, с. Силівка, с. Сліпуха, с. Суворове, с. Шарове;

Жовтневий район, Карл-Лібкнехтівський район, Комінтернівський район, Роздільнянський район, Тілігул-Березівський район;

Одещина.

282 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про голод на Одещині.

11 липня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 11. – Арк. 172.
Копія. Машинопис на бланку.

Співрозмовник секретного співробітника повідомляє про перебування в Клейнлібенталі та страхітливий голод у селі. Люди виснажені від голоду і не можуть працювати. Вони не бачать жодних перспектив на краще майбутнє. Німецька громада розпалась. Селяни вважають, що до цього країну довели комуністи.

Населені пункти та регіони: с. Клейнлібенталь;
Одещина.

283 Повідомлення КОВ ДПУ УСРР про справу «Болото».

14 липня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. С-6352. – Т. 1. – Арк. 417–421.
Копія. Машинопис.

Повідомлення Київського обласного відділу ДПУ УСРР адресоване Економічному управлінню ДПУ УСРР.

Повідомляється про страждання населення в містах і селах. На фоні індустріалізації «мільйони людей в містах, особливо в селах – мруть з голоду». На Україні спостерігався «голод десятків мільйонів та незасіяні, покриті бур'янами поля», «кругом скрута, голод, жебрацтво широких верств населення». 50 % дітей у школах були хворі на сухоти. Студенти «через хронічний голод виходили в життя фізичними та моральними інвалідами». Обвинувачувалася радянська влада за «непродумані директиви, як колективізація та хлібозаготівля».

Заступник начальника Київського обласного відділу ДПУ УСРР КАМІНСЬКИЙ, в.о. начальника економічного відділу КАРДАШ.

Населені пункти: м. Вороніж, м. Київ, м. Кролевець, м. Москва, м. Ніжин, м. Харків.

284 Повідомлення секретного співробітника ДПУ УСРР про політичну позицію працівника Ніжинської контори Державного банку СРСР Жадана – фігуранта справи «Болото».

6 серпня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. С-6352. – Т. 1. – Арк. 444–446.
Копія. Машинопис.

Співрозмовник секретного співробітника ЖАДАН, підозрюваний у «націоналістичному ухилі» та контактах з «контрреволюційними» організаціями в Україні та за кордоном, розповідає про труднощі життя, коли продовольче становище межує з голодом. Радянський службовець оцінює свій моральний стан як повний занепад віри у краще майбутнє. Він вважає, що відчуття глибокої безнадійності притаманне всім сільським і міським жителям, старим і молодим, партійним і безпартійним. І інтелігенти, й представники фізичної праці втрачають мускульну й розумову енергію і думають лише про те, як утамувати голод свій і дітей. Такому безсиллю сприяє навколишній хаос – «адміністративний, господарський, організаційно-плануючий». Плани хлібозаготівель призвели до розорення й голоду колгоспників та одноосібників, проте, на думку ЖАДАНА, радянській владі альтернативи немає.

Населені пункти: м. Ніжин.

285 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про розмову з японським консулом про експорт збіжжя.

9 серпня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. С-66. – Т. 5. – Арк. 2381.
Засвідчена копія. Машинопис.

Секретний співробітник повідомляє, що японський консул звернувся до нього з питанням, чи приємно йому бачити в порту іноземні пароплави, які вивозять зерно і чи ще довго це триватиме. Свого співрозмовника, який відповів, що в таких великих розмірах зерно вивозитимуть ще п’ять років, дипломат назвав «оптимістом».

Населені пункти: м. Одеса.

286 Повідомлення секретного співробітника ДПУ УСРР про висловлювання інженера Стародубцева – фігуранта справи «Болото».

24 серпня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. С-6352. – Т. 1. – Арк. 451–453.
Копія. Машинопис.

У ході бесіди інженер – фігурант справи «Болото» розповідає про те, що останніми роками, навіть порівняно з 1920–1921 рр., загальний рівень життя населення значно знижується. На вулицях можна побачити гірше одягнутих людей, на обличчях яких «відбиток виснаженості та похмурості», багато загального невдоволення. Основною причиною цього є значне погіршення продовольчого та матеріального забезпечення голод і злидні населення. Все це відбувалося через неправильну господарську політику партії. Висловлювався: «Сільське господарство в повному занепаді, правові й господарські спотворення досягають страхітливих форм, безгосподарність, розбазарювання суспільного надбання стали нормальним явищем, продовольча справа в повном хаосі й тупику, споживча кооперація фактично зійшла нанівець, транспорт в хаосі й розвалі, незадоволення в масах все більше наростає, валюта котиться вниз і карбованець доходить до кількох копійок, повсюди злидні, голод, голод…».

Населені пункти та регіони: м. Київ;
Чигиринський район.

287 Повідомлення ДПУ УСРР в м. Москву про звернення наукових співробітників ВУАН до М.С. Грушевського.

10 вересня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. С-7537. – Т. 10. – Арк. 34–35.
Оригінал. Машинопис.

Інформація, перехоплена ДПУ УСРР через свого інформатора, адресувалась М.С. ГРУШЕВСЬКОМУ, який перебував у м. Москві. Серед інших питань, науковці Всеукраїнської академії наук (ВУАН) намагалися передати також повідомлення про голод в Україні:

«Про політичне становище сказати, що в Україні панує справжній голод, вимирають цілі села й повіти, особливо підкреслити страхітливу смертність серед дітей. Пояснити це, як політику, спрямовану на те, щоб остаточно зламати українську націю, як єдину національну силу, здатну на серйозний опір. Одні вимруть, інші розсіються по безкінечних просторах Росії».

Населені пункти та країни: м. Москва;
Україна, Росія.

288 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про хлібозаготівлі на Одещині.

13 вересня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 450.
Копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про відвідання 18 серпня та 4 вересня 1932 р. сіл Одеської області.

У с. Нейкове Березівського району розповідали про успішну роботу артілі, однак були стурбовані неможливістю виконання плану хлібозаготівлі. У с. Коноплькове та с. Шарове Роздільнянського району настрій у людей подавлений через відсутність хліба, нереальність накинутого плану хлібозаготівлі. Така ж картина спостерігається і в інших селах та хуторах. Причиною завищення планів називаються дані комісій з оцінки урожаю, некомпетентність членів цих комісії або бажання вислужитись перед керівництвом району.

Населені пункти та регіони: с. Коноплькове, с. Нейкове, с. Шарове;
Березівський район, Роздільнянський район.

289 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про ситуацію в школі.

13 вересня1932 р.

ГДА СБУ, Одеса. - Ф. 65. – Спр. 63. – Т. 13. – Арк. 18.
Засвідчена копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про значне зменшення кількості учнів у школі №32. Учні прагнуть перейти на фабрично-заводське навчання, оскільки там видають стипендію й одну-півтори буханки хліба. Батьки приходять до школи забирати документи, плачуть, погрожують самогубством. Учителі через голод не хочуть готуватись до 15-ї річниці Жовтневої революції. Побоюючись страшного голоду взимку, окремі вчителі виїжджають із сім’ями у м. Вітебськ.

Населені пункти: м. Вітебськ, м. Одеса.

290 Доповідна записка Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про становище польської національної меншини.

7 жовтня1932 р.

ГДА СБУ, Одеса. - Ф. 65. – Спр. 63. – Т. 12. – Арк. 246–257.
Оригінал. Машинопис.

Повідомляється, що в Одеській області проживає близько 17 тис. поляків. Колективізацією охоплено від 90 до 100 % сільського польського населення. Мінусом є те, що у Хорлівському районі до національних польських колгоспів, окрім польського, увійшло українське населення. У цьому районі підготовка до осінньої посівної кампанії ще не починалась. Під час жнив спостерігались крадіжки поляками колосків пшениці, за що винуватців було засуджено до різних термінів позбавлення волі, згідно з постановою уряду[1].

Зафіксовано незадоволення через погане матеріальне постачання колгоспників та відсутність хліба. Від молоді лунали заклики до терору проти місцевих партійних керівників, через яких люди пухнуть з голоду.

ДПУ відзначає посилення еміграційних настроїв. До Польщі надсилаються в масовому порядку листи, в яких висловлюється бажання виїхати до Польщі. Затримано чимало поляків – жителів Одеської області, які прагнули нелегально перейти кордон із Польщею.

Населені пункти, регіони та країни: с. Гайворон, с. Григорівка, с. Кисилівка, с. Преображенка;

м. Зінов'євськ, м. Миколаїв, м. Одеса, м. Херсон;

Бобринецький район, Вознесенський район, Голованівський район, Грушківський район, Кривоозерський район, Новоархангельський район, Новоодеський район, Очаківський район, Первомайський район, Снігурівський район, Херсонський район, Хорлівський район;

Одеська область;

Польща.

291 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про настрої людей у зв'язку з голодом та арештами.

21жовтня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 567.
Засвідчена копія. Машинопис на бланку.

У повідомленні йдеться про бесіди німця-колоніста В. МЕРКЛІНГЕРА та його дружини, в яких вони скаржаться на тяжке життя і голод, у той час, як партійцям добре живеться, вони отримують пайки й товстішають до непри-

[1] Див. док. №2, 3.

стойності. За словами МЕРКЛІНГЕРА, деякі партійці йому повідомили про те, що цього року багато людей помре з голоду, а один навіть назвав «контрольну цифру» в 16 мільйонів, але це неважливо, головне виконати план. МЕРКЛІНГЕР розповідав, що в католицьких колоніях багато заарештованих, особливо пасторів, у яких шукають золото, але де у «сільського пастора може бути золото». Обурювався арештом свого родича ГЕЙЗЕРА, який разом з дочкою працював на будівництві санаторію ДПУ, їх преміювали, а через кілька днів заарештували, вимагаючи золото і валюту. Висловлював невдоволення, що святкування завершення будівництва обійшлося у 25 тис. рублів, у той час як маса народу голодує.

Населені пункти: м. Одеса.

292 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про лист, знайдений у польській школі.

31 жовтня1932 р.

Ф. 65. – Спр. 63. – Т. 13. – Арк. 22.
Засвідчена копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про зміст листа, знайденого у польській школі.

У листі зазначається, що раніше селян хоч і мучили, але хліб давали, а тепер знущаються й хліба не дають. Агент сповіщає, що автора листа встановити не вдалося.

Населені пункти: м. Одеса.

293 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про висловлювання вчителів польської школи.

3 грудня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 63. – Т. 13. – Арк. 29.
Засвідчена копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про те, що вчителі школи обурені зменшенням видачі хліба за карточками. «Досягнення лише на папері, в дійсності люди голодують». У Москві дають білий хліб, бо там СТАЛІН. Поширюються чутки про арешти осіб, які допомагали вибратись за кордон за фальшивими документами.

Населені пункти, країни та регіони: м. Москва, м. Херсон;
Київська губернія;
Франція.

294 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР щодо голоду.

7 грудня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 707.
Засвідчена копія. Машинопис на бланку.

За повідомленням інформатора ДПУ, пастор Одеської німецької громади ШИЛЛІНГ отримав дозвіл на виїзд за кордон. На зауваження, що там теж погано, сказав, що там не голодують навіть безробітні, там труднощі, а в нас голод. ШИЛЛІНГ обурений зменшенням пайка хліба утриманцям та деяким категоріям службовців. У Німеччині не буде перевороту і комунізм там не буде таким потворним, як у нас. Пастор ШИМКЕ місяць тому повернувся до Німеччини і почуває себе, ніби знову на світ народився, це не від поганого життя.

Населені пункти та країни: м. Одеса;
Німеччина.

295 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про ситуацію на селі.

13 грудня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 380-Т. – Арк. 244.
Копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про оцінки його співрозмовниками ситуації на селі. Йдеться про те, що у селян відібрали весь хліб, люди викопують схованки мишей і ховрахів, але влада й за це їх теж переслідує.

296 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про оцінку японським консулом продовольчої ситуації в м. Одесі.

10 грудня 1932 р.

Ф. 65. – Спр. 66. – Т. 5. – Арк. 2579.
Копія. Машинопис на бланку.

За повідомленням секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР, 6 грудня 1932 р. відбулася розмова з японським консулом стосовно продовольчого становища в м. Одесі. Зазначається значне зменшення хлібних пайків. «Якщо на початку грудня при цілком достатньому врожаї йде скорочення хлібного пайка, то в лютому чи березні, вірогідно, будуть випадки голодної смерті». В той час як заробітна плата робітника в середньому становить 200–250 рублів, ціни на продукти харчування зросли: 5-фунтовий хліб – 12

або 13 руб., курка – 25–30 руб., засипка для супу – за стакан 3 рублі, масло коров'яче – 16–18 руб. фунт, соняшникова олія – 12 руб. фунт; це означало, що сім'ї робітників напівголодні.

Населені пункти: м. Одеса.

297 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про вилучення зерна у селах Одещини.

25 грудня 1932 р.

Ф 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 717–718.
Копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про свою поїздку селами Одещини. Місцеві жителі розповідають, що в колгоспах люди залишились без хліба, відбирають навіть кукурудзу, яку видали на трудодні. Буксирні бригади проводять обшуки в селянських подвір'ях і в полі. В с. Слободзея знайшли 60 пудів кукурудзи, квасолі, гороху і різного роду зерна. Все вивозять, проте продовжують вимагати для виконання плану хлібозаготівлі.

Населені пункти і регіони: хут. Чобручі;

с. Бицилівка, с. Велізарове; с. Єреміївка, с. Понятівка, с. Слободзея, с. Фрейдорф;

м. Одеса;

Роздільнянський район.

298 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про висловлювання вчителів Одещини.

2 січня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 10, ч. 2. – Арк. 163.
Копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про свої зустрічі з учителями, які приїхали в м. Одесу на сесію заочників. Учителі вважають, що оскільки насіннєві фонди вже вивезені, то навесні буде новий натиск на село, але жодних запасів ні в кого немає. Розповідають про с. Кассель, яке оточене і нікого туди не пропускають і звідти не випускають.

Населені пункти і регіони: с. Цебрикове;

м. Одеса.

299 Лист німецького консула в м. Одесі про загострення ситуації в Одеській області.

4 січня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 7. – Арк. 25-26.
Засвідчена копія. Машинопис.

Лист адресований міністерству закордонних справ і посольству Німеччини в Москві.

Йдеться про недостатню здачу хліба в Одеській області та примусові заходи, прийняті керівними органами. Для виконання хлібозаготівель і контролю хлібозаготівельних організацій виділялися групи прокурорів. Заборонялося купляти та продавати сільськогосподарські продукти та предмети першої потреби для спекуляції. Повідомляється, що на «фронті боротьби за хліб» виключено з лав 50 членів партії та засуджено до різних термінів позбавлення волі, вислано 500 сільських сімей і конфісковано їх майно.

Німецький консул РОТ.

Населені пункти: м. Берлін, м. Москва, м. Одеса.

300 Донесення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про ситуацію в с. Страсбург.

8 січня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. 633. – Т. 8. – Арк. 723.
Копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про своє перебування в с. Страсбург Зельцського району.

Селяни надзвичайно стурбовані тим, що в них усе забирають під мітлу. Настрій такий, що селяни очікують зручного моменту, аби підняти повстання. Чимало більш заможних селян вибирається із сім'ями в Одесу та в інші міста, багато хто збирається їхати на північ до родичів, де жити краще.

Населені пункти та регіони: с. Страсбург;

Зельцський район, Тарасо-Шевченківський район.

301 Повідомлення секретного співробітника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР про висловлювання вчителів польської школи.

29 січня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. 63. – Т. 13. – Арк. 38.
Копія. Машинопис на бланку.

Секретний співробітник повідомляє про те, що вчителі школи практично щодня голодні. Вчителі висловлюються, що до такого стану людей довели, щоб через «Торгзін» викачати золото й срібло. До ув'язнених застосовують тортури, щоб ті віддали останнє.

Населені пункти: м. Одеса.

302 Огляд у справах, викритих і ліквідованих органами ОДПУ на території СРСР.

Січень 1933 р.

Ф. 9. – Спр. 36а. – Арк. 193–205.
Копія. Машинопис.

Повідомляється, що на території України, Північнокавказького краю, Центрально-Чорноземної області й Уралу ліквідовано «куркульсько-білогвардійські й націоналістичні повстанські організації». Як ліквідованими справами, так і за агентурними даними встановлено наявність «контрреволюційного підпілля», яке «частково» викрито в Україні й Північнокавказькому краї. Там розташовано основні центри, які зривають посівну кампанію, хлібозаготівлі, дезорганізують роботу колгоспів і готують повстання.

Заступник начальника особливого відділу ОДПУ ГАЙ, помічник начальника 3 відділення особливого відділу ОДПУ МЕЛЬЦЕР.

Населені пункти і регіони: с. Довжин, с. Мурафа, с. Травне;

м. Дубно, м. Одеса, м. Париж;

Армавірський район, Краснодарський район, Путивльський район; Слов'янський район;

Харківська область, Чернігівська область;

Донбас, Криворіжжя, Кубань, Миргородщина, Московщина, Північнокавказький край, Правобережна Україна, Середньоволзький край, Урал, Центрально-Чорноземна область;

Польща, Румунія, СРСР, УСРР.

303 Лист німецького консула в м. Одесі про вилучення зерна в українських селян.

6 лютого 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 7. – Арк. 23-24.
Засвідчена копія. Машинопис.

Лист адресований міністерству закордонних справ і посольства Німеччини в м. Москві.

Повідомляється, що план хлібозаготівлі в м. Одесі не виконано навіть після вжитих примусових заходів. У селах бригади проводять обшуки хат, вилучають посівний матеріал. Колгоспники мають здати все зароблене ними зерно під приводом «неправильного помилкового розподілу при роздачі». За приховування хліба віддають під суд.

Німецький консул РОТ.

Населені пункти: м. Берлін, м. Москва, м. Одеса.

304 Повідомлення Христинівського оперативного пункту керівникам Бобринського дорожньо-транспортного відділу та відділення ОДПУ Південно-Західної залізниці про відсутність хліба.

2 березня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С-5164. – Арк. 96.
Копія. Машинопис.

Повідомлення адресоване начальникові Бобринського дорожньо-транспортного відділу та відділення ОДПУ Південно-Західної залізниці.

Начальник Христинівського оперативного пункту повідомляє про те, що з 1 березня 1933 р. на ст. Христинівка немає хліба, залишилася невелика кількість борошна, яке видається винятково поїзним бригадам. Усі інші служби й утриманці не забезпечуються хлібом. Серед робітників ведуться розмови про те, що «це робиться комуністами з метою довести народ, робітників до відчаю». Відбувся виступ жінок з вимогою роздати борошно пайовикам: «Морять нас голодом, так краще зразу вбийте нас усіх».

В.о. начальника оперативного пункту ЖИЛІНСЬКИЙ.

Населені пункти: ст. Христинівка;
м. Бобринськ.

305 Повідомлення секретного співробітника КОВ ДПУ УСРР про настрої залізничників.

3 березня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С-5164. – Арк. 95.
Оригінал. Машинопис.

У повідомленні йдеться про машиніста маневрового поїзда ЛИЧАКА Павла Пилиповича, який був «ворожо налаштований проти радянської влади» та підтримував тісний зв'язок з розкуркуленими селянами. Висловлювався: «Радянська влада домучила голодом людей»; «Комуністи думали, що на Україні не люди, а тварини, можуть працювати голі і голодні». По лінії до ст. Вапнярка було виявлено сотні вагонів кукурудзи, яка пропала під дощем та негодою, коли робітники голодували. Казав, що «селян грабують, забирають цю кукурудзу лише для того, щоб згноїти в буртах – доводячи цим населення до голодної смерті». Інформація поширювалася між робітниками станції.

В.о. оперативного уповноваженого СЕМЕНЕНКО.

Населені пункти: ст. Вапнярка, ст. Цвіткове, ст. Христинівка;
с. Калинівка, с. Орловець.

306 Лист німецького консула в м. Одесі про продовольчу ситуацію на Одещині.

14 березня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 7. – Арк. 27.
Засвідчена копія. Машинопис.

Лист адресований посольству Німеччини в м. Москві.

Повідомляється про результат врожаю в Одеській області та становище із продовольством. Були села, які зібрали дуже низький урожай хліба, картоплі і кукурудзи, тому селяни не мали хліба на зиму або мали його недостатньо. Зима 1932–1933 років принесла селянам голод, збільшилась смертність від голоду. Незважаючи на це, готувався експорт зерна за кордон.

Німецький консул РОТ.

Населені пункти: м. Москва, м. Одеса.

307 Лист посла Німеччини в Москві до МЗС у м. Берліні про стан радянського сільського господарства.

18 квітня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 10. – Арк. 81–83.
Засвідчена копія. Машинопис.

Лист адресований міністерству закордонних справ у м. Берліні.

Згідно із звітами про стан сільського господарства, складеними експертом посольства Німеччини в СРСР, зазначається, що завдяки сприятливим кліматичним умовам у більшій частині Радянського Союзу врожай значно покращився. Однак публікація цих звітів була не бажана, оскільки в них ішлося про масове вимирання людей.

У зв'язку з голодом в Україні рекомендувалось припинити пропаганду акції «Брати в нужді», бо це може лише зашкодити німцям в УСРР.

Посол Німеччини в м. Москві ДІРКСЕН.

Населені пункти та країни: м. Берлін, м. Москва;
Німеччина, СРСР, УСРР.

308 Доповідна записка уповноваженого наркомату лісового господарства СРСР про голодування в системі «Укрліс».

29 травня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С-5165. – Т. 2. – Арк. 146–147 зв.
Засвідчена копія. Машинопис.

Доповідна записка адресована начальнику Головного управління робітничого забезпечення народного комісаріату лісництва – члену колегії НКЛ І.Н. КОЗЛОВУ.

У системі «Укрліс» 1933 р. були виявлені випадки крадіжок та шкідництва. В Коростишівському ліспромгоспі продовольство направлялося в м. Київ, коли лісники не отримували пайків 6 місяців, а інженерно-технічні робітники та інші службовці – 3 місяці. Лісники голодували разом із своїми сім'ями. На день лісник отримував 125 грамів борошна. Були випадки приготування хліба з жолудів. У ліспромгоспі зафіксовано 3 смертні випадки від голоду. Також виявлено розбазарювання продуктів у Житомирському, Макарівському та Малинському ліспромгоспах[1].

Уповноважений народного комісаріату лісництва Ф.Ф. КОГОЙ.

Населені пункти: м. Житомир, м. Київ, м. Москва.

[1] Див. також док. № 311.

309 Повідомлення секретного співробітника ДПУ УСРР про висловлювання письменника Бориса Антоненка-Давидовича.

6 червня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С-4468. – Т. 1. – Арк. 2–5.
Копія. Машинопис.

Б.Д. АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ казав про те, що Україна не була такою бідною та пригніченою, як за часів радянської влади. За кордоном опубліковано сотні фотографій, статей, спеціальні зведення померлих, голодуючих та вбитих бандитами, які відображають справжнє становище в Україні. В українських селян відбирали хліб «до зерна бандитським способом». Обвинувачував уряд, який «байдуже дивиться на тисячі голодних смертей, людоїдство, масовий бандитизм. Мільйони людей, які населяють Україну, обмануті, обпльовані, пограбовані та знеособлені. Смішно казати та думати про те, що тепер хто-небудь з них вірив в якийсь соціалізм». Згадує, що в м. Київ звозять щоденно десятки людей, померлих від голоду та виснаження[1].

Населені пункти: м. Київ.

310 Повідомлення німецького генерального консула в м. Харкові до МЗС Німеччини про голод в УСРР.

16 червня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 1. – Арк. 35–40.
Засвідчена копія. Машинопис.

Інформація про голод в Україні міститься в повідомленні (звіті) Генерального консульства Німеччини в м. Харкові, адресованому міністерству закордонних справ Німеччини.

Зазначається, що «катастрофа голоду спостигнула всю Україну і винятком являються райони, де іще є хліб», в українських селах померло від голоду 80 % населення. За показами одного німецького колоніста в Катерино-Хопрівському колгоспі із 160 сімей померло приблизно 130. У с. Степанівка, де жило 80 сімей, із початку року померло 220 осіб. В одному з невеликих міст Дніпропетровської області з 4 000 населення померло 1 500. В інших областях нараховувалося 40 % смертних випадків. Мали місце випадки людоїдства. Селяни не отримували хліба з початку року.

Становище селян у німецьких колоніях було дещо кращим завдяки матеріальній допомозі з-за кордону та міграції до Німеччини. Смертність там не перевищувала 10 %.

Генеральний консул Німеччини ВАЛЬТЕР.

Населені пункти: с. Волноваха, с. Луконо, с. Сонцеве, с. Степанівка;

[1] Див. також док. №312, 317, 320, 329.

м. Бердянськ, м. Берлін, м. Маріуполь, м. Пассау, м. Харків;
Старо-Каранський район;
Дніпропетровська область.

311 Лист начальника Старо-Костянтинівського ліспромгоспу керівництву «Укрліс» про відсутність хліба і борошна.

11 липня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С-5165. – Т. 7. – Арк. 51–51 зв.
Копія. Машинопис.

Лист адресований керівникові «Укрліс» Л.Г. КОЛТУНОВУ.

Доповідається про початок збору урожаю в липні 1933 р. Зазначається, що в ліспромгоспі не вистачає техніки, зерносховищ для зберігання зібраного зерна, зовсім немає чим харчуватися. Висловлюється прохання надати 2 тонни хліба, бо «борошна зовсім немає». Особлива увага приділялася охороні урожаю, бо були зафіксовані «випадки зриву колосків»[1].

Начальник Старо-Костянтинівського ліспромгоспу ПАЮК.

Населені пункти: м. Київ, м. Старо-Костянтинів.

312 Повідомлення секретного співробітника ДПУ УСРР про висловлювання письменника Бориса Антоненка-Давидовича.

27 липня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С-4468. – Т. 1. – Арк. 6.
Копія. Машинопис.

27 липня 1933 р. в Межигірському будинку відпочинку Б.Д. АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ висловлювався в колі своїх товаришів, що «завдяки тому, що всі закордонні газети наповнені повідомленнями про страшний голод на Україні, Москва вирішила замилити людям очі, кинувши українським селянам і робітникам кілька мільйонів пудів забраного у них же хліба, а українським письменникам дати пайки та організувати цей же будинок відпочинку. Ненаситність та жадібність СТАЛІНА довели до того, що за цю весну померло на Україні близько 800 тис. чоловік від голоду»[2].

Населені пункти: м. Київ, м. Межигір’я, м. Москва.

[1] Див. також док. № 308.
[2] Див. також док. № 309, 317, 320, 329.

313 Спецзведення особливого відділу Одеського обласного відділу ДПУ про вивезення зерна із СРСР.

Липень 1933 р.

Ф. 65. – Спр. 380-Т. – Арк. 445–450.
Копія. Машинопис.

Спецзведення адресоване начальникові особливого відділу Українського військового округу й ДПУ УСРР.

Повідомляється про прибуття в Одеський порт значної кількості німецьких пароплавів. У зв'язку з вантажними операціями німецькі представники проводять у порту багато часу. За перлюстрованими документами, які відправлялися в м. Гамбург, німці повідомляють про прибуття «російського» зерна в Чорноморські порти наприкінці серпня – на початку вересня. Вони пропонують укласти з «Експортхліб» довгострокові договори на постачання хліба.

Виконуючий обов'язки начальника особливого відділу Одеського обласного відділу ДПУ ВАЛЕЙКО, оперативний уповноважений ЧЕРТКОВ.

Населені пункти та країни: м. Гамбург, м. Москва, м. Одеса;
Німеччина.

314 Повідомлення ОВ ПП ОДПУ в Криму Одеському обласному відділу ДПУ УСРР про збір німецьким консульством даних щодо голоду в Україні.

1 серпня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 429 – Т. 22. – Арк. 387–387 зв.
Оригінал. Машинопис.

Інформація адресована Одеському обласному відділу ДПУ УСРР.

Повідомляється, що німецьке консульство наприкінці 1932 р. отримало інформацію про голод у Криму та Україні. Голод охопив усі села, загинуло багато людей і худоби. Прогнозувалося, що в СРСР 1934 р. становище буде ще гіршим. Кожного дня в консульство звертається по кілька десятків осіб із німецьких колоній по допомогу. Щоб допомогти селянам, консульство запропонувало ввозити хліб з Німеччини, але радянська влада такого дозволу не надавала.

В.о. начальника особливого відділу повноважного представництва ОДПУ в Криму КАЗАКОВ, в.о. начальника 1 відділення особливого відділу повноважного представництва СМОЛЯР.

Населені пункти: м. Берлін, м. Одеса, м. Сімферополь, м. Харків.

315 Спецзведення Одеського обласного відділу ДПУ про перебування колишнього прем'єр-міністра Франції Е. Ерріо в м. Одесі.

28 серпня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. 71. – Т. 8. – Арк. 111–116.
Засвідчена копія. Машинопис.

Спецзведення адресоване виконуючому обов'язки начальника особливого відділу ДПУ УСРР ЛУНЬОВУ.

Повідомляється, що 26 серпня 1933 р. до м. Одеси прибув колишній прем'єр-міністр Франції Едуард ЕРРІО у супроводі сенаторів ЖУЛЬЄНА і СЕРЛЕНА та депутата м. Марселя РЕЯ. Докладно описано перебування ЕРРІО в м. Одесі, його поведінку та виступи. За французькими політиками велося постійне спостереження. Влада робила все, щоб показати високий добробут у радянській Україні[1].

ЕРРІО зустрічали люди, які мали спеціальні перепустки оперативного відділення Одеського відділу ДПУ УСРР. Гості із Франції в тісному оточенні радянських представників пересувалися на машинах за заздалегідь виробленим маршрутом. На полі колгоспу «Червоний промінь» (с. Біляївка під м. Одесою) було організовано зустріч із начальником політвідділу МТС і бригадиром, продемонстровано колгоспні молотарки. В селі для ЕРРІО показали комори, переповнені зерном, і повідомили, що колгоспникам припадає на трудодень 15 кілограмів хліба, крім овочів і фруктів. Для ЕРРІО продемонстрували міський хлібозавод, а також влаштували розкішні сніданок та обід. У подарунок вручили 12 українських сорочок та вишиті рушники.

Органи ДПУ зафіксували висловлювання місцевих жителів про голодування людей, розгін черги біля овочевої лавки, викачування золота, вивезення за кордон хліба.

Виконуючий обов'язки начальника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР КАМІНСЬКИЙ, начальник оперативного відділення БОРЕЦЬКИЙ.

Населені пункти, регіони та країни: ст. Вапнярка;
с. Біляївка;
м. Одеса;
СРСР, Франція.

[1] Див. також док. №316, 319.

316 Спецзведення Одеського обласного відділу ДПУ про перебування колишнього прем'єр-міністра Франції Е.Ерріо в м. Одесі.

29 серпня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. 71. – Т. 8. – Арк. 117–129.
Засвідчена копія. Машинопис.

Спецзведення адресоване заступнику голови ДПУ УСРР І. ЛЕПЛЕВСЬКОМУ та начальнику особливого відділу УВО і ДПУ УСРР.

Документ розширює інформацію, викладену в раніше підготовленому зведенні[1].

> Колгоспники підтвердили іноземцям, що вони мають право на сад, город, власні коні, корови, дрібну рогату худобу, при цьому одержують для них корм і користуються відведеними пасовищами. Гарячу їжу для працюючих вивозять прямо в поле. Загалом хліба видається вдосталь, тому його комерційний продаж є ознакою добробуту.
>
> Констатується, що французькі політики та журналісти задоволені зустріччю та побаченим в Україні. Свої схвальні відгуки ЕРРІО занотував у блокноті та висловив на урочистих прийомах, а французькі журналісти відправили відповідні репортажі до газет (кореспонденція прочитувалась).
>
> У повідомленнях про реагування місцевого населення на приїзд ЕРРІО зазначені припущення, що, можливо, він збирається організувати допомогу голодуючому населенню, як це було 1922 р. Люди вважали, що коли до цього часу вимерло 50 % населення, то до весни загинуть усі, за винятком комуністів.

Виконуючий обов'язки начальника Одеського обласного відділу ДПУ УСРР КАМІНСЬКИЙ, виконуючий обов'язки начальника особливого відділу ДПУ УСРР ЛУНЬОВ.

Населені пункти, регіони та країни: м. Москва, м. Одеса;
Болгарія, Італія, Німеччина, Польща, Румунія, СРСР, Франція.

317 Донесення секретного співробітника ДПУ УСРР про втечу української інтелігенції з України.

Вересень1933 р.

Ф. 65. – Спр. С–4468. – Арк. 18.
Копія. Машинопис.

Спеціальне донесення направлялось до секретно-політичного відділу ДПУ УСРР. Констатується, що протягом останніх півроку помітною стала тенденція до втечі з України науковців та літераторів. Їдуть в міста Мурманськ, Ленінград,

[1] Див. також док. №315, 319

Кутаїсі. Зафіксовано слова письменника Б.Д. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА: «Ми надто примелькались на Україні. За нами стежать невідступно, не дають ні жити, ні працювати, ні спілкуватися з потрібними людьми». Він вважає за потрібне їхати до Грузії, де дуже багато співчуваючих пригніченій українській нації. Хоча кордон з Польщею недалеко, проте підтримувати зв'язки зі Львовом і Прагою неможливо, слід шукати інших шляхів[1].

Населені пункти, регіони та країни: м. Кутаїсі, м. Ленінград, м. Львів, м. Мурманськ, м. Омськ, м. Прага;

Грузія, Україна.

318 Повідомлення секретного співробітника ХОВ ДПУ УСРР про зустріч японського консула із представниками польського консульства.

14 жовтня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С-1047. – Арк. 139–140.
Засвідчена копія. Машинопис.

За повідомленням агента Харківського обласного відділу, 10 жовтня 1933 р. в м. Одесі відбулася розмова японського консула із представниками польського консульства про становище в Україні. Зазначається, що навесні 1933 р. в м. Харкові та по всій Україні був голод. «Люди лежали голодні на вулиці, їх збирали у вантажівки й вивозили на звалище».

Населені пункти: м. Варшава, м. Москва, м. Одеса, м. Тифліс, м. Харків.

319 Річний звіт консульства Німеччини в м. Одесі посольству Німеччини в СРСР про становище в Україні.

6 грудня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 7. – Арк. 11–22.
Засвідчена копія. Машинопис.

Річний звіт адресований посольству Німеччини в м. Москві.

Констатується поворот «централізованого комунізму проти Українського національного руху». ДПУ енергійно переслідує всі елементи, підозрювані в національно-українських настроях. Без розбору проводяться арешти серед української інтелігенції. Переслідуваних «українських націоналістів» обвинувачують у підготовці інтервенції з метою відриву України від Радянського Союзу. Гасло СТАЛІНА зробити колгоспників заможними, офіційні промови та газетні публікації кричуще суперечать дійсності. В німецьких селах Одеської області, де проживає 125 тис. німецьких колоністів, розгорнуто кампанію проти надання

[1] Див. також док. №309, 312, 320, 329.

допомоги від Німеччини. Німецькі села дуже постраждали від голоду взимку 1932/1933 року, проте становище в російських та українських селах було ще гіршим.

Про франко-радянське зближення свідчить відвідання ЕРРІО[1] показового колгоспу в Одеській області, підготовленого ДПУ та міліцією. Сіл із північних районів Одещини, в яких усе населення вимерло, ЕРРІО не бачив. Було помітно, що він має намір дозволити себе обдурити.

Консульська область належить до тих, які найбільше потерпіли від голоду. Його причиною стало те, що, починаючи з кінця 1932 р., відбувались систематичні конфіскації усіх зернових запасів. У селі харчуються сурогатами, трав'яним насінням, кукурузними стеблами. На вулицях Одеси люди падали від голоду. Консульство протягом року не видало жодної візи за радянським паспортом, що доводить герметичну ізоляцію місцевого населення від зовнішнього світу.

Консул Німеччини в м. Одесі РОТ.

Населені пункти, регіони та країни: м. Анкара, м. Одеса, м. Севастополь;
Одеська область;
Західна Україна;
Німеччина, Польща, СРСР, Туреччина, Франція.

320 Донесення секретного співробітника ДПУ УСРР про розмову з Б. Антоненко-Давидовичем.

8 грудня 1933 р.

Ф. 65. – Спр. С–4468. – Арк. 45.
Копія. Машинопис.

Спеціальне донесення направлялось до секретно-політичного відділу ДПУ УСРР. Зустріч агента ДПУ з письменником Б.Д. АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧЕМ відбулася 6 грудня 1933 р.

Б.Д. АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ розмовляв на тему визволення України від голоду. Він висловив впевненість, що Україна буде самостійною. Щоб змусити український народ замовкнути, всю Україну довелося взяти в залізні лещата політвідділів. Україна дозріла до відокремлення від СРСР і це відбудеться незалежно від того, розстріляють чи не розстріляють комуністи лишніх пару тисяч українців.

Б. Д. АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ згадував вірш «Партія веде» П. ТИЧИНИ, який і не таке напише, коли дуло револьвера приставлять до скроні. Не один раз можна написати «Партія веде», але серце не забуде ніколи 7 мільйонів заморених голодом. А серце ТИЧИНИ не брало участі в написанні цього вірша[2].

Населені пункти, регіони та країни: м. Харків;
СРСР, Україна.

[1] Див. також док. №315–316.
[2] Див. також док. №№ 309, 312, 317, 329.

321 Річний звіт генерального консульства Німеччини в м. Харкові посольству Німеччини в СРСР про становище в Україні.

11 грудня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 2. – Арк. 39–60.
Засвідчена копія. Машинопис.

Річний звіт адресований посольству Німеччини в м. Москві.

Повідомляється про загальне становище в Україні. Зокрема, зазначається, що у 1933 р. на Україні був «великий голод». За кордоном не розуміли, як в Україні з її родючими ґрунтами та врожаєм був можливий голод у такому масштабі. Відповідальність за це генеральний консул Німеччини покладає на систему та колективізацію. Держава забирала у селян більше зерна, ніж вони могли дати. Тому в селах не вистачало хліба, кормів та посівного матеріалу. За присвоєння хліба на полях чи крадіжку державної власності застосовувалися найсуворіші покарання. Вказується, що «голод на Україні вимагав від селянства мільйони смертей. Якщо вважати сім мільйонів (за дружнім офіційним повідомленням), то не буде дуже багато, а це означає, що чверть селянського населення знищена, жахлива цифра, навіть в порівнянні з жертвами світової війни». Селяни, які пережили голод, були слабкі для важкої праці. Серед сільського населення існувало переконання, що радянська влада створила голод, щоб «зламати опір проти системи і колективних методів праці». Офіційно радянська влада голод спростовує.

Генеральний консул Німеччини ВАЛЬТЕР.

Населені пункти: м. Москва, м. Харків.

322 Лист німецького консула у м. Києві посольству Німеччини в СРСР про допомогу, яка надається організацією «Брати в нужді».

12 грудня 1933 р.

Ф. 13. – Спр. 429 – Т. 23. – Арк. 237–247.
Копія. Машинопис.

Лист адресований посольству Німеччини у м. Москві.

Повідомляється, що в період з 29 червня по 12 грудня 1933 р. консульство зареєструвало 17 500 німецьких сімей, які потребували допомоги у зв'язку з голодом. Складалися списки нужденних для організації «Брати в нужді». Багато жителів німецьких колоній виявляло бажання виїхати в Німеччину. Зазначається, що «більшість осіб, клопотавших про допомогу, страждають від серйозних труднощів з харчуванням і надання допомоги врятувало тепер багатьох німців від голодної смерті, жертви якої вже є». Більшість німецьких колоній на той час розташовувалася на Волині. Поганий урожай, політика партії зі збору податків обумовлювали погіршення ситуації. Згідно з переписом населення в Україні на той час проживало 90–95 тисяч німців, з яких 80–85 тисяч були сільськими жите-

лями. Через несплату податків у багатьох колоністів відбирали землю, будинки, хоча в колгоспи вони не були прийняті. Про надання допомоги загалом зверталося 60 % колгоспників і близько 80 % одноосібників.

Населені пункти: м. Геймталь, м. Київ, м. Москва, м. Харків.

323 Доповідь німецького консульства в м. Одесі про господарський стан німецьких колоній в Одеській області.

1933 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 1. – Арк. 41–44.
Оригінал. Машинопис.

У 1933 р. господарське становище німецьких колоній значно погіршилося. На це вплинули не тільки погодні умови, а й господарська політика радянської влади. 70–75 % земельних угідь вимерзло, інші залишки зерна у селян забрала радянська влада, «прирікаючи їх на голодну зиму». Виділене насіння та продовольство не вирішили потреби німецьких колоній, а збільшений тракторний парк не використовувався повною мірою у зв'язку з нестачею худоби після масового падіння. Більша частина земель залишилася незасіяною. В колоніях було зафіксовано смертні випадки від голоду. Люди кидали власне житло та тікали позаочі. Відбувалася висилка населення. Якщо колгоспник не виконував свою норму роботи в полі, то на його будинку чіпляли чорну дошку з написом: «Саботує соціалістичне будівництво». Свої біди колоністи убачали, насамперед, у неправильному проведенні колективізації.

Населені пункти: кол. Вормс, кол. Гофнунгсталь, кол. Ландау;
м. Миколаїв, м. Одеса.

324 Повідомлення гетьманської управи в м. Берліні про катастрофу голоду в радянській Україні.

24 січня 1934 р.

Ф. 68. – Спр. 249. – Арк. 1–8.
Копія. Машинопис.

Документ, роздобутий іноземним відділом ДПУ УСРР.

За оперативними даними ДПУ, управа гетьмана П. СКОРОПАДСЬКОГО в м. Берліні виступила з повідомленням про колосальну катастрофу, яка спіткала Україну внаслідок голоду. Факт є доведеним, він підтверджується офіційними даними, донесеннями дипломатичних представництв іноземних держав, публічною заявою рейхсканцлера Німеччини А. ГІТЛЕРА.

У той час як в Україні масово вимирали люди, радянська влада вивозила хліб за кордон. Величезні запаси хліба зберігаються на складах для закордонної революційної діяльності, на випадок війни або внутрішніх заворушень. Більшовицька влада категорично відмовляється від завезення хліба із-за кордону для

передачі його потерпілим. Голод розв'язано в Україні й на козацьких землях СРСР, щоб остаточно зламати будь-який опір населення комуністичній системі. Причини голоду суто політичні.

У повідомленні роз'яснено позицію гетьманців у питанні надання допомоги потерпілим. На відміну від заснованого у м. Львові Комітету порятунку України на чолі з Міленою РУДНИЦЬКОЮ, який поєднує пропагандистську й благодійну діяльність, Комітет допомоги голодуючим в Україні під керівництвом Єлизавети СКОРОПАДСЬКОЇ прагне організувати винятково матеріальну допомогу голодуючим.

Населені пункти та країни: м. Берлін, м. Львів;
Німеччина, СРСР, Україна.

325 Донесення секретного співробітника ДПУ УСРР про новели Г. Косинки про голод в Україні.

20 квітня 1934 р.

Ф. 65. – Спр. С–4468. – Арк. 109–110 .
Копія. Машинопис.

Спеціальне донесення направлялось до секретно-політичного відділу ДПУ УСРР, у провадженні якого була агентурна справа «Втікачі».

Повідомляється, що український письменник Григорій КОСИНКА має оповідання про «Беломорстрой» і виношує плани написати низку новел про голод в Україні 1933 р. КОСИНКА стверджує, що у відомих йому селах Правобережжя вимерла більшість населення.

Населені пункти та регіони: м. Харків;
Правобережжя;
Україна.

326 Інформація посольства Німеччини в СРСР про продовольче становище в Радянському Союзі.

20 серпня 1934 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 11. – Арк. 21–24.
Засвідчена копія. Машинопис.

Інформація підготовлена аташе у справах землеробства посольства Німеччини у м. Москві.

Повідомляється про стан із продовольством у Радянському Союзі. У 1934 році більша частина населення голодувала, як і голодного 1933 року. Голод тривав і у великих областях України. Було введено комерційну та ринкову торгівлю хлібом і зерном, що підтримало голодуюче населення. Зазначається, якщо 1933 року від голоду померли мільйони людей, то 1934 року жертви нараховувалися тисячами. Засуджується політика уряду, який не вжив жодних заходів для

«попередження масового вимирання». В деяких областях України зібрано малий урожай, що може призвести до голоду і наступного року.

Аташе посольства Німеччини ШИЛЛЕР.

Населені пункти: м. Москва.

327 Повідомлення секретного співробітника КОВ ДПУ УСРР про оцінку німецьким консульством стану сільського господарства в УСРР.

16 січня 1934 р.

Ф. 13. – Спр. 429. – Т. 18. – Арк. 12–15.
Засвідчена копія. Машинопис.

Під час складання річного плану німецьке консульство приділяло багато уваги питанню вивченню стану сільського господарства УСРР. Зазначалося, що «Взимку 1933–1934 рр. партія пережила внутрішню кризу. Політика колективізації зажадала колосальних жертв, розбила багато життів, підірвала саме коріння сільського господарства, знищила частину основного капіталу – робочого скоту. На Україні виник голод». Наводяться статистичні дані про голод. Зокрема, в Київській та Вінницькій областях із 12 млн жителів померло від голоду 2 млн. У містах і селах були великі злидні.

Населені пункти: м. Берлін;
Київська область, Вінницька область.

328 Повідомлення секретного співробітника ДПУ УСРР про висловлювання письменника Г. Косинки.

26 січня 1934 р.

Ф. 65. – Спр. С-4468. – Т. 1. – Арк. 62–62 зв.
Копія. Машинопис.

Г. КОСИНКА висловлювався про голод навесні 1933 р. у Трипільському районі. Зазначав, що в ДОПРі перебуває 180 осіб за людоїдство, в районах «вимерло до 60 % населення, головним чином бідняки». Відбувалися масові висилки селян, котрих щомісячно відправляли в ешелонах по 800 осіб. Це були «самі бідняки, яким не було чого їсти».

Населені пункти та регіони: м. Київ, м. Харків;
Трипільський район.

329 Декадне зведення КОВ ДПУ УСРР про висловлювання письменника Б. Антоненка-Давидовича.

10 лютого 1934 р.

Ф. 65. – Спр. С-4468. – Т. 1. – Арк. 66–66 зв.
Копія. Машинопис.

Зазначається, що в АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА часто бували письменник КОСИНКА, ДЕНИСЕНКО й АЛІМОВ, які проводили бесіди про «національне питання та політику радянської влади». Висловлювались, що радянська влада винна в «смерті 4½ мільйонів українців» та засуджували «бездіяльність» СТАЛІНА «в питаннях української національної політики»[1].

330 Інформація німецького консульства в м. Одесі про радянську кінопропаганду.

15 листопада 1936 р.

Ф. 13. – Спр. 161. – Т. 14. – Арк. 40–45.
Засвідчена копія. Машинопис.

Повідомляється, що останнім часом дипломатичні представники СРСР організували в містах Лондоні, Бухаресті, Берліні демонстрацію радянських фільмів, в яких міститься неприхована пропаганда більшовизму, причому зміст фільмів грубо суперечить радянській дійсності.

Так, у тисячах примірників поширюється фільм «Урожай». Його демонструють усюди, де правда про голодну катастрофу стала надбанням громадськості. Показано місцевість Наддніпрянщини, де лютував найбільший голод. У фільмі зображено міцний колгосп, веселих і ситих колгоспників, великі отари свиней і рогатої худоби, потужні косарки, що збирають урожай, селянський санаторій. Насправді це все бутафорія, більшість колгоспів нерентабельні, примусова колективізація здійснена тільки через виселення мільйонів сільських жителів у примусові трудові табори, а, передусім, – шляхом голодної катастрофи 1932–1933 рр. Неспростовним є факт загибелі від голоду 6 млн людей.

Консульство констатує, що катастрофа голоду не тільки показує нездатність радянського уряду забезпечити народ, але й «диявольське бажання знищити певні верстви населення». За такого стану радянського господарства цілком можна очікувати на повторення голоду.

Населені пункти, регіони та країни: м. Берлін, м. Бухарест, м. Відень, м. Київ, м. Лондон;

Наддніпрянщина;

СРСР.

---

[1] Див. також док. №309, 312, 317, 320.

ДОКУМЕНТИ ОПЕРАТИВНО-СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ

331 Зведення ДПУ УСРР про осіб, заарештованих за період з початку операції на селі до 25 листопада 1932 р.

27 листопада 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 105.
Чернетка. Рукопис.

Зведення складене за статистичними таблицями Вінницького, Дніпропетровського, Донецького, Київського, Одеського, Харківського та Чернігівського обласних відділів.

Зазначено, що за крадіжки, розбазарювання та приховування хліба за період з початку операції на селі до 25 листопада 1932 р. було заарештовано 1 843 особи. Всіх арештованих поділено на окремі категорії за родом занять і соціальним складом.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

332 Відомості про осіб, засуджених трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР за справами, заведеними органами ДПУ у зв'язку із хлібозаготівлями в серпні – листопаді 1932 р.

Не раніше 1 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 58.
Копія. Машинопис.

За серпень – листопад 1932 р. органами ДПУ УСРР у зв'язку із хлібозаготівлями було покарано 1 108 осіб. У відомості зазначено, що за агітацію проти хлібозаготівель засуджено 496 осіб, крадіжки, розбазарювання і приховування хліба – 146 та спекуляцію хлібом – 466. Усіх обвинувачуваних було засуджено до різних мір покарання, як розстріл, ув'язнення в концтабори терміном від 3 до 10 років, висилку.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

333 Відомості про осіб, засуджених судами НКЮ УСРР за справами, заведеними органами ДПУ УСРР у зв'язку із хлібозаготівлями у серпні – листопаді 1932 р.

Не раніше 1 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 57.
Копія. Машинопис.

У відомості вказано, що за серпень – листопад 1932 р. судами НКЮ було покарано 16 781 особу. Зокрема, за терор і підпали засуджено 175 осіб, розбазарювання і приховування хліба – 16 419 та спекуляцію хлібом – 187. Усю звітність подано за місяцями.

Завідувач організаційно-інструкторським відділом НКЮ ГАРІН.

334 Відомості про результати розгляду судами НКЮ УСРР справ у ході репресивної операції органів ДПУ УСРР на селі за період з 15 листопада по 1 грудня 1932 р.

Не раніше 1 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 69.
Копія. Машинопис.

За період з 15 листопада по 1 грудня 1932 р. судами НКЮ УСРР розглянуто 948 справ «з оперативного натиску», заведених органами ДПУ УСРР, та покарано 1 725 осіб. Внаслідок цього до розстрілу було засуджено 62 особи, значну кількість позбавлено волі – 1 571 особа, залучено до примусових робіт та інших мір покарання – 67, виправдано – 25.

Відомості складено обласними відділами ДПУ за видами злочинів.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

335 Відомості про дрібні справи по колгоспах, передані обласними відділами ДПУ УСРР до загальних судів НКЮ УСРР з 15 листопада до 1 грудня 1932 р.

Не раніше 1 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 93.
Копія. Машинопис.

Із 15 листопада до 1 грудня обласними відділами ДПУ УСРР було передано в суди НКЮ УСРР 671 справу на 1 089 осіб. Серед них в окремі категорії документ виділяє голів і членів правління колгоспів, бухгалтерів, рахівників та членів і кандидатів у члени партії.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

336 Довідка про осіб, заарештованих органами ДПУ УСРР у серпні – листопаді 1932 р. у зв'язку із хлібозаготівлями.

Не раніше 1 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 56.
Копія. Машинопис.

Довідка складена за даними ОСВ ДПУ УСРР, телеграфними відомостями місцевих органів та даними ОСВ обласних відділів «по операції».

У довідці зазначено, що за серпень – листопад органами ДПУ УСРР у зв'язку із хлібозаготівлями було заарештовано куркулів – 3 930 та осіб з «контрреволюційним минулим» – 1 588.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

337 Записка по прямому проводу щодо термінового надання відомостей про результати операції у колгоспах.

2 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 91.
Оригінал. Машинопис.

Записка адресована всім начальникам обласних відділів ДПУ.

Дано вказівку терміново надіслати «відомості по операції». Потрібно повідомити про кількість справ, які передані на розгляд судів та зазначити назви колгоспів, кількість обвинувачуваних, їх прізвища і посади. Серед них виділити в окремі категорії керівників колгоспів, бухгалтерів, рахівників, комірників та членів і кандидатів у члени партії.

Заступник голови ДПУ УСРР ЛЕОНЮК.

338 Відомості про великі справи по колгоспах, передані обласними відділами ДПУ УСРР до загальних судів НКЮ УСРР з 15 листопада до 1 грудня 1932 р.

3 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 92.
Копія. Машинопис.

З 15 листопада до 1 грудня 1932 р. Вінницьким, Дніпропетровським, Донецьким, Київським, Молдавським, Одеським, Харківським та Чернігівським обласними відділами ДПУ УСРР було передано в суди НКЮ УСРР 102 справи на 553 обвинувачуваних. Із них окремо виділено керівників колгоспів, членів і кандидатів у члени партії, бухгалтерів, рахівників та комірників. За цей час судами було

розглянуто всього 26 справ на 143 особи, внаслідок чого до розстрілу засуджено 26, позбавлення волі – 97, інших мір покарання – 20. В судах залишилося нерозглянутих 76 справ на 410 обвинувачуваних.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

339 Відомості про осіб, притягнутих до відповідальності та засуджених за справами, заведеними обласними відділами ДПУ УСРР зв'язку із хлібозаготівлями в серпні – листопаді 1932 р.

6 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 60.
Копія. Машинопис.

Відомості складено за статистичними звітами ОСВ ДПУ УСРР, телеграфними відомостями обласних відділів для звітності перед вищими інстанціями. На документі є помітка червоним олівцем: «*Расчет рассылки: 1 экз. – т. Карлсону для т. Молотова, 2 экз. – т. Балицкому, 3 экз. – в делах УСО* ».

За серпень – листопад 1932 р. обласними відділами ДПУ УСРР було притягнуто до відповідальності 19 116 осіб. Зокрема, за агітацію проти хлібозаготівель – 6 289, терор та підпали – 436, шкідництво в радгоспах та колгоспах – 292, крадіжки, розбазарювання і приховування хліба – 6 596, спекуляцію хлібом – 3 660, опір вивезенню хліба – 1 844. Із загальної кількості найбільше було арештовано у листопаді – 12 149 осіб. Судовою трійкою та особливою нарадою ДПУ УСРР засуджено 1 108 осіб до різних мір покарання – розстрілу, ув'язнення в концтабори від 3 до 10 років, заслання та висилку. Окремо зазначається, що станом на 1 грудня 1932 р. по справах, які були в провадженні, проходило 12 276 осіб.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

340 Відомості про осіб, притягнутих до відповідальності органами міліції за справами, заведеними у зв'язку із хлібозаготівлями в серпні – листопаді 1932 р.

6 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 59.
Копія. Машинопис.

У серпні – листопаді 1932 р. органами міліції було притягнуто до відповідальності 12 896 осіб. З них 10 863 – за крадіжки, розбазарювання і приховування хліба та 2 033 – за спекуляцію хлібом.

341 Відомості про кількість колгоспних та одноосібних господарств, обкладених натуральним штрафом за невиконання плану хлібозаготівель станом на 5 грудня 1932 р.

6 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 67.
Оригінал. Машинопис.

На 5 грудня 1932 р. було обкладено натуральним штрафом за невиконання плану хлібозаготівель 5 304 господарства. А саме: у Харківській області – 2 740, Дніпропетровській – 682, Одеській – 720, Вінницькій – 590, Київській – 324, Чернігівській – 78, Донецькій – 27, а також в АМСРР – 143. Окремо зазначається кількість колгоспних та одноосібних господарств.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

342 Статистичні дані про оперативну роботу органів ДПУ УСРР із сільського терору в січні – жовтні 1932 р.

8 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 185–190.
Оригінал. Машинопис.

Довідка містить відомості про оперативну роботу органів ДПУ УСРР у боротьбі із сільським терором: загальну статистику оперативних заходів, соціальний склад притягнутих до відповідальності, результати оперативної роботи.

На 1 січня 1932 р. у провадженні органів ДПУ УСРР було 198 справ на 649 осіб. За 10 місяців 1932 р. органами ДПУ УСРР було заведено 425 справ на 1 187 осіб, із яких заарештовано – 1 160. В окремі категорії документ виділяє обвинувачуваних середняків, куркулів, колгоспників, бідняків, робітників, службовців. Основну кількість обвинувачуваних становили робітники, колгоспники, бідняки та середняки – 69 %. Найбільше притягнутих до відповідальності за сільський терор було в Дніпропетровському, Київському та Харківському обласних відділах ДПУ.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

343 Довідка про осіб, засуджених за справами, заведеними органами ДПУ УСРР і міліції у серпні – листопаді 1932 р. у зв'язку із хлібозаготівлями.

8 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 52–55.
Копія. Машинопис.

Довідка складена за даними ОСВ ДПУ УСРР і телеграфними відомостями місцевих органів для звітності перед вищими інстанціями.

Докладно перераховано категорії селян, притягнутих до відповідальності ДПУ за зрив хлібозаготівель, а також застосовані покарання. Документ підтверджує передачу в суд та в позасудові органи заведених органами ДПУ УСРР справ на 13 558 осіб, арештованих у ході хлібозаготівельної кампанії 1932 р.

Заступник голови ДПУ УСРР ЛЕОНЮК.

Населений пункт: м. Харків.

344 Відомості про слідчі справи, передані обласними відділами ДПУ УСРР до суду у вересні – листопаді 1932 р.

15 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 41.
Оригінал. Машинопис.

Відомості складено за 3 місяці по лініях роботи особливих і секретно-політичних відділів та економічного управління ДПУ УСРР.

Протягом вересня – листопада 1932 р. до суду було передано 469 групових справ, за якими обвинувачувалися 2 332 особи, та 2 170 справ – на одну особу. Серед різних видів злочинів виділялися нездача та приховування хліба, крадіжки хліба і соціалістичної власності та спекуляція хлібом і товарами.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

345 Відомості про справи, розглянуті трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР у вересні – листопаді 1932 р.

15 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 51.
Оригінал. Машинопис.

У вересні – листопаді 1932 р. судовою трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР було розглянуто 2 000 справ та притягнуто до відповідальності 3 076 осіб. У таблиці дається поділ справ за кількістю обвинувачуваних за ними.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

346 Відомості про осіб, засуджених трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР за справами, заведеними органами ДПУ у зв'язку із хлібозаготівлями в першій половині грудня 1932 р.

Після 15 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 68.
Копія. Машинопис.

Судовою трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР у першій половині грудня 1932 р. було засуджено 628 осіб. Зокрема, за агітацію проти хлібозаготівель – 418, розкрадання, розбазарювання і приховування хліба – 64 та спекуляцію хліба – 146. Розстріли були нечастими – 15 осіб, переважали ув'язнення та висилки – 588, інші міри покарання – 19, звільнено – 6.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

347 Відомості про кількість членів і кандидатів у члени КП(б)У, заарештованих у зв'язку із хлібозаготівлями з 1 до 20 грудня 1932 р.

Після 20 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 72.
Копія. Машинопис.

У Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Одеській, Харківській, Чернігівській областях та АМСРР із 1 до 20 грудня 1932 р. у зв'язку із хлібозаготівлями було заарештовано 862 особи, 378 з яких були під слідством. Відомості подаються окремо по кожній області.

Помічник начальника ОСВ ДПУ УСРР ДЖИРІН.

348 Відомості про кількість членів та кандидатів у члени КП(б)У, заарештованих у зв'язку із хлібозаготівлями з 1 листопада до 20 грудня 1932 р.

Після 20 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 71.
Копія. Машинопис.

У відомостях вказано, що за період з 1 листопада до 20 грудня 1932 р. обласними органами ДПУ УСРР у зв'язку із хлібозаготівлями було заарештовано 862 члени та кандидати у члени КП(б)У. В таблиці подається поділ за пар-

тійним стажем, службовим становищем і мірами покарання обвинувачуваних. Загалом за закінченими справами засуджено 482 особи. В суди НКЮ та судові трійки ДПУ УСРР передано на розгляд ще 321 справу. Дані подаються по кожній області.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

349 Довідка про рух справ та осіб, заарештованих у ході репресивної операції органів ДПУ УСРР на селі у період з 1 до 20 грудня 1932 р.

30 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 70.
Копія. Машинопис.

У довідці вказано, що з 1 до 20 грудня 1932 р. на селі органами ДПУ УСРР у ході репресивної операції було заведено 5 727 справ та 10 330 осіб заарештовано. До суду на розгляд передано 3 068 справ на 5 123 заарештованих. На 20 грудня 1932 р. залишилось у провадженні 7 249 справ, за якими заарештовано 11 999 осіб. У примітці зазначається, що «не по операції» обласними відділами ДПУ заарештовано ще 6 000 осіб.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

350 Відомості про членів КП(б)У, засуджених трійкою при колегії ДПУ УСРР у грудні 1932 р.

31 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 73.
Копія. Машинопис.

У грудні 1932 р. ДПУ УСРР та Вінницьким, Дніпропетровським, Київським, Одеським, Харківським обласними відділами ДПУ засуджено судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР 13 членів КП(б)У: до розстрілу – 6 осіб, позбавлення волі й ув’язнення в концтабори – 6 та заслання – 1. У примітці вказується, що з усіх засуджених до вищої міри покарання один обвинувачувався в «українській контрреволюції», а інші – у справах про крадіжки.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

351 Довідки про кількість осіб, засуджених трійкою при колегії ДПУ УСРР до розстрілу за період з 1 по 30 грудня 1932 р., та про кількість справ, нерозглянутих колегією ОДПУ станом на 30 грудня 1932 р.

30 грудня 1932 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 74.
Копія. Машинопис.

Із 1 по 30 грудня 1932 р. судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР було розглянуто 55 справ та засуджено 97 осіб до вищої міри покарання – розстрілу.

Станом на 30 грудня 1932 р. колегією ОДПУ не розглянуто 101 справу на 167 обвинувачуваних.

Усі зазначені справи були в провадженні СПВ, ОВ, ЕКУ та ТВ.

Помічник начальника ОСВ ДПУ УСРР ДЖИРІН.

352 Відомості про осіб, заарештованих органами ДПУ УСРР у ході операції на селі по лінії СПВ за період з початку операції до 1 січня 1933 р.

10 січня 1933 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 210.
Копія. Машинопис.

У ході операції на селі по лінії СПВ за цей період заарештовано 8 145 осіб за 1 607 груповими справами та 11 079 – за справами на одну особу. Всього було заарештовано 19 224 особи. Документ виділяє кількість обвинувачуваних за видами злочинів, соціальним складом, родом занять.

У примітках вказується, що відомості про кількість заарештованих за справами про ліквідовані куркульсько-повстанські організації та угрупування є неповними через відсутність даних із деяких органів, стосовно 436 осіб розбивку за їх минулим не дано через брак відомостей.

Начальник 10 відділу ОСВ ДПУ УСРР ГРОССМАН.

353 Довідка про рух справ та заарештованих в обласних відділах ДПУ УСРР у ході операції на селі у період з 20 грудня 1932 р. до 1 січня 1933 р.

5 січня 1933 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 79–80.
Копія. Машинопис.

На 20 грудня 1932 р. у провадженні обласних відділів ДПУ УСРР було 7 192 справи на 11 890 осіб. Із них групових справ – 1 015 на 5 282 арештованих та справ на одну особу – 6 177 на 6 608 арештованих. За останню декаду грудня обласними відділами заведено 3 078 справ, за якими заарештовано 5 240 осіб та закінчено 1 904 справи на 2 952 заарештованих. Судовою трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР за грудень було розглянуто справ на 2 515 осіб. Судами НКЮ за останню декаду розглянуто 639 справ на 961 особу. На 1 січня 1933 р. в обласних відділах було ще 8 360 справ на 14 162 арештованих.

Довідка складена на підставі відомостей, отриманих з обласних відділів, окрім Молдавського.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

На першій сторінці документа помітка: «*для т. РЕДЕНСА*».

354 Довідка про рух справ та осіб, заарештованих обласними відділами ДПУ УСРР у ході операції на селі за період з 1 грудня 1932 р. по 10 січня 1933 р.

16 січня 1933 р.

Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 83–86.
Копія. Машинопис.

У ході операції на селі обласними відділами ДПУ УСРР станом на 1 грудня 1932 р. заведено 5 387 справ на 8 034 арештованих. За грудень «по операції» заарештовано 15 619 осіб за 8 876 справами. Із них закінчено 5 728 справ на 9 136 арештованих та справи передано на розгляд судової трійки й особливої наради при колегії ДПУ УСРР. Загальними судами НКЮ за грудень розглянуто 2 177 справ на 3 574 особи, з яких найбільше позбавлено волі на різні терміни – 2 851. Станом на 1 січня 1933 р. у провадженні обласних відділів було 8 530 справ на 14 454 особи та за першу декаду січня 1933 р. заведено 4 124 справи на 7 126 осіб. Судами НКЮ із них розглянуто 629 справ на 1 144 особи. На 11 січня 1933 р. в обласних відділах залишалося 10 732 справи на 18 454 заарештованих.

Усі відомості в довідці дано по обласних відділах та відділах ДПУ УСРР.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

На документі у верхньому лівому куті першого аркуша помітка: «*для т. КАРЛСОНА*». На звороті документа помітка: «*за декабрь 1932 г.*».

355 Відомості про розстріляних 1933 р. «за забарвленням».

29 березня 1934 р.

Ф. 42. – Спр. 10. – Арк. 49.
Копія. Машинопис.

У 1933 р. всього було розстріляно 1 141 особу. Із них за постановою ОДПУ – 474, постановою ДПУ УСРР – 667, померло – 5.

Відомості подаються окремо по відділах ДПУ.

356 Службова записка про кількість осіб, розстріляних 1933 р. за постановою трійки при колегії ДПУ УСРР.

31 березня 1934 р.

Ф. 42. – Спр. 10. – Арк. 48.
Копія. Машинопис.

Документ адресовано начальникові ОСВ ОДПУ Я. ГЕНКІНУ.

У службовій записці вказано, що за постановою судової трійки при колегії ДПУ УСРР 1933 р. було розстріляно 805 осіб. Зокрема, за справами органів ДПУ – 615, транспортних відділів ДПУ – 52, органів міліції – 138.

Начальник ОСВ ДПУ УСРР БУКШПАН.

Населені пункти: м. Харків.

ДОКУМЕНТИ ОСОБИСТОГО ПОХОДЖЕННЯ ТА ЛИСТІВКИ

357 Щоденник Н.М. Білоуса, колгоспника, жителя с. Леб'яже Печенізького району Харківської області.

1929–1934 рр.

Ф. 6. – Спр. 75578-фп. – Т. 1–2 . – Окрема папка.
Оригінал. Рукопис.

Докладно охарактеризовано події 1929–1933 рр. в українському селі. На конкретних фактах Н.М. БІЛОУС[1] показав процеси розкуркулення та виселення односельчан, колективізації, зростання невдоволення населення політикою партії і радянської влади. Повідомляє про численні арешти й ув'язнення людей. Із щоденника видно стрімку нестачу продуктів і збільшення на них цін. У лютому 1932 р. пуд житнього борошна у м. Харкові коштував 48 крб., у травні – 90 крб. Молоти зерно можна було лише маючи довідку з сільської ради. Плани хлібозаготівлі селяни виконати не в змозі. Хлібозаготівлі тривають безупинно. Бригади активістів відбирають худобу, борошно, кукурудзу, ячмінь, горох, квасолю. Масово віддають під суд і розпродують майно за невиконання плану хлібозаготівлі та несплату численних податків. За вироком виїзної сесії обласного суду розстріляли двох чоловік, які брали з колгоспного поля кукурудзу.

У щоденнику розкрито життя м. Харкова і сільських жителів у роки найлютішого голоду. У березні 1933 р. черги за хлібом у місті нараховують від тисячі до 3 тисяч осіб. У селах їдять собак, жаб, живляться стеблами соняшників, бур'янами, гнилими буряками на полях. Вимирають цілими сім'ями, особливо багато гине дітей. Трупи ховати нікому, ними переповнені залізничні станції. У липні люди пробують зрізати перші колоски й готувати їжу, за це засуджено три душі на 6–8 років і вислано в далекі табори. Поля охороняють червоноармійці. Молоти зерно заборонено і навіть ступки в людей відібрали. На Полтавщині стільки людей вимерло, що цілі села пустують, а на залізничних станціях у серпні 1933 р. з'явилися оголошення про прийом переселенців навзамін їх участі у жнивах. Відстрочки в хлібозаготівлі, надані радянським урядом 1933 р., записуються в борг, який слід повернути наступними роками.

Населені пункти і регіони: с. Леб'яже, с. Печеніги;
м. Москва, м. Харків, м. Чугуїв;
Печенізький район;
Полтавщина.

[1] Див. док. № 256.

358 Щоденник О.М. Радченко, вчительки з Харківщини.

1930–1935 рр.

Ф. 6. – Спр. 75164-фп. – Т. 1. – Пакет із зошитами. Оригінал. Рукопис.

Напередодні арешту в серпні 1945 р. Олександра Миколаївна РАДЧЕНКО проживала у м. Городок Кам'янець-Подільської (нині Хмельницької) області. У головну провину колишній вчительці під час винесення вироку Кам'янець-Подільським обласним судом у грудні 1945 р. було поставлено щоденник, який вона вела з 1926 р.

Записи О.М. РАДЧЕНКО 1926–1927 і 1928 рр. та один зошит із різними записами було знищено слідчими як такі, що не становлять «ніякої цінності». До нас дійшло чотири зошити-щоденники, з яких три охоплюють період 1930–1934 рр. та відображають складні та суперечливі процеси в українському селі в період колективізації та Голодомору. Перший запис про Голодомор датовано лютим 1930 р., останній – лютим 1935 р. Щоденники написані розгонистим почерком чорнилом або олівцем.

Олександра Миколаївна дуже любила і відчувала природу, недаремно напередодні війни вона працювала метеорологом. В її щоденнику занотовані спостереження за погодними умовами навіть у розпал Голодомору. Будучи сама в тяжкому стані, вона жодним словом не згадувала про неврожай чи посуху в Україні 1932–1933 рр., а записувала про цілеспрямоване умертвлення людей, про їх голодне божевілля, незважаючи на благодатні родючі землі, про невимовне бажання жити.

Записи велися автором не для широкої аудиторії, а для своїх дітей. Олександра Радченко записувала в зошити побачене, почуте й пережите, найпотаємніші думки і сподівання.

О.М. РАДЧЕНКО описала жахливі картини голоду 1932–1933 рр.: «Все страдают от недоедания или голода, да вообще от полунищего образа жизни. В Харькове творится ужас голода. Воруют детей и продают колбасу из человеческого мяса. Люди умирают по несколько человек в день в каждой деревне, и это по всей Украине. Говорят, что на юге Украины целые деревни вымерли. Поля в 32 и 33 год[ах] тысячами гектар остались незасеянными и неубранными. Убирать было некому. На Украине умерло 6 мил.[1] чел., т.е. 30 % насел[ения]. В Москве писали, что на Украине эпидемия, заражаются «водяной болезнью», беда. Ложь и ложь».

Населені пункти: с. Бабка, с. Зарожне, с. Кочеток, с. Леонідівка, с. Мохнач, с. Печеніги, с. Писарівка, с. Симонівка, с. Солтів, с. Хотімля;

м. Вовчанськ, м. П'ятницьке, м. Харків, м. Чугуїв.

---

[1] В оригіналі зазначено цифру 16. В касаційній скарзі до Військового прокурора УРСР військ НКВС від 16 грудня 1945 р. О.М. Радченко уточнила: «К цифре 6 добавлено "1"». Отже, у щоденнику правильно читати 6 млн осіб.

359 Щоденник Д.Д. Заволоки, завідувача відділом культури і пропаганди Ленінського районного партійного комітету м. Києва.

1932–1934 рр.

Ф. 6. – Спр. 49905-фп.
Передрук з оригіналу.

Щоденник київського партійного функціонера Дмитра Дмитровича ЗАВОЛОКИ, який народився 1906 р. у м. Борисполі, до 1925 р. працював наймитом у селі та кочегаром на різних підприємствах, тобто знав ціну і сільського, і міського шматка хліба. Юнак активно вивчав марксистсько-ленінські праці, рішення партійних органів, був допитливою і працьовитою людиною. До лав ВКП(б) прийшов із комсомолу. Вже в лютому 1932 р. він обіймав відповідальну посаду в Київській обласній контрольній комісії, згодом очолював відділ культури і пропаганди Ленінського райкому партії. Його дружина Ольга Петрівна завідувала сектором ЦК ЛКСМУ. Напередодні арешту в листопаді 1935 р. Д. ЗАВОЛОКА проживав у м. Києві[1].

19 березня 1932 р. Д. ЗАВОЛОКА зробив запис у своєму щоденнику про становище із продуктами в торговельній мережі м. Києва.

«Вечером прийшов додому, немає ні куска хліба, мати всі кусочки і сухарі забрала додому на «гостинці», а в крамниці хліба не хватило, а тому прийшлось і мені повечеряти одною картоплею із гнилою чи то тухлою тюлькою... Да, стан харчових труднощів чим далі, то все більше дає себе відчувати. Незважаючи на те, що в основному зернова проблема розрішена, приходиться все-таки сидіть без хліба. І незважаючи на те, що тваринницька проблема теж в основному розрішується, зовсім ніколи не бачити і не їсти ні м’яса, ні жирів. Не знаю наскільки довго буде тягнутись такий стан?»

Д. ЗАВОЛОКА докладно показав бідування простого населення в м. Києві, звернувши при цьому увагу на відповідальність партії за становище в країні.

«Сьогодні за вечерою прийшлось їхати майже на окраїну міста. Сидів дома вечером і читав, захотілось їсти, дома, як завжди, окрім хліба немає нічого. Пішов купувати до ЦРК[2], але ціни такі сумашедші, що прийшлось їхати на околицю, щоб купити чогось повечеряти по свойому карману. Сто грам сухої ребрини коштує 2 крб, 10 грам постної волової ковбаси 1 крб. 30 коп. скільки ж треба нормальному чоловіку, щоб наїстись. Та на одну їжу за такими цінами не вистачило б утримання, а квартира, а сім’я, а топливо, а одяг. Ще б можна багато найти «а», та хрін з ними, і так жутко стає. І це зараз відчуває більшість працюючих. Прямо неможливі злиденні умови життя. Ціни такі на ринку, в тому числі і в кооперації, і в держторгівлі, що жутко стає».

Д. ЗАВОЛОКА пише про бездарне партійне керівництво, яке довело країну до розорення й злиднів.

[1] Див. док. № 242.
[2] ЦРК – Центральний робітничий кооператив.

«Керуючи партією, керуючи робітничою класою, керуючи соцбудівництвом, невже не можна було б передбачити хоч трохи наперед те, до чого ми можем прийти. Коли цього не зуміти зробить, то хоча б вчасно виправляти припущені помилки, реагували на дійсний стан речей, що вже сигналізує небезпеку. Ні, на це Сталін і іже з ним не здібні. І от ми маєм наслідки. Гостре зубожіння працюючих мас. Надзвичайно тяжке матеріальне становище робітників. І не лише робітників, бо ж в такому стані переважна більшість усіх працюючих. Прожиточний мінімум зійшов до неможливих пределів. Народ живе впроголодь. На ринку майже нічого немає (розумію і держторгівлю, і кооперацію). В якому ж стані наша с. г. база постачання, так би мовити, основне утримання населення. Тут ще більш катастрофічне становище, чим у місті, чим в промисловості. Селянство майже голодає. Часті випадки голодної смерти. Настрій прибитий, пригнічений. Господарство кожного селянина в занепадливому стані. Навіть по зовнішньому вигляді, коли заїдеш в село, зразу кидається якась злиденна опустілість».

Як партійний слідчий, Д. ЗАВОЛОКА виїжджав у справах до передмістя та прилеглих до м. Києва сільських районів і скрізь спостерігав жахливий занепад.

«Був у Борисполі, їздив по невеличкій персональній справі, пробув там всього кілька годин, але й їх було досить, щоб побачити, як різко перемінився Бориспіль. Вулиці опустіли, скрізь відчувається якийсь застій, що нагадує місцевість після військових подій, або великої епідемії, або стихійного лиха, що спустошили як зовнішні ознаки життя, так і внутрішні. Вулиці позаростали бур'янами, людей дуже мало видно. Ті, що зустрічаються по дорозі, мають понурий, пригнічений вигляд, майже, як правило, всі обшарпані. Погляди кидають на зустрічних ворожі, підозрілі і непривітні. Стараються ховатися від очей. Подвір'я запущені. Велика кількість дворів зовсім зруйновані і виглядають пожарищами, але без чорних обгорілих стовпів. Частина напівзруйнованих. Колись вони, напевно, належали тим, що їх розкуркулювали, як глитаїв, як твердоздавців, як інших ворожих елементів. Але ті подвір'я, де зараз живуть чи колгоспники, чи то одноосібники, теж мають запущений вигляд. Переважна більшість господарчих будівель пустують, деякі з них починають руйнуватись, деякими топ[лять]», «Колгоспники зовсім сидять без хліба, навіть і без картоплі. А тому в ряді колгоспів району колгоспники крадуть харчі і свиней (комбікорм), печуть з них лепьошки і їдять. В частині колгоспів проїдають посівфонди, що є теж саме і в частині індивідуальників зовсім менше хліба. А загальне враження таке, немов би країна переживає тяжкий голод, або ж напередодні масового голоду».

Населені пункти та регіони: м. Золотоноша, м. Канів, м. Сміла, м. Тараща, м. Чигирин;

Барашівський район.

360 Нотатки про Голодомор Й. Ілляшенка, уродженця Сумщини.

1933 р.

Ф. 6. – Спр. 75439-фп. – Арк. 28–32.
Оригінал. Рукопис.

Документ датовано за змістом. У 1944 р. автор нотаток – Йосип Євгенович ІЛЛЯШЕНКО був засуджений до позбавлення волі терміном на 10 років. Реабілітований у 1992 р.

У нотатках про 1933 р. Й.Є. ІЛЛЯШЕНКО пише, що їхня сім'я цілими днями не мала їжі. Мізерні запаси продуктів вичерпались повністю навесні. Борщ був із сухим жомом або з лопухами. Люди споживали бур'ян і полову, пухли і помирали. В «Торгзіні» рідні виміняли трохи борошна, пшона й крупи і так вижили, крім сестри Параскеви.

Населені пункти: м. Білопілля, м. Суми.

361 Лист робітника Я.В. Сапсая до М. Горького про голод 1933 р. в Україні.

12 липня 1933 р.

Ф. 6. – Спр. 75517-фп. – Арк. 196.
Оригінал. Рукопис.

12 липня 1933 р. САПСАЙ Яків Васильович написав лист письменнику Максиму ГОРЬКОМУ, в якому зазначав, що радянська влада довела Україну до голоду та злиднів. Зокрема, писав, що «на Україні ляснуло без бою, без війни сім мільйонів людських життів, серед них половина дітей… Сім мільйонів живих людей, серед них тисячі майбутніх, можливо творців кращого життя людства, без крові, без бою померли без хліба». Автор листа наголошував, що кращі майстри художнього слова не витримали божевільного експерименту в Україні – ХВИЛЬОВИЙ, ГІРНЯК і навіть член ЦК КП(б)У СКРИПНИК. У листі описано злиденне життя робітників та селян, які важко працюють, проте голодують і не мають можливості нічого купити. Через страхіття голоду М. ГОРЬКОМУ вже не доведеться оспівувати селянина, який колись щедро ділився хлібом і сіллю, а тепер сам помирає від голоду[1].

Населені пункти: м. Москва, м. Харків.

[1] Див. також док. № 223.

362 Твори працівника Зуївської електростанції комсомольця А.М. Савченка.

1933 р.

Спр. 34886 фп. – Пакети, арк. 29, арк. 44.
Оригінал. Рукопис.

САВЧЕНКО Архип Микитович 1930 р. перебрався зі станиці Новодерев'янківська Північнокавказької залізниці на Зуївську ГЕС у Донбас, працював помічником повара, був комсоргом групи. Під впливом подій 1932–1933 рр. критикував радянську владу, порівнюючи її із фашистською. 1935 р. прибув до Києва, де намагався поширювати антирадянські листівки. Після арешту Київським обласним управлінням НКВС і допитів направлений на суд спецколегії обласного суду. 17 жовтня 1935 р. за ст. 54-10 КК УСРР засуджений до 3 років виправно-трудових таборів у віддалених місцях СРСР. Реабілітований 13 листопада 1991 р.

У п'єсі, написаній А.М. САВЧЕНКОМ, змальовано сільську родину, в якій семеро дітей. Дія відбувається влітку 1933 р. Сім'ю заарештовано за збирання колосків на колгоспній ниві, виламані три качани кукурудзи, вирвані п'ять кормових буряків. І охоронець, і селяни розуміють, що влада прагне побільше нагнати людей в Сибір, адже це дармова робоча сила.

В оповіданні (без назви) йдеться про трагедію сім'ї, яка тиждень без їжі. Один із синів вполював з рушницею дичину і вирішив ні з ким не ділитися. Після тривалих роздумів застрелився сам.

В оповіданні «Аж коло річки» передано останні хвилини життя чоловіка, який від тривалого голоду гризе кору стовпа і рухається далі, поки назавжди падає біля річки.

Прозові й поетичні твори А.М. САВЧЕНКО писав українською та російською мовами.

Населені пункти та регіони: ст. Новодерев'янківська;
м. Київ;
Донбас, Північний Кавказ, Сибір.

363 Праця Євгена Ляховича «Українське питання».

Не раніше 25 квітня 1934 р.

Ф. 68. – Спр. 249. – Арк. 40–43.
Копія. Машинопис.

Свою працю «Українське питання» Є. ЛЯХОВИЧ написав для англійців.

Окрім інших важливих аспектів історії України, автор описує Голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Він зазначає, що під час голоду 1922 р. більшовицька влада не згадувала про українські райони, в яких лютував голод. 1933 рік виявився набагато страшнішим. Росія вирішила завдати остаточного удару, знищивши український народ голодом. За словами Є. ЛЯХОВИЧА, 1933 р. від

голоду померло 6 млн. українців і, якщо ніхто не прийде їм на допомогу, протягом зими може померти ще шість мільйонів. Зокрема, в с. Заливан із 3 500 жителів від голоду померло 200 осіб, у с. Хубин із 1 000 – померла половина, в с. Зачанську із 1 500 – померло 700, у с. Самхородок із 3 000 – померло 800. Дивувала байдужість радянської влади, яка не надавала жодної допомоги та цинічно заперечувала ці факти, перешкоджаючи, таким чином, можливій допомозі міжнародних гуманітарних кіл.

Населені пункти та регіони: с. Заливан, с. Зачанськ, с. Самхородок, с. Хубин;

м. Варшава, м. Київ, м. Лейпціг, м. Москва, м. Петербург, м. Полтава, м. Франкфурт, м. Харків;

Калинівський район, Козятинський район.

364 Твір військовослужбовця Овруцького «Сон».

Квітень 1934 р.

Ф. 16. – Оп. 27 (1951 р.) – Спр. 3. – Арк. 73–75.
Засвідчена копія. Машинопис.

Завірену копію твору долучено до спецповідомлення особливого відділу УВО й ДПУ УСРР. Установлено, що автором твору (в документі – статті) є командир відділення взводу зв’язку, колишній селянин-одноосібник, виключений із комсомолу, ОВРУЦЬКИЙ. Він же виявився автором «контрреволюційних» листівок, які поширювалися в полку.

Твір написано як алегоричний спогад-сновидіння про голод. Змальовано страхітливу картину голодних мук дитини й діда, порівняно їх із муками всього народу. Винними автор твору вважав мікроби-паразити під назвою «комуністи».

365 Поема Г.А. Бурика «Домовина».

Березень 1937 р.

Ф. 6. – Спр. 75207-фп. – Арк. 100.
Оригінал. Рукопис.

БУРИК Григорій Арсентійович народився 1920 р. в с. Косичеве Лебединського району Сумської області. У 1937 р. був студентом Лебединського педагогічного технікуму. Поему написав під враженням від голоду, який він та його батьки пережили в своєму селі у 1932–1933 рр. «Контрреволюційна» поема стала одним із пунктів його обвинувачень[1].

В поетичному творі на фоні картин природи змальовано жахливі картини страждань голодних людей, коли батьки вимушені були нести в мішках на кладовище своїх голодних дітей, щоб «врятувати» їх від злиденного життя. Згаду-

[1] Див. також док. № 253.

ється про блукання «помарнілих» людей «у сірячині» по селах у пошуках шматка хліба. З голоду вимирали цілими сім'ями, часто залишалися «без батька, матері й рідні» самотні діти.

Населені пункти: м. Лебедин.

366 Фотодокументи й записи фотографа М.Ф. Боканя про голод 1933 р. в Україні.

1933 р.

Ф. 6. – Спр. 75489 фп. Окремий пакет. Оригінал.

Унікальні фотознімки та записи, датовані 1933–1934 роками, зберігаються в архівно-кримінальній справі БОКАНЯ Миколи Федоровича – фотографа, який проживав у смт Батурин Чернігівської області. Фотодокументи підтверджують голодування сім'ї і смерть від виснаження одного з його синів – Костянтина, а також повне руйнування сім'ї Боканів, як і багатьох інших українських родин, внаслідок соціальних катаклізмів радянської доби.

– фото М.Ф. БОКАНЯ – автора знімків та засвідчуваний запис голови Батуринської сільради;

– фото родини М.Ф. БОКАНЯ з підписом «300 дней (триста!) без куска хлеба к скудному обеду. 2/IV, 1933 г.». У липні 1934 р. М.Ф. БОКАНЬ у записнику поруч із цією фотографією дописав: «Теперь уже 600»;

– фото лікарського свідоцтва від 1 липня 1933 року про смерть Костянтина БОКАНЯ від виснаження;

– фото з підписом: «Место кончины Кости. Слева сидит брат его, за два часа до смерти беседовавший тут с ним»;

– фото могили Костянтина БОКАНЯ. Напис на пам'ятній дошці: «Скончался 30 июня 1933 года на поле от непосильного труда в колхозе и недоедания»;

– фото з підписом: «Воспоминание о Косте умершем от голода. 10/VII-1933 г.»;

– фотомонтаж М.Ф. БОКАНЯ з підписом: «Семья, каких на свете много и какие страдают безцельно»;

– власноручні коментарі М.Ф.Боканя до фотографій.

Заарештований як учасник секти, М.Ф. БОКАНЬ, а також його син, БОКАНЬ Борис, який допомагав батькові виготовляти фотографії, були обвинувачені в систематичній антирадянській агітації та «контрреволюційній діяльності». У 1938 році були засуджені відповідно до 8 та 5 років позбавлення волі й загинули у сталінських таборах.

Населені пункти та регіони: смт Батурин;

Чернігівська область.

367 Лист колгоспника М. Реви до Й. Сталіна про масовий голод 1933 р. в Україні.

1 травня 1940 р.

Ф. 6. – Спр. 75208-фп. – Арк. 122.
Оригінал. Рукопис.

РЕВА Микола Антонович, житель с. Хильківка Покровсько-Багачанського району Полтавської області у 1938–1940 рр. був на заробітках на Далекому Сході. Повернувшись додому, він побачив, що його сім'я голодує. 1 травня 1940 р. М. РЕВА написав лист у ЦК ВКП(б) Й. СТАЛІНУ, де докладно розповів про 1933 рік, вважаючи що «вождь народів» нічого про це не знає[1].

У листі повідомляється про злиденне життя колгоспників 1933 року, коли «люди їли кору з дерев, траву і навіть своїх дітей, сотні тисяч людей померло від голоду». Люди помирали не тому, що був неврожай, а тому, що доводилося здавати весь хліб державі. Є згадка про штучно створений голод, коли в сховищах було зерно та борошно. В Україні залишилося багато пустих сіл та хуторів. У 1933 р. померло стільки односельчан М.А. РЕВИ, скільки не померло за 50 років. Станом на 1941 р. у перший клас сільської школи мали йти тільки 3 дітей. Пише, що «колгоспники були пухлі, упали на ноги, пропала розумова здібність, втратили зір на кілька %, немає здоров'я, немає сил, загальна слабкість організму, з'явилася велика кількість відвідувань лікарні і багато хворих в тих місцях, де дали відчути 1933 рік». Люди масово кидали свої хати, колгоспи та виїжджали «в пошуках щастя через хліб». Селяни отримували за один трудодень у колгоспах усього від 140 до 900 грамів хліба, було заборонено продаж хліба та борошна. В кінці листа М. РЕВА звертається до Й. СТАЛІНА з проханням «дати нам життя і саме головне – це хліб тому, що самі працюємо хліб, а хліба не їмо».

Населені пункти та регіони: с. Хильківка;
м. Київ, м. Москва, м. Хорол, м. Харків;
Покровсько-Багачанський район;
Полтавська область.

368 Лист жителя м. Коростеня Г.І. Журиги до Й. Сталіна про становище в колгоспах України.

27 листопада 1940 р.

Спр. 44881-фп.
Оригінал. Рукопис.

Лист Г.І. ЖУРИГИ до СТАЛІНА розкриває страхіття колгоспного ладу, насадженого в Україні на початку 1930-х років.

Автор пише про те, що проїжджаючи Україною, він спостерігав неймовірних розмірів хаос і злидні, вимирання людей. У Харківській, Київській, Житомирській

---

[1] Див. також док. № 267.

областях колгоспні поля некошені, необмолочене зерно догниває. В колгоспних степах пропадає гречка, просо, ячмінь, овес, у той час як колгоспникам нічим годувати худобу.

У листі наведено факти, що свідчать про руйнування традиційної української культури: у селах не чутно пісень, не видно життєрадісних посмішок, яскравого одягу. Українські хати стоять обідрані, садки вирубуються на дрова. Увечері селяни сидять у темноті, як у могилі, і клянуть свою долю, не бачачи ні білого, ні чорного хліба.

Г.І. ЖУРИГО називає причини такого становища в Україні – безгосподарність і безвідповідальність влади, некомпетентність партійних керівників, дармоїдство представників численних управлінських ланок, відсутність у селах чоловіків. Автор листа просить СТАЛІНА «навести більшовицький порядок» у колгоспах, відвернути страждання людей і відродити Україну[1].

Населені пункти та регіони: Житомирська область, Київська область, Харківська область.

369 Листівка Українського Революційного Комітету «До інтелігенції на Україні».

1931 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 2. – Арк. 74.
Друкарський примірник.

Документ містить заклик до інтелігенції в Україні йти на допомогу «обездоленому українському людові в його недалекій та неминучій боротьбі за звичайні права людини й громадянина, за звичайне людське життя проти фізичної та моральної смерти від сучасного божевільного чужоземного режиму». Автори листівки закликають до підпільної праці серед робітників і селянства та до збройної боротьби за незалежну Українську Народну Республіку.

370 Листівка Українського Революційного Комітету «До Українських селян».

1932 р.

Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 2. – Арк. 73.
Друкарський примірник.

Документ має яскраво антибільшовицьку спрямованість.

Вказано, що в Україні єдиною законною владою є уряд Української Народної Республіки. Стверджується, що 1932 р. від голоду в Україні може вимерти вдвічі більше людей, ніж 1921 р. Від голоду люди стають слухнянiші, тому комуністам байдуже, якщо навіть усі «хахли» вимруть. Щоб не допустити цього, треба руйнувати телефон, телеграф, залізницю, щоб «червоні москалі» не могли вивезти з України добро. Найголовнішим є заклик до українських селян стати вільними

[1] Див. також док. № 268.

громадянами своєї вільної країни, ні від кого незалежної Української Народної Республіки.

Населені пункти, країни: м. Київ, м. Москва;
Україна, Японія.

371 Листівка Українського Революційного Комітету «Селяне, не давайте хліба большевикам!».

1939 р.

Ф. 68. – Спр. 249. – Арк. 56.
Друкарський примірник.

Листівка[1] містить заклик не давати хліба більшовикам, які знову заберуть останнє, а український народ залишать помирати голодною смертю. «Червоні кати московські не зупиняться перед тим, щоб знову виморити мільйони нашого населення», подібно до того, як шість років тому голод забрав життя «близько 8 млн української людности».

372 Нотатки про пережите працівника вищої школи Г. Самброса.

Не раніше 1957 р.

Ф. 6. – Спр. 68805-фп. – Зошит № 6.
Оригінал. Рукопис.

Георгій (Юрій) САМБРОС навчався у Харківському університеті, Київській військовій школі, працював у м. Сумах. У 1931–1933 рр. завідував педагогічною практикою студентів Всеукраїнського інституту народної освіти у м. Харкові. Наприкінці 1933 р. переїхав до м. Камишлова Челябінської області. За активну педагогічну діяльність у 1946 р. та 1954 р. нагороджений професійними відзнаками Російської Федерації. Залишив спогади, долучені до архівно-кримінальної справи.

Сталінську диктатуру Г. САМБРОС оцінює як «м’ясорубку». Описано нищення «куркулів», конвоювання їх співробітниками ДПУ на виселення. «Система локшини з мертвих і живих людей», – пише автор, – була властивою всій сталінській добі. Державна система цькування стискувала міцними обіймами організованого голоду. В радянській країні голод повторювався приблизно кожних десять років.

Голод 1930–1933 рр. випливав із масової колективізації сільського господарства. У цей час автор спогадів проживав у м. Харкові. Він бачив, як люди мерли десятками, сотнями. Вони тікали до міста й тут теж гинули. Людей закопували, де доведеться. Міліція не встигала підбирати вмираючих людей на вулицях м. Харкова, за винятком центральних. Інші люди розповідали ще страшніші картини голодування, особливо дітей, безліч яких лишилося безпритульними.

---
[1] Документ датовано за змістом.

Їх підбирали по шляхах, на залізниці, на міських площах і вулицях, здавали до дитячих будинків, що перебували у віданні ДПУ.

У магазинах було порожньо. Продуктові й навіть промислові магазини були переповнені лише пляшками з горілкою. Інколи з'являлися страви жахливої якості, але й їх швидко розбирали. Ті, хто не був членом профспілки, мусили помирати «як ізгої».

Переїхавши до м. Камишлова, автор спогадів, відзначив, що тут теж голодують. На відміну від м. Харкова, на вулицях не мерли, проте спостерігалися ті ж картини жебрацтва, пухлих ніг, голодного виснаження. У місті існували громадські їдальні з огидними стравами, які все-таки давали змогу перебити голод.

Населені пункти та регіони: м. Камишлов; м. Люботин, м. Охтирка, м. Суми, м. Тростянець, м. Харків;

Челябінська область;

Сибір.

373 Праця І.С. Сука «Голод».

26 травня 1970 р.

Спр. 32571-фп

СУК Іван Степанович, 1925 р. народження, українець, заарештований 28 травня 1970 р. Кримінальну справу порушено 26 травня за обвинуваченням у виготовленні, зберіганні та розповсюдженні рукописів і літератури, які «паплюжать радянський державний і суспільний лад». Серед таких документів названо рукопис «Голод» та інші записи, що «зводять наклеп на політику Радянської держави з національного питання, демократію і законність».

І.С. СУК оцінює голод як один із засобів підкорити людину, народ. Автор рукопису вказує на добре продуману політику замовчування голоду в Україні радянським партійним і державним керівництвом. На основі публікацій у радянській пресі він доводить, що провину за стан сільського господарства в Україні не потрібно перекладати на «українських буржуазних націоналістів» та «петлюрівців». Голод не був справою лише місцевих керівників, бо союзний уряд не організував допомогу Україні від інших республік і країн. В українських селян насильно забрали весь хліб до крихти. Відібрали хліб, а через «Торгзіни» й родинні коштовності.

У січні 1933 р. за рішенням ЦК ВКП(б) створено політвідділи при машинотракторних станціях і радгоспах. Україні доводили, що політвідділи є новим більшовицьким наступом проти «куркульсько-петлюрівських елементів». 56 % начальників політвідділів і 30 % їх заступників були більшовиками, присланими з міст Москви і Ленінграду та з Червоної армії.

За розрахунками І.С. СУКА, з 1926 до 1939 р. Україна втратила населення 8,03 млн осіб, п'яту частину нації. Україна – єдина з радянських республік, де чисельність корінного населення на 1939 рік зменшилась. Бич голоду, вважає він, був цілеспрямованим і продуманим актом. Жертвам Освєнціма є пам'ятник, про загибель шести мільйонів євреїв нагадує храм у м. Єрусалимі, а хто згадає померлих від голоду 1933 р. українців, запитує автор дослідження.

Населені пункти та країни: м. Ленінград, м. Москва;

СРСР, УРСР.

СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ ТА ЇХНІХ НАЩАДКІВ

374 Свідчення про голод у с. Іркліїв Черкаської області.

24 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 5.
Оригінал. Рукопис.

Невстановлена особа, яка пережила Голодомор 1932–1933 рр., зі слів матері та односельців повідомляє.

«Урожай був середнім, але все забрали. Це було жахливо – по дорозі лежали мертві і пухлі люди, по нашій вулиці вимерло декілька сімей, одна дитина пропала (Піддяча Тетянка – 7 років), вважали, що її з'їла така жінка Турківна, вона приходила до нашої хати з божевільними очима – померла з голоду. Моя мати віднесла в «Торгзін» в Черкаси, де євреям здала, золоті серги і срібний оклад з ікони, за що отримала 8 кг (півпуда) муки».

Населені пункти: с. Іркліїв;
м. Черкаси.

375 Свідчення С.М. Слободянюка, 1922 року народження, жителя с. Стратіївка Вінницької області.

25 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 23–23 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: СЛОБОДЯНЮК Семен Максимович.

«Я своїми очима бачив цю трагедію в своєму селі. Наша сім'я – шестеро дітей; старшому брату 1920 р. народження і молодшому 1932 р. народження. Батьку і матері прийшлось дуже важко, всі були опухлі, находились на волосок від смерті. Продали все, що можна було продати.

Я був свідком, як їздила по вулиці підвода і збирала померлих від голоду і вивозила на цвинтар, де скидали в одну яму без яких-небудь похоронних обрядів. Скільки загинуло в селі, сказати не можу, але в 1945 році після закінчення ВВВ я побував у відпустці, то мій дід по матері казав, що в 1932–33 роках померло більше, чим загинуло під час ВВВ, а таких налічувалось 324 особи.

Я засвідчую, що ніякі природні умови не являються причиною голодомору. Причина – дії Сталіна і керівників партії і уряду України любими способами виконати нереальний план хлібозаготівель. Я був свідком, як в наш двір зайшла «ударна бригада» чоловік 5–6, в тім числі і уповноважений в кожаній куртці і з дерев'яною кобурою, яка висіла нижче коліна, і не дивлячись на те, що батько виконав поставку хліба (налог), на велику сім'ю забрали все, що було в коморі, а уповноважений, дивлячись на купу снопів очерету, сказав: «Чого ти плачеш (матері), он ще копиця немолоченої пшениці»…

Я все життя переживав, що правду про голодомор не будуть знати наші нащадки».

Населені пункти та регіони: с. Стратіївка;
Чечельницький район;
Вінницька область.

376 Свідчення І.А. Погорілого, уродженця с. Межиріч Дніпропетровської області.

25 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 31.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ПОГОРІЛИЙ Іван Афанасійович.

«Все моє дитинство пройшло в с. Межиричі[1] Павлоградського району Дніпропетровської області. Після закінчення railінституту працював учителем історії в рідному селі. Збираючи матеріали про історію с. Межиричі, я зустрівся з односельчанами, які пережили громадянську війну, колективізацію і голодомор 1932–1933 рр., а також голод 1946–1947 (який я і сам пам'ятаю добре). Спогади земляків свідчили, що в 1932 р. в Павлоградському районі був нормальний врожай зернових. Голодомору ж сприяло те, що активісти радянської влади забирали силою у односельчан не тільки зерно, а навіть те, що знаходилось звареним на плиті чи в печі.

Хтось доповів в райком КП України, що я збираю спогади про голодомор. В результаті в 1967 р. я змушений був звільнитись із школи за «власним» бажанням…

По даним живих односельчан в селі тільки в 1932–33 роках померло приблизно 300 (триста) дорослих і дітей, яких зарили на сільському цвинтарі в загальній могилі. Із моїх рідних померло 9 (дев'ять) чоловік».

Населені пункти та регіони: с. Межиріч;
Павлоградський район;
Дніпропетровська область.

377 Свідчення Л.В. Янківської, жительки с. Будеї Одеської області, записані онукою.

25 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 33 зв. – 35 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: онука ЯНКІВСЬКОЇ Лукерії Василівни.

«Коли в 193[2] році по селі Будеї пішли чутки, що бригади по викачці [зерна] у селян забирають хліб, я з чоловіком Янківським Никифором Ільїчем 1900 року народження в лісі викопала яму і сховала мішок кукурудзи, а в грубі заховала кілька мішків пшениці. Ранком бригада на чолі з головою сільради Марком Н., який штурмував Зимовий Палац, з міліціонером Редькою та двома комсомольцями зайшли у хату і почали вимагати віддати мішки з зерном. Янківська сказала, що був неурожай, і хліба немає. Комсомольці почали металевими ломами проколювати все подвір'я, шукаючи зерно. Потім розворотили грубки і

[1] Так у тексті. Правильно: с. Межиріч Павлоградського району Дніпропетровської області.

забрали кілька мішків зерна, навантажили ними підводу і відвезли їх на станцію Кодима, а там навантажили столипінські вагони мішками з зерном і товарний поїзд повіз їх в сторону Москви.

Першими померли з голоду комсомольці, які входили до складу бригади по викачці зерна. Вони не думали, що їм треба теж щось їсти. Міліціонер утік у Кодиму. Волос, сусід, утік у Грузію і залишився живий. Мене і чоловіка Никифора від голодної смерті врятував тільки мішок кукурудзи, схований у лісі. Цілі хати були пусті у селі Будеї, так як мешканці їх вимерли з голоду».

Населені пункти та регіони: с. Будеї;
Кодимський район;
Одеська область.

378 Свідчення М. Горнового, уродженця с. Щербанівка Київської області.

25 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 36.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: М. ГОРНОВИЙ.

«У моєму селі Щербанівка на Київщині більша половина односельчан померла від голодної смерті. Було людоїдство, матері їли своїх дітей. Люди були безжалостні… В селі вимітала червона мітла все, що можна було їсти, собак навіть постріляли, коли вигрібали все їстівне».

Населені пункти та регіони: с. Щербанівка;
Обухівський район;
Київська область.

379 Свідчення Бориса Васильовича, уродженця с. Криве Житомирської області.

25 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 36 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: Борис Васильович (прізвище не встановлено).

«Мені 77 років. Я забуваю, що було вчора, а 33 рік пам’ятаю, хоча був малий. Моя мама жила в селі Криве Житомирська область, були багаті, бо працювали. Почалась колективізація, хватали людей, відправляли на Соловки. Батько з матір’ю розійшлися, все покинули і хто куди. Мати зі мною і моїм братом 25 року народження, ходила по селам. В селі Липки Житомирської обл[асті] найшла якусь кинуту хатину і там ми поселились. Десь мати роздобула може кг 3 картоплі, а було це зима чи осінь не помню, ну знаю, що холодно… В хаті не було нікого. Чую, грюкають у двері, але я не міг піти відчинить, бо був зовсім малий. Вони зламали двері і забрали ту картоплю. Мама вже потім розказала, що то були акти-

вісти хлібозаготівлі. Люди знали їх фамілії, але ж тоді про це говорить не можна було. Ми їли жаб, черепах. Потім мати мене підкинула під приют для дітей, де це було, не знаю, але там дали по куску якоїсь макухи. Як ми вижили, не знаю. Поки мама була жива, розпитувать не дуже тоді можна було і старались про це не говорить, могли бути неприємності. Як нас не душили, але ми вижили».

Населені пункти та регіони: с. Криве, с. Липки;
Попільнянський район;
Житомирська область.

380 Свідчення О. Кухаренка, записані зі слів його батька, жителя с. Ясногородка Київської області.

25 листопада 2006 р.

68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 38.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: КУХАРЕНКО Олександр.

«…Мій нині покійний батько розповідав про 32–33 роки, які він пережив в селі Ясногородка під Києвом (Димерський район). Мій батько вижив тому, що жили біля Дніпра – годувалися самою рибою та гичкою. Перед його очима в спогадах поставала картина вулиці його села в тому 33 році, коли кожного ранку під парканами лежало десятки мертвих і напівмертвих від голоду людей, які йшли в напрямку Києва».

Населені пункти та регіони: с. Ясногородка;
Київська область.

381 Свідчення Г.А. Руденко, уродженої с. Маньківка Черкаської області, записані зі слів бабусі Лукії.

26 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 60 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: РУДЕНКО Галина Андріївна.

«Від бабусі Лукії знаю, що в 1933 з'їли людоїди її племінницю Оксану. Їй не було 20-ти років. Вона ішла з Маньківки додому в Русалівку через ліс і не прийшла. Згодом в лісі люди знайшли тільки череп і довгу косу і по косі взнали Оксану. А в родині при дітях ніколи не розмовляли про той час, боялись, що діти десь говоритимуть про почуте вдома. Пам'ятаю, тільки прохопиться хто словом як ходили в поле розкопувати старі кагати з гнилою картоплею, то зразу ж «шикали», щоб замовк».

Населені пункти та регіони: с. Маньківка, с. Русалівка;
Маньківський район;
Черкаська область.

382 Свідчення А.І. Гринь (Скавлюк), яка проживала в с. Березівка Житомирської області, записані її невісткою С.Т. Шевченко.

26 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 65 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: С.Т. ШЕВЧЕНКО зі слів Акуліни Іванівни ГРИНЬ (СКАВЛЮК).

«Хочу засвідчити розповіді моєї померлої у 1992 р. свекрухи ГРИНЬ Акулини Іванівни, 1912 р. нар[одження] (дівоче Скавлюк), яка проживала у 1930–34 рр. у с. Березівка Житомирської обл[асті], Володарський р[айо]н. Під час голоду у 1933 р. у неї помер спочатку чоловік, потім свекор зі свекрухою і 3 (троє) маленьких діточок (синок і дві доньки). Сама лежала пухла від голоду знепритомлена, поки не прийшов її батько і на руках відніс у свою хату. Дві сестри її чоловіка виїхали у Західну Україну і сліди їх загубились. А їхня родина відмовилась тікати з рідної домівки і з України Великої. А по сусідству жила родина, в якій було 5-ро дітей. Голод довів бідну матір до божевілля і вона зарізала двох дітей і годувала їх м'ясом інших та ще почала придивлятись до сусідських діточок.

За рік до смерті свекрухи до нас навідався чоловік з органів і сказав, що її розшукують родичі з Франції. Бідна мама так злякались, що почала заперечувати, що в неї є якісь родичі за кордоном. Ми думаємо, що то її розшукували сестри померлого від голоду чоловіка».

Населені пункти, регіони, країни: с. Березівка;
Володарський район;
Житомирська область;
Західна Україна;
Франція.

383 Свідчення про голод, записаний Стеценко із Житомирщини зі слів своїх батьків.

26 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 69 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: СТЕЦЕНКО з Житомирщини.

«Мені 66 років, я сама з Житомирщини. Із спогадів моїх батьків я можу підтвердити, що то був геноцид нашого народу в 33 році. Людей не встигали хоронити в нашому селі, звозили в яму навіть напівмертвих, бо не було кому хоронить, були випадки людоїдства, пропадали діти».

Регіон: Житомирщина.

384 Свідчення Л.А. Возної про голод у с. Ставище.

27 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 80 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ВОЗНА Людмила Арсентіївна.

«Сестра моєї мами, а це с. Ставище біля Жашкова на Черкащині, мала 13 дітей, вона і чоловік. Коли вони зварили останню курку, в хату ввійшли комсомольці (це 33-й рік) і вигнали босих дітей на холод, всі померли одна тьотя лишилась. Самі сіли, випили, з'їли курку та ще й заспівали! Господе! Що ж то за люди такі?».

Населені пункти, регіони: с. Ставище;
м. Жашків;
Черкащина.

385 Свідчення П. Андрощука про голод на Поділлі.

27 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 84–85 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: АНДРОЩУК Петро.

«В ті страшні химерно-комуністичні 1932–1933 роки мені було 8 років від народження.

Зараз мені вже 82-й рік від роду, але та страшна пора голоду і нелюдських страждань в моєму селі, яку ми тоді пережили, і по цей день незабутня. Цього забути не можна і я до цієї пори жахаюсь того, що тоді відбувалось на моїх очах. В холодних, голодних хатах від голодного виснаження щоніч, щодень помирали люди – старі і малі діти, не маючи ніякої надії на допомогу, на порятунок. Хто ще зміг, виходив з останніх сил на вулицю, щоб хоч подивитися на білий світ перед неминучим кінцем. Багато таких додому вже не поверталися, а помирали в присипаній снігом останній надії на якийсь порятунок. Про цю страшну трагедію сьогодні згадувати страшно, а говорити тяжко.

У батька нас було восьмеро дітей. І тільки завдяки відчайдушним зусиллям дорогих наших батьків ми не пропали, не загинули. Наш тато день і ніч латав наше взуття і також людське, хто просив його в допомозі. Від цього нам інколи щось від людей перепадало: шматок хліба, картоплина.

Дочекавшись весняного тепла, ледь жива мама приносила з огороду молоденьку лободу і, розтерши її своїми руками, годувала нас. Вдень і вночі нам страшно хотілося їсти і це відчуття порожнього живота нестерпно мучило. Наші добрі щирі сусіди бачили наше положення і, відриваючи від себе, чим могли допомагали (хто міг). На моїх очах сільський активіст, якого з міліцією прислали для обшуку нашого обійстя, нахабно вирвав з маминих рук шматочок

хліба, який хотіла віддати мені, розтоптавши його. От така була більшовицька ласка до голодних дітей України».

Населені пункти та регіони: с. Святець;
м. Теофіполь;
Поділля.

386 Свідчення росіянки З.І. Каленіченко про голод у с. Слюсарі на Полтавщині.

28 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 116 зв. –117.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: КАЛЕНИЧЕНКО Зінаїда Іванівна, зі слів своєї свекрухи Марії Єлисеївни.

«Я, КАЛЕНИЧЕНКО Зінаїда Іванівна, 1940 р. народження (росіянка)… дуже шкодую, що моя свекров Марія Єлисеївна не дожила до цього дня. Вона 1914 р. народження була живим свідком цього страхіття і прожила весь час нічого не казала своїм дітям, бо боялася, щоб їм не було нічого поганого. І коли Україна стала незалежною, вона розповіла нам трагедію свого роду. І я виконую свій обов'язок перед її світлою пам'яттю (померла у березні 2003 р.).

Її родина Мандичів проживала у селі Слюсарі Решетилівського району Полтавської обл[асті] і у 1928 році налічувала 12 чоловік – дідусь, бабуся, мати, батько і 8 дітей. Після розкуркулювання (бо мали 12 десятин землі, корову, коня, хату…) і голоду 1932–33 рр. зосталося із родини живою вона і її сестра Наталка, бо були з дітей найстаршими. Всі інші померли з голоду».

Населені пункти та регіони: с. Слюсарі;
м. Харків;
Решетилівський район;
Полтавська область.

387 Свідчення М.С. Давиденко, 1923 року народження, про голод у с. Висока-Вакулівка на Полтавщині.

28 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 124.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ДАВИДЕНКО Марія Семенівна.

«Я, ДАВИДЕНКО Марія Семенівна, 1932 р. народження, перенесла голод в с. В-Вакулівка Козельщанського району Полтавської області… Мені було 10 років і на моїх очах в нашій хаті, де нас доглядала вигнана і розкуркулена бабуся, осінню 1932 р. ми виживали з того, що перевівали полову із скирд і навіювали якусь пригорщу зерна, робили куліш і так було до зими, яка не дала нам це

робити. Крім розсолу в діжці з-під огірків та плиток для топлива в печі ми не мали нічого. В нашій хаті поселилася і БРИЖАНЬ Мар'яна з своїм 10-літнім Васильком, я з ним до школи разом ходила. Вони померли майже разом – син вечером, а мати утром, похоронили їх на горбу рову, підстелили трохи соломи, за ніч пацюки обгризли Васильковe обличчя та ноги.

Спасалися зимою стеблами від кукурудзи та соняшнику. Їх рубали і варили, коли настала весна, то бабуся рвала кропиву, тушила її і робила оладки. Я тяжко хворіла на дизентерію, був кров'яний понос, спасла мама, яка скривалася від властів, які хотіли її засудити. Батько і мати були з 1931 р. колгоспниками, батько робив в кузні, рахувалися середняками, але в 1932 р., мабуть, в листопаді, розкуркулили».

Населені пункти та регіони: с. Висока Вакулівка;
Козельщанський район;
Полтавська область.

388 Свідчення М.К. Губенко, 1925 року народження, про голод у с. Лебедині на Черкащині.

28 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 125 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ГУБЕНКО Марія Касьянівна.

«Я, ГУБЕНКО Мария Касьяновна, 1925 года рождения, перенесла голодомор в 1932–1933 гг. в с. Лебедин Шполянского района в то время Киевской области (сейчас Черкасская). Хотя мне в то время было 7 лет, но я хорошо помню этот «черный период». Помню, как ходили по домам, искали хлеб-зерно, а если находили, то выметали до последнего зернышка. Хорошо помню, как моя мама кормила нас оладьями з листьев липы и какой-то травы, ноги были пухлые и руки тонкие. Выжили мы благодаря моему отцу, который правдами и неправдами ездил где-то в Россию контрабандой и все, что было у мамы приданое от ее родителей: серьги золотые, кольца обручальные, скатерть, одеяло и еще какие-то одежки променял на два пуда зерна какого-то и мама экономила на день по 50 гр. хлеба. Без слез вспомнить этот ужас невозможно».

Населені пункти та регіони: с. Лебедин;
Шполянський район;
Черкаська область.

389 Свідчення А.С. Шпотя, 1929 року народження, про голод у с. Лебедин на Черкащині.

28 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 129 зв. – 132.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ШПОТЬ Андрій Сергійович.

«Я, Шпоть Андрій Сергійович, 12 лютого 1929 р. народження. Декотрі кажуть, а що ти міг знати. Да, мені в 33 році було 4 роки. Але я не забуду ніколи, як ми з мамою пішли до сусідів весной, до Сиргатів. Там була хата, під хатою біля дверей на соломі лежало 3-є дітей опухлі і мертві. Ніхто за ними не плакав, а баба Устя ходила по огороду, збирала ранню кропиву, щоб поїсти. А тоді пішли до других сусідів, а я знав, що вони з'їли сусідню дитину. Отож, коли я зайшов у хату, а вони якраз їли борщ, то я заглядав у той борщ, чи нема там буває кістки із дитини. Це не забувається.

Чому я кажу за весну. А тому, що весною основний епіцентр страшенного голоду був, де їли не тільки чужих дітей або й взрослих, а й своїх дітей їли. Поїли котів, собак, все, що попадало під руку. Я їв лопуцьки, які вони були вкусні, а тепер спеціально попробував, то не зміг їх їсти. Їли брукву, цвіти акації, декотрі збирали лушпайки з картоплі. Люди вмирали на шляху і ніхто за них не турбувався. Декотрі з партійних керівників каже, що скільки було померлих, то була епідемія. Ніякої епідемії не було, тому що були спеціальні люди, які або завозили на кладбище, або біля дороги в огороди копали ями і вкидали їх туди.

Мій дід мав 25 га землі, ставок Герасименків, який і досі так називається в селі Лебедині Полянського району. Він здав землю, інвентар в колгосп, але сам у колгосп не пішов. Отож в нього витрусили все в хаті. Він зібрав вещі і пішов в сусіднє село і виміняв там німного пшона, і те в нього забрали. Так він і помер з голоду просто на шляху. Його так в огороді в чужом і закопали, і так там лежить, і не він такий один. Якщо до 30[-х] років в селі було 14 тисяч, бо там був цукровий завод, а 1939 р. залишилось 9 тисяч, а п'ять тисяч в одному селі, то це уже геноцид. Вмирали всі національності, але такого знущання над українським народом не було. В сусідів забрали все, але вони продовжують жити. Приходять, забирають усе і двері знімають, якщо не голодом, то пускай замерзають. Одні приховали, закопали в землю продукцію, а агенти зі штирями не змогли знайти, то ті вижили. Вижили ті, хто працював, їх підкормлювали, але вони не могли взять із собою для дітей. Та й родич до родича не міг просто зайти, ходили по огородах. Як вижили ті, в кого зняли двері. В огороді рубали дерева і топили, а на печі грілись, а це була уже весна.

Чи був це геноцид проти українського народу. А це можна взять даже із 46–47 року, коли була голодовка. Вродив, чи не вродив урожай, а врожай таки був, але людям нічого не дали, а в кого було зерно, а й жорна розбивали, то що це не голодомор. Але 47 рік – голодомору це тільки часть той страшної голодовки 33 року.

Як створювали голодомор. Осінню 1932 року вигнали із села корів, вивезли свиней, забрали кури під видом хвороби, а тоді витрусили остальне. Чому не померли всі. Діло в тім, що хитра була політика… Звільнили людей з роботи,

не платили за роботу, гроші відібрали, а налоги наложили такі, що неможливо їх виплатити… Тих, хто не міг розплатитись з налогами, то їх в перву очередь позбавляли їжі і вони не змогли дожити до весни. Ті, хто в началі зумів розплатитися з налогами, то вони змогли дожити до весни. Спасло остальних те, що весна 1933 р. була дощова, і був великий урожай. Картошку садили з лушпайок, а вона виросла більша, чим коли садили з великої картошки».

Населені пункти та регіони: с. Лебедин;
м. Київ;
Шполянський район;
Черкаська область;

390 Свідчення М.В. Гориновича, 1927 року народження, про голод на Київщині.

29 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 134 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ГОРИНОВИЧ Михайло Володимирович.

«Я, Горинович Михайло Володимирович, 1927 р. народження, с. Забір’я Києво-Святошинського, тоді Будаївського району, хочу засвідчити кілька фактів, що відкарбувались в дитячій пам’яті.

Лютий 1933, с. Забір’я – вимирали цілі сім’ї. Сусід Гицко Іван, батько семи дітей – десь 2–3 дні стояла підвода з його трупом у темній свитці – нікому було поховать. Померли сусіди – Сидор Сова, Приходько Микола, Улинець Трохим – всього 78 чол.

Володя Сова – мій одноліток – завів мене в хату його сусідки *{нерозб.}* у чавуні на лавці була зварена її дитина – підняв кришку і з поверхні виринула ручка дитини.

У Боярці біля станції ватага людей вчинила самосуд жительницям Боярки, що торгували піріжками з людського м’яса. У травні 1933 ночували з батьком на ул. Дмитрівській, 33. Вранці рано ідем на поїзд їхати у Боярку – на розі вул. Дмитрівської і Б.-Кудрявської – Воровського на чавунних решітках з підвалу булочної купа мертвих дітей – площадка *{нерозб.}* крюками грузить їх на віз, покривають брезентом – зачищають Київ…

Поїзд не доїхав до Боярки, ідем з батьком у Забір’я через ліс з Тарасівки – на *{нерозб.}*, де будувались об’єкти укрепрайону, розгружають трупи дітей, вивезених з Києва, деякі ще ворушаться. По смугастих штанах впізнав одного з тих, що грузили на Б.-Кудрявській.

Цього з пам’яті не викреслити, і коли чуєш, що «голоду не було, його бандерівці вигадали» – було страшно, що все вернеться знову. Зараз появилась надія – цього більш не буде».

Населені пункти та регіони: с. Забір’я, с. Тарасівка;
м. Боярка-Будаївка;
Києво-Святошинський район;
Київська область.

391 Свідчення Н.Ю. Дерев'янко, 1924 року народження, про голод на Полтавщині.

29 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 145.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ДЕРЕВ'ЯНКО Наталія Юхимівна.

«Все життя пам'ятаю епізод того часу. Місто Лубни, Полтавська область, переїзд біля залізничної станції. Маневрує паровоз «кукушка», сортує вагони (їздить туди – сюди). Рання весна. Хлопець років 18–20 з торбинкою через плече, білявий, без кашкета. Паровоз наближається. Хлопець раптом лягає на рельсу шиєю. Голова покотилася, як м'яч.

Якими нелюдями треба бути, що не визнавати голодомор 1932–33 рр. геноцидом. Комуністичні підслідиші не бачили, як ешелони поїздів, завантажені зерном, прямували на Захід. Зерно часом висипалось з вагонів. І ми, дітвора, щасливі були його збирати. З товченого зерна варили «затірку». Їли різні лопуцьки, рослин, що не були гіркі. Як діставався шматочок макухи, то це – ласощі».

Населені пункти та регіони: м. Лубни;
Полтавська область.

392 Свідчення невстановленої особи про Голодомор на Луганщині.

29 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 146.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: невстановлена особа, уродженка Луганської області.

«Голодомор 1932–1933 гг. был настоящим геноцидом против живущих на Украине. Я проживала в Луганской области и являюсь живым свидетелем этого зверства тогдашнего правительства. Люди валялись под стенами и на дорогах, а в деревнях было еще страшнее».

Регіон: Луганська область.

393 Свідчення про Голодомор Савінова, 1926 року народження, уродженця та жителя м. Києва.

29 листопада 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 10. – Арк. 146–147.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: САВІНОВ.

«В ті страшні роки мені було 6 років, а мешкали ми в Києві на вул. Паньківській № 10. Поруч з нашим будинком в 12-му номері знаходився хлібний магазин – булочна. Я добре пам'ятаю, як вранці, коли мене відводили старші сестри в дитсадок, бачив скрючених замерзлих селян, що лежали під магазином. Пам'ятаю, як мене не випускали одного на вулицю, бо, як казала мама, мене з'їдять. А вона, працюючи в лікарні, знала достеменно, що так могло статися».

Населені пункти: м. Київ.

394 Свідчення про Голодомор невстановленої особи, уродженця та жителя м. Харкова.

24 грудня 2006 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 2 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: невстановлена особа, уродженець м. Харкова.

«Я харьковчанин и видел лично умирающих в 1933–1934 гг. от голода. Они умирали возле хлебных магазинов, наевшись подаяний».

Населені пункти: м. Харків.

395 Свідчення про Голодомор В.М. Жаровного, жителя м. Луганська, записане зі слів батька.

15 січня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 11–11 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ЖАРОВНИЙ В.М.

«Мой отец, родившийся в начале 30-х годов, помнит, что родом из Киевской области, звали его Михаил. Но свидетельство о рождении говорит, что он родился в г. Баку. Видимо, родители каким-то образом перевезли его на территорию Российской республики и оставили на самовыживание. Он беспризорничал, каждый день добывая кусок хлеба на пропитание. О его родителях и прадедах ничего не известно. Отчество Владимирович моему отцу дали в детдоме в честь В.И. Ленина, что делали в отношении всех бездомных и безродных».

Населені пункти та регіони: м. Баку, м. Луганськ;
Київська область.

396 Свідчення про Голодомор В.З. Тонковида, жителя м. Луганська.

20 січня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 17–17 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ТОНКОВИД В.З.

«Я ще живий свідок цеї трагедії. Тоді був учнем 3-ї групи. На одній парті зі мною сиділо два хлопці. В 1933 р. їх не стало. Царство небесне їм. Дуже добре пам'ятаю те, що тоді творилося в селі. Люди пухли, не було кому хоронити. Хліб забирали бригади, членами котрих були жителі села. Забути все те, що тоді було, неможливо».

Населені пункти: м. Луганськ.

397 Свідчення О. Карпенка про Голодомор на Харківщині та Сумщині, записані зі слів його матері.

6 лютого 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 24 зв. – 25.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: КАРПЕНКО О.

«Про голодомор вперше почув від покійної матері десь років в 14. Вона розповідала, як в с. М. Рогозянка Золочівського району Харківської області було спеціально створено голод, хоча в 1932 та 1933 роках був добрий врожай. В с. М. Рогозянка заготівлями хліба керував «уполномоченный» Потапов… Спасало людей те, що він майже з ранку до вечора був п'яний. Також допомагали жителі сусідніх сіл з Дергачівського району. Там репресії були меншими. В сім'ї покійниці матері було семеро дітей. В 1933 році, зимою, всі були пухлими і стояли на порозі смерті. А господин Потапов частенько заходив до хати і питав мою бабушку: «Почему это вы, такую вашу мать, еще живые? Чем ты их кормиш?».

Дуже багато в селі померло людей з Сумщини, як йшли через наше село до Харкова. Зупинялися, присідали відпочити та так і помирали. Місцеві селяни нічим не могли допомогти».

Населені пункти та регіони: с. Мала Рогозянка;
м. Харків;
Дергачівський район, Золочівський район;
Харківська область;
Сумщина.

398 Свідчення М.Г. Старунова про Голодомор на Луганщині.

8 лютого 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 28–28 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: СТАРУНОВ Микола Григорович.

«Прочитав… один лист до «дорогого Йосипа Віссаріоновича», де автор листа доводив до відома вождя про жахи голоду (він не міг повірити, мабуть, що вождь це знає і є організатором голодомору)[1]. В тому листі записано, що коли настане 1941 рік, то до школи підуть лише 3 дітлахів, які вижили в 1933 р.

А я, коли настав час йти до школи (вересень 1941 р.), виявився в 1 класі аж один. Вчителька посадила мене на останню парту разом з 3-класниками.

Вже в 5 класі, навчаючись в Бараниківській СШ (за 10 км від мого рідного Плугатара), я дізнався від мами, що в рік мого народження (1933 р.) був страшний голод. На моє запитання, чому в 1 класі я був один, матінка сказала: «Тоді діти або ж зовсім не народжувались, або народившись вмирали. А нас з тобою тільки Мати Божа врятувала, бо ти народився на 1-шу Пречисту… Це Біловодський район Луганської області».

Населені пункти та регіони: хут. Плугатар;
Біловодський район;
Луганська область.

399 Свідчення З.О. Ралінської про Голодомор на Сумщині, записані зі слів рідних.

22 лютого 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 50.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: РАЛІНСЬКА Зінаїда Олександрівна.

«Мені 63 роки. І в пам’яті моїй живі розповіді бабусі Марфи і дідуся Григорія (вічна їм пам’ять!) про ті страшні роки. У них було семеро дітей, і щоб вижила сім’я дідусь возив бабусині добротні речі до сіл Білгородщини, аби виміняти на них кілограм зерна чи кільце макухи. Та пройти «кордон», який охороняли озброєні військові не кожному вдавалося. Дідусевого сусіда вони вбили…».

Регіони: Білгородщина.

[1] Див. док. № 328.

400 Свідчення Є.І. Деримарко про Голодомор на Полтавщині.

4 березня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 80 зв. – 81.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ДЕРИМАРКО Євгенія Іванівна.

«В моїх найрідніших сім'ях (матері, батька, чоловіка) жорстокою голодною смертю загинуло 8 душ.

В сім'ї моєї матері – Колінько Євдокії Луківни із 9 душ – 5 душ. Це батько Колінько Лука Володимирович (48 років), брати – Колінько Михайло Лукич (14 років), Колінько Микола Лукич (10 років), Колінько Володимир Лукич (8 років), Колінько Юрій Лукич (3 роки). Проживали в с. Білоцерківка Великобагачанського району Полтавської області.

В сім'ї мого батька Омелая Івана Аврамовича 2 із 8 душ сім'ї. Це Омелай Тимофій Аврамович (27 років), Омелай Федір Аврамович (8 років).

Проживали на хуторі Верхоли Полтавського району.

В сім'ї мого чоловіка Деримарка Івана Семеновича 1 із 6 душ. Це Деримарко Павло Семенович (5 років). Останні члени сім'ї ходили пухлі.

Проживали в селі Котельва Полтавської області».

Населені пункти та регіони: хут. Верхоли;
с. Білоцерківка, с. Котельва;
м. Полтава;
Полтавська область.

401 Свідчення А.В. Кулик про Голодомор на Черкащині.

3 квітня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 100 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: КУЛИК А.В.

«У рідному селі мого батька Нечаївці (тепер це Черкаський район області) досі немає пам'ятного хреста односельцям, що поховані в кучугурах під Тясмином у братній могилі без розбору віку й статі. Лише кілька дитячих могил з перших поховань початку голодомору: 1 рік, півроку життя… Моя рідна тітка (нині покійна) Буркацька Марія Андріївна була одна, яка вижила на все село».

Населені пункти та регіони: с. Нечаївка;
Черкаська область.

402 Свідчення голови правління обласного товариства політв'язнів і репресованих В.М. Кудінова про Голодомор на Херсонщині.

3 квітня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 109.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: КУДІНОВ В.М.

«В нашій родині під час геноциду-голодомору померло 16 невинних душ, а в селі Рубанівці на Херсонщині було винищено 11 780 хліборобів. Зараз я доживаю віку без близької рідні».

Населені пункти та регіони: с. Рубанівка;
Херсонська область.

403 Свідчення жительки м. Дніпропетровська Н.Г. Виноградової про Голодомор на Сумщині.

23 квітня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 113.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ВИНОГРАДОВА Наталія Григорівна.

«Голод розпочався ще 1931–32–33–34 рр. Я очевидець всього того часу… Це злодіянство робилося Кремльом, звідти присилалися активісти-виконавці, ох, як я їх ненавиділа, мені було в той час колективізації 6–7 років, пам'ятаю все, що бачила і перенесла образи, страшний голодомор і після наше злиденне дитинство. Це було в Харківській області Лебединського району, с. Межиріч (тепер Сумська область[1])».

Населені пункти та регіони: с. Межиріч;
Лебединський район;
Сумська область, Харківська область.

[1] Сумська область утворена 10 січня 1939 р.

404 Свідчення жительки м. Дніпропетровська А. Моринець про Голодомор на Дніпропетровщині.

25 квітня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 114.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: МОРИНЕЦЬ Анастасія.

«Я, Моринець Анастасія, проживаю в м. Дн[іпропетро]вськ, родилась в селі Мало-Захарине Солонянського району Дніпропетровської області. Від мами, яка мені розповідала, вимерли багато селян, які лежали, пока розтавав сніг, бо нікому було хоронить. Моя мама 1888 року, нас народила четверо дітей. Тато помер з голоду і два брата, а мене спасла брата дружина».

Населені пункти та регіони: с. Мало-Захарине;
Солонянський район;
Дніпропетровська область.

405 Свідчення жителя м. Дніпропетровська В.Д. Івашина про Голодомор у Запорізькій області.

26 квітня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 115 зв. – 116.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ІВАШИНА Віталій Дмитрович, зі слів батьків.

«Я пенсіонер, 1938 р. [народження], Івашина Віталій Дмитрович… як на святому письмі клянусь:

Від батька й матері чув і всім повідаю, що страшний голодомор в 1933 році був через те, що все в селян забрали, що можна було б їсти. В моїх даже вузлик хмелю забрали.

Батько, мати і брат 1927 р. нар[одження] вижили тільки дякуючи тому, що на горищі в пилюці і павутинні валялась зашкарубла воляча шкіра. Вони її варили по шматочку і, щоб ніхто не дізнався, потихеньку їли з супчиком.

В другому селі моїх двоюрідних сестру і братів мамина сестра посадила в залізничний вагон – і де вони невідомо. Сама вона і її чоловік померли. Це було в нинішній Запорізькій області Куйбишевський район, хут. Шевченко (тепер с. Дубове). Це був жах, всього не перекажеш».

Населені пункти та регіони: с. Дубове;
Запорізька область.

406 Свідчення В. Єрмакова про Голодомор в Україні.

23 травня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 124.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: В. ЄРМАКОВ, зі слів батьків.

«23 травня 2007, м. Сімферополь. Голодомор – це геноцид української нації, який здійснювала тодішня більшовицька влада, свідомо знищуючи українців. Моя мати Деркач Наталія Павлівна дитиною перенесла голодомор. В родині нашій Деркачів було вісім дітей. Спасти родину вдалося тільки залишивши оселю, рідне село та пішки, а потім на перекладних дістати міста Севастополя, де голоду не було. Дякуючи Богу, всі діти залишилися живими, але здоров'я і дітей, і батьків було підірвано у всіх Деркачів.

Ця гірка правда про геноцид передається в нашій родині із покоління в покоління, про нього знаємо ми, наші діти і онуки. Не можна стерти в пам'яті народу ті страшні часи і злочини, які робила влада проти нас, українців».

Населені пункти: м. Севастополь, м. Сімферополь,

407 Свідчення Ш. Османова про Голодомор в Україні.

23 травня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 125.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ОСМАНОВ Шаміль, зі слів батьків.

«Мои родители 1906 г.р. и 1922 г.р. были свидетелями [Голодомора] в Крыму. Папа мне рассказывал, как он видел пароходы, отплывающие из Ялты с надписью «Советские излишки».

Населені пункти: м. Ялта.

408 Свідчення Л.І. Погребняка про Голодомор на Миколаївщині та Черкащині.

15 червня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 143–144.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ПОГРЕБНЯК Леонід Іванович, м. Миколаїв, зі слів рідних.

«У Казанківському районі теж був сильний голод, люди помирали, а на елеваторах було повно зерна, його посилено охороняли.

[У] с. Байбузи Черкаської області багато людей помирало, людей не пускали із сіл, міліція не пускала. Попривозили з Росії людей, відкривали хати, а там лежали трупи. Частина втікала назад, дехто залишався. Їли траву, різали дітей,

мама розказувала. Люди пухли, пекли маторжаники, проте все одно від трави й людоїдства помирали. Вивозили на підводах мертвих і навіть напівживих. Одного забрали ще живого із словами «навіщо вертатись», але ця людина вибралась із трупів і вижила. Про це мені розповідав рідний дядько…

У 1933 році комсомольці витрушували (разом з активістами ходили по хатах) навіть те, що було заховане за піччю. Все їстівне відбирали.

Мати розповідала, що були люди, які кидали в піч дітей. Так що голод був, тільки партія все прикривала, такі були порядки».

Населені пункти та регіони: с. Байбузи;

Казанківський район;

Миколаївська область, Черкаська область.

409 Свідчення про Голодомор у с. Бармашове Миколаївської області.

15 червня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 144 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: невстановлена особа, м. Миколаїв, запис зі слів батьків.

«Моя мама 1917 року народження, 12 травня відзначали 90 років. Пережила голодомор в с. Бармашове. З родини майже всі померли. Мама вижила тільки тому, що ходила по полях, збирала залишки овочів, трави і приносила, годувала своїх опухлих сестер і братів, які вже не в змозі були пересуватися».

Населені пункти: с. Бармашове.

410 Свідчення Н.В. Шевченко про Голодомор у Богуславському районі Київської області.

16 червня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 145 зв.–146 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ШЕВЧЕНКО Наталія Володимирівна, декан факультету політичних наук Миколаївського державного гуманітарного університету ім. П. Могили, зі слів рідних.

«У мене особистий рахунок: у ці роки загинув дід ШЕВЧЕНКО Платон Омелянович, від голоду постраждав батько Володимир Платонович, його сестри (5) і 3 брати.

Зі свідчень батька (1921 року народження) і тітки (1926 року) у м. Богуславі Київської області голод був сильнішим у тій частині, яка входила до сільської округи. І страждало саме сільське населення. Так, 2 брати старші батька, працювали в колгоспі, однак і їх сім'я голодувала і «уповноважені» обшукували регулярно двір, хату, шукаючи сховані продукти і, знайшовши горщик квасолі в комині, на очах у голодних і спухлих від голоду дітей

топтали ногами цю квасолю зі словами: «І коли ви всі повиздихаєте? Живучі ж однак».

Відносно того, що голод був результатом неврожаю і не спланованою акцією, то маю свідчення батька і тітки, що їх старший брат поїхав у пошуках хліба в Росію, виміняв одяг на пшоно. Коли ж повернувся на Україну, то прямо біля поїзда (м. Харків) у нього забрали мішечок із пшоном і облили його гасом і віддали. Той і привіз це отруєне гасом пшоно, яке вони вимочували у воді і порціями варили, однак воно не позбулося того запаху. Тому затуляли ніс і їли зі сльозами.

Згодом у пошуках хліба в Росію спробувала виїхати моя тітка ШЕВЧЕНКО (ЛИМАРЕНКО) Антоніна Платонівна, яка свідчить мені. У тому ж м. Харкові її НКВД працівники стягнули з поїзда і побили, не пустили в Росію. Хіба це не свідчення голоду як спланованої акції?».

Населені пункти та країни: м. Богуслав, м. Харків.
Київська область;
Росія, Україна.

411 Свідчення П.Я. Верби, жителя с. Максимівка Гадяцького району Полтавської області.

17 червня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 11. – Арк. 147.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ВЕРБА Павло Якович, зі слів батьків.

«В семье моего отца было 19 человек, из них осталось только 4 человека. В период коллективизации было разграблено все семейное хозяйство, весь инвентарь – молотарка, косилки, веялки, плуги, бороны, животные, снесены все хозпостройки».

Населені пункти: с. Максимівка;
Гадяцький район;
Полтавська область.

412 Свідчення Ю. Запорожця, жителя м. Кіровограда.

2 серпня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 33.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ЗАПОРОЖЕЦЬ Юрій, зі слів бабусі.

«Моя бабуся Зіна, 1928 року народження, не раз розповідала мені про голодомор. Вона і четверо її братів і сестер дивом вижили у жахливих 1932–33 роках, але мільйони українців втратили своє життя… Доля великої країни змінилася радикально, і наслідки ми й справді відчуваємо донині».

Населені пункти: м. Кіровоград.

413 Свідчення П.П. Чепурка про Голодомор.

3 серпня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 34 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ЧЕПУРКО Петро Пимонович.

«Я народження 30 січня 1930 р. В 1933 році наша сім'я проживала в Знам'янці Кіровоградської області і я добре пам'ятаю, як їв чорні і гіркі коржики, які мама спекла з сурогатної кави».

Населені пункти: м. Знам'янка;

Кіровоградська область.

414 Свідчення В.Ф. Рибака, уродженця с. Бронівка Хмельницької області.

7 серпня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 37 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: РИБАК В.Ф., зі слів родичів.

«Я, Рибак В.Ф., народився в с. Бронівка Волочиського району Хмельницької області (до 29.09.1937 р. Вінницька область) 25.12.1932 р. в сім'ї колгоспника. В нашому селі колгосп організували у 1929 р. 25-тисячники, прислані з Росії: Пономарьов, Нікітков, Білевський і назвали його «Прогрес». Батько і мама працювали в цьому колгоспі. Праця колгоспника оплачувалась через систему так званих «трудоднів», запроваджена Сталіним. На один трудодень видавали 100 гр. зерна, або й нічого. На один «трудодень» треба було працювати кілька днів. 80 % колгоспників не отримували оплату за «трудодні» від 1,5 до 2-х років. Харчових продуктів вдома не було. Мама не мала що їсти, в грудях у неї не було молока і я не мав що їсти (ссати). Від голоду маму і мене врятувала корова, що була в маминої рідної сестри. І вона щодня приносила нам по 1 літрі, мама випивала по 150–200 гр., а решту я. І так ми вижили. Батько на жорнах молов гречану полову на борошно і пік з нього коржики. Від них у нього був сильний запор. Ось така була Сталінська правда».

Населені пункти, регіони та країни: с. Бронівка;

Волочиський район;

Вінницька область, Хмельницька область;

Росія.

415 Свідчення І. Фостія, головного редактора науково-документальної книги «Реабілітовані історією», жителя м. Чернівці.

22 серпня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 50 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ФОСТІЙ Іван.

«Я пережив голод 1932–1933 і 1947 року. Перший на Чернігівщині, у с. Фастівцях Бахмацького району, маю страшні жорстокі враження, другий у Чернівцях, будучи студентом Чернівецького культурно-освітнього технікуму».

Населені пункти та регіони: с. Фастівці;
м. Чернівці;
Бахмацький район;
Чернігівська область.

416 Свідчення О. Синиці, жительки м. Івано-Франківська, про Голодомор на Донеччині.

29 серпня 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 52 зв.–54 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: СИНИЦЯ Олександра.

«Я народилася на Донеччині в голодному 1921 році… Пройшли роки. Я вже учениця 4 класу Богатирської школи переживала з усім народом голод 1932–1933 рр. В нашому класі було дві пари близнят, так вони і померли парами. Були ще приклади по селу. Ховали їх на сільському кладовищі.

Але добре пам'ятаю ту допомогу різними продуктами (квасоля, чечевиця, крупи, особливо пшоно та ін.), які виділяли для шкільних їдалень на обіди для дітей.

Працювали торгсини, де обмінювали коштовності на продукти. Так наш батько весь невеликий скарб матері, дарунок від діда-коваля, повіз у Юзівку (згодом Сталіно, нині Донецьк) і привіз муки «нольку», тобто вищого гатунку, та квасолі. Згодом пала корова, не розтелившись. Все це дало нам змогу вижити до першої трави, світу акацій, перших колосків.

Батьки все робили, щоб ми, четверо дітей, вижили, двоє братів були хворими».

Населені пункти: м. Донецьк (Юзівка, Сталіно).

417 Свідчення Т. Бердник і А. Патій.

25 листопада 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 92 зв.
Оригінал. Рукопис.

Свідчать: БЕРДНИК Тетяна і ПАПІЙ А., м. Київ.

«У нашій сім'ї також є жертви Голодомору – мої новонароджені дядьки (близнюки) померли через те, що в мами (моєї бабусі) не було молока (вона сама ледве не померла від голоду), а в чоловіка мого його батько виліз з ями трупів (був дитиною), наївся якоїсь зелені і так вижив».

Населены пункти: м. Київ.

418 Свідчення В.П. Тимощук про Голодомор на Житомирщині.

24 листопада 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 120 зв. – 121.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ТИМОЩУК В.П., м. Мінськ, зі слів тітки.

«Про ті страшні часи нам, дітям, розповідали батьки і я пам'ятаю, з яким болем вони говорили про цей голод на Україні, організований владою.

Хотілося б також розповісти про одне з підтверджень того, що голод був організований владою. Десь в сімдесяті роки, будучи студентом, я спитав свою тітку, яка була старшою дитиною в сім'ї і все добре пам'ятала, як можливо було голодувати, коли навкруги ліси, озера, річки. Вони тоді проживали в с. Лопатичі Олевського району Житомирської області. Вона й каже: «Ой, синочку. Відразу з'їли все – і котів, і собак. Навіть наша далека родичка з'їла свою дитину». А далі приводить такі факти, що люди почали втікати за кордон. Треба сказати, що с. Лопатичі знаходилось біла старого кордону з Польщею. Люди знали, що там немає голоду і почали втікати, так як по лісам і болоту суцільних загороджень не було. В ті часи селян, які знаходились в Польщі, деякий час держали без особливого нагляду в прикордонних польських селах чи містечках. Тітка говорила, що були спеціальні загони ДПУ, які переходили кордон і на території Польщі вбивали втікачів і приносили в село їх голови чи вуха. Збирали людей, показували їм ці голови і говорили: «Що так буде з кожним, хто втече в Польщу». Таким чином, всі повинні були вмирати за вказівками влади. Нікого не хвилювало людське життя».

Населені пункти, регіони та країни: с. Лопатичі;
Олевський район;
Житомирська область;
Польща, Україна.

419 Свідчення Ткаченко про Голодомор на Полтавщині.

27 листопада 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 369. – Т. 12. – Арк. 123 зв. – 127.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: ТКАЧЕНКО, м. Київ, зі слів рідних.

«… Хочу поділитися скупими спогадами моїх батьків про ті страшні роки і жаль, що ніхто не міг даже думку держати про те, що настане такий час, що можна буде говорити вслух на таку тему.

Розповідали нам дітям мало, особливо батько, бо боявся. і всі люди були як перелякані цим жахом. Голодовка (так називають голодомор на Слобожанщині) начинався з того, що з 28–29-го років стали насильно загонити в колгоспи…

Податки були такі, що люди віддали все що в кого було і отрималось так, що у 32-му році вже не було чим садить огороди. В 1933 році було дощове літо і холодне, люди голодні дуже мерзли. Так що неправда, що була засуха. Приходили з штиками і скрізь ними кололи, щоб нічого не залишилось те що можна поїсти, під припічком була жменя квасолі, а в погребі відро буряків і це все забрали. Спочатку ще хоронили людей, які помирали від голоду. Помер сусід Ордієнко, і мій батько (1914 р. нар.) рішив, що коли піде нести хрест на кладовище, то йому щось дадуть поїсти, а в них нічого не було, щоб хоч що-небудь дати людям, які копали яму і ще допомагали хоронити. А потім вже не хоронили, а мужчини запрягали коней і їхали кожен день, заходячи в хати і виносили мертвих у віз, скидали їх в спільну яму, були випадки, що забирали ще не вмерлих повністю, даже дівчинка вилізла з-під трупів і чудом вижила.

Мій дід тяжко переносив голод, навіть не постився, коли це був великий гріх в ті часи і коли настав голод, то бабуся терла, запарювала і варила дрібне сіно, бур'ян різний, але він цього не витримав і помер, а брат двоюрідний (1931 р. нар.) вижив цим сіном і помер у 1994 році в с. Байрак, це 12 км від Диканьки.

Тьотя Марія жила в с. Вільхове, у неї помер чоловік і троє дітей, а вона стала йти, куди очі дивляться, пройшла і, на дорозі скорчившись, померла.

Розповідали батьки, що в першу чергу помирали мужчини, вони не виносили голод, потім діти, жінки останніми, а були, які вижили. […]

Батько був грузчиком при перевозці грузів у Охтирку, розповідав, що коли туди приїжджали, то бригадир давав грузчикам щось поїсти або кусочок макухи, або нечищену картоплю (дуже мало), а сам бригадир їв хліб, то батькові дуже хотілось хліба. Каже, що ляже на землю, підборіддя покладе на руки і дуже уважно дивиться на той кусочок хліба, нікуди не звильне і тоді йому здається-відчувається, що він з'їв хліб…

Люди мерли прямо на вулиці, лежали, ніхто і не звертав уваги. Мати розповідала, що вийшла на роботу, дивиться жінка молода опухла уже померла, а дитина мала її лазить по ній і плаче і нічим не можна помогти і спасти, і скрізь така картина.

Бригадир посилав бабу Одарку, щоб їхала на поле, каже: «… може, хто туди дійде, то хоч води гарячої їм нагрієш», і вона гріла в котлі воду і бригадир давав інколи кусочок макухи, то вона там її розмішає, і це було лакомством, а інколи

давав картоплі і всім її не вистачало, так бабуся зварить, а тоді з цієї нечищеної вареної картоплі робила галушки. Коли бабуся померла, то прийшли на похорони дві жінки Софія і Марія Дроб'язко та говорять, що ми живі через цю бабусю, бо вона нам давала найбільші галушки. [...]

Вимирали цілі села, ніхто цим не цікавився. Наприклад, село Дем'янівка, Яблучне, Вільхове, Любка. Там заселились знову люди після голодовки, які вижили чудом, вони йшли кудись з дому від голоду, а потім вертались, хто вижив.

Коли батько їздив кіньми в Охтирку, то там є село Хухра, то говорив, що нікого там не залишилось, тільки вітер відкривав і закривав двері в хатах, а на перилах мосту в Хухрі було написано «Хухра з голоду опухла». Говорив, що підходив до їх хлопець опухлий (не пам'ятаю чи в Хухрі чи в Охтирці) і просив щось поїсти, але бригадир не дав нічого йому і він там і помер. Батько говорив, що він перед очима у нього був все життя...».

Населені пункти та регіони: с. Байрак, с. Вільхове, с. Дем'янівка, с. Диканька, с. Любка, с. Хухра, с. Яблучне;

м. Охтирка;

Слобожанщина.

420 Свідчення Ю.П. Сосницького про становище в м. Києві в роки Голодомору.

28 листопада 2007 р.

Ф. 68. – Спр. 396. – Т. 12. – Арк. 95 зв. – 96.
Оригінал. Рукопис.

Свідчить: СОСНИЦЬКИЙ Ю.П., художник, м. Київ, зі слів бабусі.

«Київ. 1932–1933 рік. На розі вулиць Жилянської і Комінтерна з ночі збиралися люди зі станції, яка дуже недалеко, розсідалися біла парканів, домів і до самої Нікольської церкви (де потім побудували ТЕЦ). Чорні поодинокі й гуртом чогось ждали. Поночі вивозили на телегах отошедших – мертвих. Утром остальних, коли світло – людей усіх забирали машинами, Жінки в основному були з дітьми. Куди їх вивозили, один Бог знає.

Свідчення це дала мені моя бабуся, вона сама з моїм дідом все це бачила, бо ми жили на вулиці Жилянській, 118 і казала, як лютували двірники. Багато їм було роботи. В 1950 році казала мені нікому не казати, бо нас заб'ють, а твою матір зашлють, як діда, на Колиму. Взяла з мене слово. Бабушка моя народження 1887 року. Закінчила 8 класів гімназії у Курську, сама з Конотопу».

Населені пункти: м. Київ, м. Конотоп, м. Курськ.

МАТЕРІАЛИ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ № 475

"Голодомор 1932–1933 років в Україні"

В 1932–1933 роках в Україні сталінським тоталітарним режимом вчинено найстрашніший злочин проти людяності – Голодомор – геноцид українського народу, що призвело до загибелі мільйонів громадян.

Після повалення в листопаді 1920 року Української Народної Республіки більшовицький режим розпочав на її території активні дії щодо **недопущення відновлення незалежної української держави** шляхом проведення жорстокої репресивної політики, спрямованої на встановлення комуністичного ладу і придушення будь-яких партій і рухів, які відстоювали ідею української самостійності.

З цією метою керівники комуністичної більшовицької партії – **Сталін** (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович – генеральний секретар Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії більшовиків (ЦК ВКП(б)); **Молотов** (Скрябін) В'ячеслав Михайлович – член ЦК ВКП(б), Голова Ради Народних Комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР); **Каганович** Лазар Мойсейович – секретар ЦК ВКП(б); **Постишев** Павло Петрович – секретар ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, перший секретар Харківського обкому КП(б)У; **Косіор** Станіслав Вікентійович – член ЦК ВКП(б), генеральний секретар ЦК Комуністичної партії більшовиків України (КП(б)У); **Чубар** Влас Якович – член ЦК ВКП(б), член Політбюро ЦК КП(б)У, Голова Ради Народних Комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР); **Хатаєвич** Мендель Маркович – член ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У розпочали **насильницьку колективізацію сільського господарства** і депортацію українських селянських родин, незаконну конфіскацію їхнього майна, репресії та фізичне знищення українців.

Вказані дії призвели до руйнації традиційних форм сільськогосподарського виробництва і позбавило українських селян необхідних для нормальної життєдіяльності запасів зерна, що спричинило **голод серед українського населення** в 1928-1929 роках. Після цього на території УСРР розпочалися **масові антирадянські повстання, найбільш відоме з них Павлоградське**, яке нарівні з іншими було придушено з особливою жорстокістю військами та спецзагонами.

Слідчими встановлено, що саме Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. **штучно створили життєві умови для фізичного знищення українських селян**, використавши такі репресивні механізми та способи:

– **встановлення для України плану хлібозаготівель, що не міг бути виконаний**;

– занесення за рішеннями Центрального комітету Комуністичної партії більшовиків України, обкомів та райкомів партії цілих районів, населених пунктів, колгоспів, сільських рад на так звані «**чорні дошки**», що означало блокування їх спецзагонами та військами, недопущення виїзду населення за межі цих територій, вилучення всіх продуктів харчування, заборону торгівлі;

– **ізоляція території України** спеціальними озброєними загонами, військовими частинами та міліцією з метою недопущення виїзду голодуючих за межі республіки;

– **заборона листування**;

– запровадження «**натуральних штрафів**», тобто вилучення картоплі, м'яса та інших продуктів харчування;

– проведення постійних **обшуків** з вилученням зерна, насіннєвих запасів, майна, одягу, всіх продуктів харчування та готової їжі;

– посилення репресій, включаючи **розстріли** осіб, які вчиняли спротив діям влади тощо;

– прийняття рішень щодо депортації селянських родин з України.

Вказані дії періоду 1932–1933 років охоплювали усі регіони й населені пункти України.

У цей період до українського селянства представниками більшовицької влади масово застосовувалось насилля: побиття, вилучення реманенту, посуду тощо.

Протягом 1932 – 1933 років **на** так звані «**чорні дошки**» на теренах України **було занесено 735 районів, сіл, хуторів,** колгоспів, радгоспів, артілей.

Згідно з **висновком судової науково-демографічної експертизи** Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України **внаслідок вчиненого геноциду в Україні загинуло 3 млн. 941 тис. осіб,** а з урахуванням 6 млн. 122 тис. потенційно ненароджених дітей Україна втратила **10 млн. 63 тис. осіб**.

Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції від 11 грудня 1946 року оголосила, що **геноцид є злочином**, який порушує норми міжнародного права, суперечить духу та цілям ООН і цивілізований світ **засуджує його**.

Конвенцією ООН «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» 1948 року **геноцид** юридично було визнано злочином проти людства та встановлено кримінальну відповідальність за його вчинення.

Європейською конвенцію «Про захист прав людини і основоположних свобод» 1950 року **передбачено, що принцип заборони зворотної дії кримінального закону не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи** за будь-яку дію чи бездіяльність, що на час її вчинення становила кримінальне правопорушення **відповідно до загальних принципів права**, визнаних цивілізованими націями.

Конвенцією ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» 1968 року також передбачено, що геноцид є караним злочином, навіть якщо ці дії не є порушеннями внутрішнього законодавства країни, де їх було вчинено.

Таким чином згідно із міжнародним правом строки давності до основних міжнародних злочинів **(геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини)** не застосовуються. Україною ратифіковано вищевказані Конвенції, тобто вони є частиною національного законодавства.

Кримінальну відповідальність за злочин проти безпеки людства було передбачено статтею 442 **(геноцид)** Кримінального кодексу України в 2001 році.

Верховна Рада України 28 листопада 2006 року ухвалила Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні» та визнала Голодомор – відповідно до Конвенції ООН 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання

за нього»– цілеспрямованим актом масового знищення людей. У статті 1 Закону Голодомор визнано геноцидом Українського народу.

Згідно з нормами міжнародного права та чинного законодавства України **геноцид** – це умисно вчинене діяння з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому.

Службою безпеки України протягом тривалого часу проводився пошук свідків, здійснювалися розсекречення та систематизація архівних документів, що стосуються подій Голодомору 1932–1933 років.

СБУ 22 травня 2009 року порушила кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні 1932–1933 років за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України «геноцид», з метою розслідування обставин масового вбивства голодом українських селян.

Розслідуванню кримінальної справи всіляко сприяли Український інститут національної пам'яті, центральні та регіональні державні архівні установи, органи місцевого самоврядування, науковці, громадські діячі, неурядові організації, представники української діаспори та ін.

Слідством зібрано **330 томів** кримінальної справи, допитано **1890 свідків**, проведено **24 судових експертизи**, у тому числі медичні, психологічна, науково-демографічна і комплексна історико-правова**.** До справи долучено **5 000 архівних документів,** встановлено **857 масових поховань жертв геноциду**.

Документальні підтвердження злочинних дій більшовицької влади під час Голодомору також засвідчено в доповідях іноземних дипломатичних установ за 1932–1935 роки. Зокрема, в **повідомленні італійського консула** у м. Харкові Сержіо Граденіго Посольству Італії у Москві «Про голод і українське питання» від 31 травня 1933 року № 474/106 вказувалось: «**Голод і далі шаленіє і нищить людей, і просто неможливо збагнути, як може світ залишатися байдужим до такого лиха і як міжнародна преса може спокійно спостерігати масове вбивство, яке організував радянський уряд. Немає жодного сумніву в тому, що це голод штучний і спеціально створений для того, щоб «провчити селян»**.

У листі консула від 10 липня 1933 року "Голод і санітарне становище" зазначалося: "Картина того, що діється нині в Україні надзвичайно сумна. Цей голод знищив половину сільського населення України. Нещасних виловлюють по дві тисячі в день, а вночі вивозять далеко за місто. Цілі родини, які прийшли в місто з останньою надією уникнути смерті від недоїдання, безжально тримають у бараках день чи два, а тоді вивозять їх, таких же голодних, за 50 і більше кілометрів від Харкова і кидають у ярах, утворених потоками. Чимало з них залишаються лежати без руху і помирають". Крім цього, італійський консул у своїх листах повідомляв про масові випадки канібалізму.

У політичному звіті **консульства Німеччини** в м. Києві від 15 січня 1934 року, адресованому Посольству Німеччини в Москві, повідомлялось: «**стан українського питання цього року можна оцінити також лише в контексті масового голоду. Через цю катастрофу, відповідальною за яку народ вважає московську політику, давня прірва між українцями – поборниками самостій-**

ності та московським централізмом, природно, поглибилася. Прикметною для настроїв населення **є досить поширена думка, що радянський уряд навмисне посилював голод, щоб примусити українців впасти навколішки. Від окремих комуністів часто можна почути: «ми не боїмося голодних, для нас небезпечні ситі!**».

У грудні 2009 року Службою безпеки завершено розслідування кримінальної справи та направлено її до Апеляційного суду м. Києва.

У січні 2010 року **суд** розглянув цю кримінальну справу, **констатував факт геноциду в Україні** в 1932–1933 роках та визнав організаторами вчинення тяжкого злочину Сталіна Й.В., Молотова В.В., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М.

У зв’язку з тим, що вказані особи померли, **суд закрив кримінальну справу** відповідно до пункту 8 частини 1 статті 6 Кримінально-процесуального кодексу України, тобто **за нереабілітуючими підставами**.

Таким чином досудове слідство і суд визнали, що згадані особи умисно організували геноцид українського народу.

Постанова суду вступила в законну силу 21 січня 2010 року. Відповідно до Конвенції ООН 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» Україна цим рішенням виконала свої міжнародні зобов'язання вживати заходів щодо попередження геноциду та карати за його вчинення.

З цього приводу була зроблена заява Президента Політичного комітету Парламентської Асамблеї Ради Європи Горана Ліндблада, який, вітаючи рішення українського суду, зазначив: «Будь-які рішення судів важливі. Ця справа є дуже важливою, коли суд України засудив Голодомор... штучно створений комуністичним режимом... Був голод і в інших частинах Радянського Союзу, теж місцями штучний, проте це не йде в жодне порівняння з Голодомором, коли таку велику кількість людей було вбито, коли людям постійно відмовляли в користуванні продовольством, вкраденим у селян...».

Комітет ПАРЄ з правових питань та прав людини 28 січня 2010 року розглянув та схвалив доповідь Політичного комітету ПАРЄ з питань вшанування пам’яті жертв Голодомору. Доповідач з цього питання П.Роуен (Велика Британія) зазначив, що наявні численні документальні матеріали дають **достатні підстави кваліфікувати Голодомор в Україні 1932–1933 років як цілеспрямований геноцид українського народу**.

Проведена робота щодо відновлення історичної справедливості є свідченням вшанування пам’яті невинно убієнних внаслідок геноциду українського народу та історичним застереженням, що усіх винних у скоєнні злочинів проти миру та безпеки людства буде покарано незалежно від строку давності.

П О С Т А Н О В А
про порушення кримінальної справи
і прийняття її до свого провадження

м. Київ *22 травня 2009 року*

Начальник 1 відділу 1 Управління Головного слідчого управління Служби безпеки України підполковник юстиції Удовиченко В.М., розглянувши заяви та повідомлення про злочин – геноцид, а також матеріали перевірки обставин масової загибелі людей в Україні в 1932-1933 роках, -

В С Т А Н О В И В:

Службою безпеки України здійснено перевірку звернень народних депутатів України Омельченка Г.О., Чорноволенка О.В., голови Асоціації дослідників голодоморів в Україні Лук'яненка Л.Г., голови товариства «Меморіал» ім. В.Стуса Круцика Р.М., голови Українського інституту національної пам'яті Юхновського І.Р., а також заяв громадян України Глуховської А.Н., Носенка А.П., Васильєвої Г.М., Соломки В.Т., Манька М.Є., Метли П.А., Красовської Г.К. про порушення кримінальної справи за фактом вбивства голодом у 1932-1933 роках більше 3,4 мільйона громадян України.

Встановлено, що після повалення Української Народної Республіки в 1920 році на цій території більшовицький режим розпочав активні протиправні дії щодо недопущення створення незалежної української держави, спрямовані на денаціоналізацію України, її уніфікацію на звичайну адміністративно-територіальну одиницю Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР).

З цією метою проводилися суцільно насильницька колективізація сільського господарства, розкуркулення та депортація українських селянських родин, незаконна конфіскація їх майна, здійснювалися репресії та фізичне знищення громадян тощо.

Реалізуючі свої злочинні наміри, в період 1927-1933 років на території компактного проживання етнічних українців у колишній Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР) проти них вищим більшовицьким керівництвом, у мирний час була застосована партійно-радянська система управління за участю репресивного апарату СРСР, яка штучно створила умови для винищення голодом української нації.

Сталінським тоталітарним режимом у той час були прийняті рішення, якими зруйновано традиційні форми сільськогосподарського виробництва, позбавлено українських селян необхідних для життєдіяльності запасів зерна та продовольства, запроваджено «натуральні штрафи», застосовано репресивні заходи примусу щодо боржників із хлібозаготівель, заборонено торгівлю і завезення товарів у населені пункти, занесені на "чорні дошки", вільне пересування селян по території СРСР з метою пошуку продовольства, а також використано спеціальні озброєні загони та армійські частини для ізоляції території УСРР, що створило у 1932-1933 роках для національної групи – українців, життєві умови, розраховані на їх повне фізичне знищення.

Протиправні дії були направлені на вбивство голодом українців як національної групи.

Від цих злочинів влади були винищені представники й інших національностей.

У ході перевірки відібрано пояснення від очевидців та свідків подій, що відбувалися в Україні під час Голодомору 1932-1933 років, отримано розсекречені архівні радянські таємні документи, наукові дослідження вітчизняних та закордонних вчених, істориків, громадських діячів, опубліковані в засобах масової інформації повідомлення, висновки Інституту держави і права ім. В. Корецького НАН України, Києво-Могилянської академії, Львівського національного університету ім. І.Франка щодо юридичної кваліфікації дій керівництва більшовицької влади як масових вбивств голодом, тобто злочину проти безпеки людства.

За висновком фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України внаслідок Голодомору 1932-1933 років загинуло понад 3,4 млн. громадян.

Законом України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» відповідно до Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, Голодомор визнано цілеспрямованим актом масового знищення людей, тобто геноцидом Українського народу.

Статтею 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року передбачено, що принцип заборони зворотної дії кримінального закону не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Конвенцією ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» від 26 листопада 1968 року передбачено, що геноцид є караним злочином, навіть якщо ці дії не є порушеннями внутрішнього законодавства країни, де були вчинені (ст. 1 Конвенції).

Враховуючи вищевикладене, наявність приводів та підстав до порушення кримінальної справи – заяв і повідомлень про злочин, а також достатніх даних, що містяться у матеріалах перевірки, які вказують на те, що в діях вищого керівництва партійних і радянських органів влади СРСР та УСРР й інших осіб є ознаки злочину, передбаченого ч.1 ст. 442 КК України, керуючись вимогами ст.ст. 2, 4, 94, 95, 97, 98, 112, 113, 114, 114-1, 130 КПК України, ч. 5 ст. 49 КК України, п. 2 ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ст. 1 Конвенції ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» 1968 р.,

П О С Т А Н О В И В:

1. Порушити кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

2. Кримінальну справу прийняти до свого провадження, зареєструвати за № 475 та негайно приступити до її розслідування.

3. Копію постанови направити Генеральному прокурору України.

Начальник 1 відділу 1 Управління
Головного слідчого управління СБ України
підполковник юстиції В.Удовиченко

З висновку судової науково-демографічної експертизи Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України від 30 листопада 2009 року

«… внаслідок голодомору Україна зазнала величезних втрат населення, як в результаті катастрофічного підвищення смертності, так і в наслідок обвального падіння народжуваності.

Так, протягом лютого – грудня 1932 року в Україні загинуло 205 тис. осіб (144 тис. на селі і 61 тис. в місті), у 1933 році – 3 598 тис. осіб.

Тобто прямі втрати населення України внаслідок голодомору становлять 3 941 тис. осіб.

Аналіз етнічного складу прямих демографічних втрат свідчить, що голодомор найбільше вдарив по етнічних українцях - втрати українців в тогочасних межах УСРР становлять 3 597 тис. осіб (91,2%), а на всі інші національності, які населяли УСРР, припадає 345 тис. осіб (8,8%).

Непрямі втрати (дефіцит народжень) внаслідок голодомору в Україні в 1932-1934 рр. дорівнюють 1 122 тис. осіб.

Сукупні демографічні втрати України внаслідок голодомору в 1932-1934 рр. становлять 5 063 тис. осіб.

З врахуванням кумулятивних втрат внаслідок голодомору в Україні втрачено 10 063 тис. осіб (3 941 тис. смертей і 6 122 тис. ненароджених)».

П О С Т А Н О В А
про порушення кримінальної справи,
об'єднання та прийняття її до свого провадження

м. Київ *25 грудня 2009 року*

Старший слідчий слідчого відділу Головного управління Служби безпеки України у м. Києві та Київській області майор юстиції Дудченко А.М., розглянувши матеріали кримінальної справи № 475, -

В С Т А Н О В И В:

22.05.2009 р. Головним слідчим управлінням СБ України на підставі заяв і повідомлень народних депутатів України, неурядових організацій, громадян України та результатів проведеної перевірки, порушено кримінальну справу № 475 за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках, тобто злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

Досудовим слідством встановлено, що керівництво більшовицького тоталітарного режиму – **Сталін** (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович – генеральний секретар Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії більшовиків /ЦК ВКП(б)/, **Молотов** (Скрябін) В'ячеслав Михайлович – член ЦК ВКП(б), Голова Ради Народних Комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), **Каганович** Лазар Мойсейович – секретар ЦК ВКП(б), **Постишев** Павло Петрович – секретар ЦК ВКП(б), **Косіор** Станіслав Вікентійович – член ЦК ВКП(б), генеральний секретар ЦК Комуністичної партії більшовиків України /КП(б)У/, **Чубар** Влас Якович – член ЦК ВКП(б), Голова Ради народних комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), **Хатаєвич** Мендель Маркович – член ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, в 1932-1933 роках на території УСРР вчинили геноцид української національної групи.

Цей злочин було вчинено за таких обставин.

Після повалення Української Народної Республіки в листопаді 1920 року на її території більшовицький режим розпочав активні дії щодо недопущення відновлення незалежної української держави.

З цією метою Сталін Й.В. разом з вищевказаними особами розпочали суцільну насильницьку колективізацію сільського господарства, розкуркулення та депортацію українських селянських родин, незаконну конфіскацію їх майна, репресії та фізичне знищення українців.

Все це зруйнувало традиційні форми сільськогосподарського виробництва і позбавило українських селян необхідних для нормальної життєдіяльності запасів зерна, що викликало в 1928-1929 роках голод серед українського населення та розпочалися масові антирадянські повстання й виступи на території УСРР, які з особливою жорстокістю подавлялися каральними заходами та репресіями.

Здійснюючи свої злочинні наміри, Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М. та інші у мирний час, на території України застосовували репресивний апарат комуністичного тоталітарного режиму, прийняли рішення та штучно створили умови для винищення голодом частини української нації.

Під час вчинення геноциду також постраждали представники інших національностей.

Замаскований під надмірні плани хлібозаготівель в 1932-1933 роках намір вбивства членів української національної групи, створення умов, розрахованих на часткове фізичне знищення українського селянства, як питомої частини української нації, був реалізований шляхом усвідомленого широкого застосування надзвичайно жорстоких репресивних методів виконання надмірних планів хлібозаготівель, що супроводжувалися позбавленням селян всіх запасів продовольства та доступу до нього.

Сталін Й.В., Каганович Л.М. та інші, на виконання своїх злочинних намірів організували прийняття 7 серпня 1932 року Центральним виконавчим комітетом (ЦВК) і РНК СРСР постанови «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та зміцнення громадської (соціалістичної) власності», якою запровадили розстріли, конфіскацію майна та заборонили застосування амністії.

В подальшому, 16 вересня 1932 року, Сталіним Й.В. затверджено та направлено для виконання Верховному суду СРСР, Прокуратурі, Державному політичному управлінню (ДПУ) УСРР, іншим репресивним органам таємну інструкцію, якою визначався порядок покарання «куркулів» та інших «соціально ворожих елементів» із застосовуванням вищої міри покарання – розстрілу, а в окремих випадках – 10-річного ув’язнення на п’ятнадцятиденний строк з дня їх виявлення.

Постанову від 7 серпня 1932 року та таємну інструкцію щодо її застосування Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. й Хатаєвич М.М. використали для системного створення умов вчинення геноциду українців.

25.07.1932 року Кагановичем Л.М. і Молотовим В.М. направлено для виконання до ЦК КП(б)У та РНК УСРР телеграму з вимогою негайно посилити роботу щодо вилучення зерна в українського селянства.

18.09.1932 року Постишев П.П., усвідомлюючи трагічні наслідки вивезення зерна та інших продуктів харчування під час масового голоду в Україні, направив до ЦК КП(б)У телеграму з вимогою повного виконання експортного плану четвертого кварталу 1932 року.

23.10.1932 року Хатаєвич М.М. за своїм підписом надіслав директивний лист всім обкомам, міськпарткомам та райпарткомам КП(б)У з вказівками щодо прийняття особливо рішучих заходів до посилення надходжень хліба від одноосібників, шляхом застосування до них безспірного стягнення, а також суворого покарання винних за невиконання директив партії про хлібозаготівлі.

6.11.1932 року генеральний секретар ЦК КП(б)У Косіор С.В. підписав та надіслав до обкомів компартії в УСРР телеграму «Про скорочення завозу товарів в райони, які найбільше відстають у виконанні планів хлібозаготівель», якою встановив товарну блокаду населених пунктів, тобто створив для українців життєві умови, розраховані на їх фізичне знищення голодом.

11.11.1932 року РНК УСРР прийнято постанову «Про посилення репресій до злісних нездавачів хліба одноосібників», якою заборонили продаж селянам промислових товарів та посилили репресії щодо так званих одно-

осібників.

18.11.1932 року Молотовим В.М. було організовано прийняття Політбюро ЦК КП(б)У постанови «Про заходи з посилення хлібозаготівель», на підставі якої колгоспи, що саботують здачу хліба, заносились на «чорну дошку» та стосовно них вживались заходи із припинення підвезення товарів, було заборонено торгівлю на місцях. Крім того, цією постановою посилено репресії проти українського селянства та введено застосування натуральних штрафів у вигляді 15-місячної норми здавання м'яса і річної норми здавання картоплі додатково.

В той же день, за вказівкою Косіора С.В. прийнято постанову ЦК КП(б) У «Про заходи по посиленню хлібозаготівель», якою доручалось органам ДПУ УСРР провести ліквідацію «куркульських та петлюрівських контрреволюційних гнізд» для запобігання повстань. На виконання вказаної постанови в сільській місцевості проводилися репресивні операції, де були задіяні війська, спеціальні загони для знищення українців, які чинили опір більшовицькій владі.

Також 20.11.1932 року голова РНК УСРР Чубар В.Я. видав постанову «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель», відповідно до якої на колгоспи за зрив планів хлібозаготівель накладалися натуральні штрафи розміром 15-місячної норми здавання даним колгоспом м'яса як суспільної худоби, так і худоби колгоспників. Райвиконкомам було надано право перераховувати до фонду хлібозаготівель всі натуральні фонди колгоспів, а також передбачалось вжиття заходів щодо повернення розданого хліба та вилучення хліба в окремих колгоспників.

Крім цього, 1 та 3 грудня 1932 року, відповідно, Чубар В.Я. організував прийняття постанов РНК УСРР «Про заборону торгівлі картоплею в районах, що злісно не виконують зобов'язання по контрактації, та перевірку наявних фондів картоплі в колгоспах» та «Про заборону торгівлі м`ясом та худобою», що фактично призвело до вилучення картоплі, як одного з основних продуктів харчування, та встановлено заборону торгівлі м'ясом в Чернігівській, Київській, Вінницькій областей, що створило життєві умови, розраховані на знищення українського селянства.

Поряд з цим, 14.12.1932 року, Сталін Й.В. та Молотов В.М., продовжуючи свої злочинні дії, підписали постанову ЦК ВКП(б) та РНК СРСР «Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та в Західній області», згідно з якою були вжиті заходи щодо подолання опору селян, припинення українізації, проведення репресій, у тому числі арештів та із ув'язненням до концтаборів на строк від 5 до 10 років.

23.12.1932 року Косіор С.В. і Постишев П.П. прибули на бюро Дніпропетровського обласного комітету та організували прийняття рішення «Про перегляд строків плану хлібозаготівлі по районам», згідно з яким було організовано спеціальні репресії та вбивства селян голодом у цьому регіоні.

24.12.1932 року Косіор С.В. підписав та направив на адресу секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У розпорядчий лист, на виконання якого в 5-денний строк були вивезені всі наявні колгоспні фонди та арештовані особи, які чинили опір.

29.12.1932 року Каганович Л.М. та Косіор С.В. організували прийняття

постанови Політбюро ЦК КП(б)У, на підставі якої стосовно 1000 селянських господарств Харківської та 500 селянських господарств Дніпропетровської областей застосовано репресії, вилучено все їх майно, позбавлено садибних земель і будівель.

У січні 1933 року Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я., Хатаєвич М.М., продовжуючи вчиняти дії, направлені на знищення української національної групи, організували прийняття ряду рішень щодо повного вилучення хліба та інших продуктів харчування у сільській місцевості України, виконання яких призвело до вбивства голодом мільйонів українців.

Так, 01.01.1933 року Сталін Й.В. надіслав телеграму Косіору С.В. щодо подальшого посилення репресій до колгоспників та працюючих одноосібників, в тому числі розстрілів.

02.01.1932 року Хатаєвич М.М. і Чубар В.Я. підписали та надіслали аналогічну за змістом директиву партійним і радянським органам Української СРР.

19.01.1933 року ЦК ВКП(б) ухвалив рішення «Про включення хлібозаготівлі до складу обов'язкового податку, що встановлюються державою», яким визначалося покарання за невиконання вказаних норм грошовим штрафом у розмірі вартості недоїмки та конфіскацією продовольства.

22.01.1933 року, продовжуючи злочинні дії, Сталін Й.В. і Молотов В.М., з метою недопущення виїзду українців з території, на якій вже були створені життєві умови, розраховані на фізичне знищення селян, підписали та надіслали в Українську СРР директиву ЦК ВКП (б) і РНК СРСР «Про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами». На виконання даної злочинної вказівки військовими підрозділами було заблоковано кордон УСРР та позбавлено голодуючих українських селян можливості придбати необхідні продукти харчування за межами території УСРР.

23.01.1933 року Чубар В.Я. і Косіор С.В. підписали і розіслали постанову з вказівкою припинити продаж залізничних квитків селянам та вжиття рішучих заходів про недопущення їх виїзду з УСРР.

Таким чином, досудовим слідством встановлені беззаперечні докази, що в 1932-1933 роках Сталін Й.В., Молотов В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. вищевказаними та іншими рішеннями організували та вчинили геноцид в Україні, створивши життєві умови, розраховані на часткове фізичне знищення української національної групи, використавши для цього наступні механізми та способи:

– встановлення для України плану хлібозаготівель до рівня, що не міг бути реально виконаний, а якщо виконувався – тільки насильницьким шляхом із застосуванням репресій і за рахунок повного вилучення у селян зерна, насіннєвих запасів;

– занесення районів, населених пунктів, колгоспів, сільських рад на «чорні дошки», тобто блокування їх військами, недопущення виїзду населення за межі цих територій, повне вилучення продуктів харчування та заборона торгівлі;

– ізоляція території України спеціальними озброєними загонами, військовими частинами та міліцією;

– обмеження вільного пересування селян з метою пошуку продовольства та заборона листування;

– запровадження «натуральних штрафів»;

– проведення постійних обшуків з вилученням зерна, насіннєвих запасів, майна, одягу, всіх продуктів харчування, готової їжі;

– посилення заходів кримінальної репресії, включаючи розстріли осіб, які вчиняли спротив під час вилучення зерна, м’яса, картоплі, соняшника тощо.

Згідно з висновком судової науково-демографічної експертизи Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України від 30.11.2009 року, внаслідок вчиненого геноциду в Україні загинуло 3 млн. 941 тис. осіб.

Встановлено 857 масових захоронень жертв, 735 населених пунктів, в яких було запроваджено режим «чорних дощок», розсекречено 400 архівних документів, що підтверджують вчинення геноциду.

На підставі викладеного, враховуючи приводи до порушення кримінальної справи – безпосереднє виявлення слідчим ознак злочину, та підстав до порушення справи – достатніх даних, які вказують на наявність ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, в діях Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубара В.Я. і Хатаєвича М.М. керуючись вимогами ст.ст. 2, 4, 26, 94, 95, 97, 98, 112-114^{-1} та 130 КПК України, ч. 5 ст. 49 КК України, ст.ст. 1,2 Конвенції ООН «Про попередження злочину геноциду та покарання за нього» 1948 року, п. 2 ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ст. 1 Конвенції ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» 1968 року, –

П О С Т А Н О В И В:

1. Порушити кримінальну справу відносно **Сталіна** (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича, **Молотова** (Скрябіна) В`ячеслава Михайловича, **Кагановича** Лазаря Мойсейовича, **Постишева** Павла Петровича, **Косіора** Станіслава Вікентійовича, **Чубаря** Власа Яковича та **Хатаєвича** Менделя Марковича за фактом організації вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках, за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України
2. Кримінальну справу прийняти до свого провадження та об’єднати її в одному провадженні з кримінальною справою № 475, залишивши цей номер за об’єднаною кримінальною справою.
3. Копію постанови направити Генеральному прокурору України.

Старший слідчий слідчого відділу
ГУ СБ України у м. Києві та Київській області
майор юстиції **А. Дудченко**

УКРАЇНА

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД МІСТА КИЄВА
м. Київ, вул. Солом'янська, 2-а

П О С Т А Н О В А
І М Е Н Е М У К Р А Ї Н И

13 січня 2010 року м. Київ

Суддя судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду міста Києва Скавронік В.М., при секретареві Бондаренко М.С., за участю прокурора відділу прокуратури міста Києва Доценко О.М. здійснив попередній розгляд кримінальної справи № 1-33/2010, порушеної Службою безпеки України за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, відносно

– **Сталіна (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича**, 21 грудня 1879 року народження, уродженця м. Горі, грузина, з 1903 року члена партії більшовиків, з квітня 1922 року – Секретаря ЦК ВКП(б);

– **Молотова (Скрябіна) В'ячеслава Михайловича**, 9 березня /25 лютого/ 1890 року народження, уродженця м. Нолінська В'ятської губернії (тепер м. Совєтськ Кіровської області Росії), росіянина, з 1906 року члена партії більшовиків, у період з грудня 1930 року до травня 1941 року – Голови Ради народних комісарів СРСР і Ради праці і оборони;

– **Кагановича Лазаря Мойсейовича**, 22 листопада 1893 року народження, уродженця с. Кабани (нині смт. Поліське Київської області), єврея, члена партії більшовиків з 1911 року, який з 1921 року працював в апараті ЦК РКП(б), у 1924-1925 роках - Секретарем ЦК ВКП(б), у 1925-1928 роках - Генеральним секретарем ЦК КП(б)У, у період 1928-1930 років - на керівних посадах у ВЦСПС, Секретарем ЦК ВКП(б), з 1930 року - першим секретарем Московського міськкому та обкому партії, завідуючим сільськогосподарським та транспортним відділами ЦК ВКП(б), а з 1937 року - заступником Голови РНК СРСР, виключеного із лав КПРС у 1961 році за участь у масових репресіях;

– **Постишева Павла Петровича**, 18 вересня 1887 року народження, уродженця м. Іваново-Вознесенська, росіянина, з 1904 року члена партії більшовиків, у період з 1930 року до 1933 року – Секретаря ЦК ВКП(б), з 29 січня 1933 року до 17 березня 1937 року – другого секретаря ЦК КП(б)У та першого секретаря Харківського обкому КП(б)У;

– **Косіора Станіслава Вікентійовича**, 18 листопада 1889 року народження, уродженця м. Венгрув Венгрувського повіту Сєдлецької губернії (тепер Варшавське воєводство Республіки Польщі), поляка, з липня 1907 року члена партії більшовиків, у період з 14 липня 1928 року до грудня 1937 року – Генерального секретаря ЦК КП(б)У, репресованого у 1938 році, розстріляного 26 лютого 1939 року, реабілітованого у 1956 році;

– **Чубаря Власа Яковича**, 22 /10/ лютого 1891 року народження, уродженця с. Федорівка Олександрівського повіту Катеринославської губернії, українця, з липня 1907 року члена партії більшовиків, у період з липня 1923 року до квітня 1934 року – Голови Ради народних комісарів УСРР;

– **Хатаєвича Менделя Марковича**, 22 березня 1893 року народження, уродженця м. Гомеля, єврея, з липня 1913 року члена партії більшовиків, у період з жовтня 1932 року до січня 1933 року – другого секретаря ЦК КП(б)У, з 29 січня 1933 року - першого секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У.

22 травня 2009 року Начальником 1 відділу 1 Управління Головного слідчого управління Служби безпеки України, підполковником юстиції Удовиченком В.М. порушено кримінальну справу, слідчий № 475, за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках - за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

т. 1, а. с. 1-3

25 грудня 2009 року, в ході розслідування даної кримінальної справи Головним слідчим управлінням Служби безпеки України, під керуванням генерал-майора юстиції Вовка В.В., порушено кримінальну справу щодо Сталіна

(Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

т. 1, а. с. 22-26

За результатами досудового слідства 29 грудня 2009 року винесено постанову про направлення кримінальної справи до Апеляційного суду міста Києва для розгляду згідно з чинним законодавством, яку 31 грудня 2009 року погоджено із Заступником Генерального прокурора України, Державним радником юстиції 2 класу Голомшою М.Я.

т. 330, а. с. 258-289

Згідно з Листом Заступника Голови Служби безпеки України, генерал-лейтенанта юстиції Герасименка М.М. кримінальна справа 31 грудня 2009 року надійшла на розгляд Апеляційного суду міста Києва і в цей же день у порядку черговості передана у провадження судді судової палати у кримінальних справах Скавроніку В.М. т. 330, а. с. 290

Досудовим слідством встановлено, що керівництво більшовицького тоталітарного режиму – **Сталін (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович** – Генеральний секретар Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії більшовиків /ЦК ВКП(б)/, **Молотов (Скрябін) В'ячеслав Михайлович** – член ЦК ВКП(б), Голова Ради народних комісарів (далі - РНК) Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), **Каганович Лазар Мойсейович** – Секретар ЦК ВКП(б), **Постишев Павло Петрович** – Секретар ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, перший секретар Харківського обкому КП(б)У, **Косіор Станіслав Вікентійович** – член ЦК ВКП(б), Генеральний секретар ЦК Комуністичної партії більшовиків України /КП(б)У/, **Чубар Влас Якович** – член ЦК ВКП(б), член Політбюро ЦК КП(б)У, Голова Ради народних комісарів (далі - РНК) Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), **Хатаєвич Мендель Маркович** – член ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, в 1932-1933 роках на території УСРР вчинили геноцид частини української національної групи.

За даними, викладеними в постанові від 29 грудня 2009 року про направлення кримінальної справи до суду, злочин вчинено за наступних обставин.

Після повалення Української Народної Республіки в листопаді 1920 року більшовицький режим розпочав на її території активні дії щодо недопущення відновлення незалежної української держави шляхом жорстокої репресивної політики, спрямованої на встановлення комуністичного ладу і придушення будь-яких партій і рухів, які відстоювали ідею української самостійності.

З цією метою Сталін Й.В. разом з вищевказаними особами розпочали суцільну насильницьку колективізацію сільського господарства та депортацію українських селянських родин, незаконну конфіскацію їх майна, репресії і фізичне знищення українців.

Все це зруйнувало традиційні форми сільськогосподарського виробництва і позбавило українських селян необхідних для нормальної життєдіяльності запасів зерна, що викликало в 1928-1929 роках голод серед українського населення, після чого розпочалися масові антирадянські повстання на території УСРР, які з особливою жорстокістю подавлялися каральними заходами.

Здійснюючи свої злочинні наміри, Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. застосовували на території України у мирний час репресивний апарат комуністичного тоталітарного режиму, прийняли рішення і штучно створили умови для винищення голодом частини української нації.

Для вчинення геноциду Сталін Й.В. разом із вказаними особами розробили план створення штучного голоду в УСРР.

15 січня 1932 року Косіор С.В., діючи за вказівкою Сталіна Й.В. і незважаючи на голод в українських селах, організував прийняття постанови Політбюро ЦК КП(б)У «Питання хлібозаготівлі», відповідно до якої посилювався контроль за діяльністю керівництва регіонів під час вилучення хліба.

1 лютого 1932 року, продовжуючи злочинні дії направлені на геноцид української національної групи, Косіор С.В. і Чубар В.Я. підписали та надіслали для виконання обкомам, міськпарткомам і райпарткомам директиву «Про насіння», згідно з якою колгоспам України відмовлялося в наданні насіннєвої допомоги.

17 березня 1932 року Косіор С.В. організував прийняття постанови «Про насіннєві фонди», якою були посилені репресії в Україні та задіяні так звані «активісти» з числа селян.

29 березня 1932 року Косіор С.В. організував прийняття Політбюро ЦК КП(б)У постанови «Про Полісся», на підставі якої були застосовані жорсткі репресії до селян в УСРР та здійснено депортацію з районів Полісся 5000 сімей у спеціально створені поселення для розробки кар'єрів каміння та глини. Крім того, ним погоджено з ЦК ВКП(б) питання про депортацію за межі України ще 5000 сімей.

Здійснюючи свої злочинні наміри, Сталін Й.В., Молотов В.М., Каганович Л.М. Постишев П.П., Косіор В.Я., Чубар С.В. і Хатаєвич М.М., починаючи з весни 1932 року додатково запровадили в дію ряд постанов та підзаконних актів, якими посилили створення умов, розрахованих на фізичне винищення голодом частини української національної групи.

Під час вчинення геноциду постраждали також представники інших національностей.

Для реалізації вказаних злочинних намірів Сталіним Й.В. було делеговано уповноважену комісію з ВКП(б) під керівництвом Молотова В.М., який разом із Кагановичем Л.М. за участю Косіора С.В. і Чубаря В.Я. 6 липня 1932 року організував прийняття на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У в м. Харкові постанови «Про план хлібозаготівлі» та ухвалення ІІІ Всеукраїнською партконференцією для УСРР плану хлібозаготівлі в кількості 356 млн. пудів, що значно перевищував реальні можливості українських селян.

Продовжуючи свої протиправні дії, Каганович Л.М. і Молотов В.М. підписали 25 липня 1932 року і надіслали ЦК КП(б)У і РНК УСРР цілком таємну телеграму про посилення вилучення хліба, заборону торгівлі та проведення жорстких репресій щодо голодуючих селян.

Надалі, з метою виконання своїх злочинних намірів Сталін Й.В. і Каганович Л.М. організували прийняття 7 серпня 1932 року Центральним виконавчим комітетом (ЦВК) і РНК СРСР постанови «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення громадської (соціалістичної) власності», якою запровадили розстріли, конфіскацію майна і заборонили застосування амністії.

В подальшому, 16 вересня 1932 року, Сталіним Й.В. затверджено і направлено для виконання Верховному Суду СРСР, Прокуратурі, Державному політичному управлінню (ДПУ) УСРР, іншим репресивним органам таємну інструкцію, якою визначався порядок покарання «куркулів» та інших «соціально ворожих елементів» із застосуванням вищої міри покарання – розстрілу, а в окремих випадках – десятирічного ув'язнення в п'ятнадцятиденний строк з дня їх виявлення.

Постанову від 7 серпня 1932 року та таємну інструкцію щодо її застосування Сталін Й.В., *Молотов В.В.*, Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. використали для створення умов, розрахованих на фізичне знищення частини українських селян.

2 серпня 1932 року, незважаючи на голод в УСРР, Молотов В.М. підписав та направив на виконання органів центральної влади в Україні постанову РНК

СРСР № 1200 «Про збирання врожаю і плану хлібоздачі на серпень 1932 р.», якою для України на серпень місяць був встановлений завищений на 100, 0 млн. пудів план здачі хліба.

Крім того, 9 серпня 1932 року Косіор С.В. підписав постанову Політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи боротьби зі спекуляцією хлібом», якою репресивні органи ДПУ і органи міліції були зобов'язані забезпечити повне усунення з ринку продавців зерна і борошна та застосування репресій (арешти, конфіскації).

Продовжуючи злочинні дії, Каганович Л.М. 20 серпня 1932 року, підписав і направив до ЦК КП(б)У та РНК УСРР телеграму «Про незадовільні темпи хлібозаготівлі», в якій вимагав вжити заходи щодо суворого покарання винних осіб.

Усвідомлюючи трагічні наслідки вивезення зерна та інших продуктів харчування під час масового голоду в УСРР, Постишев П.П. надіслав 18 вересня 1932 року ЦК КП(б)У телеграму з вимогою повного виконання експортного плану четвертого кварталу 1932 року.

Під час виконання своїх злочинних намірів, незважаючи на голод в Україні та повну відсутність насіннєвих фондів, Сталін Й.В. і Молотов В.М спільно підписали 23 вересня 1932 року та надіслали ЦК КП(б)У телеграму про відмову в наданні Україні насіннєвої позики.

Реалізуючи спільний злочинний намір вказаних осіб на вчинення геноциду, Хатаєвич М.М. надіслав всім обкомам, міськпарткомам та райпарткомам КП(б)У директивний лист від 23 жовтня 1932 року за своїм підписом з вказівками прийняти особливо рішучі заходи для вилучення в селян хліба.

25 жовтня 1932 року під керівництвом Косіора С.В. Політбюро ЦК КП(б)У прийняло постанову «Про необхідність подолання відставання України у виконанні плану хлібозаготівлі», якою в десять разів було підвищено темпи виконання річного плану.

30 жовтня 1932 року Молотов В.М. організував засідання Політбюро ЦК КП(б)У, на якому була прийнята постанова «Про заходи щодо посилення хлібозаготівлі», якою органи влади на місцях були зобов`язані не допускати торгівлю хлібом, промисловими товарами в Україні та посилити судові репресії.

5 листопада 1932 року Косіором С.В. організовано прийняття Політбюро ЦК КП(б)У постанови «Про посилення участі органів юстиції в проведенні хлібозаготівлі», яка була направлена на активізацію діяльності органів юстиції і прокуратури у вилученні зерна.

9 листопада 1932 року Народний комісаріат юстиції УСРР розіслав Інструкцію «Про активізацію роботи органів юстиції в боротьбі за хліб», в якій визначив максимальний термін розслідування справ у триденний строк.

6 листопада 1932 року Косіор С.В. підписав телеграму обкомам, якою була встановлена товарна блокада у більшості регіонах України.

11 листопада 1932 за підписами Косіора С.В. і Чубаря В.Я. до обкомів КП(б)У надіслано витяг з протоколу № 90 засідання Політбюро ЦК КП(б)У, постанову та Інструкцію РНК УСРР «Про організацію хлібозаготівлі в одноосіб-

ному секторі», згідно з якою були посилені репресії відносно селян, які позбавлялись земельних наділів, садибної землі, здійснювалась їх депортація за межі районів, областей та повне вилучення в них продуктів харчування.

Цією ж постановою було прийнято рішення про застосування так званих «чорних дощок», а саме:

а/ негайне припинення підвезення товарів, повне припинення кооперативної і державної торгівлі на місці та вивезення із відповідних кооперативних крамниць всіх наявних товарів;

б/ повна заборона колгоспної торгівлі як для колгоспів, колгоспників, так і для одноосібників;

в/ припинення всілякого кредитування, дострокове стягнення кредитів та інших фінансових зобов'язань;

г/ перевірка та очистка колгоспів з виявленням контрреволюційних елементів – організаторів зриву хлібозаготівлі...»;

Відносно українських селян застосовувались натуральні штрафи у виді встановлення додаткових завдань з м'ясозаготівлі в розмірі п’ятнадцятимісячної норми здачі м'яса і річної норми здачі картоплі, а також посилені репресії.

Крім цього, 18 листопада 1932 року Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. підписали і направили на місця постанову Політбюро ЦК КП(б)У «Про ліквідацію контрреволюційних гнізд та розгром куркульських груп», використовуючи яку Косіор С.В. розробив спеціальний оперативний план і задіяв війська і спеціальні загони для знищення українських селян, які чинили опір більшовицькій владі.

27 листопада 1932 року Косіор С.В. підписав і направив на місця для виконання постанову Політбюро ЦК КП(б)У «Про вжиття репресивних заходів до колгоспів, що саботують хлібозаготівлі», згідно з якою було організовано проведення судових процесів щодо членів партії, які сприяли українським селянам під час здійснення відносно них геноциду.

1 грудня 1932 року, продовжуючи свою злочинну діяльність, Косіор С.В.

підписав та направив на адресу обкомів партії директиву ЦК ВКП(б), в якій вимагав до 15 січня 1933 року вивезти хліб з сільської місцевості.

1 і 3 грудня 1932 року Чубар В.Я. організував прийняття постанов РНК УСРР «Про заборону торгівлі картоплею в районах, що злісно не виконують зобов’язання по контрактації і перевірку наявних фондів картоплі в колгоспах» та «Про заборону торгівлі м`ясом і худобою», внаслідок чого була вилучена картопля, як один з основних продуктів харчування, і встановлена заборона на торгівлю м’ясом в Чернігівській, Київській, Вінницькій областях, що фактично призвело до вбивства частини українських селян голодом.

Після узгодження зі Сталіним Й.В. Молотовим В.М. і Чубарем В.Я. питання про застосування смертної кари в період вилучення хліба, Косіор С.В., з метою реалізації вказаних спільних злочинних намірів, організував прийняття 5 грудня 1932 року постанови Політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи з ліквідації саботажу хлібозаготівлі», згідно з якою в областях були створені так звані «трійки» - комісії у складі першого секретаря обкому партії, начальника обласного відділу ДПУ та обласного прокурора, які без судового роз-

гляду справ застосовували до селян репресії та приймали рішення щодо їх розстрілів.

Згідно з довідкою РНК УСРР від 2 грудня 1932 року на «чорну дошку», крім колгоспів, занесені сільради, села, окремі одноосібники, а також райони, як адміністративні одиниці. Зокрема, у Вінницькій області - 8 районів, 44 колгоспи, 42 села одноосібників; в Чернігівській області – 13 колгоспів, 38 сіл, 1646 одноосібників; у Донецькій області – 12 колгоспів, 6 сіл, 2 сільради, 25 одноосібників; в Дніпропетровській області – 228 колгоспів у 44 районах; в Київській області – 51 колгосп в 48 селах та 19 районах; у Харківській області – 23 колгоспи в 16 селах та 9 районах; в Одеській області – 12 колгоспів в 9 районах.

13 грудня 1932 року Косіор С.В. підписав і надіслав директиву ЦК КП(б) У «Про вжиття заходів проти куркульських і антирадянських елементів – організаторів саботажу хлібозаготівлі», якою від секретарів обкомів більшовицької партії вимагав виявляти в рядах партії осіб, які не виконували злочинні рішення, провести їх арешти та заслання на північ.

Продовжуючи свої злочинні дії, Сталін Й.В. і Молотов В.М. підписали 14 грудня 1932 року постанову ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про

хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та в Західній області», згідно з якою були вжиті заходи щодо подолання опору селян, припинення

українізації, проведення репресій, у тому числі арештів, та ув'язнення в концтабори на строк від 5 до 10 років.

23 грудня 1932 року Косіор С.В. і Постишев П.П. прибули на засідання бюро обкому КП(б)У Дніпропетровської області та організували прийняття ним рішення «Про перегляд строків плану хлібозаготівлі в районах», на підставі якого в цьому регіоні було застосовано репресії і вбивства селян голодом.

24.12.1932 року Косіор С.В. підписав і надіслав на адресу секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У розпорядчий лист, під час виконання якого в п'ятиденний строк було вивезене все наявне зерно, яке зберігалось в колгоспних фондах, та арештовані особи, що чинили опір.

29 грудня 1932 року Каганович Л.М. і Косіор С.В. організували прийняття постанови Політбюро ЦК КП(б)У «Про посилення репресій до одноосібників - злісних не здавачів хліба», на підставі якої застосовано репресії стосовно 1000 селянських господарств Харківської та 500 селянських господарств Дніпропетровської областей: у них було вилучено все майно, їх позбавлено садибних земель і будівель.

Того ж дня Каганович Л.М. і Косіор С.В., використовуючи постанову «Про розповсюдження на Дніпропетровську область заходів, прийнятих по відношенню до Одеської області», дали вказівки щодо депортації 700 сімей і 700 селян на північ Радянського Союзу та заслання в концтабір 50 осіб.

Крім насильницької депортації мирного населення, в УСРР тривали репресії за так званими хлібними справами, тобто за приховування хліба, його «розкрадання» тощо. Згідно з даними ДПУ УСРР у 1932 році було арештовано 94 354 особи.

Продовжуючи вчиняти дії, направлені на знищення частини української національної групи Голодомором, Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М.,

Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. організували у січні 1933 року прийняття низки рішень про повне вилучення хліба та інших продуктів харчування у сільській місцевості України, виконання яких призвело до вбивства мільйонів українців голодом.

Так, 1 січня 1933 року Сталін Й.В. підписав і надіслав Косіору С.В. телеграму щодо подальшого посилення репресій до українських селян, у тому числі їх розстрілів.

2 січня 1933 року Хатаєвич М.М. і Чубар В.Я. підписали і надіслали аналогічну за змістом директиву партійним та радянським органам УСРР.

Реалізуючи свої злочинні наміри вчинення злочину геноциду проти частини української національної групи та усвідомлюючи наявність масової смертності людей від голоду в УСРР, Сталін Й.В. і Молотов В.М. 22 січня 1933 року підписали і направили в УСРР директиву ЦК ВКП (б) та РНК СРСР «Про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами», якою заборонили виїзд селян із України і заблокували кордони УСРР військовими підрозділами.

Вказана заборона свідомо позбавляла голодуючих українських селян можливості придбати необхідні для їх порятунку продукти харчування поза межами ураженої голодом території України і прирікала їх на голодну смерть.

4 червня 1933 року начальник політвідділу Управління прикордонної охорони і військ ДПУ України доповів ЦК КП(б)У про активну участь частин прикордонної охорони та військ ДПУ в проведенні весняної сівби в колгоспах, а також про здійснені репресії відносно українських селян.

Таким чином, досудовим слідством встановлені беззаперечні докази того, що в 1932-1933 роках Сталін Й.В., Молотов В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. організували та вчинили геноцид в Україні, створивши життєві умови, розраховані на фізичне знищення частини української національної групи, використавши для цього наступні механізми та способи:

– встановлення для України плану хлібозаготівлі до такого високого рівня, за яким цей план не міг бути реально виконаний, а якщо і виконувався – то тільки насильницьким шляхом із застосуванням репресій і за рахунок повного вилучення у селян зерна, насіннєвих запасів;

– занесення районів, населених пунктів, колгоспів, сільських рад на «чорні дошки», тобто блокування їх військами, недопущення виїзду населення за межі цих територій, повне вилучення продуктів харчування та заборона торгівлі;

– ізоляція території України спеціальними озброєними загонами, військовими частинами та міліцією;

– обмеження вільного пересування селян з метою пошуку продовольства та заборона листування;

– запровадження «натуральних штрафів»;

– проведення постійних обшуків з вилученням зерна, насіннєвих запасів, майна, одягу, всіх продуктів харчування, готової їжі;

– посилення заходів кримінальної репресії, включаючи розстріли осіб, які під час вилучення зерна, м'яса, картоплі, соняшника та інших продуктів харчування чинили опір владі.

Згідно з **Висновком судової науково-демографічної експертизи** Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України від 30 листопада 2009 року внаслідок вчиненого геноциду в Україні загинуло 3 млн. 941 тис. осіб, з них: протягом лютого – грудня 1932 року - 205 тис. осіб, у 1933 році – 3 598 тис. осіб, у першій половині 1934 року – 138 тис. осіб. т. 330, а. с. 12-60

Крім того, за висновком органу досудового слідства вина Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. в організації та вчиненні в 1932-1933 роках геноциду проти частини української національної групи підтверджуються фактичними даними, що містяться в показаннях:

– **свідка Яхно Г.Ф**., який показав, що в період 1932-1933 років керівництвом Радянського Союзу (Сталін і Молотов), України (Косіор і Постишев), іншими партійними керівниками та діючою радянською владою було створено умови для впровадження Голодомору в Україні. Комсомольцями та «активістами» радянської влади проводилися обшуки помешкань з метою вилучення продуктів харчування, а також повідомив, що у 1932-1933 роках засухи або неврожаю зернових не було; т. 28, а. с. 129-134

– **свідка Ігнатуші (Бойка) К.М.** про те, що сільською радою та районним виконавчим комітетом в його селі було створено кілька загонів (по 5-6 чоловік), які проводили обшуки помешкань селян, вилучали продукти харчування, худобу, особисті речі та одяг. У період 1932-1933 років в с. Трипілля від голоду померло близько 300 людей. В селі були випадки людоїдства. В 1933 році представниками радянської влади в селі були зруйновані дві православні церкви; т. 28, а. с. 21-27

– **свідка Губського П. В**., який показав, що завдяки законам і постановам Комуністичної партії, РНК, рішенням сільських рад голод був перетворений у страхітливий, суцільний, штучний голодомор, криваву бійню проти нації. Голод та смерть, як і було задумано, змінили співвідношення сил на користь більшовиків, закріпили повну і остаточну політичну і економічну перемогу комуністичної партії в країні. Всі дії вищого партійно-радянського керівництва відповідають змістові поняття «геноцид», визначеному Конвенцією ООН від 9 грудня 1948 року; т. 287, а. с. 136-157

– **свідка Шепель Л.Й.** про те, що ніхто із більшовицької влади ні харчової, ні медичної, ні будь-якої іншої допомоги селянам не надавав. У 1932-1933 роках загони міліції не випускали мешканців села Борова за його межі і зобов'язували селян знаходитись вдома; т. 28, а. с. 71-73

– **свідка Куценко С.І.,** яка показала, що в середині 1932 року її сім`ю було «розкуркулено», а в сусідньому селі Іванівці деякі селяни виступили проти активістів, захищаючи своє майно, проте їх власність відібрали силою, а самих селян з родинами заслали до Сибіру. Організаторами Голодомору на Україні був Сталін, а виконавцями - Молотов, Чубар і Постишев; т. 28, а. с. 98-104

– **свідків Іщенко К.Г., Яхно Г.Г., Тарасюк І.В., Щербак П.Ф.**, **Аврамівко Г.М., Корнієнко Г.Ю., Дамчук К.А. та інших.** т. 28, а. с. 69-70, 127-128 139-140, 141-142; т. 66, а. с. 83-85, 134-138, 165-167; т. 215, а. с. 276-279

Обставини проведення насильницької колективізації підтверджуються фактичними даними, які зазначені в показаннях:

– **свідка Любчик Є.К**. про те, що селян, які не хотіли вступати в колгоспи та віддавати своє майно, виселяли з села; т. 66, а. с. 139-142

– **свідка Андрощук А.К.,** яка показала, що в селі проживало близько 3000 українців. У 1931 році їх родину було «розкуркулено». Навесні 1932 року активістами в кількості 5-6 чоловік проводились обшуки, в ході яких вилучались всі продукти харчування, домашня худоба, особисті речі та інвентар для обробки землі. Організаторами штучного голоду в Україні були Сталін Й.В., Молотов В.М., Косіор С.В., Постишев П.П., Каганович Л.М. і Чубар В.Я. Селянам не видавали посвідчень чи інших документів, що унеможливлювало їх пересування територією України та за її межами. Сталіним Й.В. було видано закон «Про п’ять колосків», як його назвали в народі, згідно з яким, під загрозою суворого покарання, аж до розстрілу, заборонялося збирати на колгоспних полях залишки зернових культур. За невиконання хлібозаготівельного плану застосовувались натуральні штрафи, які сплачувалися як продуктами харчування так і предметами побуту, сільськогосподарським інвентарем; т. 28, а. с. 62-68

– **свідків Довбиш О.В., Бойченко М.О., Літвінової Н.Ф., Жураківської Я.Г., Костенко З.І.** та інших, які показали, що в період 1932 -1933 років владою в селян забиралося все зерно та інші продукти харчування; т. 288, а. с. 57-60, 61-64, 65-68, 39-43, 73-77

– **свідків Гломозда І.П., Москаленко В.С., Набок М.Т., Печерського П.Г., Телегуз А.П., Довженко Г.І., Деміденко М.І., Зубенко О.І.** та інших, які показали, що діюча влада проводила примусову колективізацію. За її вказівкою бригади місцевих «активістів» вилучали в осіб, які не бажали вступати у колгоспи, всі, без виключення, наявні продукти харчування прирікаючи їх на голодну смерть. т. 323, а. с. 178-182, 190-194, 204-208, 227-230, 239-242, 263-266, 287-291, 44-49

Щодо посилення хлібозаготівель, проведення масових обшуків з метою виявлення та вилучення у селян продуктів харчування:

– **свідок Байдачний М.Я.** показав, що хліб, який зберігався в господарстві кожного селянина, забрали без попередження. Представники влади та «активісти» їздили на підводі селом і з кожної хати, з кожного господарства забирали хліб; т. 66, а. с. 78-82

– **свідок Довгань В.Т.** показала, що в людей забирали все їстівне та цінне, навіть з невеликих горщиків витрясали продукти харчування, а також забирали одяг та взуття; т. 66, а. с. 202-205

– **свідок Олійник Р.Ф.** показала, що приходили чоловіки, приблизно по двадцять осіб, з металевою «палею» і штирхали землю з метою знайти схованку хліба, зерна. Винен в усьому Сталін, то його був указ все забирати і морити людей голодом; т. 2, а. с. 249-252

– **свідок Колєсніков І.І.** показав, що у с. Іллінка Троїцького району Луганської області в колгоспі «розкуркулили» найзаможніших селян. В людей були

дерев'яні ступи в яких товкли зерно, щоб приготувати їжу. «Активісти» спеціально розколювали ступи, щоб зерно не товкли і не готували їжі. «Активісти» ходили дворами з металевими шпиками, ширяли (тобто дірявили) землю, шукаючи зерно. У кого зерно знаходили, то забирали і його, і самого господаря; т. 173, а. с. 164-167

– **свідок Слюсарь Н.Ф.** повідомила, що навесні 1933 року у село приїхали уповноважений з «активістами», які ходили подвір'ями селян і забирали насіння. т. 173, а. с. 117-119

Аналогічні показання дали **свідки Грибинюк Є.С**., **Палій М.П.** та інші. т. 67, а. с. 45-47, т. 66, а. с. 234-238

Про обставини запровадження більшовицькою владою «чорних дощок»:

– **свідок Степацька Є.Ф.** показала, що за невиконання плану хлібозаготівлі їх село Городок Піщанського району Вінницької області занесли на так звану «чорну дошку». Торгівля була заборонена, товарів не було, скасували пільги для колгоспників, виїжджати з села можна було за спеціальною довідкою, яку видавала сільська рада, але ці довідки видавались не кожному; т. 67, а. с. 114-117

З даних, що містяться в показаннях **свідка Середи В.М**. вбачається, що в період 1932-1933 років у селі Піски був голод. «Активісти» проводили обшуки в помешканнях селян та забирали зерно і все їстівне. В селі діяла «трійка», що була сформована з представників радянської влади, які без суду вбивали невдоволених владою селян. З хат забирали трупи померлих від голоду, вивозили їх на сільське кладовище і скидали у велику яму. Від голоду у 1932-1933 роках разом з жертвами с. Костянтинівка померло приблизно 700 чоловік. В с. Піски був режим «чорної дошки», на виїздах з села стояли вартові, які нікого не випускали з села та не впускали в нього; т. 215, а. с. 262-266

– **свідок Пархоменко Б.В.** показав, що в 1932-1933 роках занесених на «чорну дошку» людей карали, позбавляючи їх продуктів харчування. Голодомор відбувався внаслідок державної політики радянської влади на чолі з Сталіним Й. Владі було відомо про високу смертність сільського населення від голоду; т. 149, а. с. 195-199

В своїх показаннях **свідок Куценко С.І.** повідомила, що в середині 1932 року її сім`ю було «розкуркулено». В сусідньому селі Іванівка деякі селяни виступили проти «активістів», захищаючи своє майно, проте їх власність відібрали силою, а самих селян з родинами виселили до Сибіру. Крім цього свідок показала, що організаторами Голодомору на Україні був Сталін, Молотов, Чубар і Постишев; т. 28, а. с. 98-104

Про введення владою режиму «чорних дощок» в колгоспах дали показання **свідки Пономаренко М.Г., Кудла Д.А., Величко О.А., Величко Н.Д., Шерстюк К.О**. **та інші**. т. 111, а. с. 41- 48; т. 216, а. с. 180-183

Досудовим слідством встановлено, що в 1932-1933 роках за рішенням органів влади на так звані «чорні дошки» в Україні було занесено 735 районів, сіл, хуторів, колгоспів, радгоспів, МТС, кущів і артілей, які існували в сучасних межах адміністративно-територіального поділу території областей України

т. 65, а. с. 115-142; т. 109, а. с. 86-100; т. 105, а. с. 2-9; т. 120, а. с. 46-50; т. 122, а. с. 190-220; т. 140, а. с. 239-250; т. 146, а. с. 223 -250, 252; т. 159, а. с. 106; т. 237, а. с. 248-254; т. 210, а. с. 100-105; т. 212, а. с. 6-65; т. 213, а. с. 43-79, 89, 111-112; т. 237, а. с. 248-254; т. 244, а. с. 107; т. 255, а. с. 76-81; т. 256, а. с. 5-32, 40-61; т. 257, а. с. 111-122; т. 284, а. с. 185-187; т. 290, а. с. 138-139; т. 301, а. с. 152-153; т. 322, а. с. 194-205

Про функціонування створених більшовицькою владою загороджувальних загонів та перешкоджання в отриманні голодуючим населенням України допомоги з-за кордону свідчать такі фактичні дані:

– **свідок Юрова К.Л.** показала, що населення Західної України під час Голодомору зібрало для голодуючих два ешелони хліба але їх не пропускали через кордон, влада говорила, що в Україні немає голоду. Ці ешелони впродовж місяця простояли на кордоні. Людей, які намагались прорватись через кордон, розстрілювали на місці; т. 67, а. с. 69-72

– **свідок Журавель В.Ф.** зазначила, що потрапляючи до м. Києва люди у великій кількості вмирали прямо на вулицях біля будинків. Ховаючись від радянської влади, мешканці Києва їздили у м. Воронеж, де на ринках обмінювали речі на хліб, що було заборонено, за це влада суворо карала людей; т. 150, а. с. 12-15

– **свідок Ночник Н.М**. повідомила, що приблизно в травні 1933 року поблизу вул. Якубовського міста Фастова Київської області, де поруч проходила залізнична колія, зупинився потяг. Із одного з вагонів військові вигнали близько тридцяти молодих осіб, які були виснажені, дуже голодні, деякі з них не могли самостійно пересуватись. Протягом трьох діб всі вони померли, їх трупи залишились лежати обабіч дороги; т. 150, а. с. 77-80

– **свідок Адамчук М.П.** показала, що в період 1932-1933 років було неможливо виїхати з села в інші села, міста чи райони, тому що в селян не було ніяких документів і влада забороняла виїздити з села; т. 66, а. с. 112-116

Подібні показання дали **свідки Білокінь Ф.Л., Дмитрук В.Г., Балицька П.Н., Шепель Л.Й., Пасюк Р.М. Погрібченко** та інші; т. 66, а. с. 206-208; т. 126, а. с. 206-210; т. 150, а. с.124-126, т. 28, а. с. 71-73, т. 28, а. с. 115, 119; т. 173 а. с. 129-131

– **свідок Коломійцева С.В.** повідомила, що в період 1932-1933 років влада не випускала селян, які намагались покинути свої села, забираючи у них документи, що посвідчують особу. Навколо Києва був створений кордон з воєнізованих загонів, які забороняли людям з інших регіонів прибувати до міста. т. 28, а. с. 110-114

Про застосування репресій до голодуючого населення України:

– **свідок Савенко О.С.** зазначила, що люди збирали з поля колоски і їх за це забирали, судили. Полями їздили охоронці і кого ловили, у тих забирали все, що вони назбирали, та проганяли людей; т. 67, а. с. 73-76

– **свідок Щербак Н.Я.**, показала, що в 1932-1933 роки вона проживала в м. Обухові Київської області. Голодомор був спричинений штучною нестачею продуктів та їх вилученням радянською владою в зв'язку з політикою Сталіна, Кагановича, Постишева і керівництва України; т. 28, а. с. 74-77

Як вбачається з показань **свідка Маслюка Г.М.**, тих, хто перебував при владі, забезпечували продуктами харчування. В 1932-1933 роках голод існував тому, що представники радянської влади насильно примушували людей здавати все зерно та інші продукти харчування. До тих, хто не бажав здавати їх добровільно та приховував, приходили з обшуком і вилучали все силоміць; т. 149, а. с. 102-106

– **свідок Пирх Н.Х.** зазначила, що радянська влада на чолі з Й. Сталіним створила всі умови для голоду: була проведена колективізація, встановлено великі податки та непомірні плани здачі хліба. Податки встановлювалися на утримання худоби, дерев, вони постійно збільшувалися. Збирати колоски на полі було заборонено, за це суворо карали. Її сусіда, який приховав хліб, представники радянської влади заарештували та ув'язнили. Багатьох українців з села заслали у Сибір за те, що вони чинили опір владі; т. 150, а. с. 98-101

– **свідок Дашко В.І.** показала, що починаючи з осені 1932 року за вказівкою влади до людей, що не бажали вступати у колгосп, приходила бригада так званих «активістів», які вилучали в них всі продукти харчування. Заможних селян «розкуркулювали», забирали все майно, виселяли з хат. У 1932 році священників двох церков, які були в селі, репресували, а будівлі церков розібрали; т. 323, а. с. 209-213

Подібні показання дали **свідки Дяк П.Д., Мироненко П.А.** та інші**;** т. 28, а. с. 135-138; т. 66, а. с. 243-245

– **свідок Бащенко Г.Т.** показала, що голова колгоспу Лапін видав селянам по 4 кг хліба за що його заарештували; т. 66, а. с. 72-74

– **свідок Яненко М.І.** дав показання, згідно з якими на території України були створені так звані «трійки», які засуджували людей до смертної кари, в тому числі за приховування продуктів. До смертної кари масово засуджувались також українські письменники та посадовці різного рівня; т. 149, а. с. 5-9

– **свідок Вінніченко Л.П.** повідомила, що її дядька, комуніста, який відмовився виконувати злочинні накази радянської влади - забирати в селян продукти харчування, було засуджено та вислано в північні райони СРСР. Представники радянської влади діяли жорстоко по відношенню до українців; т. 150, а. с. 94-97

Як показала **свідок Суслюк Є.Ф.**, в сусідніх селах жили євреї, які тримали свої крамниці, магазини, вони гарно жили, до них таке насильство, як до українців, не застосовувалось; т. 67, а. с. 83-85

– **свідок Самарська М.І**. розповіла, що за жменю зерна, яке вона взяла щоб прокормити матір та сестру, її заарештували і засудили на один рік позбавлення волі та тримали в тюрмі; т. 173, а. с. 105-107

Свідки Шльончик К.І. (т. 323, а. с. 127-131), **Коршак Г.К.** (т. 323, а. с. 144-147), **Копиш О.О.** (т. 2, а. с. 155-158), **Голуб К.І.** (т. 2, а. с. 166-169),

Дубина П.Д. (т. 2, а. с. 170-173), **Усатий Д.Й.** (т. 323, а. с. 174-177), **Москаленко В.С.** (т. 323, а. с. 190-194), **Колесник Д.К.** (т. 323, а. с. 199-203), **Набок М.Т.** (т. 323, а. с. 204-208), **Сакун Г.В.** (т. 323, а. с. 274-278), **Юрченко В.П.** (т. 323, а. с. 279-282) та інші дали подібні показання.

Про здійснення експорту зерна та іншого збіжжя за кордон під час Голодомору в Україні в 1932-1933 роках:

– **свідок Шленськова Г.С.** показала, що все зерно відвозилось до колгоспу і охоронялось солдатами. Воно гнило, а в цей час люди пухли від голоду і помирали просто неба на вулицях і в дворах; т. 67, а. с. 51-53

– **свідок Вільчинська З.В.** показала, що не зважаючи на голод державне керівництво виконувало експортні зобов'язання; т. 66, а. с. 65-68

– **свідок Кощук К.Т.** показала, що все зерно звозили в колгосп, потім на станцію і кудись вивозили. Не все встигли вивезти, велика кількість зерна згнила, а люди пухли з голоду. Ніякої допомоги не надавалось і не приходило ззовні. т. 66, а. с. 213-215

Щодо обізнаності органів комуністичної влади про факти гострої нестачі продовольства для населення України та про голодування людей:

– **свідок Побуковська О.Л.** показала, що для виживання люди змушені були харчуватися лободою, чечевицею, мерзлою картоплею. Діючі органи влади знали про голод та смертність від нього але ні медичної, ні продуктової допомоги людям надано не було. Навпаки, радянська влада зробила все для того, щоб залишити українців без їжі; т. 149, а. с. 36-39

– **свідок Цопенко Г.Ф.** повідомила, що в 1932-1933 роках в селі був страшенний голодомор. Люди вмирали прямо на вулиці, біля будинків, на полі. Вона бачила, як привезли повну підводу трупів і скинули їх в яму. Одна жінка була живою і почала вибиратися з ями але ніхто не звертав на неї уваги, яму продовжували засипати. В сусідньому домі проживали люди, які поїдали людей; т. 150, а. с. 44-47

За даними, що містяться в показаннях **свідка Шехтман М.Л.,** в 1932-1933 роках працювали радіо та газети, проте вони не висвічували жодної інформації щодо голоду; т. 149, а. с. 204-207

– **свідок Дзененко Л.Ф.** показала, що в селі Бурти протягом 1932-1933 років від голоду щодня помирало в середньому п’ять і більше осіб, трупи яких на підводі везли на старе кладовище, де їх скидали в ями та закопували по декілька трупів разом. У ті роки в колгоспах була врожайність і було досить продуктів харчування. Голод був створений радянською владою штучно, країною тоді керував Й. Сталін; т. 149, а. с. 119-122

Як показала **свідок Горбатюк Г.М.**, продовольча допомога надавалась тільки голові сільської ради, а інші селяни самі, як могли, допомагали один одному; т. 67, а. с. 28-30

– **свідок Оксенчук А.І.** повідомила, що були випадки людоїдства у селі Новаки, сусідка поїла своїх дітей, після чого і сама померла.

Люди у той час їздили на дахах вагонів або на платформах у Білорусію і обмінювали там різні власні речі на їжу. Батьки відправили її на потязі в Ленін-

град, в якому та в інших містах СРСР голоду не було. У той час добре жили лише «активісти», комуністи та представники радянської влади, бо вони отримували продуктові паї, грошове забезпечення, одяг та взуття; т. 125, а. с. 86-89

– **свідок Роговий О.І.** показав, що у постанові Політбюро ЦК КП(б)У «Про посилення хлібозаготівлі» від 18 листопада 1932 року вказувалось створювати на місцях бригади з «активістів». Ці «активісти» діяли не без користі для себе, конфісковували в жителів села останній їхній печений хліб; т. 66, а. с. 175-193

Аналогічні показання дали **свідки Мироненко П.А**., **Савенко О.С**., **Палій М.П.** та інші. т. 28, а. с. 135-138; т. 66, а. с. 234-238; т. 67, а. с. 73-76

Про відсутність голоду в суміжних з територією України районах Росії і Білорусі

– **свідок Мозгова Г.І.** повідомила, що в 20-30 роках в їх українському селі поселилося багато росіян, вони займали керівні посади в селищній адміністрації, партійних та радянських органах. У ті роки багато людей потай ходили в с. Кантеміровку, розташоване в Росії, бо там можна було придбати хліба, купити корову, чи вола, якщо хтось мав якісь гроші, тому що в Росії такого голоду не було; т. 173, а. с. 132-134

– **свідок Потапова М.В.** звернула увагу на те, що врожай у 1932 році був добрий але його увесь вивезли. Вони з батьком ходили пішки в с. Уразове Білгородської області Росії, де просили милостиню. В Росії такого голоду не було. Там люди взагалі не голодували, їли білий хліб з маслом. В її рідному селі під час голодомору померло до половини людей – самі українці; т. 173, а. с. 168-170

Схожі показання надала **свідок Палагута Г.В.** та інші**.** т. 173, а. с. 135-137

Про випадки та факти вчинення людоїдства і трупоїдства в період 1932-1933 років:

– **свідок Ряба А.А.** показала, що в її селі від голоду померло близько чотирьохсот українців, трупи яких збирали на підводи та вивозили ховати у загальних ямах на старому сільському кладовищі с. Русанів. Ями закопували лише тоді, коли вони доверху заповнювались трупами померлих від голоду людей, ніяких хрестів не ставили; т. 150, а. с. 5-7

– **свідок Безжон Л.Г.** зазначила, що трупи померлих від голоду закопували у загальних ямах; т. 150, а. с. 8-11

– **свідок Савчук І.П**. повідомив, що в Києві на Байковому кладовищі в 1932-1933 роках був пустир, на якому в загальних ямах ховали померлих від голоду, захоронення були масові; т. 150, а. с.81-82

– **свідок Карлович М.Н.** показала, що вони з братом ходили селом і жебракували але їм ніхто нічого не давав, бо був голод. Під час голоду 1932-1933 років померло семеро дітей з її родини. Вони їли все що знаходили - траву, кору дерев. В селі люди пухли і помирали з голоду; т. 216, а. с. 106-108

– **свідок Лісовенко М.М.** стверджував, що для Сталіна Й.В. Україна була об'єктом переслідування; т. 287, а. с. 167-170

– **свідок Лапчинська Н.В**. показала, що прийнята 7 серпня 1932 року в розпал збирання врожаю постанова ЦВК і РНК СРСР, текст якої було підготов-

лено за безпосередньої участі Сталіна під впливом ситуації в Україні, стала основною юридичною підставою для винесення судами вироків. Охоплене голодом, масовими захворюваннями і зростаючою смертністю, українське село планували позбавити хліба. т. 287, а. с. 121-135

Про масову смертність від голоду та похідних від нього:

– **свідок Кравченко Ф.П**. показала, що в 1933 році в її селі загинуло близько шестиста чоловік; т. 173, а. с. 171-173

– **свідок Бермас Т.І.** показала, що в її рідному селі Березки розташоване місце масового поховання жертв Голодомору 1932-1933 рр. - близько двохсот жителів села; т. 217, а. с. 50-53

– **свідок Середик О.П.** повідомила, що в 1932 році її родину «розкуркулили». Сталін, Молотов, Каганович, Постишев, Косіор та Чубар створили умови, за яких у період 1932-1933 років в селі померло близько 800 українців. Внаслідок цього серед мешканців села Іванівка були випадки людоїдства. т. 28, а. с. 48-54

Аналогічні свідчення щодо примусового вилучення продуктів харчування, смертності від голоду, вживання в їжу сурогатів дали свідки Сипати Н.Т.; Кулак О.К., Насон В.С., Соболь К.Я., Крюкова К.Я., Шабовти Є.А., Лук'яненко І. А., Малашенко В.В., Котляр І.А., Житник М.Г.,

Савенчук Г.І., Піуп О.Ю., Малець Г.О., Карпенко Г.М., Івашко Г.Д., Нікитенко А.І., Островецький М.Т., Борець Т.П., Ординська Г.М. та інші._т. 323, а. с. 1-5, 6-12, 13-18, 20-21, 22-26, 29-33, 39-43, 47-51, 52-56, 57-61, 62-66, 67-69, 70-74, 75-79, 84-86, 87-89, 90-94, 95-98, т. 28, а. с. 55-61

Таким чином, за свідченнями очевидців представниками більшовицької влади на місцях на людей накладалися зобов`язання виконувати непомірні плани хлібозаготівлі, за невиконання яких запроваджувалися «натуральні штрафи», обмежувалось вільне пересування селян за межі України з метою пошуку продовольства.

Водночас, в період 1932-1933 років озброєні загони, бригади та «активісти» під керівництвом уповноважених від органів комуністичної партії, голів сільрад у всіх областях України постійно проводили в селах обшуки за місцем проживання людей: в їх помешканнях та інших приміщеннях і присадибних земельних ділянках, під час яких забирали все знайдене зерно, насіння, майно, одяг, реманент, жорна, повністю вилучали продукти харчування, готову їжу тощо.

При цьому щодо мирного українського цивільного населення в селах масово застосовувалось насилля: побиття, репресії, арешти, блокування військами сіл, селищ і, навіть, адміністративних районів, занесених на «чорну дошку», а також кордонів України для недопущення виїзду населення за межі цих територій. Внаслідок цього люди були позбавлені доступу до продуктів харчування. У такий спосіб більшовицька влада вчиняла їх вбивство голодом.

Поряд з цим, систематичні та жорстокі репресивні заходи вживалися також до партійних і радянських керівників усіх рівнів, які висловлювали

свою незгоду з встановленими планами хлібозаготівлі і прагнули допомогти голодуючим українським селянам шляхом надання їм продуктів харчування з колгоспних фондів.

Крім цього, вина Сталіна (Джугашвілі) Й.В. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: повідомленням Хатаєвича М.М. ЦК ВКП(б) від 12.03.1933 року про важке становище з продовольством і смертність від голоду в Дніпропетровській області (т. 8, а. с. 341-344); директивним листом від 7 грудня 1932 року № П 4731 з письмовою вказівкою Секретаря ЦК ВКП(б) Сталіна Й.В. про проведення репресій і призначення кримінального покарання керівникам Оріховського району Дніпропетровської області у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років та інше (т. 17, а. с. 285; т. 19, а. с. 30); телеграмою від 1 січня 1933 року Генеральному секретарю ЦК КП(б) Косіору С.В. з вказівкою про виконання постанови ЦК ВКП(б) «Про хлібозаготівлі в

Україні» (т. 7, а. с. 164); доповідною запискою Донецького обкому КП(б)У ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У від 18.05.1933 року про стан весняної сівби в області і про продовольчі труднощі у Старобельському районі (т. 9, а. с. 250-253) та іншими зазначеними вище документами (т. 7, а. с. 164, 167, 171-174, 206-207; т. 9, а. с. 149-150, 151-152, 153-154; т. 13, а. с. 23-27; т. 32, а. с. 111; т. 288, а. с. 125).

Вина Молотова (Скрябіна) В.М. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 30.10.1932 року «Про заходи посилення хлібозаготівлі», прийнятою за участю Молотова В.В. (т. 256, а. с. 147-154); постановою ЦК ВКП(б) та РНК Союзу РСР від 14.12.1932 року (т. 9, а. с. 23-27); телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР від 21.06.1933 року за підписами Сталіна і Молотова, в якій міститься категорична вимога про обов'язкове виконання плану річних зернопоставок державі всіма колгоспами, радгоспами та одноосібниками України (т. 7, а. с. 206-207); телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР ЦК КП(б)У і РНК УСРР за підписами Сталіна Й.В. та Молотова В.М. від 09.04.1932 року «Про хід маслозаготівлі та експорт масла», яка містить у собі вимогу виконання плану маслозаготівлі для забезпечення експорту (т. 7, а. с. 215); телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР за підписами Молотова В.М. і Кагановича Л.М. з вказівками посилити темпи хлібозаготівлі (т. 7, а. с. 305-306);

телеграмою Молотова від 21.11.1932 року до обкомів КП(б)У про активізацію хлібозаготівельної кампанії (т. 7, а. с. 320-323) та іншими вищевказаними документами (т. 7, а. с. 171-174 , 175-179, 200; т. 14, а. с. 184-186; т. 11, а. с. 52-54; т. 98, а. с. 86; т. 13, а. с. 22-27; т. 288, а. с. 125; т. 32, а. с. 111; т. 9, а. с. 151-152, 153-154).

Вина Кагановича Л.М. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР за підписом Кагановича Л.М. і Молотова В.М. до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про посилення темпів хлібозаготівлі (т. 7, а. с. 305-306); листом Павлоградського райкому партії від 30.03.1933 року до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голод та людоїдство в с. Межиріччя (т. 8, а. с. 348-351); постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 29.12.1932 року «Про розповсюдження на Дніпропетровську область заходів, прийнятих по відношенню до Одеської області», прийнятою за участю Л.М. Кагановича щодо застосування репресій, виселення за межі України, заслання в концтабір виключених з партії осіб (т. 9 а. с. 63); постановою Політбюро ЦК КП(б) У «Питання хлібозаготівлі» від 29.12.1932 року, прийнятою за участю Л.М. Кагановича, якою партійні організації та органи влади на місцях зобов`язані були вивезти в рахунок плану хлібозаготівлі все наявне в колгоспах зерно, в тому числі і насіннєві фонди (т. 9, а. с. 64, 67) та іншими документами (т. 7, а. с. *303-304;* т. 9, а. с. 63-67, 153-154)

Вина Постишева П.П. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: телеграмою до обкому КП(б)У від 08.12.1933 року за підписом Постишева П.П. про перебіг заготівлі буряків та попередження про судову відповідальність керівного складу за незабезпечення вивозу буряків з полів до кінця декади (т. 322, а. с.11-13); копією телеграми ЦК ВКП(б) ЦК КП(б) У від 18.09.1932 року за підписом Постишева, в якій від ЦК КП(б)У вимагалося повне виконання експортного плану четвертого кварталу 1932 року (т. 9, а. с. 111-113); листом начальника УХНУ УСРР Асаткіна від 22.04.1935 року «Про стан обліку населення в УСРР», в якому повідомляється про різке збільшення смертності в Україні в 1932-1933 роках (т. 9, а. с. 268-270); доповідною запискою ЦКК КП(б)У до ЦК КП(б)У від 16.08.1933 року про стан громадського харчування та хлібоздачі в колгоспах Київській області (т. 8, а. с. 97-104); листом Київського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР від 12.03.1933 року про важке становище з продовольством і посилення смертності у ряді районів області (т. 8, а. с. 220-226); повідомленням ДПУ УСРР ЦК КП(б)У від 14.03.1933 року про важке становище з продовольством в с. Шапарське Новопсковського району Донецької області (т. 8, а. с. 227) та іншими вищевказаними документами (т. 98, а. с. 55 , 106-107, 188; т. 9, а. с. 63-67).

Вина Косіора С.В. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: запискою по прямому проводу ЦК КП(б)У до Чернігівського обкому КП(б)У за підписом секретаря ЦК КП(б)У Косіора С.В. щодо надання дозволу на застосування судових заходів до саботажників (т. 317, а.

с. 84-86); витягом з протоколу № 90 засідання Політбюро ЦК КП(б)У від 11 грудня 1932 року «Про організацію хлібозаготівлі в одноосібному секторі», надісланим за підписом Косіора С.В. усім обкомам КП(б)У (т. 256, а. с. 131-134); телеграмою ЦК КП(б)У від 05.01.1933 року, надісланою за підписом Косіора С.В. обласним оргбюро КП(б)У, яка стосується умов прийняття до колгоспів одноосібників (т. 317, а. с. 226); постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 09.08.1932 року «Про заходи боротьби зі спекуляцією хлібом», надісланою за підписом секретаря ЦК КП(б)У Косіора С.В. секретарям обласних оргбюро КП(б)У для забезпечення заходів з усунення перекупщиків зерна та муки, притягнення до судової відповідальності одноосібників, які торгують хлібом на базарах (т. 318, а. с. 239-241) та іншими документами (т. 7, а. с. 61, 65-66, 67-71, 72-73, 74-75, 76-78, 79, 80-89, 94-95, 111, 170, 183-186, 189-191, 188, 202-203, 205, 243-254, 278-285, 345-346, 351, 381-383; т. 9, а. с. 62; т. 32, а. с. 109; т. 98, а. с. 55; т. 135, а. с. 76-78; т. 12, а. с. 261; т. 256, а. с. 131-134, 136).

Вина Чубаря В.Я. в організації вчинення злочину геноциду підтверджуються речовими доказами:

архівними документами: запискою ЦК КП(б)У і РНК УСРР обкому КП(б)У та облвиконкому від 06.12.1933 року про відрядження відповідальних працівників у занесені на «чорну дошку» села для нещадної боротьби з саботажниками, куркулями та іншими антирадянськими елементами, підписаною Секретарем ЦК КП(б)У Косіором С.В. і Головою РНК УСРР Чубарем В.Я. (т. 321, а. с. 10-12) та іншими вищевказаними документами (т. 7, а. с. 111, 188; т. 12, а. с. 61; т. 9, а. с. 74-76, 163-165; т. 14, а. с. 233-234, 235-236, 237; т. 15, а. с. 14-19; т. 256, а. с. 131-134, 136).

Вина Хатаєвича М.М. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: директивою ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам від 02.01.1933 року за підписом Хатаєвича М.М. і Чубаря В.Я. про добровільну видачу колгоспниками та одноосібниками прихованого ними хліба (т. 7, а. с. 165); директивним листом ЦК КП(б)У від 23.10.1932 року за підписом Хатаєвича М.М., направленим всім обкомам, міськпарткомам та райпарткомам КП(б)У з вказівками прийняти заходи до посилення надходжень хліба від одноосібників, шляхом застосування до них безумовних стягнень та інших засобів впливу (т. 7, а. с. 180-181); директивою ЦК КП(б)У та РНК УСРР на виконання директиви ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 23.01.1933 року у зв'язку з масовим виїздом селян за межі України, за підписом Хатаєвича М.М. та Чубаря В.Я., про заборону виїзду селянам з місць свого постійного перебування (т. 9, а. с. 163-165); доповідною запискою Павлоградського райкому партії Дніпропетровському обкому КП(б)У від 20.04.1933 року, що підтверджує обізнаність влади про тяжке становище в районі (т. 8 а. с. 283-287); листом секретаря Дніпропетровського обкому партії Хатаєвича М.М ЦК ВКП(б) від 04.03.1933 року, який підтверджує факт інформування Сталіна Й.В. про важке становище з про-

довольством, про опухання та голодну смерть людей в УСРР (т. 8, а. с. 330-337); листом Мелітопольського райкому партії від 11.03.1933 року до Дніпропетровського обкому КП(б)У про погіршення продовольчого становища в районі (т. 8, а. с. 338-340); повідомленням Дніпропетровського обкому партії ЦК КП(б) У від 12.03.1933 року, яке вказує на поінформованість влади про важке становище з продовольством і стан смертності людей від голоду в області (т. 8, а. с. 341-344); спецдонесенням транспортного відділу ДПУ Катерининської залізниці від 12.03.1933 року Дніпропетровському обкому КП(б)У, що свідчить про факти смертей від голоду на залізничних вокзалах (т. 8, а. с. 345-347) та іншими вищевказаними документами (т. 9, а. с. 74- 76; т. 9, а. с. 163-165).

Про спрямованість злочину геноциду саме проти частини української національної групи свідчить і такий факт. Відповідно до рішення Політбюро ЦК ВКП(б) і РНК СРСР на місце виморених голодом українців в Одеську, Дніпропетровську, Донецьку та Харківську області України була організовано переселена людність з Росії та Білорусії, тобто здійснювалась спланована заміна етнічного складу сільського населення в Україні.

Так, згідно з листом заступника завідуючого Донецьким обласним земельним управлінням Максимова до НКЗС УСРР про переселення мешканців Іванівської області (Росія) на Старобільщину від 13 жовтня 1933 року пропонувалося затвердити розподіл переселенців в кількості 3500 сімей колгоспників між чотирнадцятьма районами Старобільської групи, які за своїм положенням потребують негайного доприселення. т. 14, а. с. 45-46

У відповідності з постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 11 вересня 1933 року «Про доприселення в степові райони» визначено кількість у 22 000 родин переселенців з північних областей України та порядок їх переміщення до Дніпропетровської, Одеської і Донецької областей у 4 кварталі 1933 року. Постановою РНК СРСР від 31 серпня 1933 року Всесоюзному переселенському комітету доручено до початку 1934 року організувати переселення в степові райони України 15-20 тисяч родин. т. 7, а. с 363-366

Постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 23 вересня 1933 року «Про заходи по доприселенню в степові райони» прийнято рішення про утворення при облвиконкомах спеціальних комісій для вирішення всіх питань, пов`язаних з переселенням. т. 1, а. с. 361-362

Масова загибель людей в Україні в 1932-1933 роках внаслідок настання смерті від голоду, виснаження, недоїдання та похідних від них хвороб підтверджується висновками судово-медичних експертиз, проведених за архівними документами щодо реєстрації смертей:

у Вінницькій області (т. 91, а. с. 10-135, 137-207, 209-255; т. 92, а. с. 1-85, 87-204, 206-268; т. 93, а. с. 2-96, 98-222, 224-259; т. 94. а. с. 1-242; т. 95 а. с. 2-251, т. 96, а. с. 1-230);

у Дніпропетровській області (т. 103, а. с. 134-139);

у Донецькій області (т. 117, а. с. 320-331);

у Житомирській області (т. 133, а. с. 11-329);

у Запорізькій області (т. 140, а. с. 288-301);
в м. Києві та Київській області (т. 155, а. с. 10-109, 118-180);
у Кіровоградській області (т. 162, а. с. 17-150);
в Луганській області (т. 174, а. с. 159-163);
в Миколаївській області (т. 227,а. с. 199-203);
в Одеській області (т. 24, а. с. 303-316);
в Полтавській області (т. 254, а. с. 229-327);
у Сумській області (т. 261, а. с. 126-128);
в м. Харкові та області (т. 282, а. с. 67-241, т. 283, а. с. 8-148);
у Херсонській області (т. 290, а. с. 134-136);
у Хмельницькій області (т. 300, а. с. 163-266);
в Черкаській області (т. 316, а. с. 297-302);
в Чернігівській області (т. 325, а. с. 213-236).

Відповідно до Висновку судово-медичної експертизи від 26 жовтня 2009 року № 550, харчування являється одним з важливих джерел підтримки життєдіяльності організму людини. Існування людини буз харчування (їжі) можливе протягом деякого часу.

Орієнтовна тривалість голодування людини (при умові вживання води) понад вісім тижнів може призвести до смерті. Голодування людини, особливо тривале, призводить до виникнення аліментарно обумовлених (пов'язаних з харчуванням) хвороб: гіповітамінозів, гіпомікроаліментозів, дистрофій тощо, які в кінцевому результаті призводять до смерті людини.

Смерть людини за умов голодування обумовлена дефіцитом чи відсутністю в раціонах людей основних нутрієнтів (поживних речовин): білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мікроелементів, за рахунок порушення метаболізму в організмі.

Несвоєчасне надання медичної допомоги голодуючим з метою виведення з стану голодування призводить, як правило, до функціональних та органічних порушень у їх організмі, внаслідок яких можливе обмеження життєдіяльності з наступним летальним кінцем. т. 330, а. с. 113-116

За матеріалами кримінальної справи вина Сталіна, Молотова, Кагановича та інших зазначених вище осіб в організації та вчиненні геноциду в Україні в 1932-1933 роках підтверджується також речовими доказами – архівними документами, які свідчать про виконання на місцях рішень вищого керівництва більшовицької партії:

Цілком таємним протоколом засідання Бюро Обкому КП(б)У в Київській області від 18 листопада 1932 року № 21 «Про хід виконання плану м’ясозаготівлі», за яким уповноважені та бригадири хлібозаготівлі в районах протягом 48 годин повинні прослідкувати за доведенням до кожного села остаточних планів здачі м`яса та зобов`язань - до кожного господарства; т. 144, а. с. 222- 224

Постановою Президії Київського обласного виконавчого комітету від 16 лютого 1933 року «Про перебіг м’ясозаготівлі в області», в якій констато-

вано незадовільний стан м`ясозаготівлі в 1 кварталі 1933 року, що на 13 лютого 1933 року становить 29, 2%, зокрема в секторах: радгоспами – 9, 4 %, колгоспними фермами – 2, 3%, одноосібниками – 32, 7%, колгоспниками – 27, 9 %. Із застосуванням санкцій, штрафів, безумовного вилучення м'яса тощо, вирішено вилучити м`ясо за твердими завданнями в трьохденний термін; т. 146, а. с. 42-43

Постановою Бюро Київського обкому КП (б)У від 28 липня 1933 року в якій містяться звіти про хід хлібозаготівлі та реалізації постанови обкому від 19.06.1933 р. по Бородянському району і про неприпустимі випадки зрізання колосків у районі та про посилення заходів безпеки; т. 144, а. с. 156-157

Постановою президії Київського обласного виконавчого комітету від 7 січня 1933 року «Про хлібозаготівлі на січень місяць 1933 року», якою зобов'язано райвиконкоми повести рішучу боротьбу з виробництвом та торгівлею борошном жорно-ручного перемолу, застосовуючи такі заходи, як вилучення всіх жорен, хатніх млинів та притягуючи до карної відповідальності винних у таємному перемелюванні зерна; т. 146, а. с. 60

Копією постанови комісії при Київському обласному виконавчому комітеті від 21 грудня 1932 року «Про вивозку хліба з глибинних пунктів», в якій йдеться про необхідність забезпечення безперебійної вивозки хліба з глибинок на місцях; т. 146, а. с. 61

Копією постанови Президії Київського обласного виконавчого комітету з 16 грудня 1932 року «Про перебіг хлібозаготівлі в області», якою ухвалено застосовування репресій, що передбачені інструкціями РНК УСРР про організацію хлібозаготівлі. Обласній прокуратурі вказано забезпечити негайний розгляд судових справ, а райвиконкомам провести рішучу боротьбу з людьми, які мололи зерна на млинах, не включених до діючої мережі, на ручних жорнах тощо; т. 146, а. с. 62-63

Таємним циркуляром Головного управління РК Міліції УСРР від 22 вересня 1932 р. № 168/76 «Про посилення боротьби органів РК Міліції з особами, що порушують постанову Уряду про заборону продажу хліба нового врожаю до 15 січня 1933 р.», яким заборонявся продаж зерна до 15.01.33 р., що позбавляло селян можливості придбати необхідний для виживання хліб; т. 98, а. с. 72

Запискою № 029933 за підписом Генерального секретаря ЦК КП(б)У Косіора С.В., переданою по прямому проводу через представника ДПУ секретарям обкомів, щодо необхідності збільшення кількості репресій, порушення кримінальних справ відносно осіб, які приховують хліб і зривають заготівлі, та швидкого виконання вироків у таких справах; т. 98, а. с. 87-88

Зведенням Чернігівського облоргбюро КП(б)У до ЦК КП(б)У від 17.01.1933 року, підписаним секретарем облоргбюро Маркітаном, про виконання плану хлібозаготівлі одноосібниками за рахунок виключно прихованого хліба; т. 317, а. с. 31

Актом від 18 лютого 1933 року про вилучення головою Широківської сільради у колгоспника Панасенка П.І. «прихованого хліба» та інших продуктів харчування: картоплі, пшениці, кукурудзи, проса, борошна, горіха, соняшника, в загальній кількості 8, 27 центнерів; т. 98, а. с. 198

Актом від 23 березня 1933 року про вилучення головою Ново-Миколаївської селищної ради та уповноваженим райпарткому прихованого хліба і продуктів харчування (квасолі, картоплі, кукурудзи) у громадян Воб`яченка К. і Воб`яченка М.; т. 98, а. с. 198

*П*остановою Політбюро ЦК КП(б)У та Президії ЦКК «Про Драбівську справу» від 7 травня 1932 року, якою підтверджено рішення Київського облбюро КП(б)У про розпуск Драбівського бюро райпарткому, передбачені арешти колишніх керівних працівників цього району, проведення чистки районного радянського апарату тощо; т. 7, а. с. 338-340

Постановою бюро Миколаївського міського комітету КП(б)У від 23 грудня 1932 року щодо вилучення натуральних фондів у колгоспах, у т.ч. насіннєвих; т. 212, а. с. 53-55

Постановою Одеського обласного виконавчого комітету від 31 грудня 1932 р. «*Про ув'язнення в концтабір колишніх членів КП(б)У*», згідно з якою ухвалено рішення про заключення в концтабір на різні строки «за саботаж хлібозаготівлі та зраду інтересам партії» колишніх членів партії Одеської парторганізації, виключених постановою обкому від 30 грудня в кількості 50 чоловік; т. 212, а. с. 93

Постановою Бюро міськпарткому «Про заходи щодо посилення хлібозаготівлі у Миколаївському приміському районі» від 23 листопада 1932 року, згідно з якою заборонялось витрачати будь-які натуральні фонди в колгоспах; т. 214, а. с. 141-142

Телеграмою Чернігівського облоргбюро КП(б)У ЦК КП(б)У від 23 січня 1933 року за підписом секретаря облоргбюро Маркітана «Про застосування репресивних заходів для виконання хлібозаготівлі», в якій вказано про посилення темпів хлібозаготівлі шляхом застосування заходів репресивного характеру в Бобровицькому, Буринському, Варвинському, Бубновському, Недрігайлівському, Прилуцькому та Роменському районах Чернігівської області; т. 317, а. с. 49

Листом прокурора Найвищого суду від 20 липня 1933 року № 1325/т про притягнення до кримінальної відповідальності колгоспників та одноосібників за зрізання колосків на своїх власних городах; т. 98, а. с. 172

Листом прокурора Дніпропетровської області, т. в. о. голови облсуду та т. в. о. завідуючого Оргінстром від 12 липня 1933 року № 261-135-263, адресованому всім прокурорам та суддям Дніпропетровської області про вчасне застосування репресій; т. 98, а. с. 173-176

Актами від 15 і 18 січня 1933 року про вилучення всього майна в Макара Яблукова та Федора Багона за невиконання плану контрактації і приховування під піччю хліба і картоплі, та іншими документами; т. 98, а. с.178, 179

Скаргою жителя с. Хотова Київської приміської смуги Мироненка В.Я. до ВУЦВК від 30 липня 1932 року про примусове усуспільнення колгоспом його власної худоби. т. 146, а. с. 118-119

Листом голови міськради № 886 до всіх сільрад району щодо посилення роботи з хлібозаготівлі серед одноосібників, негайного застосування репресій до колгоспів, занесених на «чорну дошку»; т. 98, а. с.181

Актом від 23 березня 1932 року комісії Ново-Олександрівської сільради про вилучення та «повну реалізацію» майна гр. Шевченка П.О. за невиконання плану хлібозаготівлі; т. 98, а. с.182

Пам'яткою за 1932 рік партпрацівникам, які виїжджають в села приміської смуги з метою проведення перевірок ходу поточних господарсько-політичних кампаній; т. 147, а. с. 89-90

Оперативним зведенням начальника оперативної трійки начальнику Миколаївського окружного відділу ДПУ про надання дозволу на арешт і вислання родин, які підлягають «розкуркулюванню», та виселення населення у сільрадах Варварівського району; т. 212, а. с. 81-83

Постановою від 9 лютого 1932 року IV сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету XII скликання «Про утворення обласних виконавчих комітетів на території УСРР» згідно з якою було утворено п`ять областей, а саме: Харківську, Київську, Вінницьку, Дніпропетровську, Одеську, з адміністративно-територіальними одиницями, що увійшли до їх складу, та адміністративно-територіальними одиницями Донбасу, безпосередньо підпорядкованих центру; т. 11, а. с. 276-282

Наказом ОДПУ від 2 квітня 1932 року № 290т (м. Москва) «О выделении работников по линии ЭКО в штатах райотделений и упразднении экономуполномоченных», згідно з яким навесні 1932 року посилена увага органів радянської влади до економічної сфери й сільського господарства, зокрема органів ОДП. Впроваджувались нові штатні одиниці в райвідділах ДПУ, які мали здійснювати свою роботу в певних галузях народного господарства через зростання промислових підприємств місцевого і союзного значення. При розгортанні мережі радгоспів і МТС у всіх районних відділах були виділені окремі уповноважені з економічної роботи; т. 26, а. с. 114-117

Наказом ОДПУ № 0017 від 25 січня 1933 року (м. Москва) «Об организации Политотделов в МТС, совхозах и учреждения в них должности замначполитотдела по работе с ОГПУ». За цим наказом органами ОДПУ на виконання рішення ЦК ВКП(б) організовувалися політичні відділи при кожному МТС, колгоспі та радгоспі, яким було поставлено завдання здійснювати безпосередню боротьбу з контрреволюційними проявами на всій території колгоспів, які обслуговуються МТС, а також радгоспів; т. 26, а. с. 44

Листом секретаря Одеського обкому КП(б)У секретарю Миколаївського міськпарткому від 27 березня 1933 року про заходи щодо розгортання боротьби з децентралізацією хлібозаготівлі всередині районів, а також створення трійок у складі секретаря райпарткома, голови райвиконкома і уповноваженого ДПУ; т. 212, а. с. 84-85

Резолюцією бюро Миколаївського міського комітету КП(б)У від 4 серпня 1932 року про притягнення до відповідальності керівників с. Балабанівка Миколаївського району за зрив плану хлібозаготівлі; т. 212, а. с. 100-101

Циркуляром ДПУ УСРР № 164/СПО від 19 червня 1933 року «О чекистском обслуживании колхозов», який спрямовано усім начальникам облвідділів, начальникам міськрайвідділів, райуповноваженим ДПУ і замначполітвідділів МТС по ДПУ з роз'ясненням положень директиви з організації агентурної сітки в колгоспах та МТС, що їх обслуговують, на підставі розробленого плану; т. 26, а. с. 105

Циркуляром ДПУ УСРР № 308/СПО від 5 грудня 1933 року (м. Харків) «Об обслуживании весеннего сева», спрямованим усім начальникам обласних відді-

лів, прикордонних загонів, ДТО, міських районних відділів, райуповноваженим ДПУ УРСР, заступникам начальників політвідділів МТС і радгоспів, від яких вимагалося посилити агентурну роботу, створити агентурний апарат для проникнення в контрреволюційне підпілля і виявити плани і наміри організованої контрреволюції; т. 26, а. с. 107-112

Наказом ОДПУ №1138/с від 8 грудня 1932 року (м. Москва) «Об агентурно-оперативной работе в деревне», в якому зазначено про те, що так званий контрреволюційний елемент обрав організацію саботажу хлібозаготівлі в якості основної форми боротьби з більшовицькою владою та наголошено про необхідність активізації агентурної роботи на селі; т. 26, а. с. 38-41

Наказом ОДПУ № 0022 від 29 січня 1933 року (м. Москва) «Об усилении агентурно-оперативной работы по контреволюционным элементам города, связанным с деревней» та іншими документами; т. 26, а. с. 45

Для забезпечення виконання злочинних намірів вчинення геноциду владою вживалися заходи щодо створення партійного активу на місцях. Так, постановою секретаріату Миколаївського міськпарткому від 3 травня 1933 року передбачалося затвердження норм для забезпечення керівних органів села, починаючи з травня до 15 липня 1933 року. Даною постановою встановлено норми забезпечення продуктами харчування керівного складу села; т. 212, а. с. 143

Листом Матвєєву А.О. від брата від 20 березня 1932 року, в якому повідомляється про протизаконні дії місцевої влади щодо бідняцьких господарств на селі та працівників у місті: непомірні податки, вилучення одягу, арешт за несплату податків; т. 212, а. с. 117-120

Заявою Гавриленко С.П. до відділу заготівлі Миколаївської міськради від 7 січня 1933 року про повернення неповнолітнім дітям-сиротам зерна, відібраного у нього бригадою Богоявленської сільради під час обшуку; т. 213, а. с. 20

Відомостями про наявність у Березанському зерносховищу заготовленого збіжжя станом на 21 вересня 1932 року; т. 148, а. с. 69

Відомостями, які містять дані про кількість збіжжя у зерносховищі «Заготзерно» станції Переяславська станом на 22 вересня 1932 року; т. 148 а. с. 70

Інформаційним оглядом стану концентрації та виконання Одеською конторою «Експортхліб» планів завантаження пароплавів у період з 16 до 21 листопада 1932 року, згідно з яким в 3 портах області перебувало 15 хлібних пароплавів, завантажених в Одесі 25 000 тон зерна, в Миколаєві – 32 000 тон, в Херсоні – 12 000 тон хліба; т. 214, а. с. 43-47

Доповідною запискою керівника групи соціального побуту Київського МКК–РСІ «Заславської» до обласного КК–РСІ про збільшення у м. Києві кількості безпритульних дітей (підкидьків), особливо віком від 1 до 4-х років. За даними записки, починаючи з січня 1932 року кількість таких дітей щомісячно збільшувалася: у січні їх було 34, в лютому – 98, у березні – 103, в квітні – 144, у травні – 227, в червні – 223, у липні – 155. Під час обстеження виявлені неприпустимі факти недбайливого ставлення до дітей (бруд, скупчення у великій кількості трупів померлих дітей тощо). Майже всі діти прибули з районів та області, притік яких збільшувався: у травні – 502, у червні – 1454, у липні – 852 осіб; т. 144, а. с. 99-100

Постановою Президії колегії Київської МКК від 13 вересня 1932 року «В справі забезпечення безпритульних дітей в системі «Охматдит» в якій вказано

про факти підкидання дітей, віком до 4-х років, та збільшення їх смертності. Зазначено про видачу адміністрацією інституту «Охматдиту» розпорядження не ховати трупи померлих дітей по одному, а збирати їх у великій кількості для одночасного поховання; т. 144, а. с. 96-98

Постановою Президії Київської міськради XI-го скликання від 3 лютого 1933 р. «Про ліквідацію безпритульності», в пунктах 9 і 10 якої відзначено великий наплив дітей з периферії, що становить 68 % від наявної кількості безпритульних; т. 144, а. с. 210 - 211

Звітом про роботу комісії з боротьби з безпритульністю при президії Київської міськради з 1 вересня до 6 листопада 1932 року, в якому зазначено про виявлення та розміщення 2368 безпритульних дітей. На вузлових станціях організовано загороджувальні загони для припинення напливу безпритульних залізницею. Згідно з даними ДСІ, наплив безпритульних збільшується орієнтовно на 500 чоловік щомісяця. Карантини-приймальники перевантажені на 200-300 %; т. 146, а. с. 180-184

Протоколом засідання секретаріату Миколаївського міськкому КП(б)У від 24 квітня 1933 року про заборону видавати хліб для громадського харчування у дні, коли колгоспники не виходили на роботу в поле. Крім цього органам суду, ДПУ та міліції на місцях запропоновано притягати до відповідальності керівний склад колгоспів за порушення даного рішення; т. 1, а. с. 154

Наказом ДПУ УСРР від 15 січня 1933 року № 15 щодо групових проривів родин у бік Польщі та іншими аналогічними наказами, в яких містяться відомості про групове порушення кордону на р. Дністер і спроби втечі людей до Польщі (Накази ДПУ від 7 червня 1933 року № 247т і № 248); т. 26, а. с. 150-152, 153 , 154

Наказом ОДПУ від 14 липня 1932 року № 645/с (м. Москва) «Об увеличении численности Погранохраны ПП ОГПУ БССР», згідно з яким кількість Прикордонної охорони ПП ОДПУ БРСР збільшена на 3000 осіб. Даний наказ свідчить про те, що вказане рішення було прийняте у зв'язку з постійним зростанням кількості випадків незаконного перетинання кордону голодуючим населенням України. т. 26, а. с. 120

Злочин геноциду в Україні підтверджується також речовими доказами – документами, що свідчать про здійснення експорту збіжжя з країни в 1932-1933 роках:

телеграмою заступника голови Ради праці і оборони СРСР з Москви в Харків до ЦК КП(б)У та «Експортхлібу» в Україні від 27 серпня 1932 року за № 95628,_в якій вказувалось, що встановлений Урядом план відвантаження в серпні в порти 190 000 тон зерна виконаний лише в обсязі 20 000 тон. Від партійного керівництва в Україні вимагалося негайно забезпечити відвантаження до кінця місяця, в першу чергу, 30 000 тон пшениці, 20 000 тон ячменя та 10 000 тон жита, про необхідність прискорення відвантаження з України на експорт 170 000 тонн зерна ячменю; т. 7, а. с. 216

Постановою бюро Миколаївського міськпарткому «Про завантаження експортних хлібних пароплавів» від 15 грудня 1933 року, якою встановлені добові норми завезення хліба на елеватор для забезпечення завантаження пароплавів в порту до 25 грудня 1933 року. т. 212, а. с. 107

Даними про кораблі, які пройшли через Миколаївський порт в січні-грудні 1932 року, вивозячи зерно з України за кордон; т. 211, а. с. 177 – 184, 186- 188

Даними про кораблі, які були завантажені зерном в Миколаївському порту в січні – грудні 1933 року; т. 211, а. с. 185, 189-196

Планом вивозу з СССР експортних вантажів у 3-му кварталі 1932 року, згідно з яким встановлено об`єми відвантаження хлібних вантажів та іншого збіжжя з портів міст Херсону і Миколаєва. Вказані дані свідчать про експорт хліба у 3 кварталі:

– з Херсонського порту – 90 000 тон. Порти призначення: Франція, Італія, Єгипет, Греція;

– з Миколаївського порту – 253 000 тон. Порти призначення: Північна Америка, Німеччина, Голландія; т. 211, а. с. 199

Відомістю про завантаження пшеницею, житом, ячменем, вівсом, кукурудзою та іншими зерновими, а також крупами, всього у кількості 339 312 675 кг, пароплавів в Миколаєвському морському порту у 1933 році. Завантаження проведено повністю в Миколаєві на 41 пароплав, довантажено в інших портах 14 пароплавів. З них, 42 іноземних пароплава для Західної Європи, 6 пароплавів для Далекого Східного краю, 1 радянський пароплав і 6 радянських пароплавів теж для Західної Європи; т. 211, а. с. 208-211

Постановою Миколаївського міськпарткому «Про заходи щодо завантаження експортних суден хлібом» від 20 листопада 1933 року, згідно з якою вирішено щоденно вести графік завезення на елеватор 6 000 тон зерна для забезпечення завантаження 5 пароплавів, які чекають на рейді; т. 214, а. с. 81 іншими архівними документами.

Боротьба сталінського тоталітарного режиму з «українським національно-визвольним рухом» також підтверджується:

речовими доказами: архівними документами, - порушеними ДПУ груповими кримінальними справами проти «Спілки визволення України» («СВУ», 1929-1930 рр.), «Контрреволюційної шкідницької організації в сільському господарстві України» (1930 р.), «Військово-офіцерської контрреволюційної організації» (1930-1931 рр.), «Українського національного центру» («УНЦ», 1930-1932 рр.), «Трудової селянської партії» («ТСП», 1931 р.), «Української військової організації» («УВО», 1932-1933 рр.) та інших; т. 22, а. с. 121-144

Крім цього, **за даними Висновку судово-психологічної експертизи від 17 грудня 2009 року № 10588**, внаслідок створення життєвих умов, що призвели до тривалого голодування і позбавлення можливості харчуватися (період 1932-1933 років в Україні), у людей відбувалися зміни психологічного стану, що могло призводити людину до вчинення самогубств, вбивств з метою людоїдства та трупоїдства померлих близьких родичів чи інших людей.

Голод є одним з могутніших факторів, що впливає на психіку та усю поведінку людини, відчуття голоду та його переживання - єдиний психофізіологічний процес.

У людей внаслідок пережитого ними Голодомору в Україні в 1932-1933 роках міг відбуватися злам психіки, оскільки тривале повне голоду-

вання викликає занепад сил, виснаження, апатію, деморалізує поведінку (призводить до психологічного зламу); т. 330, а. с. 126-130

Згідно з даними, що містяться у Висновку Інституту соціальної та політичної психології АПН України від 30 листопада 2009 року № 02-15/409, у період 1932-1933 років велика кількість людей в Україні зазнавала значних фізичних і психологічних страждань внаслідок тривалого масового недоїдання і голоду.

Дії сталінського тоталітарного режиму в період 30-х років двадцятого століття мали ознаки політичної технології, вони спричинили злам психіки населення, що проживало на території України; такий психічний злам має віддалені наслідки, такі як психологічна травма для його безпосередніх жертв та ознаки трансгенераційної передачі подальшим поколінням (особливості цих психологічних наслідків та способи їх подолання нащадками в третьому поколінні потребують спеціальних досліджень).

Відбувалося депресування і послаблення голодом практично всіх чинників, що детермінують поведінку людини (детермінаторів): самозбереження, порогів ризику, репродуктивного статевого потягу, релігійних, моральних, естетичних почуттів тощо. т. 330, а. с. 134-152

Підтвердженням умисного створення в Україні в 1932-1933 роках життєвих умов, розрахованих на знищення частини української національної групи як такої, є встановлені чисельні факти вчинення на її території таких асоціальних явищ як людожерство. Це підтверджується речовими доказами – 1022 кримінальними справами за фактами людоїдства і трупоїдства, вчиненими у різних областях України саме у 1932-1933 роках і тільки в цей період. т. 24, а. с. 1-123, 124-246, т. 25, а. с. 106, 153

Смертність людей від голоду в 1932-1933 роках підтверджується: речовими доказами - Книгами реєстрації актів про смерть в період 1932-1933 років, у кількості 3186 шт., які збереглися на даний час в Україні, та протоколами їх оглядів, під час проведення яких встановлено факт зростання смертності населення від голоду та похідних від нього хвороб у період 1932-1933 років.

В Україні встановлено 857 масових поховань жертв геноциду

т. 68, а. с. 2-78, 82-85, 90-93, 98-101, 104-107, 110-114; т. 102, а. с. 10-19; т. 127, а. с. 3; т. 139, а. с. 1-10; т. 151, а. с. 1-5, 7-13, 15-21, 23-28, 30-36, 38-45, 47-52,54-59, 61-65, 67-73, 75-80, 82-86, 88-92, 94-99, 101-107, 109-114, 116-122, 124-129; т. 162, а. с. 1-12; т. 174, а. с. 8, 40, 47-49, 58, 92-99, 107, 111-114; т. 217, а. с. 1-159, т. 218, а. с. 1-177; т. 236, а. с. 1-174; т. 237, а. с. 259-260 ; т. 250, а. с. 1-297; т. 251 а. с. 1-257; т. 259, а. с. 1 - 95; т. 261, а. с. 52-59; т. 272, а. с. 1-257; т. 290, а. с. 2, 7-11; т. 299, а. с. 1-209; т. 301, а. с. 2-6; т. 326, а. с. 76-82, 87-93; т. 309, а. с. 1-208; т. 310, а. с. 1-240; т. 311, а. с. 1-214; т. 312, а. с. 1-247

Крім цього досудовим слідством отримано документальні підтвердження подій в УСРР під час Голодомору, які засвідчені в доповідях італійських консульств у Харкові, Києві, Одесі, Ленінграді й посольства у Москві за 1932-1935 роки. Зокрема, в повідомленні італійського консула у Харкові Серджіо Граденіго Посольству Італії у Москві «Про голод і українське питання» від 31 травня

1933 року № 474/106 вказано: «Голод і далі шаленіє і нищить людей, і просто неможливо збагнути, як може світ залишатися байдужим до такого лиха і як міжнародна преса може спокійно спостерігати масове вбивство, яке організував радянський уряд. Не має жодного сумніву в тому, що це голод штучний і спеціально створений для того, щоб «провчити селян». «Етнографічний матеріал має бути переінакшений», - цинічно заявив один високий посадовець в місцевому ДПУ. Шляхом варварських реквізицій московський уряд створив не просто нестачу харчів (це було б надто м'яко сказано), він створив таку ситуацію, за якої цілком відсутні засоби існування для української сільської місцевості, на Кубані й на Середній Волзі». т. 38, а. с. 1-6, 7-132, 133

Підтвердженням вчинення геноциду проти частини української національної групи є також документи дипломатичних установ Німеччини в період 1932-1934 роки з повідомленнями про дії більшовицького режиму в УСРР та інші архівні документи. т. 39, а. с. 1-296

Згідно з даними **Висновку судової комплексної історико-правової експертизи від 28 грудня 2009 року**, внаслідок цілеспрямованих системних дій вищого керівництва СРСР та УСРР в Україні протягом другої половини 1932 року – першої половини 1933 року було вчинено злочин, передбачений частиною 1 статті 442 Кримінального кодексу України. Вищим партійно-радянським керівництвом ухвалювались та виконувались рішення, спрямовані на навмисне позбавлення жителів сільської місцевості України всіх продуктів харчування і доступу їх до їжі, що спричинило масове вбивство голодом представників частини української національної групи як такої, оскільки абсолютну більшість сільської людності складали українці, а абсолютну більшість українців становили селяни.

На території Радянської України були навмисно створені життєві умови, розраховані на знищення частини українських селян, як питомої складової української національної групи, що становить ознаку злочину геноциду, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України. т. 330, а. с. 175-251

Таким чином, досудовим слідством у кримінальній справі встановлено, що злочин геноциду в Україні в 1932-1933 роках було організовано і вчинено керівниками комуністичної більшовицької партії, що входили до складу ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, а саме: *Сталіним* (Джугашвілі) *Й.В., Молотовим* (Скрябіним) В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я. і Хатаєвичем М.М.

На підставі викладеного, враховуючи, що злочин геноциду організовано і вчинено Сталіним Й.В., Молотовим В.М., Кагановичем Л.М., Косіором С.В., Чубарем В.Я., Постишевим П.П., Хатаєвичем М.М., які є померлими, і тому притягнути їх до кримінальної відповідальності неможливо, а провадження розслідування у кримінальній справі було необхідним для встановлення всіх обставин вчиненого злочину, керуючись ст. ст. 1 і 2 Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього», ст. 7 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Конвенцією ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» від 26 листопада 1968 року, ст. 62 Конституції України, п. 8 ч. 1 ст. 6, п. 2 ч. 1 ст. 34, ст. 130 Кримінально-процесуального

кодексу України, орган досудового слідства, узгодивши своє рішення з Генеральною прокуратурою України, направив кримінальну справу на розгляд Апеляційного суду міста Києва згідно з чинним кримінально-процесуальним законодавством.

Заслухавши доповідь прокурора Доценко О.М., яка вважає за необхідне закрити кримінальну справу на підставі п. 8 ч. 1 ст. 6 КПК України в зв'язку зі смертю Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В. М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М., що, як зазначено у висновку органу досудового слідства, вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 442 КК України, перевіривши матеріалами справи викладені в постанові органу досудового слідства від 29 грудня 2009 року фактичні обставини організації та вчинення впродовж 1932-1933 років злочину геноциду проти частини української національної групи апеляційний суд констатує наступне

Приводами та підставами до порушення кримінальної справи за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках стали Звернення народних депутатів України Омельченка Г.О., Чорноволенка О.В., Голови Асоціації дослідників голодоморів в Україні Лук'яненка Л.Г., Голови товариства «Меморіал» ім. В.Стуса Круцика Р.М., Голови Українського інституту національної пам'яті Юхновського І.Р. і Заяви громадян України Глуховської А.Н., Носенка А.П., Васильєвої Г.М., Соломки В.Т., Манька М.Є., Метли П.А. та Красовської Г.К., в яких містяться повідомлення про злочин геноциду, а також достатні фактичні дані про вчинення на території України в період 1932-1933 років злочину геноциду шляхом штучно створеного Голодомору, які містяться в матеріалах перевірки вказаних заяв і звернень, проведеної Службою безпеки України. т. 1, а. с. 30-34

Відповідно до вимог ст. 97 КПК України Служба безпеки України, яка згідно з п. 3 ст. 24 Закону «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. № 2229-XII є також органом дізнання та досудового слідства, правомірно прийняла вказані Звернення та Заяви, що містять повідомлення про злочин геноциду, і за результатами дослідчої перевірки порушила дану кримінальну справу саме за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, на які вказують фактичні обставини, виявлені під час її проведення.

Підстав для прийняття іншого, передбаченого статтею 97 КПК України рішення, як то: – *відмовлення в порушенні даної кримінальної справи чи направлення Заяв і Звернень, що містять в собі повідомлення про злочин геноциду, до інших правоохоронних органів та державних органів і відомств у справі немає,* оскільки **згідно з положеннями частини третьої статті 112 КПК України у справі про злочин, передбачений статтею 442 КК України, досудове слідство провадиться слідчими органів Служби безпеки України.**

25.05.2009 року на своїй прес-конференції керівники та представники Прес-служби СБУ повідомили про порушення кримінальної справи за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

Статтею 236-7 Кримінально-процесуального кодексу України передбачено, що «*постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи щодо конкретної особи чи за фактом вчинення злочину може бути оскаржена до місцевого суду за місцем розташування органу або роботи посадової особи, яка винесла постанову, з дотриманням правил підсудності*».

Зазначені вище постанови слідчих Головного слідчого управління Служби безпеки України: від 22 травня 2009 року - **про порушення кримінальної справи за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України** – геноцид та від 25 грудня 2009 року – **про порушення кримінальної справи відносно Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М.** за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, ніким не оскаржені.

Статтями 213 і 214 Кримінально-процесуального кодексу України передбачені підстави та порядок закриття кримінальної справи на стадії досудового слідства, зокрема за обставинами, зазначеними у статті 6 цього Кодексу.

Згідно з вимогами пункту третього частини першої статті 229 Кримінально-процесуального кодексу України, перевіривши кримінальну справу, прокурор або його заступник закриває її, склавши про це постанову з додержанням вимог статті 214 цього Кодексу.

Ні орган досудового слідства, ні прокурор вказаними наданими їм процесуальними повноваженнями не скористалися, дійшовши зазначеного вище висновку про те, що рішення у справі має бути постановлене саме судом.

На переконання апеляційного суду, рішення органу досудового слідства про направлення даної кримінальної справи на розгляд Апеляційного суду м. Києва є обґрунтованим і законним з таких підстав.

У практиці вітчизняного кримінального судочинства вказана кримінальна справа є абсолютно унікальною, такою, яка має особливу процесуальну специфіку.

Унікальність і специфіка даної кримінальної справи пояснюється відомими процесуальними причинами - фактом смерті зазначених в ній осіб, які вчинили злочин геноциду, в зв'язку з чим вона підлягає закриттю, (п. 8, ч. 1 ст. 6 КПК) та тими прогалинами і недоліками, які об'єктивно існують у кримінально-процесуальному законодавстві України.

Відповідно до вимог статті 62 Конституції України «особа вважається невинуватою у вчинені злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду».

Таким чином, незважаючи на те, що особи, які за висновком органу досудового слідства організували та безпосередньо вчинили злочин геноциду частини української національної групи, померли, враховуючи правову значимість рішення органу досудового слідства в справі про те, що даний злочин мав місце і його вчинили саме Сталін (Джугашвілі) Й.В., Молотов (Скрябін) В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М., дане рішення повинно бути перевірене судом, оскільки згідно з поло-

женнями частини другої статті 124 Конституції України «**юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі**».

Статтею VI Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» також передбачено, що ***«особи, звинувачені в здійсненні геноциду*** *чи інших перерахованих у статті III діянь* (вони також наведені в диспозиції частини першої статті 442 КК України), ***повинні бути суджені компетентним судом тієї держави, на території якої було вчинено це діяння***…».

Санкцією ч. 1 ст. 442 КК України передбачене покарання за вчинення злочину геноциду, в тому числі у виді довічного позбавлення волі.

Відповідно до положень пункту другого частини першої статті 34 КПК України апеляційним судам областей, Республіки Крим, міст Севастополя та Києва підсудні кримінальні справи про злочини, за вчинення яких передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі.

Таким чином, вказані положення вітчизняного законодавства та Конвенції 1948 року, ратифікованої УСРР 22 липня 1954 року, свідчать про правильність та правову виваженість позиції, згідно з якою питання про перевірку викладених в кримінальній справі фактичних обставин вчинення злочину геноциду частини української національної групи *і* висновків органу досудового слідства щодо них та постановлення рішення про закриття справи має вирішувати саме суд, в даному випадку Апеляційний суд міста Києва.

Крім того, викладені в статті VI Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року положення виключають підсудність даної кримінальної справи суду іншої країни, в т. ч. і Російської Федерації, в столиці якої - Москві - в період 1932-1933 років прийнята низка рішень, внаслідок виконання яких було штучно створено Голодомор в Україні, як масштабний засіб вчинення злочину геноциду частини української національної групи, оскільки **справа має розглядатися *«компетентним судом тієї держави, на території якої було вчинено це діяння…»*.**

Як вбачається з матеріалів справи, саме цими положеннями даної Конвенції керувалася Служба безпеки України, порушуючи та розслідуючи кримінальну справу за ч. 1 ст. 442 КК України.

Доводи органу досудового слідства про зворотну дію статті 442 КК України на період вчинення в Україні злочину геноциду шляхом Голодомору 1932-1933 років ґрунтуються на наступних положеннях національного та міжнародного законодавства

Статтею 58 Конституції України встановлене загальне правило, згідно з яким «*закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи*».

Дані конституційні положення знайшли своє відображення у статті 5 Кримінального кодексу України: «*Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі*».

Разом з тим, відповідно до вимог частини п'ятої статті 49 Кримінального кодексу України **давність**, як підстава для звільнення від кримінальної відповідальності (рівно як підстава для визнання факту вчинення злочину)

«***не застосовується у разі вчинення злочинів проти миру та безпеки людства, передбачених у*** *статтях 437-439 і* ***частині першій статті 442 цього Кодексу***».

Стаття 442: «Геноцид», міститься в Розділі XX Кримінального кодексу України: «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного порядку».

Сутність зазначеного національного законодавства, що передбачає кримінальну відповідальність за вчинення злочину геноциду, відповідає положенням міжнародного законодавства, яким передбачена кримінальна відповідальність за злочини проти миру та безпеки людства, базується на ньому і повністю з ним узгоджується.

Відповідно до Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» **Статтею 1 Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» від 28.11.2006 року № 376-V визначено: *«Голодомор 1932-1933 років в Україні є геноцидом Українського народу»*.**

Статтею 7 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року передбачено, що принцип заборони зворотної дії кримінального закону не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушеннявідповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Конвенцією ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» від 26 листопада 1968 року, ратифікованою УСРР 25 березня 1969 р. (ст. 1), передбачено, що ***геноцид є караним злочином, навіть якщо ці дії не є порушеннями внутрішнього законодавства країни, де були вчинені (ст. 1 Конвенції)***.

Згідно із статтею 9 Конституції України вказані міжнародні нормативно-правові акти є частиною національного законодавства України, оскільки згода на їх обов'язковість надана Верховною Радою України. Їх положення відповідають суті статей 21 і 24 Конституції України, згідно з якими «*усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є не відчуженими та непорушними*» (ст. 21), «*Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані*» (ч. 2, ст. 24).

Таким чином, відсутні будь-які правові заборони для застосування частини першої статті 442 Кримінального кодексу України у зворотному часі щодо дій Сталіна (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича, Молотова (Скрябіна) В'ячеслава Михайловича, Кагановича Лазаря Мойсейовича, Постишева Павла Петровича, Косіора Станіслава Вікентійовича, Чубаря Власа Яковича, та Хатаєвича Менделя Марковича з організації та безпосереднього вчинення геноциду частини української національної групи шляхом штучно створеного ними Голодомору в Україні в 1932-1933 роках, як це зазначено у висновку Головного слідчого управління Служби безпеки України.

Даний висновок апеляційного суду ґрунтується також на наступному.

У Преамбулі Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» йдеться про те, що цивілізований світ засуджує геноцид як «огидне нещастя», від якого необхідно рятувати людство,

та визнає, що ***«протягом всієї історії геноцид завдавав великих втрат людству»*.**

За змістом статті 1 Конвенції ***геноцид*** незалежно від того, чи відбувається він у мирний, чи воєнний час, *є злочином, що порушує норми міжнародного права і проти якого країни (договірні сторони) зобов'язуються вживати заходів попередження та карати за його здійснення.*

Перевіривши викладені в постанові органу досудового слідства фактичні обставини справи апеляційний суд на підставі ретельного аналізу та всебічної оцінки зібраних в ній доказів в їх сукупності, зазначає про доведеність та обґрунтованість викладених в постанові висновків про вчинення Сталіним Й.В., Молотовим В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я., Хатаєвичем М.М. злочину, який правильно кваліфіковано за ч. 1 ст. 442 КК України як геноцид частини української національної групи.

Суть та ознаки злочину «геноцид» викладено у формулюванні початкової частини статті II Конвенції 1948 р., відповідно до якої *«геноцид означає… акти, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку».*

Доктриною та практикою міжнародного права загальновизнано, що *для кваліфікації злочинних дій як геноцид необхідно довести наявність у суб'єкта злочину спеціального наміру (dolus specialis) знищити лише визначену у Конвенції групу і спрямованість його злочинної поведінки проти визначеної групи як такої.*

Відтак, - геноцид відрізняється від інших злочинів проти людяності, по-перше, якістю наміру, а не кількістю жертв, по-друге, спрямованістю не проти людей взагалі, а проти чітко окресленого кола різновидів людських груп, по-третє, спрямованістю не проти окремих членів таких груп, а проти груп як таких.

За змістом диспозиції ч. 1 ст. 442 КК України **об'єктом даного злочину є безпека існування тієї чи іншої національної, етнічної, расової або релігійної групи.**

Таким чином, для геноциду характерним є те, що члени груп, визначених у Конвенції 1948 р., рівно як і в частині першій статті 442 Кримінального кодексу України, знищуються, частково чи повністю, через їхню приналежність до таких груп.

Отже, етнічний склад учасників злочину геноциду не є його юридичною ознакою, а відтак - не впливає на кваліфікацію конкретних встановлених органом досудового слідства протиправних діянь Сталіна, Кагановича, Молотова, Постишева, Косіора, Чубаря і Хатаєвича як злочину геноциду.

Встановленими фактичними обставинами справи доведено, що **об'єктом злочинних дій вказаних в постанові осіб була саме безпека існування частини української національної групи**, що підтверджується зібраними і перевіреними доказами створення для неї життєвих умов, розрахованих на її часткове фізичне винищення шляхом здійснення в Україні Голодомором, внаслідок чого було знищено 3 млн. 941 тис. осіб.

За нормами чинного українського національного та міжнародного законодавства національна група **(нація) - це така, що історично склалася, стійка**

спільнота людей, для якої характерні спільна територія, економічні зв'язки, своя мова, відмінні особливості побуту, культури, духовності.

Частина української національної групи, проти якої у 1932-1933 роках було спрямовано злочин геноциду, повністю відповідає усім зазначеним ознакам.

Об'єктивна сторона злочину геноциду, передбаченого частиною першою статті 442 КК України, у справі також визначена. Встановлені дії, внаслідок вчинення яких шляхом штучного створення життєвих умов, що призвели до Голодомору у 1932-1933 роках, була знищена частина української національної групи.

Зібраними органом досудового слідства фактичними даними підтверджено, що організований та вчинений Сталіним (Джугашвілі) Й.В., Молотовим (Скрябіним) В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я. і Хатаєвичем М.М. злочин геноциду був спрямований не проти представників інших національностей, які теж постраждали від Голодомору 1932-1933 років але в набагато меншій кількості, ніж етнічні українці, а саме проти частини української нації.

Беззаперечно доведено, що Голодомор вказаними особами було сплановано і здійснено як один з етапів спецоперації проти частини української національної групи як такої, оскільки саме українська нація, а не національні меншини, виступала суб'єктом державотворчого самовизначення і лише вона могла реалізувати закріплене Конституцією СРСР 1924 року право на самовизначення шляхом виходу з СРСР і утвердження незалежної української держави. Саме тому безпосереднім об'єктом Голодомору 1932-1933 років стала українська національна група та її питомий складник - українські селяни.

За встановленими органом досудового слідства обставинами справи головні ролі в ідеологічному забезпеченні, плануванні, організації і здійсненні злочину геноциду належали неукраїнській інтернаціональній групі, яка, зокрема, складалася із Сталіна, Кагановича, Молотова, Постишева, Косіора і Хатаєвича.

Участь в даній групі серед вказаних осіб етнічного українця Чубаря жодним чином не впливає на кваліфікацію даного злочину, вчиненого шляхом штучно створеного ними в Україні в період 1932-1933 років Голодомору, як геноциду, оскільки ні національне кримінальне законодавство, ні міжнародне кримінальне право, в першу чергу зазначені вище Конвенції, не обумовлюють його кваліфікацію (як і жодного іншого злочину) національною приналежністю злочинця.

Конвенція 1948 року та положення частини першої статті 442 Кримінального кодексу України не пов'язують кваліфікацію конкретних випадків геноциду з національністю осіб, що його здійснили.

У Статті IV Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, прийнятої 9 грудня 1948 року, лише передбачено: «*Особи, що здійснюють геноцид або будь-які інші з перелічених у ст. III діянь, підлягають покаранню незалежно від того, чи є вони відповідальними за конституцією правителями, посадовими чи приватними особами*».

Суб'єкт злочину, передбаченого статтею 442 КК України, загальний.

На наявність складу злочину немає значення, чи вчинено його представником так званої титульної нації або національної меншини, європейської раси або

негроїдної, віруючим або атеїстом. Так само немає значення, чи належать суб'єкт злочину і потерпілі до однієї раси, національності, етносу, конфесії.

За фабулою даної кримінальної справи **органом досудового слідства визначені також суб'єкти злочину**, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України: Сталін (Джугашвілі) Й.В., Молотов (Скрябін) В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М.

Органом досудового слідства - Службою безпеки України встановлено, що ідеологом, замовником і організатором Голодомору в Україні в період 1932-1933 років, як засобу вчинення злочину геноциду, був Сталін, який відігравав керівну і ключову роль у плануванні злочину, формуванні механізму його вчинення і контролю за його здійсненням. Як Генеральний секретар ЦК ВКП(б), якому підкорялося Політбюро, Сталін був ініціатором усіх , викладених вище принципових партійних рішень з організації Голодомору в Україні.

Спеціалізованими складовими центрального механізму здійснення Голодомору в Україні були надзвичайні хлібозаготівельні комісії, створені за рішеннями Політбюро ЦК ВКП(б), на чолі яких стояли особи з найближчого оточення Сталіна.

Головою такої спеціалізованої комісії в Україні було призначено В. Молотова (Скрябіна), члена Політбюро ЦК ВКП(б), Голову Ради народних комісарів СРСР. В роботі даної спеціалізованої комісії, склад якої не було чітко визначено, брав фактичну участь Л. Каганович, член Політбюро, секретар та завідувач сільгоспвідділу ЦК ВКП(б), який був вихідцем з України, знав стан справ на Україні і в 1925-1928 рр. був Генеральним секретарем ЦК КП(б)У.

Поряд з Кагановичем спеціальні функції в Україні виконував П. Постишев. Відповідно до постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про хлібозаготівлі на Україні» від 19 грудня 1932 р. їм обом разом із республіканським керівництвом було доручено вжити усі необхідні заходи для виконання непомірних та згубних для сільського населення України планів хлібозаготівлі. Як встановлено, саме з цією метою Каганович і Постишев перебували в Україні з 20 до 29 грудня 1932 року. З січня 1933 року Постишева було призначено другим секретарем ЦК КП(б)У і першим секретарем Харківського обкому КП(б)У (водночас до лютого 1934 року він залишався секретарем ЦК ВКП(б). Будучи наближеною до Сталіна особою, він фактично контролював першого секретаря КП(б)У Косіора. Забезпечуючи виконання нереальних планів хлібозаготівлі і, тим самим, фактично організовуючи Голодомор, Постишев відіграв вирішальну роль у придушені національного ухилу в КП(б)У, нейтралізуючи та піддаючи репресіям тих представників більшовицької партії, які виступали проти непомірної хлібозаготівлі.

Косіор - перший секретар КП(б)У, Чубар - голова Ради народних комісарів УСРР та Хатаєвич, у період з жовтня 1932 року до січня 1933 року - другий секретар ЦК КП(б)У, а з 29 січня 1933 року - перший секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У, поряд з іншими керівниками обласних та районних комітетів Комуністичної партії більшовиків Радянського Союзу і України, головами райвиконкомів, уповноваженими обкомів КП(б)У та керівниками Державного Політичного Управління (ДПУ) УСРР, матеріали відносно яких постановою від 28 грудня 2009 року виділені із кримінальної справи в окреме провадження (т. 330, а. с. 252-253), входили до українського республіканського ядра організа-

торів Голодомору 1932-1933 років і є безпосередніми виконавцями злочину геноциду, вчиненого відносно частини української національної групи.

При цьому з метою посилення контролю за виконанням ними злочинних рішень Сталіна та підвладного йому Політбюро ВКП(б) і Ради народних комісарів СРСР, спрямованих на організацію та вчинення Голодомору в Україні, перші особи українського республіканського керівництва водночас входили до вищих союзних партійних органів: С. Косіор був членом Політбюро ЦК ВКП(б) з 1930 року, В. Чубар - кандидатом у члени Політбюро ЦК ВКП(б) у 1926-1935 роках.

З суб'єктивної сторони злочин, передбачений статтею 442 КК України, характеризується виною у вигляді прямого умислу.

Спеціальною ознакою геноциду у зазначених в частині першій цієї статті формах **є мета - повне або часткове знищення будь-якої національної, етнічної, расової або релігійної групи**.

Доведено, що параметри українського Голодомору відповідають вимогам положень Конвенції 1948 р.

Органом досудового слідства **з усією повнотою та всебічністю встановлено спеціальний намір Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В. М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. - знищення частини саме української (а не будь-якої іншої) національної групи і об'єктивно доведено, що цей намір стосувався саме частини української національної групи як такої.**

Причини і мотиви вчинення злочину геноциду (придушення національно-визвольного руху українського селянства та недопущення побудови незалежної української держави), питання про те, де (територія України) і коли (1932-1933 рр.) було вчинено злочин також знайшли своє підтвердження в матеріалах справи.

На підставі ретельного аналізу та всебічної оцінки викладених в постанові фактичних обставин вчинення злочину геноциду, сукупності доказів, що його підтверджують, та висновків про те, що його було вчинено Сталіним Й.В., Молотовим В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я. і Хатаєвичем М.М. з прямим умислом, а саме - з метою знищити частину української національної групи в особі українського селянства, апеляційний суд констатує, що органом досудового слідства **встановлена і доведена суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.**

Таким чином, немає жодних законних підстав для закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину чи за відсутністю в діях Сталіна Й.В., Молотова В.М., Кагановича Л.М., Косіора С.В., Чубаря В.Я., Постишева П.П. і Хатаєвича М.М. складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України (п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 6 КПК України).

За даними, що містяться у Листі ДЗНД СБ України від 25 грудня 2009 року № 5/1/1-22941 Сталін Й.В. помер 5 березня 1953 року, Молотов В.М. помер 8 листопада 1986 року, Каганович Л.М. помер 25 липня 1991 року, Косіор С.В. помер (розстріляний) 26 лютого 1939 року, Чубар В.Я. помер (розстріляний) 26 лютого 1939 року, Постишев П.П. помер (розстріляний) 26 лютого

1939 року, Хатаєвич М.М. помер (розстріляний) 27 жовтня 1937 року. т. 329, а. с. 158-159; т. 10, а. с. 138

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 6 Кримінально-процесуального кодексу України кримінальна справа, порушена щодо померлого, підлягає закриттю.

Відповідно до вимог статті 237 Кримінально-процесуального кодексу України: «*Питання, які з'ясовуються суддею при попередньому розгляді справи*» суддя, зокрема, з'ясовує таке питання: ***чи немає підстав для закриття справи.***

Відповідно до частини першої статті 248 КПК України «при наявності обставин, передбачених статтею 6… цього Кодексу, суддя своєю мотивованою постановою закриває справу…».

Розглянувши кримінальну справу на стадії попереднього розгляду та дійшовши висновку про необхідність закриття кримінальної справи за вказаних підстав, апеляційний суд зазначає, що вона не може бути призначена до судового розгляду колегією суддів, оскільки такий розгляд відносно осіб, що померли, не передбачений чинним кримінально-процесуальним законодавством України, за винятком зазначених у п. 8 ч. 1 ст. 6 КПК України випадків, коли провадження в справі є необхідним для реабілітації померлого або відновлення справи щодо інших осіб за ново виявленими обставинами.

Обвинувачення Сталіну Й.В., Молотову В.М., Кагановичу Л.М., Постишеву П.П., Косіору С.В., Чубарю В.Я. і Хатаєвичу М.М. за ч. 1 ст. 442 КК України органом досудового слідства не пред'являлось і не могло бути пред'явлене в зв'язку з їх смертю. З цих причин обвинувальний висновок у справі не складався.

Підстав для реабілітації Сталіна Й.В., Молотова В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. немає, обвинувальний вирок відносно них у даній кримінальній справі не постановлено. Крім того, органом досудового слідства встановлено і доведено, що вони вчинили злочин, який кваліфіковано за ч. 1 ст. 442 КК України.

Апеляційний суд також констатує про відсутність передбачених статтею 246 КПК України підстав до повернення кримінальної справи на додаткове розслідування, оскільки з урахуванням специфіки справи досудове слідство в ній проведено повно і всебічно, а за його результатами органом досудового слідства, як вже зазначалось, постановлене об'єктивне і законне рішення про направлення кримінальної справи на розгляд Апеляційного суду міста Києва, якому і належить її закрити.

На підставі викладеного, керуючись п. 8 ч. 1 ст. 6, ст. ст. 240 і 248 Кримінально-процесуального кодексу України, апеляційний суд

П О С Т А Н О В И В:

Закрити кримінальну справу, **порушену за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932-1933 роках відносно Сталіна (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича, Молотова (Скрябіна) Вячеслава Михайловича, Кагановича Лазаря Мойсейовича, Постишева Павла Петровича, Косіора Станіслава Вікентійовича, Чубаря Власа Яковича і Хатаєвича Менделя Марковича**, **в зв'язку з їх смертю**,

які за висновком органу досудового слідства - Головного слідчого управління Служби безпеки України - з метою придушення національно-визвольного руху в Україні та недопущення побудови і утвердження незалежної української держави, шляхом створення життєвих умов, розрахованих на фізичне винищення частини українців спланованим ними Голодомором 1932-1933 років, умисно організували геноцид частини української національної групи, внаслідок чого було знищено 3 млн. 941 тис. осіб, тобто безпосередньо вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

На постанову протягом семи діб з дня її винесення можуть бути подані касаційні скарги, а прокурором - касаційне подання до Верховного Суду України.

Суддя судової колегії
у кримінальних справах
Апеляційного суду міста Києва В.М. Скавронік

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АМСРР – Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
БСРР – Білоруська Соціалістична Радянська Республіка
ВТТ – виправно-трудовий табір
ВУЦВК – Всеукраїнський Центральний виконавчий комітет
ДОПР – Будинок примусових робіт, БУПР (рос.: Дом общественных принудительных работ)
ДПУ – Державне політичне управління УСРР
ЕКУ – Економічне управління
ЕКВ – економічний відділ
ІПО – Інспекція прикордонної охорони
КВО – Київський військовий округ
КДБ – Комітет державної безпеки
КК УСРР – Кримінальний кодекс УСРР
КОВ ДПУ УСРР – Київський обласний відділ ДПУ УСРР
кол. – колонія
КОУ – Київське обласне управління
КРВ – контррозвідувальний відділ
МДБ – Міністерство державної безпеки
МТС – машинно-тракторна станція
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ
НКЮ – Народний комісаріат юстиції
м. – місто
ОВ – особливий відділ
ОДПУ – Об'єднане державне політичне управління
ОСВ – обліково-статистичний відділ
ОУН – Організація Українських Націоналістів
ПП ОДПУ – повноважне представництво (повноважний представник) ОДПУ
РНК – Рада Народних Комісарів
РСФРР – Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка
РСЧА – Робітничо-селянська Червона армія
с. – село
СОЗ, ТСОЗ – Товариство спільного обробітку землі
СПВ – секретно-політичний відділ
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ст. – станція
ст. – стаття (Кримінального кодексу)
ТВ – транспортний відділ
УВО – Український військовий округ
УДБ – Управління державної безпеки
УКДБ – Управління КДБ
УНГО – Управління народногосподарського обліку
УНДО – Українське національно-демократичне об'єднання
УНКВС – Управління НКВС
УНР – Українська Народна Республіка
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка (з 1937 р.)
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
ХОВ ДПУ УСРР – Харківський обласний відділ ДПУ УСРР
ХОУ НКВС – Харківське обласне управління НКВС
хут. – хутір
ЦВК – Центральний виконавчий комітет
ЦК ВКП(б) – Центральний комітет Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків)
ЦКК – Центральна контрольна комісія
ЦК КП(б)Б – Центральний комітет Комуністичної партії (більшовиків) Білорусії
ЦК КП(б)У – Центральний комітет Комуністичної партії (більшовиків) України
ЦК КПРС – Центральний комітет Комуністичної партії Радянського Союзу
ЦК ЛКСМУ – Центральний комітет Ленінської комуністичної спілки молоді
ЦУНГО – Центральне управління народногосподарського обліку

БІБЛІОГРАФІЯ

1 Борисенко В. Свіча пам’яті: Усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2007.

2 Василенко В. Голодомор 1932 – 1933 років в Україні як злочин геноциду: правова оцінка. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2009.

3 Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки / Відп. редактор В.М. Литвин. – К.: Наукова думка, 2003.

4 Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Кер. кол. упоряд. Р.Я. Пиріг. – К.: Політвидав України, 1990.

5 Голодомор в Україні 1932–1933: Польща та Україна у тридцятих – сорокових роках XX століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. Т. 7. / Галузевий державний архів Служби безпеки України. Міністерство внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща. Інститут національної пам’яті – Комісія з переслідування злочинів проти польського народу. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – Варшава – Київ, 2008.

6 Голодомор 1932–1933 років в Україні: документи і матеріали / Упоряд. Р.Я. Пиріг. НАН України. Інститут історії України. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007.

7 Голодомор 1932–1933 років в Україні: злочин влади – трагедія народу. Документи і матеріали. Упоряд. В.С. Лозицький та ін. – К.: Ґенеза, 2008.

8 Голодомор 1932–1933 років в Україні: Хроніка / Упоряд. В. Марочко, О. Мовчан. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008.

9 Дзеркало душі народної: Спогади та враження відвідувачів виставки про Голодомор 1932–1933 років в Україні «Розсекречена пам’ять» / Упоряд. В.М. Даниленко. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008.

10 Історія українського селянства. Нариси в 2-х томах. Т. 2. Редакційна рада: В.М. Литвин (голова) та ін. Авт. колектив: С.В. Кульчицький (керівник) та ін. – К.: Наук. думка, 2006.

11 Колективізація і голод на Україні 1929–1933. Зб. документів і матеріалів. Упоряд. Г.М. Михайличенко, Є.П. Шаталіна. – К.: Наук. думка, 1992.

12 Командири великого голоду: Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. За ред.. В. Васильєва, Ю. Шаповала. – К.: Ґенеза, 2001.

13 Конквест Р. Жнива скорботи: радянська колективізація і голодомор. – Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2007.

14 Кульчицький С.В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. – К.: Наш час, 2007.

15 Листи з Харкова. Голод в Україні та на Північному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів. 1932–1933 роки. Упоряд. А. Граціозі. – Харків: Фоліо, 2008.

16 Національна книга пам’яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008.

17 Павлоградське повстання 1930 р.: Документи і матеріали. Упоряд. В.М. Даниленко. – К.: Укр. письменник, 2009.

18 Розсекречена пам’ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008.

19 Стасюк О. Геноцид українців: деформація народної культури. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2008.
20 Український Голокост 1932–1933: свідчення тих, хто вижив. Т. 1–6. Керівник проекту о. Юрій Мицик. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005–2008.
21 Український хліб на експорт: 1932–1933. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006.
22 Genocidni zločin totalitarnog režima u Ukrajini 1932–1933 / Uredio: dr Jevgenij Paščenko. – Zagreb, 2008.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Науково-довідкове видання

Голодомор 1932–1933 рр. в Україні за документами ГДА СБУ: Анотований довідник / Автори-упоряд.: В.М. Даниленко (відп. упоряд.), Л.Л. Аулова, В.В. Лавренюк. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2010. – 472 с.

Літературний редактор
Оксана Лашко

Відповідальна за випуск
Ярина Ясиневич

Художній редактор
Ольга Сало

Оригінал-макет
Петро Клим

Центр досліджень визвольного руху
м. Львів, вул. Козельницька 4/501
тел./факс: +38 032 299 45 15
www.cdvr.org.ua
www.upa.in.ua
history@cdvr.org.ua

Підписано до друку 2 листопада 2010 р.
Формат 84 x 108 1/32
Папір офсетний, друк офсетний

Видавництво ПП “Добрий друк”
Свід. держ. реєстрації № ДК 3096 від 31.01.2008